ROMANUL SECOLULUI XX

ITALO SVEVO

senilitate

UNIVERS

Ceea ce este fascinant la Svevo este neobosita anchetă pe care personajele sale o întreprind asupra lor însele, precum şi eternul monolog interior în care sînt angajate, fără să înceteze vreodată de-a observa ce se petrece în jur, fără să înceteze de-a acționa.

VALERY LARBAUD

SENILITATE, ca şi unele din ultimele scrieri ale lui Svevo, este... cartea cea mai bine scrisă, aceea care ne face, la o nouă lectură, să căutăm grăbiți concizia anumitor pasaje cunoscute, laconica perfecțiune a anumitor fraze care ne-au rămas în memorie cum ne rămîn motivele principale ale unei simfonii.

EUGENIO MONTALE

Lei 5,75

ITALO SVEVO

Senilitate

În româneşte de
FLORIAN POTRA şi
ŞTEFAN DELUREANU

Editura UNIVERS
Bucureşti, 1971

Coperta colecţiei:
Emil Chendea

Italo Svevo
SENILITA
© dall’ Oglio editore

I

IMEDIAT, CU CELE DINTÂI CUVINTE PE CARE i le adresă, vru să o prevină că nu avea de gând să se compromită printr-o legătură prea serioasă. Îi vorbi, de aceea, cam aşa:

— Te iubesc mult şi pentru binele tău doresc să ne punem de acord şi să procedăm cu multă precauţie.

Vorbele erau atât de chibzuite încât cu greu le puteai crede rostite din dragoste pentru altul şi, ceva mai sincere, ar fi trebuit să sune astfel:

— Îmi placi, mult, dar în viaţa mea n-ai să poţi ocupa niciodată un loc mai important decât o simplă jucărie. Am alte îndatoriri, cariera, familia...

Familia lui? O soră doar, care nu-l stânjenea nici fizic, nici moral, mică şi palidă, mai tânără cu câţiva ani, dar mai bătrână prin caracter sau poate prin destin. Dintre amândoi, el era egoistul, flăcăiandrul; ea îi dăruia viaţa, matern, dar asta nu-l împiedica să vorbească de ea ca despre un alt destin important, legat de al său, apăsător, şi astfel, simţindu-şi umerii împovăraţi de atâta răspundere, trecea prin viaţă precaut, îndepărtând toate primejdiile dar şi bucuria, fericirea. La treizeci şi cinci de ani îşi descoperea în suflet setea nepotolită de plăceri şi de dragoste, ca şi amărăciunea de a nu se fi bucurat de ele, iar în creier o mare teamă de sine însuşi şi de slăbiciunea propriului caracter, mai curând bănuită decât ştiută din experienţă.

Cariera lui Emilio Brentani era şi mai complicată pentru că, deocamdată, se compunea din două îndeletniciri şi două scopuri cu totul diferite. Dintr-o slujbuliţă neînsemnată pe

lângă o societate de asigurări, îşi scotea exact banii de care mica familie avea nevoie. Cealaltă carieră era literară şi, în afară de o reputaţie măruntă – satisfacerea mai mult a vanităţii decât a ambiţiei – nu-i aducea nimic, dar îl obosea ce-i drept şi mai puţin. De mulţi ani, după ce publicase un roman foarte lăudat în presa citadină, nu făcuse nimic, din inerţie, nu din neîncredere. Romanul, tipărit pe hârtie proastă, se îngălbenise în depozitele librarului, dar în timp ce la publicarea lui, Emilio fusese declarat doar o mare speranţă de viitor, acum era socotit un fel de notabilitate literară care însemna ceva în micul bilanţ artistic al oraşului. Prima părere nu fusese revăzută, evoluase doar.

Datorită conştiinţei foarte clare pe care o avea despre nulitatea propriei opere, nu se împăuna cu trecutul, dar în artă ca şi în viaţă, credea că se află tot în perioada de pregătire, socotindu-se în cel mai tainic for al său, o puternică şi genială maşinărie în construcţie, neintrată încă în activitate. Trăia veşnic în aşteptarea, nerăbdătoare, a ceva care trebuia să-i vină din minte, arta, a ceva care trebuia să-i vină din afară, norocul, succesul, ca şi cum vârsta frumoaselor energii n-ar fi fost apusă pentru el.

Angiolina, o blondă cu ochi albaştri, mari, înaltă şi voinică, dar zveltă şi mlădie, cu chipul luminat de viaţă, cu o culoare galbenă de ambră învrâstată de trandafiriul unei sănătăţi zdravene, mergea alături de el, cu capul lăsat într-o parte, parcă aplecat de povara belşugului de aur care-l învăluia, privind pământul pe care îl atingea la fiecare pas cu o elegantă umbreluţă, ca şi cum ar fi vrut să facă să ţâşnească din el un comentariu la cuvintele auzite. Când crezu că a înţeles, spuse privindu-l sfios pe furiş:

— Ciudat! Nimeni nu mi-a vorbit aşa, niciodată.

Nu înţelesese şi se simţea măgulită văzându-l că-şi asumă un rol care nu-i revenea lui, de-a îndepărta de ea primejdia. Sentimentul pe care i-l oferea, dobândi o gingăşie frăţească.

Odată stabilite premisele, celălalt se simţi liniştit şi luă un ton mai potrivit cu împrejurarea. Revărsă asupra capului blond declaraţiile lirice pe care în anii îndelungaţi de până

atunci dorinţa le pârguise şi le rafinase, dar făcându-le, el însuşi le simţea reînnoite ca şi cum s-ar fi născut chiar în clipa aceea, la căldura ochilor albaştri ai Angiolinei. Avu sentimentul, pe care de atâţia ani nu-l încercase, că-şi alcătuieşte, că-şi extrage ideile şi cuvintele din adâncul forului său lăuntric: o mângâiere ce dădea acelui moment al vieţii sale de loc vesele, o înfăţişare ciudată, de neuitat, de răgaz, de pace. Pătrundea în viaţa lui femeia! Strălucind de tinereţe şi de frumuseţe, trebuia să i-o lumineze pe de-antregul, făcându-l să uite tristul trecut de dorinţi şi de singurătate, făgăduindu-i bucuria unui viitor pe care ea, desigur, nu l-ar fi compromis.

Se apropiase de ea cu gândul unei aventuri uşoare şi scurte, din acelea de care auzise vorbindu-se atât de des şi de care n-avusese parte niciodată sau nu meritau deloc să fie ţinute minte. Aventura aceasta se anunţase tocmai uşoară şi scurtă. Umbreluţa căzuse la timp pentru a-i oferi pretextul de a se apropia şi – ai fi zis un făcut! – se şi încurcase în corsajul dantelat al fetei, nevrând să se desprindă decât după smuceli ostentative. Dar apoi, în faţa acelui profil surprinzător de pur, a acelei sănătăţi înfloritoare – retorilor, corupţia şi sănătatea li se par de neîmpăcat – îşi domolise avântul, de teamă să nu greşească, şi în cele din urmă rămase vrăjit în admiraţia unui chip misterios, cu linii precise şi dulci, satisfăcut, fericit.

Ea îi povestise câte ceva despre sine, şi, de data aceea, năpădit de propriu-i sentiment, el nu auzi nici măcar atât. Probabil că era săracă, foarte săracă, dar pentru moment – declarase ea cu oarecare trufie – nu avea nevoie să muncească pentru a trăi. Asta făcea aventura şi mai plăcută, pentru că vecinătatea foamei strică pofta de distracţie. Investigaţiile lui Emilio nu fură aşadar prea profunde, dar el îşi socoti concluziile, chiar dacă se întemeiau numai pe asemenea baze logice, suficiente pentru a-l linişti. Dacă fata, cum ar fi trebuit să se creadă după ochii ei limpezi, era cinstită, desigur că n-ar fi fost el acela care să se expună primejdiei de a o strica; dacă însă

profilul şi ochii ei minţeau, cu atât mai bine. Era rost de distracţie în amândouă cazurile, nimic de riscat în niciunul.

Angiolina înţelesese puţin din premise, dar evident, n-avea nevoie de comentarii pentru a înţelege restul; chiar cuvintele cele mai dificile aveau un sunet de un caracter deloc ambiguu. Culorile vieţii ieşiră în relief pe chipul ei frumos şi mâna de o formă pură, deşi mare, nu se sustrase unui sărut foarte cast al lui Emilio.

Se opriră îndelung pe terasa Sant'Andrea şi priviră spre marea potolită şi colorată în noaptea înstelată, senină dar fără lună. Jos, pe bulevard, trecu o căruţă şi, în marea linişte care îi înconjura, zgomotul roţilor pe terenul denivelat continuă să ajungă până la ei încă mult după aceea. Se amuzară urmărindu-l, tot mai slab, până se contopi în liniştea universală şi se înveseliră că dispăruse pentru amândoi în aceeaşi clipă.

— Urechile noastre se împacă foarte bine, zise Emilio zâmbind.

Spusese tot şi nu mai simţea nicio nevoie să vorbească. Întrerupse o lungă tăcere pentru a spune:

— Cine ştie dacă întâlnirea noastră ne va aduce noroc!

Era sincer. Simţise nevoia de a se îndoi cu voce tare de propria-i fericire.

— Cine ştie?, răspunse ea cu o încercare de a reda în glas emoţia pe care o simţise într-al lui.

Emilio zâmbi din nou, dar cu un zâmbet pe care crezu că trebuie să-l ascundă. Dat fiind premisele puse de el, ce fel de fericire putea să-i aducă Angiolinei faptul că-l cunoscuse?

Se despărţiră. Ea nu vru s-o însoţească în oraş, iar el o urmă la oarecare distanţă, neizbutind încă să se desprindă cu totul de ea. Ce chip delicat! Păşea ferm pe pavajul acoperit de un noroi alunecos, cu calmul organismului ei robust; câtă putere şi câtă graţie unite în mişcările acelea sigure, ca ale unei feline.

Întâmplarea vru ca imediat, în ziua următoare, el să afle despre Angiolina mult mai multe decât îi spusese ea.

O întâlni la amiază, pe Corso. Norocul neaşteptat îl făcu

s-o salute vesel, printr-un gest larg care duse pălăria la mică distanţă de pământ; ea răspunse cu o uşoară aplecare a capului, corectată de o privire strălucitoare, splendidă.

Un oarecare Sorniani, un omuleţ gălbejit şi slab, mare afemeiat, pe cât se spunea, dar desigur şi lăudăros şi limbut, în dauna bunului nume al altora şi al său, se agăţă de braţul lui Emilio şi-l întrebă cum de o cunoaşte pe fata aceea. Erau prieteni din copilărie, dar de câţiva ani nu-şi vorbiseră şi trebuise să treacă printre ei o femeie frumoasă pentru ca Sorniani să simtă nevoia să se apropie de el.

— Am întâlnit-o în casa unor cunoştinţe, răspunse Emilio.

— Şi ce face acum? întrebă Sorniani, lăsând să se înţeleagă că e la curent cu trecutul Angiolinei şi de-a dreptul indignat că nu-i cunoaşte prezentul.

— Nu ştiu, şi adăugă cu indiferenţă bine simulată: Mi-a lăsat impresia unei fete cumsecade.

— Mai domol!, făcu Sorniani hotărât, ca şi cum ar fi vrut să susţină contrariul, şi numai după o scurtă pauză se corectă: Nu ştiu nimic despre ea şi când am cunoscut-o toţi o credeau cinstită, deşi o dată s-a aflat într-o situaţie oarecum echivocă.

Fără ca Emilio să-l îndemne, el povesti că biata fată trecuse pe lângă un mare noroc, transformat apoi, din vina ei sau a altcuiva, într-o mare nefericire. În prima tinereţe stârnise dragostea unui oarecare Merighi, un bărbat foarte frumos – Sorniani o recunoştea, deşi lui nu-i plăcuse – şi negustor înstărit, care se apropiase de ea cu intenţiile cele mai cinstite; o scosese din familia care nu-i prea fusese pe plac şi o primise în casa mamei sale.

— A mamei sale! exclamă Sorniani. Ca şi cum prostul ăla – nu-l răbda inima să nu-l facă să apară prost pe bărbat şi necinstită pe femeie – n-ar fi putut profita de fată şi în afara casei, nu sub ochii mamei sale. Apoi, după câteva luni, Angiolina se întoarse în casa de unde n-avea să mai iasă niciodată, iar Merighi, împreună cu mama sa, părăsi oraşul lăsând să se creadă că a sărăcit în urma unor speculaţii greşite. După alţii, lucrurile s-ar fi petrecut oarecum altfel. Descoperind o aventură ruşinoasă a Angiolinei, mama lui

Merighi ar fi izgonit-o din casă. Fără să i se ceară, făcu apoi alte variaţiuni pe aceeaşi temă.

Dar era prea limpede că el se complăcea să se fandosească pe tema aceasta excitantă, iar Brentani nu reţinu decât cuvintele cărora le putea acorda crezare deplină, faptele care trebuiau să fie notorii îl cunoscuse din vedere pe Merighi şi-şi amintea figura lui înaltă de atlet, adevăratul bărbat pentru Angiolina. Îşi amintea că îl auzise povestind, ba chiar criticând, ca un idealist al comerţului: un om prea cutezător, convins că poate cuceri lumea cu activitatea lui. În sfârşit, de la persoanele cu care avea de-a face zilnic la slujbă, aflase că asemenea cutezanţă îl costase mult pe Merighi, care sfârşise prin a fi nevoit să-şi lichideze întreprinderea în condiţii dezastruoase. De aceea, Sorniani vorbea în vânt, întrucât Emilio credea acum că poate cunoaşte cu exactitate cele întâmplate. Lui Merighi, sărăcit şi descumpănit, îi lipsise curajul de a întemeia o nouă familie şi astfel Angiolina, care trebuia să devină femeia burgheză, bogată şi serioasă, sfârşea în mâinile lui ca o jucărie. Simţi pentru ea o profundă compătimire.

Sorniani asistase el însuşi la unele manifestări de dragoste ale lui Merighi. Îl văzuse de câteva ori, duminica, în pragul bisericii Sant’Antonio Vecchio, aşteptând îndelung ca ea să-şi facă rugăciunile îngenuncheată lângă altar, cu totul absorbit în contemplarea acelui cap blond, strălucitor şi în penumbră.

„Două adoraţii”, se gândi mişcat Brentani, căruia îi era uşor să intuiască duioşia cu care Merighi era ţintuit în pragul acelei biserici.

— Un imbecil, încheie Sorniani.

Importanţa aventurii crescu în ochii lui Emilio datorită destăinuirilor lui Sorniani. Aşteptarea zilei de joi în care trebuia s-o revadă deveni febrilă şi nerăbdarea îl făcu limbut.

Prietenul său intim, un anume Balli, sculptor, află de întâlnire îndată după ziua în care avusese loc.

— De ce să nu mă distrez puţin şi eu, dacă pot s-o fac atât de ieftin?, întrebase Emilio.

Balli îl ascultă cu cea mai vădită uimire. Era prietenul lui Brentani de peste zece ani, şi pentru prima dată îl vedea aprinzându-se pentru o femeie. Căzu pe gânduri, observând numaidecât primejdia de care era ameninţat Brentani.

Celălalt protestă:

— Eu, în primejdie, la vârsta şi cu experienţa mea?

Brentani vorbea adesea despre experienţa lui. Ceea ce credea că poate numi astfel era ceva învăţat din cărţi, o mare neîncredere şi un mare dispreţ faţă de semenii săi.

Balli, în schimb, folosise mai bine cei patruzeci de ani bătuţi ai săi, şi experienţa îl făcea competent să o judece pe aceea a prietenului său. Era mai puţin cult, dar avusese totdeauna asupra lui un fel de autoritate paternă, consimţită, voită de Emilio, care, în ciuda destinului său puţin vesel dar întru nimic ameninţător, şi a vieţii sale în care nu era nimic neprevăzut, avea nevoie de un reazim pentru a se simţi sigur.

Stefano Balli era un bărbat înalt şi puternic, cu ochi albaştri tinereşti, pe una din acele feţe bronzate care nu îmbătrânesc: singura urmă a vârstei era încărunţirea părului castaniu, barba ascuţită cu precizie, întreaga figură corectă şi puţin aspră. Ochiul său de observator era uneori blând când îl însufleţea curiozitatea sau compasiunea, dar devenea foarte aspru în luptă şi în discuţia cea mai neînsemnată.

Succesul nu-i surâsese nici lui. Câte un juriu, respingându-i schiţele, lăudase o parte sau alta din ele, dar nicio lucrare de-a lui nu-şi găsise loc în vreuna din numeroasele pieţe ale Italiei. El însă nu simţise niciodată mâhnirea insuccesului. Se mulţumea cu aprecierea câte unui artist oarecare, socotind că propria sa originalitate trebuie să-i împiedice succesul larg, aprobarea maselor, şi-şi urmase drumul, călăuzit de un anumit ideal de spontaneitate, de o asprime voită, de o simplitate sau cum spunea el, de o acuitate a ideii din care credea că trebuie să rezulte „eul” său artistic, eliberat de tot ceea ce era ideea sau forma altuia. Nu admitea ca rezultatul muncii sale să-l umilească, dar raţionamentele nu l-ar fi salvat de

la întristare, dacă un succes personal de necrezut nu i-ar fi dat satisfacţii pe care le tăinuia, ba chiar le tăgăduia, dar care-l ajutau considerabil, să-şi ţină drept frumosul chip avântat. Dragostea femeilor era pentru el ceva mai mult decât o satisfacţie a vanităţii cu toate că, ambiţios fiind, înainte de orice, nu ştia să iubească. Iată succesul sau ceva ce semăna mult cu succesul; din dragoste pentru artist, femeile iubeau şi arta lui, care era totuşi foarte puţin feminină. Astfel, având convingerea adâncă a propriei genialităţi şi simţindu-se admirat şi iubit, îşi păstra cu toată naturaleţea ţinuta de om superior. În artă avea aprecieri aspre şi imprudente, în societate o comportare puţin respectuoasă. Oamenii nu-l prea iubeau, iar el nu se apropia decât de cei cărora ştiuse să li se impună.

Cu vreo zece ani în urmă, se pomenise cu Emilio Brentani în preajma lui, pe atunci tinerel, un egoist ca şi el dar mai puţin norocos, şi prinsese să-l îndrăgească. La început îl preferă numai pentru motivul că se simţea admirat de el; mult mai târziu obişnuinţa i-l făcu drag, de nelipsit. Prietenia dintre ei căpătă pecetea personalităţii lui Balli. Deveni mai adâncă decât ar fi dorit Emilio, din prudenţă, intimă ca toate puţinele relaţii ale sculptorului, şi raporturile lor intelectuale rămaseră limitate la artele plastice în care se înţelegeau de minune, pentru că în acele arte exista o singură idee, aceea căreia i se dăruise Balli, recucerirea simplităţii sau a ingenuităţii pe care aşa zişii clasici le furaseră. Înţelegere uşoară; Balli dădea lecţii, celălalt nu ştia nici măcar să înveţe. Între ei nu se vorbea niciodată despre complexele teorii literare ale lui Emilio fiindcă Balli detesta tot ceea ce nu cunoştea şi Emilio suferea influenţa prietenului până şi în felul de a păşi, de a vorbi, de a gesticula. Bărbat în adevăratul înţeles al cuvântului, Balli nu era permeabil şi, când Brentani se afla lângă el, putea să aibă senzaţia că e însoţit de una din numeroasele femei supuse lui.

— De fapt, zise, după ce auzise de la Emilio toate amănuntele aventurii, n-ar trebui să existe vreo primejdie. Caracterul aventurii e stabilit de umbreluţa aceea scăpată

atât de oportun din mână şi de întâlnirea acordată imediat.

— Adevărat, întări Emilio, care însă nu mărturisi că dăduse atât de puţină importanţă acestor două amănunte încât, revelate de Balli, îl surprinseseră ca nişte fapte noi.

— Crezi aşadar că Sorniani are dreptate?

În judecata asupra informaţiilor lui Sorniani, nu ţinuse desigur seama de aceste fapte.

— Ai să mi-o prezinţi, spuse Balli prevăzător, şi apoi vom judeca.

Brentani nu reuşi să tacă nici faţă de sora lui. Domnişoara Amalia nu fusese niciodată frumoasă: lungă, uscată, incoloră – Balli spunea că se născuse cenuşie – nu-i mai rămăseseră copilăreşti decât mâinile albe, subţiri, perfect rotunde, cărora le dedica toate grijile ei.

Era prima dată când îi vorbea despre o femeie şi Amalia stătu să asculte, surprinsă şi brusc schimbată la faţă, acele cuvinte pe care el le credea cinstite, caste, dar care în gura lui erau îmbibate de dorinţă şi de dragoste. Nici nu apucase să povestească nimic şi ea, speriată, murmurase avertismentul lui Balli:

— Bagă de seamă să nu faci prostii.

Dar apoi ceru să-i povestească tot, şi Emilio crezu că poate destăinui admiraţia şi fericirea încercate în acea primă seară, trecând sub tăcere intenţiile şi speranţele sale. Nu-şi dădea seama că ceea ce spunea era partea cea mai primejdioasă. Ea stătu să-l asculte, servindu-l mută şi promptă la masă, pentru ca el să nu trebuiască să se întrerupă spre a cere un lucru sau altul. Desigur, cu aceeaşi înfăţişare, ea citise cele vreo cinci sute de romane expuse la vedere în vechiul dulap transformat în bibliotecă, dar vraja exercitată acum asupră-i – surprinsă, o şi ştia – era cu totul alta. Nu era o ascultătoare pasivă, nu soarta altuia o pasiona; propriul său destin revenea acum intens la viaţă. Dragostea intrase în casă şi trăia lângă ea, neliniştită, plină de râvnă. Cu o singură suflare împrăştiase atmosfera stătută în care, inconştientă, îşi petrecuse zilele, şi privea înăuntrul ei surprinsă că, fiind astfel alcătuită, nu dorise să se bucure şi să sufere.

Frate şi soră intrau în aceeaşi aventură.

II

ÎN CIUDA ÎNTUNERICULUI, O RECUNOSCU numaidecât la cotitura bulevardului Campo Marzio. Ca să o recunoască ar fi fost de ajuns acum să-i vadă doar umbra înaintând cu acea mişcare fără ritm, întrucât era lipsită de clătinări, un trup înaintând cu siguranţă, drăgăstos. Îi alergă în întâmpinare şi în faţa culorii surprinzătoare a chipului aceluia, ciudată culoare, intensă, egală, fără pată, simţi ridicându-i-se din piept un imn de bucurie. Ea venise şi când se rezemă de braţul său, i se păru că i se dăruie toată.

O conduse spre mare, departe de bulevardul pe care se mai mişcau câţiva trecători, şi pe plajă, se simţiră cu totul singuri. Ar fi vrut să o sărute numaidecât, dar nu îndrăzni cu toate că ea, care nu rostise un cuvânt, îi zâmbea încurajator. Însăşi ideea că îndrăznind ar fi putut să-i aştearnă buzele pe ochi sau pe gură, îl emoţionă profund, îi tăie răsuflarea.

— Of, de ce aţi întârziat atâta? Mă temeam că nu mai veniţi!

Vorbea aşa, dar resentimentul era uitat; ca anumite animale, simţea nevoia să se tânguie în dragoste. Aşa încât după aceea i se păru că-şi explicase nemulţumirea în cuvinte vesele:

— Mi se pare cu neputinţă să vă am aici lângă mine.

Cugetarea îi dădu întreg sentimentul fericirii sale.

— Şi eu care credeam că nu poate exista o seară mai frumoasă ca aceea de săptămâna trecută.

O, era cu atât mai vesel acum când se putea bucura de cucerirea împlinită.

Prea repede se ajunse la sărut, având în vedere că după această primă pornire de a o strânge în braţe, el s-ar fi mulţumit acum să privească şi să viseze. Dar ea înţelegea şi mai puţin sentimentele lui Emilio decât le înţelegea el pe ale ei. Îndrăznise s-o mângâie timid pe părul ei numai aur. Dar tot aur era şi pielea, adăugase, şi toată făptura ei. Credea astfel că spusese tot, pe când Angiolinei nu i se păru acelaşi lucru. Rămase o clipă gânditoare şi vorbi de un dinte care o durea.

— Aici, zise şi lăsă să i se vadă gura de o mare puritate, gingiile roşii, dinţii puternici şi albi, o casetă de pietre preţioase legate şi rânduite de un artist inimitabil, sănătatea. El nu râse şi sărută gura care i se dăruia.

Această nesfârşită vanitate nu-l nelinişti, fiindcă-i pria atât de mult: ba nici nu-şi dădu seama. El, care ca toţi cei ce nu trăiesc, se crezuse mai puternic decât spiritul cel mai înalt, mai indiferent decât pesimistul cel mai convins, privi în jurul său lucrurile care asistaseră la marea înfăptuire.

Nu era rău de loc. Luna nu răsărise încă, dar acolo, departe, pe mare, era o scânteiere irizată ce dădea senzaţia că soarele trecuse de curând şi totul strălucea încă de lumina primită. În cele două părţi însă, albastrul promontoriilor îndepărtate era cufundat în noaptea cea mai întunecoasă. Totul era enorm, nemărginit, şi în toate aceste lucruri, unica mişcare era culoarea mării. Avu sentimentul că în imensa natură, în clipa aceea, doar el acţiona şi iubea.

Îi vorbi despre tot ce-i povestise Sorniani, întrebând-o în cele din urmă despre trecutul ei. Ea deveni foarte serioasă şi vorbi pe un ton dramatic despre aventura cu Merighi. Părăsită? Nu era expresia cea mai potrivită, pentru că ea fusese aceea care rostise cuvântul hotărâtor, dezlegând familia Merighi de angajamentul luat. E drept că o necăjiseră în fel şi chip, lăsând să se înţeleagă că o socoteau ca pe o povară în familie. Mama lui Merighi (of, bătrâna aceea bombănitoare, rea, prea veninoasă) i-o spusese răspicat: „Tu eşti nenorocirea noastră, fiindcă fără tine fiul meu ar putea găsi o fată cu zestre mare, cine ştie!” Atunci, de bună voie, părăsise casa aceea, întorcându-se la

mama – rosti cu gingăşie acest dulce cuvânt – şi de durere, puţin după aceea, se îmbolnăvise. Boala a fost o alinare fiindcă febra te face să uiţi toate suferinţele.

Apoi vru să ştie de la cine aflase el acel lucru.

— De la Sorniani.

Nu-şi aminti imediat numele acesta dar apoi exclamă râzând:

— Tipul ăla urât şi gălbejit care umblă tot timpul cu Leardi.

Îl cunoştea şi pe Leardi, un tinerel care prindea chiar atunci să facă ochi, cu un avânt ce-l plasase imediat în primele rânduri printre petrecăreţii oraşului. Merighi i-l prezentase cu mulţi ani în urmă când toţi trei erau aproape copii; se jucaseră împreună.

— Mi-e foarte drag, încheie cu o francheţe care te făcea să crezi în sinceritatea tuturor celorlalte cuvinte ale ei.

Chiar şi Brentani care începea să se nelinişteascâ din cauza tânărului, temutului Leardi, ce se strecura lângă el, se linişti la auzul acestor din urmă cuvinte:

— Biata copilă! Cinstită şi neprefăcută.

N-ar fi fost mai bine să o facă mai puţin cinstită şi mai vicleană? Punându-şi întrebarea, îi veni minunata idee de a o educa pe această copilă. În schimbul dragostei pe care o primea, el nu putea să-i ofere decât un singur lucru: cunoaşterea vieţii, arta de a profita de ea. Şi darul lui era foarte preţios deoarece cu o asemenea frumuseţe şi cu un asemenea farmec, îndrumată de un om abil cum era el, ar fi putut să fie victorioasă în lupta pentru viaţă. Astfel, prin meritul lui, ea şi-ar fi câştigat singură fericirea pe care nu putea să i-o dea. Vru să-i spună pe loc o parte din ideile ce-i treceau prin cap. Încetă s-o sărute şi s-o dezmierde şi, pentru a o învăţa viţiul, luă înfăţişarea austeră a unui maestru al virtuţii.

Cu o autoironie în care se complăcea adesea, începu s-o deplângă că a căzut în mâinile unui bărbat ca el, lipsit de bani, şi încă de ceva, de vigoare şi de curaj. Fiindcă, dacă ar fi avut curaj – şi făcându-i pentru prima oară o declaraţie de dragoste mai serioasă decât toate cele dinainte, vocea i

se tulbură de o mare emoţie – şi-ar fi luat blonda în braţe, şi-ar fi strâns-o la piept şi ar fi pornit cu ea în viaţă. În schimb, nu se simţea în stare de asta. O, mizeria în doi era un lucru îngrozitor; era sclavia cea mai dureroasă dintre toate. Se temea pentru sine şi pentru ea.

Aici, ea îl întrerupse:

— Mie nu mi-ar fi frică.

Lui i se păru că ea ar fi vrut să-l ia de gât şi să-l arunce în starea aceea care-l înspăimânta atât de mult:

— Aş trăi lângă omul pe care l-aş iubi, săracă şi resemnată.

— Eu nu, zise el după o scurtă pauză, şi prefăcându-se că ezită o clipă: Mă cunosc. La strâmtoare n-aş şti nici măcar să iubesc. Şi, după o altă scurtă pauză, adăugă cu voce gravă şi profundă: Niciodată!, în timp ce ea îl privea serioasă, cu bărbia rezemată de mânerul umbreluţei.

Lucrurile fiind puse astfel la punct, observă – şi aceasta era introducerea la lecţiile de viaţă pe care voia să i le dea – că pentru ea ar fi fost de preferat să fi atras atenţia altcuiva din cei cinci sau şase tinerei care în ziua aceea o admiraseră în tovărăşia lui: Carlini, cel bogat, Bardi care risipea nepăsător ultimele resturi ale tinereţii, şi ale marii sale averi, Nelli, afacerist care câştiga mult. Fiecare, într-un fel sau altul, preţuia mai mult decât el.

Pentru o clipă, ea găsi tonul potrivit. Se supără! Era însă prea vădit că resentimentul ei era voit exagerat, şi Emilio trebui să bage de seamă acest lucru; dar nu o învinovăţi de asemenea prefăcătorie. Zbătându-se cu tot corpul, ea simula efortul de a se desface de lângă el, pentru a pleca repede, dar violenţa acestui efort nu ajungea până la braţele de care el o ţinea. Ele suportau aproape fără viaţă îmbrăţişarea lui şi în cele din urmă el le mângâie, le sărută şi nu le mai strânse.

Îi ceru iertare; nu se explicase bine şi, curajos, repetă cu alte cuvinte ceea ce spusese mai înainte. Ea nu observă noua jignire, dar păstră pentru un timp un ton jignit:

— Nu vreau să credeţi că pentru mine ar fi fost totuna să fiu acostată de unul sau de altul din aceşti domni. Lor nu le-

aş fi permis să-mi vorbească.

La prima lor întâlnire, îşi amintiseră vag de a se fi zărit pe stradă cu un an în urmă; el, aşadar, spunea Angiolina, nu era pentru ea primul venit.

— Eu, declară Emilio solemn, n-am vrut să spun altceva decât că nu vă meritam.

Abia atunci izbuti să-i împărtăşească învăţămintele care trebuiau să-i fie atât de utile. O găsea prea dezinteresată şi o compătimi. O fată în situaţia ei trebuia să-şi apere propriul interes. Ce însemna cinstea pe lumea asta? Interesul! Femeile cinstite erau acelea care ştiau să-şi găsească cumpărător la preţul cel mai ridicat, erau acelea care nu acceptau dragostea decât atunci când era în avantajul lor. Spunând aceste vorbe, el se simţi omul imoral superior care vede şi vrea lucrurile aşa cum sunt. Puternica maşină de gândit, cum se considera el, ieşise din inerţie. Un val de orgoliu îi umflă pieptul.

Cât despre ea, îi sorbea cuvintele, surprinsă şi atentă. Părea să creadă că femeia cinstită şi femeia bogată ar fi acelaşi lucru.

— Ah, prin urmare, aşa sunt mândrele cucoane?

Apoi, văzându-l mirat, tăgădui că voise să spună aceasta, dar dacă el ar fi fost observatorul ce se credea, şi-ar fi dat seama că ea nu mai înţelegea acum raţionamentul care cu puţin înainte o surprinsese atât de mult.

El repetă şi comentă ideile exprimate: femeia cinstită ştie să se preţuiască mult; acesta e secretul ei. Trebuie să fii cinstită sau cel puţin să pari. Nu era bine că Sorniani putea să vorbească cu uşurătate despre ea, nu era de loc bine că declarase că-l iubeşte pe Leardi – aici izbucni gelozia lui – muieraticul acela mai compromiţător decât toţi ceilalţi. Era mai bine să faci răul, decât să ai aerul că-l faci.

Ea uită imediat ideile generale pe care el le expusese, pentru a se apăra viguros de asemenea atacuri. Sorniani nu putea s-o vorbească de rău, cât despre Leardi, acesta nu era câtuşi de puţin un băiat compromiţător.

Pentru seara aceea instruirea se termină aici, fiindcă el se gândi că o doctorie atât de puternică trebuie

administrată în doze mici. Afară de aceasta, i se părea că făcuse un mare sacrificiu renunţând pentru câteva clipe la dragoste.

Dintr-un simţământ de literat, numele de Angiolina nu-i era pe plac. O boteză Lina; apoi, nemulţumit cu acest diminutiv, îi găsi numele francez *Angèle,* pe care foarte adesea îl înnobilă şi-l prescurtă în *Ange.* O învăţă să-i spună în franţuzeşte că-l iubea. Aflând sensul acestor cuvinte, ea nu vru să le pronunţe, dar la prima întâlnire le rosti fără să fie îmbiată: *Şe tèm bocù.*

El nu se mira de loc că a ajuns prea repede atât de departe. Se potrivea cu propria lui dorinţă. Desigur, ea îl găsise atât de înţelept încât i se părea că poate avea încredere în el şi, într-adevăr, mult timp, nu avu nici măcar prilejul de a-i refuza ceva.

Se întâlneau totdeauna în aer liber. Se iubiră pe toate străzile suburbane din Triest. După primele întâlniri, părăsiră Sant'Andrea care era prea frecventat şi un timp preferară şoseaua spre Opicina, străjuită de castani umbroşi, largă, solitară, cu un urcuş lin, aproape nesimţit. Se opreau lângă o porţiune de parapet care deveni ţinta plimbărilor lor numai pentru că prima dată se aşezaseră pe ea. Se sărutau îndelung, cu oraşul la picioarele lor, mut, mort, ca marea, părând de acolo nimic altceva decât o vastă întindere de culoare misterioasă, nedesluşită: în nemişcare şi în tăcere, oraşul, marea şi colinele păreau dintr-o singură bucată, aceeaşi materie plăsmuită şi colorată de un artist bizar, împărţită, tăiată de linii marcate de puncte galbene, felinarele străzilor.

Lumina lunii nu-i schimba culoarea. Obiectele cu contururile devenite mai precise nu se luminau, se învăluiau în lumină. Se aşternea peste ele o albeaţă strălucitoare, imobilă, dar dedesubt culoarea dormea amorţită, neguroasă până şi pe mare, care acum lăsa să i se întrezărească veşnicul neastâmpăr, legănând argintul de la suprafaţa ei, culoarea tăcea, dormea. Verdele colinelor, culorile caselor rămâneau toate întunecate şi lumina de-afară, neprimită, distinctă, un efluviu care satura aerul, era

albă, incoruptibilă, nealterabilă, pentru că nimic nu se topea în ea.

Pe chipul apropiat al fetei, lumina lunii se incarna, înlocuia acea culoare de copil trandafiriu, fără să atenueze galbenul difuz pe care Emilio credea că-l percepe cu buzele; întreg obrazul devenea auster şi sărutându-l, Emilio se simţea mai corupător ca oricând. Săruta alba şi casta lumină.

Apoi preferară boschetele de pe colina Vânătorului; simţeau tot mai mult nevoia de a se însingura. Şedeau lângă un copac şi mâncau, beau şi se sărutau. Florile dispăruseră repede din legătura lor şi cedaseră locul dulciurilor, pe care apoi ea nu le mai dori, ca să nu-şi strice dinţii. Le înlocuiră brânzeturile, mezelurile, sticlele de vin şi de lichioruri, lucruri foarte costisitoare pentru punga săracă a lui Emilio.

Dar el era foarte dispus să-i sacrifice Angiolinei toate micile sale economii făcute în anii lungi ai vieţii sale cumpătate; avea să-şi restrângă cheltuielile îndată ce-şi va fi secătuit neînsemnata rezervă. Alte gânduri îl preocupau mai mult: cine o învăţase pe Angiolina să sărute? Nu-şi mai amintea primele sărutări primite; atunci, ocupat cu totul de sărutul pe care-l dădea, nu simţise în cel pe care-l primea, altceva decât un dulce şi necesar complement la al său, dar i se părea că dacă gura aceea ar fi fost atât de însufleţită, ar fi încercat o oarecare surpriză. O învăţase aşadar chiar el această artă în care el însuşi era novice?

Ea mărturisi! Merighi o sărutase mult. Râse vorbind despre asta. Fireşte, Emilio i se părea caraghios când se făcea a crede că Merighi nu profitase de poziţia lui de logodnic măcar pentru a o săruta pe săturate.

Brentani nu simţea nicio gelozie la amintirea lui Merighi, care avusese cu mult mai multe drepturi decât el. Ea, dimpotrivă, îi părea rău că ea vorbea despre el cu uşurătate. N-ar fi trebuit oare să plângă ori de câte ori îl pomenea? Când îşi manifesta propria amărăciune de a nu o mai vedea nefericită, spre a-l sonda, ea îşi lua un aer trist, şi pentru a se apăra de învinuirea care simţea că i se

aduce, amintea că se îmbolnăvise din cauza despărţirii de Merighi:

— O! Dacă aş fi murit atunci, cu siguranţă că nu mi-ar fi părut rău.

După câteva clipe, râdea zgomotos în braţele lui care se deschiseseră spre a o consola.

Nu regreta nimic şi el rămânea surprins ca şi de propria-i dureroasă compasiune. Cât de mult o iubea! Era într-adevăr numai recunoştinţă pentru acea dulce făptură care se purta ca şi cum fusese creată anume pentru el, iubită îngăduitoare şi fără pretenţii?

Când seara târziu se întorcea acasă şi palida lui soră lăsa lucrul pentru a-i ţine tovărăşie la cină, vibrând încă de emoţie, nu numai că nu ştia să vorbească despre alte lucruri, dar nici măcar nu izbutea să simuleze un interes pentru micile treburi casnice care alcătuiau viaţa Amaliei şi despre care ea obişnuia să-i vorbească. Până la urmă, ea îşi relua lucrul şi rămâneau în aceeaşi încăpere, singur fiecare cu propriile-i gânduri.

Într-o seară, ea îl privi îndelung fără ca el să bage de seamă, apoi surâzând forţat, îl întrebă:

— Ai fost până acum cu ea?

— Care *ea?,* întrebă imediat, râzând. Apoi se spovedi, fiindcă simţea nevoia să vorbească. O, fusese o seară de neuitat. Iubise în lumina lunii, în aerul încropit, în faţa unei privelişti nemărginite, surâzătoare, creată pentru ei, pentru dragostea lor. Dar nu ştia să se destăinuie. Cum putea să-i dea surorii sale o idee despre seara aceea, fără să-i vorbească de sărutările Angiolinei?

Dar în timp ce repeta:

— Ce lumină, ce aer! ea ghicea pe buzele lui urmele sărutărilor la care el se gândea. O ura pe femeia aceasta pe care nu o cunoştea şi care-i furase tovărăşia şi mângâierea fratelui său. Acum, când îl vedea iubind ca toţi ceilalţi, îi lipsea singurul exemplu de resemnare voluntară faţă de propriul şi tristul ei destin. Atât de trist! Începu să plângă, întâi cu lacrimi tăcute pe care încerca să le ascundă aplecată asupra lucrului de mână, apoi, când el observă

aceste lacrimi, cu suspine năvalnice pe care în zadar încercă să le stăpânească.

Încercă să explice aceste lacrimi: fusese indispusă toată ziua, nu dormise noaptea trecută, nu mâncase, se simţea foarte slabă.

El o crezu, fără-ndoială:

— Dacă mâine n-o să te simţi mai bine, o să chemăm doctorul.

Atunci la durerea Amaliei se adăuga mânia că el se lăsase cu atâta uşurinţă înşelat asupra pricinii lacrimilor ei; era dovada celei mai complete nepăsări. Nu se mai stăpâni şi îi spuse să-l lase în pace pe doctor, întrucât cu viaţa pe care o ducea nu merita osteneala să se îngrijească. Pentru cine trăia ea şi pentru ce? Văzând că el nu voia încă să înţeleagă şi o privea uimit, îşi revărsă toată durerea:

— Nici măcar tu nu mai ai nevoie de mine.

Desigur, el nu înţelese, fiindcă în loc să se înduioşeze, se înfurie: îşi petrecuse tinereţea în singurătate şi tristeţe; era cât se poate de îndreptăţit ca din când în când să-şi acorde câte o distracţie. Angiolina nu avea importanţă în viaţa lui: era o aventură ce avea să dureze câteva luni şi nu mai mult.

— Eşti într-adevăr rea, dacă îmi reproşezi aşa ceva.

Se înduioşă văzând-o plângând mai departe, fără cuvinte, într-o inerţie nemângâiată. Spre a o încuraja, îi făgădui că avea să vină mai des să-i ţină tovărăşie; aveau să citească şi să studieze împreună, ca în trecut, dar ea trebuia să se străduiască să fie mai veselă, pentru că lui nu-i plăceau oamenii trişti. Gândul lui zbură la *Ange!* Cum ştia ea să râdă îndelung, cu hohote prelungite şi molipsitoare; şi zâmbi şi el, gândindu-se că acele râsete ar fi răsunat cu totul straniu în trista lui casă.

III

ÎNTR-O SEARĂ TREBUIA SĂ SE ÎNTÂLNEASCĂ cu ea la orele douăzeci fix, dar cu jumătate de oră înainte, Balli îi trimise vorbă că-l aşteaptă la Chiozza, chiar la aceeaşi oră, spre a-i da veşti foarte importante. El se ferise de alte invitaţii asemănătoare care aveau doar scopul să-l smulgă uneori de lângă Angiolina, dar în ziua aceea găsi pretextul de a amâna întâlnirea pentru a pătrunde în casa fetei. Avea să studieze această persoană atât de importantă în viaţa lui, prin lucrurile şi persoanele care o înconjurau. Orbit, păstra totuşi atitudinea persoanelor care văd bine.

Casa Angiolinei era aşezată la câţiva metri de strada Fabio Severo. Mare şi înaltă, în mijlocul câmpului, avea înfăţişarea unei cazărmi. Cuşca portarului era închisă şi Emilio, cu oarecare ezitare ce-i drept, neştiind cum avea să fie primit, urcă la etajul doi.

„Nu e desigur imaginea bogăţiei”, murmură el, pentru a-şi nota observaţiile cu glas tare. Scara trebuia să fi fost făcută foarte în pripă, pietrele prost cioplite, balustrada de fier brut, zidurile albe de var, nimic murdar, dar totul sărac.

Veni să-i deschidă o fetiţă de vreo zece ani, într-o rochiţă de pânză rară, caraghioasă şi lungă, blondă ca Angiolina, dar cu ochii fără viaţă, cu obrajii gălbejiţi, anemici. Nu păru de loc mirată la vederea unei figuri noi; ridică doar şi strânse cu mâna la piept poalele jacheţichii fără nasturi.

— Bună ziua! Pe cine căutaţi?

Avea o politeţe ceremonioasă, nepotrivită cu făptura-i de copil.

— Domnişoara Angiolina e acasă?

— Angiolina! strigă o femeie care între timp apăruse din fundul coridorului. Te caută un domn.

Era probabil blânda mamă la care Angiolina tânjise să se întoarcă atunci când fusese părăsită de Merighi. Bătrâna era îmbrăcată ca o slujnică, în culori vii, deşi puţin spălăcite, cu un şorţ mare, verzui şi cu basmaua tot verzuie, pe care o purta ca o friulană. De altfel, chipul ei păstra câte o urmă de frumuseţe trecută; mai mult, profilul îl amintea pe cel ai Angiolinei, dar faţa osoasă şi imobilă, cu ochişorii negri plini de nelinişte, avea ceva de animal atent să scape de baston.

— Angiolina! strigă încă o dată. Vine imediat, anunţă foarte politicoasă. Apoi, fără a-l privi nicio clipă în faţă, zise de mai multe ori: Luaţi loc, până una alta.

Vocea ei nazală nu izbutea să fie plăcută. Şovăia ca un bâlbâit la începutul unei conversaţii; apoi toată fraza îi ieşea din gură fără întrerupere, dintr-o singură suflare, lipsită de orice căldură.

Dar, din cealaltă parte a coridorului, veni în fugă Angiolina. Era îmbrăcată pentru a ieşi. Văzându-l, începu să râdă, şi-l salută cordial:

— O, domnul Brentani! Ce surpriză plăcută! Făcu prezentările cu dezinvoltură: Mama mea, sora mea.

Era chiar ea, blânda mamă căreia Emilio, bucuros de a fi fost primit atât de bine, îi întinse mâna, în timp ce bătrâna, neaşteptându-se la atâta consideraţie, i-o dădu pe a ei cu puţină întârziere; nu înţelesese ce voia el şi ochii aceia neliniştiţi de vulpe îl fixaseră pentru o clipă cu o imediată, vizibilă neîncredere. Fetiţa, la rândul ei, îi întinse mâna ţinând-o tot timpul pe cea stângă la piept. După ce obţinu o asemenea onoare, spuse liniştit:

— Mulţumesc.

— Luaţi loc aici, zise Angiolina; alergă la o uşă din fundul coridorului şi o deschise.

Fericit, Brentani se află singur cu Angiolina; fiindcă bătrâna şi fetiţa, după un ultim compliment, rămăseseră afară. Şi, închizând uşa, îşi uită toate intenţiile de

observator. O trase spre el.

— Nu, se rugă ea, alături doarme tata care nu se simte bine.

— Ştiu să sărut fără să fac zgomot, declară el, şi-i apăsă îndelung buzele pe gură, în timp ce ea continua să protesteze; rezultă astfel un sărut împărţit într-o mie, astâmpărat într-o suflare călduţă.

Obosită, se desprinse şi fugi să deschidă uşa.

— Acum luaţi loc aici şi fiţi cuminte, pentru că ne văd din bucătărie.

Râdea într-una şi el, mai târziu, şi-o aminti adesea cât era de bucuroasă că a jucat o asemenea festă, de fetiţă răutăcioasă care face nazuri, celui care o iubeşte. Pe tâmple, părul îi fusese ciufulit de braţul pe care el, ca întotdeauna, şi-l încolăcise în jurul capului ei blond; mângâie cu privirea urmele propriei dezmierdări.

Abia mai târziu văzu camera în care se aflau. Tapiseria nu era prea nouă, dar mobilele, având în vedere scările urcate, coridorul şi îmbrăcămintea mamei şi a surorii, erau surprinzător de bogate, toate din acelaşi lemn, de nuc, patul acoperit de o cuvertură de mătase cu franjuri lungi, într-un colţ o vază enormă cu flori artificiale, înalte, şi deasupra, pe perete, strânse la un loc cu multă grijă, numeroase fotografii. Pe scurt, lux.

Privi fotografiile. Un bătrân care se fotografiase în ţinută de om important, rezemat pe un teanc de hârtii. Emilio zâmbi.

— Naşul meu, prezentă Angiolina.

Un tinerel îmbrăcat bine, dar ca un muncitor în zi de sărbătoare, cu faţa energică şi privire semeaţă.

— Naşul surorii mele, spuse Angiolina, şi acesta e naşul celui mai tânăr dintre fraţii mei, şi arătă portretul unui alt tinerel mai blând şi mai fin decât celălalt.

— Mai sunt şi alţii? întrebă Emilio, dar gluma îi muri pe buze fiindcă printre fotografii descoperise două, alăturate, ale unor bărbaţi pe care-i cunoştea: Leardi şi Sorniani! Sorniani, gălbejit şi în fotografie, cu privirea încruntată, părea că şi de acolo continua s-o bârfească pe Angiolina.

Fotografia lui Leardi era cea mai frumoasă: aparatul îşi făcuse de data asta datoria reproducând toate gradaţiile de clar-obscur, şi frumosul Leardi părea zugrăvit în culori. Stătea acolo dezinvolt, nerezemat de mese, cu mâinile înmănuşate, libere, parcă în momentul prezentării într-un salon, unde, poate, îl aştepta o femeie singură. Îl privea pe Emilio cu un anumit aer protector, firesc pe faţa lui de adolescent, şi Emilio trebui să-şi întoarcă privirea, plin de ciudă şi de invidie.

Angiolina nu înţelese imediat de ce fruntea iui Emilio se posomorâse într-atâta. Pentru prima data cu brutalitate, el îşi trădă gelozia:

— Nu-mi place de loc să dau peste atâţia bărbaţi în dormitorul ăsta. Apoi, văzând că ea se simţea atât de nevinovată, încât era uimită de reproş, îndulci fraza: E ceea ce-ţi spuneam acum câteva seri; nu-i frumos să te văd înconjurată de tipii ăştia şi poate să-ţi dăuneze. Însuşi faptul că-i cunoşti e compromiţător.

Dintr-o dată, pe faţa ei se întipări o mare veselie, şi declară că e foarte bucuroasă să-l vadă gelos.

— Gelos pe de-alde ăştia! zise după aceea, redevenind serioasă şi cu un aer de dojană, aşa mă preţuieşti tu pe mine?

Dar tocmai când el era gata să se liniştească, săvârşi o greşeală.

— Ţie, vezi, am să-ţi dau nu una, ci două fotografii de-ale mele, şi alergă la dulap să le ia.

Aşadar, toţi ceilalţi aveau câte o fotografie a Angiolinei; ea însăşi i-o spusese, dar cu o asemenea naivitate încât el nu mai îndrăzni să i-o reproşeze. Dar se petrecu ceva şi mai rău.

Silindu-se să zâmbească, privea cele două fotografii pe care ea i le încredinţase cu o plecăciune glumeaţă. Una, din profil, era făcută de unul dintre cei mai buni fotografi din oraş; cealaltă era un instantaneu foarte frumos, dar mai mult datorită rochiei elegante, dantelate, pe care o purtase atunci când se cunoscuseră, decât prin chipul desfigurat de efortul de a ţine ochii deschişi în razele soarelui.

— Pe asta cine-a mai făcut-o? întrebă Emilio. Leardi oare? Îşi amintea că-l văzuse pe Leardi în oraş, cu un aparat fotografic sub braţ.

— Ba nu! zise ea. Gelosule! Mi-a făcut-o un bărbat serios, însurat: pictorul Datti.

Însurat da, dar serios?

— Nu gelos, spuse Brentani, cu voce adâncă, ci trist, foarte trist.

Şi apoi observă printre fotografii şi pe aceea a lui Datti, marele bărbos roşcovan, zugrăvit cu predilecţie de toţi pictorii din oraş şi, văzându-l, Emilio simţi o durere ascuţită, aducându-şi aminte o frază de-a lui: „Femeile cu care am de-a face, nu sunt demne să constituie o jignire faţă de soţia mea”.

Nu mai avea nevoie să caute documente; cădeau ele peste el, îl copleşeau, şi Angiolina, stângace, se întrecea să le ilustreze, să le scoată în relief. Umilită şi jignită, murmură:

— Merighi mi-a făcut cunoştinţă cu toţi oamenii ăştia.

Minţea fiindcă nu era de crezut că Merighi, un negustor întreprinzător, îi cunoscuse pe tinerii aceia uşuratici şi pe artiştii aceia sau, chiar cunoscându-i, nu i-ar fi ales să-i prezinte miresei sale.

O privi îndelung cu o căutătură inchizitorială, ca şi cum o vedea prima oară, şi ea înţelese seriozitatea acestei scrutări; uşor palidă, privi în jos şi aşteptă. Dar numaidecât Brentani îşi aminti cât de puţin avea dreptul să fie gelos. Nu! nici s-o umilească, nici s-o facă să sufere, niciodată! Cu blândeţe, ca să-i arate că o mai iubea încă – simţea că îi arătase până acum un sentiment foarte deosebit – vru s-o sărute.

Ea păru pe loc îmbunată, dar se depărtă şi-l rugă stăruitor să n-o mai sărute. El se miră că ea refuză un sărut atât de semnificativ şi sfârşi prin a se înfuria mai mult decât pentru cele petrecute înainte.

— Am atâtea păcate pe conştiinţă, spuse ea cu toată seriozitatea, încât azi va fi foarte greu să obţin izbăvirea. Din vina ta mă duc la spovedanie cu sufletul nepregătit.

În Emilio renăscu speranţa. O, ce scump lucru era religia. Din casa lui şi din inima Amaliei el o gonise – fusese opera cea mai importantă a vieţii sale – dar regăsind-o la Angiolina, o salută cu bucurie inefabilă. Pe lângă religia femeilor cinstite, bărbaţii de pe perete i se părură mai puţin agresivi şi, plecând de acolo, sărută plin de respect mâna Angiolinei, care primi omagiul ca pe un tribut adus virtuţii sale. Toate documentele adunate se prefăcuseră în cenuşă la flacăra unei lumânări sfinte.

De aceea, singura urmare a vizitei lui a fost că aflase drumul spre casa aceea. Îşi făcu obiceiul să-i ducă dimineaţa dulciurile la cafea. Era o oră splendidă şi aceea. Strângea la piept minunatul trup ieşit atunci din pat şi-i simţea căldura care trecea prin vestmântul uşor de dimineaţă, dându-i sentimentul unui contact imediat cu nuditatea. Vraja religiei se risipise curând, fiindcă aceea a Angiolinei nu era în stare să ocrotească sau să apere pe cel care nu era apărat altfel, şi lui Emilio bănuielile nu-i mai reveniră niciodată atât de vajnice ca prima oară. În odaia aceea n-avea răgazul să privească împrejur.

Angiolina încercă să simuleze credinţa care îi prinsese atât de bine odată, dar nu izbuti şi curând râse de ea cu neruşinare. Când se sătura de sărutările lui, îl respingea spunându-i: *Ite missa est,* plecaţi, slujba s-a terminat, prihănind o idee mistică pe care Emilio, plin de seriozitate, o exprimase de mai multe ori în momentul despărţirii. Cerea un *Deo gratias,* atunci când aştepta o mică favoare, striga *mea maxima culpa,* prea mare e vina mea, când el devenea prea pretenţios, *libera nos Domine,* mântuieşte-ne pre noi, când nu voia să audă vorbindu-se despre ceva.

Şi totuşi el dobândea o satisfacţie deplină din posesiunea neîmplinită a acestei femei, şi încercă să treacă mai departe numai din neîncredere, din teama de a nu fi luat în râs de toţi acei bărbaţi care se uitau la el. Ea se apără energic: fraţii ei ar fi omorât-o. Plânse o dată când el se arătă mai agresiv. N-o iubea, de vreme ce voia s-o facă nefericită. Atunci el renunţă la asemenea atacuri, domolit, bucuros. Ea nu aparţinuse nimănui şi putea să fie sigur că

nu se face de râs.

Îi făgăduise însă formal că avea să fie a lui atunci când i se va putea da fără să-l expună la neplăceri şi pe ea la păgubire. Îi vorbea ca despre lucrul cel mai firesc de pe lumea asta. Avu chiar o idee: trebuia căutat un al treilea care să preia povara acestui neajuns – a acestei păgubiri şi nu puţinele zeflemele. El asculta uimit aceste lucruri care nu i se păreau altceva decât declaraţii de dragoste. Era slabă nădejde să fie găsit un al treilea, cum voia Angiolina, dar după aceste vorbe, socotea că se poate tolăni tihnit în propriul său sentiment. Angiolina era într-adevăr aşa cum şi-o dorise, şi-i oferea o dragoste fără lanţuri, fără primejdii.

Firește, deocamdată, toată viaţa lui aparţinea acestei iubiri; nu izbutea să se gândească la altceva, nu izbutea să lucreze, nici măcar să-şi aducă la îndeplinire, cum trebuie, îndatoririle de birou. Dar cu atât mai bine. Pentru un timp, întreaga lui viaţă lua o înfăţişare nouă, şi ar fi fost la fel de amuzant, mai târziu, să se întoarcă la liniştea dinainte. Iubitor al imaginilor, îşi vedea propria viaţă ca pe un drum drept, uniform, de-a curmezişul unei văi liniştite; din clipa în care se apropiase de Angiolina drumul cotea, se abătea printr-un ţinut învrâstat de arbori, de flori, de coline. Nu era decât o mică porţiune şi apoi cobora iarăşi la vale, pe drumul uşor, neted şi sigur, devenit mai puţin plictisitor prin amintirea acestui interval încântător, colorat, poate şi obositor.

Într-o zi, îl înştiinţă că trebuia să se ducă să lucreze la o familie cunoscută, anume Deluigi. Doamna Deluigi era o femeie cumsecade; avea o fată, prietenă cu Angiolina, un soţ bătrân şi în casă nu existau tineri; toţi o iubeau pe Angiolina, în casa aceea.

— Mă duc cu multă plăcere, fiindcă acolo îmi petrec mai bine zilele decât la mine acasă.

Emilio nu avu nimic de zis, şi se resemnă chiar s-o vadă, seara, mai rar. Ea se înapoia târziu de la lucru şi nu făcea să se mai întâlnească.

De aceea avu acum seri pe care le putea dedica prietenului şi surorii sale. El tot mai încerca să-i înşele –

cum se înşela pe sine însuşi – asupra importanţei aventurii sale, şi era chiar în stare să se arate bucuros, faţă de Balli, că Angiolina era ocupată în câte o seară, ca să n-o aibă, în definitiv, lângă el în fiecare zi. Balli îl făcea să roşească, privindu-l calm cu ochi pătrunzător, şi Emilio, neştiind cum să-şi ascundă pasiunea, o lua în râs pe Angiolina, relata unele observaţii exacte pe care le făcea pe seama ei, şi care de fapt nu-i atenuau de loc tandreţea. Râdea de ea cu destulă dezinvoltură, dar Balli, care îl cunoştea şi simţea în vorbele lui un sunet fals, îl lăsa să râdă singur.

Ea vorbea afectat în graiul toscan şi de aici reieşea un accent mai degrabă englezesc decât toscan.

— Mai curând sau mai târziu, spunea Emilio, am s-o dezbăr de acest cusur care mă plictiseşte. Ea îşi purta căpşorul veşnic înclinat pe umărul drept: Semn de vanitate, după Gall, observa Emilio, şi cu seriozitatea unui om de ştiinţă care experimentează, adăuga: Cine ştie dacă observaţiile lui Gall nu sunt mai puţin greşite decât se crede în general? Era lacomă, îi plăcea să mănânce mult şi bine; vai şi amar de cel care şi-ar lua-o pe cap! Aici minţea cu neobrăzare, fiindcă lui îi plăcea tot atât de mult s-o vadă mâncând, ca şi râzând. Zeflemisea toate slăbiciunile care îi plăceau în mod special la ea. Se înduioşase mult într-o zi când Angiolina, vorbind despre o femeie foarte urâtă şi foarte bogată, sfârşise exclamând:

— Bogată? Păi, atunci nu-i deloc urâtă.

Ţinea atâta la frumuseţe, dar o nesocotea în faţa celeilalte puteri.

— Femeie de rând, râdea acum cu Balli.

Astfel, între felul lui de a vorbi cu Balli şi acela folosit cu Angiolina se formaseră în Brentani de-a dreptul doi indivizi care trăiau liniştiţi unul lângă celălalt şi pe care el nu se sinchisea să-i împace. În fond, nu-l minţea nici pe Balli, nici pe Angiolina. Nemărturisindu-şi propria dragoste în cuvinte, se simţea sigur ca struţul care crede că-l înşeală pe vânător neuitându-se la el. Când însă era cu Angiolina, se lăsa cu totul în voia sentimentului său. De ce ar fi trebuit să-i diminueze forţa şi bucuria printr-o rezistenţă care n-avea

rost să existe acolo unde nu era nicio primejdie? El iubea, nu dorea numai! Simţea mişcându-i-se în suflet şi ceva care semăna cu un sentiment patern, văzând-o atât de neajutorată, aşa cum sunt prin însăşi natura lor unele vietăţi nefericite. Lipsa de inteligenţă era o slăbiciune în plus, care cerea dezmierdări şi ocrotire.

Se întâlniră la Campo Marzio tocmai în clipa când ea, supărată că nu-l găsise la locul stabilit, era gata să plece. Era prima dată când o făcuse să aştepte, dar cu ceasul în mână, îi dovedi că nu întârziase. Potolindu-şi mânia, ea mărturisi că în seara aceea simţise o grabă specială să-l vadă, de aceea venise mai devreme; avea să-i povestească întâmplări foarte ciudate prin care trecea. Se agăţă drăgăstos de braţul lui:

— Am plâns atât de mult ieri, şi-şi şterse lacrimile pe care, în întuneric, el nu le putu vedea.

Nu voi să-i spună nimic până ce nu ajunseră pe terasă, şi urcară, la braţ, de-a lungul bulevardului întunecos. El n-avea nicio grabă să ajungă acolo. Vestea pe care avea s-o audă nu putea fi rea, dat fiind că Angiolina devenea tot mai drăgăstoasă. Se opri de câteva ori pentru a o săruta pe voaletă.

O săltă pe micul zid, se rezemă uşor cu un braţ pe genunchii ei, pentru a o apăra de ploaia pătrunzătoare care continua să cadă de câteva ore, o acoperi cu umbrela.

— Sunt logodită, zise ea, cu o încercare de notă sentimentală în glas, întreruptă imediat de o mare poftă de râs.

— Logodită! murmură Emilio, pentru o clipă atât de neîncrezător, încât încercă pe loc să caute motivul pentru care ea îi spunea o asemenea minciună. O privi în faţă şi, cu tot întunericul, văzu în atitudinea ei sentimentalismul care dispăruse din glas. Pesemne, era adevărat. În ce scop i-ar fi spus o minciună? Îl găsiseră aşadar pe cel de-al treilea de care aveau nevoie?

— Ai să fii mulţumit acum? întrebă ea învăluitor.

Ea era foarte departe de a bănui ceea ce se petrecea în sufletul lui şi el, din pudoare, nu rosti cuvintele care îi

ardeau pe buze. Dar cum ar fi putut simula bucuria la care se aştepta ea! Durerea lui fusese atât de cumplită, încât trebuia să-i amintească ea că alteori i-ar fi plăcut s-o audă vorbind despre proiectul acesta. Dar în gura Angiolinei acest proiect i se păruse o dezmierdare. Mai mult, el se amăgise cu planul acesta, visase împlinirea lui şi fericirea care avea să urmeze. Dar câte planuri nu-i trecuseră prin minte fără să lase urme? Visase în viaţa lui până şi hoţia, omorul, siluirea. Simţise curajul, tăria şi perversitatea nelegiuitului şi visase rezultatele crimelor, impunitatea înainte de orice. Dar apoi, mulţumit cu visul, regăsise neschimbate lucrurile pe care voise să le distrugă, şi se potolise cu conştiinţa împăcată. Săvârşise nelegiuirea, dar nu existau daunele. Acum, însă, visul devenise realitate şi el, deşi îl voise, rămânea surprins, nu-şi recunoştea visul, fiindcă înainte avusese cu totul altă înfăţişare.

— Şi nu mă-ntrebi cine-i mirele?

Cu neaşteptată hotărâre el se ridică:

— Îl iubeşti?

— Cum poţi să-mi pui o astfel de întrebare? exclamă ea într-adevăr uluită.

În loc de răspuns, ea sărută mâna cu care el ţinea sus umbrela.

— Atunci nu te mărita cu el! porunci Emilio.

Îşi explică sieşi propriile cuvinte. El o poseda acum; nu o mai dorea. De ce, pentru a o poseda altfel, ar fi trebuit s-o cedeze altuia? Văzând-o tot mai mirată, încercă s-o convingă:

— Cu un bărbat pe care nu-l iubeşti, n-ai să poţi fi fericită.

Dar ea nu-i cunoştea şovăielile. Pentru prima oară se plânse de propria ei familie. Fraţii nu munceau, tatăl era bolnav; cum puteau s-o ducă mai departe? Casa ei, pe care el o văzuse la lumina soarelui, când bărbaţii nu erau acolo nu era veselă. Abia întorşi acasă, se certau între ei, cu mama şi cu surorile. Fireşte, croitorul Volpini, în vârstă de patruzeci de ani, nu era soţul pe care şi-l dorise, dar era de treabă, bun, blând, şi ea, cu timpul, poate l-ar fi iubit. Ceva

mai bun tot n-ar putea găsi:

— Tu, desigur, mă iubeşti, nu-i aşa? Totuşi, nu admiţi posibilitatea să mă iei de nevastă.

El se înduioşă auzind-o vorbind fără niciun resentiment despre egoismul lui.

De fapt, poate că ea făcea o afacere bună. Cu obişnuita lui slăbiciune, neputând s-o convingă pe ea, pentru a ajunge la o înţelegere, încercă să se convingă pe sine însuşi.

Ea povesti. Îl cunoscuse pe Volpini la doamna Deluigi. Era un omuleţ.

— Îmi vine până aici, şi arătă râzând spre umăr. Om vesel. Zice că e mic dar plin de o dragoste mare. Poate bănuind – vai, ce nedreptate îi făcea – că Emilio ar fi ros de gelozie, se grăbi să adauge: Destul de urât. Are faţa plină de păr de culoarea paielor uscate. Barba îi ajunge la ochi, mai bine zis la ochelari.

Croitoria lui Volpini se afla la Fiume, dar el spusese că, după căsătorie, i-ar fi permis să vină să petreacă o zi pe săptămână la Triest şi între timp, fiindcă în cea mai mare parte a timpului el lipsea, ei ar fi putut continua să se vadă în linişte.

— O să fim însă foarte prevăzători, stărui el. Foarte, foarte prevăzători! repetă.

Dacă asta era un noroc pentru ea, n-ar fi fost mai bine să renunţe chiar să se vadă, spre a nu-l primejdui? Pentru a-şi linişti conştiinţa, ar fi fost în stare de orice sacrificiu. Luă o mână a Angiolinei, îşi rezemă fruntea de ea şi în poza aceasta de adorator îşi rosti tot gândul lui:

— Ca să nu-ţi fac rău, aş fi în stare să renunţ la tine.

Poate că ea înţelese: nu mai pomeni de trădarea pusă la cale, şi, datorită numai acestui fapt, în seara aceea se iubiră cu cea mai mare gingăşie. Pentru o clipă, pentru o singură dată, ea păru că atinge înălţimea sentimentului lui Emilio. Nu avu nicio notă distonantă; nu-i spuse nici măcar că-l iubeşte. El îşi mângâia propria-i durere. Femeia pe care-o iubea nu era doar gingaşă şi neajutorată; era pierdută. Se vindea într-o parte, se dăruia în cealaltă. O, nu

putea să uite pofta de râs de care Angiolina fusese cuprinsă la începutul convorbirii lor. Dacă făcea în felul acesta pasul cel mai important din viaţa ei, cum s-ar fi purtat alături de un bărbat pe care nu-l iubea?

Era pierdută! Îmbrăţişând-o strâns cu braţul stâng, îşi sprijini capul în poala ei şi, plin de compătimire mai mult decât de dragoste, şopti:

— Biata de tine!

Rămaseră aşa vreme îndelungată; apoi ea se plecă asupra lui şi, desigur cu gândul ca el să nu observe, îl sărută uşor pe păr. Fu gestul ei cel mai delicat din tot timpul legăturii lor.

Apoi totul deveni neaşteptat, îngrozitor. Burniţa monotonă, tristă, care acompaniase durerea lui Emilio cu o notă blândă ce i se păruse când de compătimire, când de nepăsare, se transformă pe neaşteptate într-un ropot torenţial. Un suflu de vânt rece, dinspre mare, răscolise atmosfera îmbibată cu apă şi veni acum să-i gonească, să-i smulgă visului care le îngăduise o clipă fericită. Ea fu cuprinsă de o mare spaimă că-şi udă rochia şi o luă la fugă, după ce refuză braţul lui Emilio; avea nevoie de amândouă mâinile ca să ţină umbrela în bătaia vântului. În lupta cu vântul şi cu ploaia, se înfurie şi nu vru nici măcar să precizeze când aveau să se revadă:

— Deocamdată să ajungem acasă.

O văzu urcându-se într-un vagon de tramvai şi, din întunericul în care rămase, îi zări în lumina galbenă frumosul chip îmbufnat, ochii dulci atenţi să verifice stricăciunile aduse de ploaie îmbrăcăminţii.

IV

ADESEA, ÎN LEGĂTURA LOR, SE REPETARĂ aceste ropote de ploaie ce-l smulgeau din vraja în voia căreia se lăsa cu atâta voluptate.

A doua zi, se duse devreme la Angiolina. Nu-şi dădea seama nici el dacă se ducea ca să se răzbune prin câteva cuvinte înţepate, pentru felul în care-l părăsise cu o seară înainte sau ca să aibă din nou, la vederea chipului ei trandafiriu, sentimentul deplin că noaptea fusese chinuit de un gând dureros, de care – o afla după neliniştea ce-l făcea să alerge până acolo – avea acum nevoie.

Veni să-i deschidă mama Angiolinei, care-l primi cu obişnuitele cuvinte de politeţe, cu fizionomia imobilă de pergament, cu vocea de o sonoritate brutală. Angiolina tocmai se îmbrăca şi avea să vină numaidecât.

— Ce părere aveţi? întrebă bătrâna dintr-o dată.

Îi vorbi de Volpini. Mirat că şi mama cerea încuviinţarea lui pentru căsătoria Angiolinei, şovăi, şi ea, înşelându-se asupra naturii îndoielii pe care i-o vedea întipărită pe faţă, încercă să-l convingă.

— O să înţelegeţi. E un noroc pentru Angiolina. Chiar dacă n-o să-l iubească aşa de mult, o să aibă o viaţă liniştită, veselă, fiindcă el e foarte îndrăgostit. Trebuie să-l vedeţi!

Izbucni într-un râs scurt şi zgomotos dar care-i contractă doar buzele. Se vedea bine că era mulţumită.

Sfârşi prin a se bucura constatând cum Angiolina făcuse pe maică-sa să priceapă cât de mult ţinea la consimţământul lui; îl dădu în cuvinte generoase. Îl durea

că Angiolina se mărita cu altul, dar dat fiind că era spre binele ei... Bătrâna râse din nou, dar mai mult cu faţa decât cu gura şi lui i se păru ironică. Să fi ştiut oare mama şi de înţelegerea lor? Nici asta nu i-ar fi displăcut prea mult. De ce să-l doară râsetele acelea destinate cinstitului Volpini? Era sigur că de data aceasta nu putea fi el cel batjocorit.

Angiolina veni îmbrăcată, gata să iasă în oraş; era grăbită pentru că la nouă trebuia să fie la doamna Deluigi. El nu vru să plece imediat şi de aceea, pentru prima oară, merseră împreună pe stradă, la lumina zilei.

— Mi se pare că facem o pereche frumoasă, zise ea zâmbind, văzând că toţi trecătorii le aruncau câte o privire. Era cu neputinţă să treci pe lângă ea şi să n-o priveşti.

O privi şi Emilio. Rochia albă, care exagera moda zilei, cu talia foarte strâmtă, cu mânecile largi, aproape nişte baloane umflate, stârnea privirile, era făcută pentru a le cuceri. Din tot belşugul acela de alb răsărea capul, neumbrit ci scos în relief de lumina lui pală şi neobrăzat de trandafirie, având pe buze o uşoară culoare roşie de sânge care se aprindea deasupra dinţilor, dezveliţi de zâmbetul fericit şi dulce care se desprindea din colţurile gurii şi pe care trecătorii îl culegeau. Soarele i se juca în cârlionţii blonzi, îi poleia şi-i pudra.

Emilio roşi. I se păru că poate citi în ochii fiecărui trecător o judecată batjocoritoare. O privi din nou. Era limpede că avea în ochi un fel de salut pentru fiecare bărbat elegant care trecea; nu se uita, dar lucea în ei o strălfulgerare de lumină. Ceva se mişca în pupile şi schimba mereu intensitatea şi direcţia luminii. Ochii aceştia *foşneau!* Emilio se agăţă de acest verb care i se păru a caracteriza atât de bine activitatea acestor ochi. În micile mişcări rapide, imprevizibile ale luminii, păru că aude un zgomot uşor.

— De ce cochetezi? întrebă el, silindu-se să zâmbească.

Fără să roşească şi râzând, ea răspunse:

— Eu? De-aia am ochi, ca să mă uit.

Era, aşadar, conştientă de mişcarea ochilor ei; se înşela doar zicând „să mă uit”.

Puţin după aceea trecu un funcţionăraş, un oarecare

Giustini, un tinerel frumos, pe care Emilio îl cunoştea din vedere. Ochii Angiolinei se înviorară şi Emilio se uită în urma norocosului muritor care tocmai trecuse. Funcţionăraşul se oprise să-i privească.

— Se uită după mine, nu? întrebă ea, zâmbind bucuroasă.

— De ce te răsfeţi? întrebă el cu tristeţe. Ea nu-l înţelese în primul moment. Apoi, cu şiretenie, vru să-l convingă că încercase într-adins să-l facă gelos şi, în cele din urmă, spre a-l linişti, fără jenă, la lumina zilei, făcu cu buzele roşii o strâmbătură care voia să însemne un sărut. O, ea nu ştia să se prefacă. Femeia pe care o iubea el, *Ange,* era născocirea lui, şi-o născocise printr-o sforţare voită; ea nu colaborase la această născocire nici măcar nu-l lăsase s-o împlinească, deoarece se împotrivise. La lumina zilei visul se topea.

— Prea multă lumină, murmură el orbit. Să mergem la umbră.

Ea îl privi cu curiozitate văzându-i faţa răvăşită:

— Îţi face rău soarele? Se spune într-adevăr că sunt oameni care nu-l pot suferi.

Ce greşeală, din partea ei, să iubească soarele!

La despărţire, o întrebă:

— Şi dacă Volpini ar afla despre plimbarea asta a noastră prin oraş?

— Cine să-i spună? zise ea foarte calmă. I-aş spune că eşti un frate sau un văr al doamnei Deluigi. Nu cunoaşte pe nimeni în Triest, aşa că e uşor să-l faci să creadă orice.

După ce se despărţiră, el dori să-şi analizeze încă o dată impresiile şi umblă de unul singur, fără ţintă. O străluminare de energie îl făcu să gândească repede şi intens. Îşi impusese o problemă şi o rezolvă imediat. Ar fi făcut bine s-o lase numaidecât şi să n-o mai revadă. Nu se mai putea amăgi asupra naturii propriilor sentimente, fiindcă durerea care o încercase cu puţin înainte îl silise prea evident să se simtă ruşinat pentru ea şi pentru sine însuşi.

Se apropie de Stefano Balli cu intenţia de a-i face o promisiune prin care hotărârea lui să devină nestrămutată.

În schimb, vederea prietenului fu de ajuns să-l facă să renunţe. De ce să nu se distreze şi el cu femeile, cum făcea Stefano? Îşi aminti cum era viaţa lui fără dragoste. De o parte supunerea faţă de Balli, de cealaltă tristeţea Amaliei, şi nimic altceva. Şi nu i se păru că e mai puţin energic acum decât ceva mai înainte; dimpotrivă, acum voia să trăiască, să se bucure chiar cu preţul suferinţei. Avea să-şi dovedească bărbăţia în felul cum avea să se poarte cu Angiolina, nu fugind de ea ca un laş.

Sculptorul îl primi cu o înjurătură grosolană:

— Mai trăieşti? Dacă, aşa cum s-ar părea după mutra-ţi pocăită, vii să-mi ceri un ajutor, află că-ţi răceşti gura de pomană. Corcitură!

Îi zbiera în urechi, caraghios de ameninţător, dar Emilio se eliberă de orice îndoială. Prietenul, vorbindu-i de ajutor, îi dăduse un sfat bun; şi cine mai mult decât Balli l-ar fi putut ajuta în împrejurări ca acestea?

— Te rog, stărui el, aş vrea să-ţi cer un sfat.

Celălalt începu să râdă.

— E vorba de Angiolina, nu-i aşa? Nu vreau s-aud nimic despre persoana aceasta. A picat între noi ca să ne despartă, fie, dar să nu mă bată la cap şi altfel.

Ar fi putut să fie încă mai aspru, dar Emilio tot n-ar fi renunţat la sfatul lui. De la el trebuia să vină mântuirea; Stefano, care se pricepea atât de bine, avea să-i arate calea de urmat pentru a continua să profite de viaţă, fără să mai sufere. Într-o singură clipă ajunse de la înălţimea primei intenţii bărbăteşti la cea mai josnică abjecţie: conştiinţa propriei slăbiciuni şi desăvârşita împăcare cu ea. Cerea ajutor! Ar fi vrut să păstreze măcar aparenţa omului care cere un simplu sfat, numai aşa, ca să audă şi părerea altuia. Printr-un efect mecanic însă, ţipetele acelea în urechi îl făcură să devină tânguitor. Simţea o mare nevoie să fie mângâiat.

Lui Stefano îi fu milă de el. Îl apucă brutal de braţ şi-l târî spre Piazza della Legna unde-şi avea atelierul.

— Să auzim. Dacă pot să te ajut cu ceva, ştii bine că am s-o fac.

Mişcat, Emilio se spovedi. Da. Acum o simţea limpede. Lucrul devenise pentru el foarte serios şi-şi descrise dragostea, nerăbdarea de a o vedea, de a-i vorbi, gelozia, îndoiala, chinul nepotolit şi uitarea totală a oricărui lucru din afara ei, sau a propriului sentiment. Apoi, vorbi despre Angiolina aşa cum o judeca acum, după comportarea ce-o avea pe stradă, după fotografiile atârnate pe pereţii camerei şi după dăruirea faţă de croitor şi faţă de înţelegerea lor. Vorbind despre ea, zâmbi de câteva ori. O evocase, o vedea bucuroasă, de o perversitate naivă, şi îi zâmbea fără mânie. Biata copilă! Ţinea atât de mult la acele fotografii încât le expunea, la vedere, pe perete, îi plăcea să fie admirată atât de mult pe stradă, încât ar fi vrut să contabilizeze chiar el ocheadele ce-i erau aruncate. Vorbind, simţi că în toate astea nu era nicio jignire pentru cel care declarase că nu caută în ea decât o jucărie. Ce-i drept, în istorisire nu intraseră toate observaţiile şi experienţele sale, dar cele rămase pe dinafară nici nu mai existau pentru moment. Se uită la Balli cu sfială, fiindcă se temea să nu-l vadă izbucnind în râs, şi doar logica îl sili să continue. Spusese că vrea un sfat şi trebuia să-l ceară. Ecoul propriilor cuvinte stăruia încă în urechile lui, şi trase o concluzie ca din vorbele altuia. Cu mult calm, de parcă ar fi vrut să se uite căldura cu care vorbise până în clipa aceea, întrebă:

— Nu crezi că, având în vedere că nu ştiu să mă comport cum trebuie, aş face bine să pun capăt acestei legături?

Îşi disimulă din nou un surâs. Ar fi fost nostim ca Balli, de bună credinţă, să-l fi sfătuit s-o părăsească pe Angiolina

Dar Stefano îşi dovedi imediat inteligenţa superioară şi nu vru să dea sfaturi.

— Pricepi, eu nu te pot sfătui să fii altfel decât eşti, spuse afectuos. Ştiam eu că genul ăsta de aventură nu era făcut pentru tine.

Emilio se gândi că, întrucât Balli îi vorbea astfel, sentimentele de care se înspăimântase cu puţin înainte trebuiau să fie ceva obişnuit, şi găsi în asta un nou motiv de liniştire.

Se apropie Michele, servitorul lui Balli, un om în vârstă, soldat devotat. În poziţie de drepţi, îi spuse stăpânului câteva cuvinte în şoaptă şi se îndepărtă, după ce-şi scosese pălăria cu un gest larg, dar cu trupul mereu nemişcat.

— Sunt aşteptat în atelier, zise Balli, zâmbind. E o femeie, şi-i păcat că nu poţi să asişti la conversaţia noastră. Ar fi foarte instructiv pentru tine. Apoi îi veni o idee: Vrei să ne întâlnim într-o seară în patru?

Crezu că găsise calea de a-şi ajuta prietenul, şi Emilio primi cu entuziasm. Fireşte! Singurul mijloc de a-l putea imita pe Balli era să-l vadă la lucru.

Seara, Emilio avea întâlnire cu Angiolina la Campo Marzio. În timpul zilei plănuise reproşuri. Dar ea veni ca să fie câteva ceasuri numai a lui; la Sant'Andrea, la ora aceea, nu erau trecători care să le fure atenţia. La ce bun să-şi ştirbească fericirea prin certuri? I se păru că-l imită mai bine pe Balli, iubind cu gingăşie şi bucurându-se de această dragoste, la care, dimineaţa, într-o clipă de nebunie, puţin lipsise să renunţe. Din resentimentul lui nu mai răzbătu decât o aţâţare ce-i însufleţi cuvintele şi întreaga seară, care se arătă la început foarte plăcută. Hotărâră să dedice una din cele două ore, pe care le puteau petrece împreună, ieşirii din oraş, iar cealaltă – întoarcerii. Propuse el acest lucru, vrând să se liniştească mergând alături de ea. Făcură cam o oră până la Arsenal, o oră de fericire desăvârşită, în noaptea senină, în aerul acela limpede, înviorat de o toamnă timpurie.

Ea se aşeză pe zidul care mărginea strada şi el rămase în picioare dominând-o. Îi vedea capul, luminat dintr-o parte de razele unui felinar, proiectându-se pe un fond întunecat; Arsenalul aşezat pe ţărm, cât un oraş întreg, mort la ora aceea.

— Oraşul muncii! zise el surprins de-a fi venit acolo să iubească.

Marea, închisă de peninsula din faţă, ascunsă de case, dispăruse în noapte din privelişte. Rămâneau casele risipite pe ţărm ca pe o tablă de şah, apoi mai încolo, un vapor în construcţie. Oraşul muncii părea şi mai mare decât era. La

stânga, felinarele îndepărtate păreau că-i marchează continuarea. Îşi aminti că felinarele acelea aparţineau unei alte întreprinderi, aşezate pe malul opus al văii Muggia. Truda continua şi acolo; era firesc să vezi munca prelungindu-se dintr-o parte în alta.

Şi Angiolina privea, şi, pentru o clipă, Emilio se pomeni cu gândul foarte departe de dragostea lui. În trecut nutrise idei socialiste, fireşte fără să mişte vreodată un deget pentru a le înfăptui. Ce departe erau de el acele idei! Încercă o remuşcare ca în faţa unei trădări, fiindcă el simţea stingerea dorinţelor şi a ideilor, singurele lui acţiuni, ca pe nişte apostazii.

Uşoara lui indispoziţie dispăru însă iute. Angiolina întreba o mulţime de lucruri, mai ales în legătură cu acel colos suspendat în aer şi el îi descrise lansarea unei nave. În viaţa lui de pedant solitar nu ştiuse niciodată să-şi potrivească gândul şi cuvintele cu urechile cărora le erau adresate şi, în zadar, cu ani în urmă, încercase să iasă din propria sa găoace şi să comunice cu mulţimea; fusese nevoit să se retragă scârbit şi dispreţuitor. Acum, în schimb, ce plăcut era să ocolească vorba sau cel puţin conceptul dificil, şi să se facă înţeles! În timp ce vorbea, era în stare să-şi fărâmiţeze propriul concept, eliberându-l de cuvintele cu care se născuse, numai să vadă trecând un licăr de inteligenţă prin ochii aceia albaştri.

Dar şi de data aceasta apăru o gravă disonanţă întrerupând armonia. Cu câteva zile înainte, i se povestise un fapt care-l mişcase profund. Un astronom german trăia de vreo zece ani în observatorul său, pe una din culmile cele mai înalte ale Alpilor, între zăpezile veşnice. Cel mai apropiat sat era aşezat la o mie de metri sub picioarele lui, şi de acolo îi aducea hrana, în fiecare zi, o copilă de doisprezece ani. În cei zece ani, tot urcând şi coborând zilnic mia de metri, copila se făcuse mare, voinică şi frumoasă, şi savantul o luă de nevastă. Căsătoria se celebrase cu puţin timp înainte în sat şi, drept voiaj de nuntă, soţii urcaseră împreună la locuinţa savantului. În braţele Angiolinei, se gândi la ei; aşa ar fi vrut s-o aibă, la o

mie de metri distanţă de orice alt bărbat; astfel – dat fiind că i-ar fi fost cu putinţă, ca şi astronomului, să-şi consacre viaţa în continuare aceloraşi scopuri – ar fi fost în stare să se lege definitiv de ea, fără rezerve.

— Dar ţie, întrebă el cu nerăbdare, văzând că ea nu înţelegea încă de ce-i fusese relatată această istorioară, ţie ţi-ar plăcea să vii şi să rămâi acolo sus, cu mine?

Ea şovăi. În mod evident, şovăi. O parte din istorioară, muntele adică, fusese înţeleasă numaidecât de ea. El nu vedea acolo decât dragostea, pe când ea, neîntârziat, simţi plictiseala şi frigul. Îl privi, înţelese ce răspuns pretindea el, şi numai pentru a-i fi pe plac, spuse fără niciun entuziasm:

— O, ar fi minunat!

Dar el rămase profund jignit. Crezuse întotdeauna că atunci când s-ar fi hotărât s-o facă a lui, ea ar fi acceptat cu entuziasm orice condiţie pe care i-ar fi impus-o. Dimpotrivă! Atât de sus, ea nu s-ar fi simţit bine nici chiar cu el şi, în întuneric, Emilio văzu cum pe chipul ei se zugrăveşte uimirea de a i se propune să-şi petreacă tinereţea printre zăpezi, în singurătate; frumoasa ei tinereţe, cu alte cuvinte, părul, culorile feţii, dinţii, toate lucrurile pe care ţinea atât de mult să le vadă admirate de lume.

Rolurile erau schimbate. Propusese, deşi ca pe o figură de stil, s-o facă a lui şi ea nu acceptase; rămase într-adevăr consternat!

— Fireşte! zise cu ironie amară, acolo sus n-ar fi nimeni care să-ţi dăruiască fotografii şi nici n-ai întâlni în drum oameni oprindu-se să te privească.

Ea simţi amărăciunea, dar nu se supără pentru ironie, fiindcă i se părea că are dreptate şi începu să discute. Acolo sus era frig, şi ei nu-i plăcea frigul; iarna se simţea nefericită chiar şi în oraş. Apoi, pe lumea asta, trăieşti doar o dată, şi acolo sus te pândeşte primejdia de a trăi mai puţin, pe lângă faptul că trăieşti mai prost, că doar n-o să i se spună că poate fi prea amuzant să vadă mereu trecându-i norii pe sub picioare.

Ea avea dreptate, de fapt, dar cât era de rece şi de puţin inteligentă! Nu mai discută, căci cum ar fi putut s-o

convingă? Se uită în altă parte, căutând. I-ar fi putut spune o obrăznicie, care să-l răzbune şi să-l liniştească. Dar rămase tăcut, nehotărât să privească în juru-i, noaptea, luminile risipite pe peninsula întunecată din faţă, apoi turnul care se înălţa la intrarea Arsenalului, deasupra arborilor, de o paloare vineţie, o umbră nemişcată care părea o combinaţie întâmplătoare de culori atârnată în văzduh.

— Eu nu zic nu, spuse Angiolina ca să-l îmbuneze, ar fi minunat, dar...

Se întrerupse; se gândi că întrucât el dorea atât de mult s-o vadă entuziasmată de muntele acela, pe care ei, cu siguranţă, n-aveau să-l vadă niciodată, ar fi fost o prostie să nu-i facă pe plac:

— Ar fi foarte frumos, şi repetă fraza cu un crescendo de entuziasm.

Dar el nu-şi luă ochii de la aerul vineţiu, jignit şi mai mult de o prefăcătorie atât de transparentă, încât părea o glumă, până când ea-l atrase spre sine.

— Dacă vrei o dovadă, mâine, imediat, plecăm şi trăiesc singură cu tine pentru totdeauna.

Într-o dispoziţie sufletească aidoma celei de dimineaţă, el se gândi din nou la Balli:

— Sculptorul Balli vrea să te cunoască.

— Adevărat? întrebă ea bucuroasă. Şi eu! şi părea că vrea să alerge imediat în căutarea lui Balli. Mi-a povestit atâtea despre el, o domnişoară care-l iubea, încât doresc de mult timp să-l cunosc. Unde m-a văzut, de vrea să mă cunoască?

Nu era o noutate că ea, de faţă cu el, arăta interes pentru alţi bărbaţi, dar ce dureros era acest lucru!

— Nici măcar nu ştia de existenţa ta, zise el cu brutalitate. Ştie despre tine doar cât i-am spus eu.

Spera s-o fi necăjit, dar, dimpotrivă, îi fu foarte recunoscătoare că vorbise despre ea:

— Dar cine ştie, zise cu un accent caraghios de neîncredere, ce i-oi fi spus tu despre mine.

— I-am spus că eşti o trădătoare, zise el râzând.

Cuvântul acesta îi făcu să râdă din inimă şi se înveseliră imediat, împăcaţi. Se lăsă îmbrăţişată îndelung, şi deodată, foarte mişcată, îi murmură în urechi: *Şe tèm bocù!* El repetă de data asta cu tristeţe:

— Trădătoare!

Ea râse din nou zgomotos, dar apoi găsi ceva mai bun. Sărutându-l îi vorbi gură în gură, şi, cu un farmec pe care el nu-l mai uită niciodată, cu voce slabă şi rugătoare, care-şi schimba timbrul, îl întrebă de mai multe ori:

— Nu-i aşa că nu-i aşa că eu sunt ce-ai spus?

Astfel şi seara se încheie într-un mod foarte plăcut. Era de ajuns un gest potrivit al Angiolinei pentru ca orice îndoială, orice durere să piară.

La întoarcere îşi aduse aminte că Balli urma să vină cu o femeie şi se grăbi să i-o spună. Nu păru s-o deranjeze; apoi însă se informă cu un aer indiferent ce nu putea fi simulat, dacă femeia aceea era iubită cu pasiune de Balli.

— Nu cred, spuse el sincer, bucuros de indiferenţa ei. Balli are un fel ciudat de a iubi femeile; le iubeşte mult, dar pe toate la fel, când îi plac.

— Pesemne că a avut multe? întrebă ea gânditoare.

Aici, el socoti că trebuie să mintă:

— Nu cred.

Seara următoare trebuiau să se întâlnească la Grădina Publică în patru. Cei dintâi sosiră Angiolina şi Emilio. Nu era prea plăcut să aştepţi în aer liber, fiindcă, fără să fi plouat, pământul era umed din cauza scirocco-ului. Angiolina încercă să-şi ascundă nerăbdarea sub un aer de proastă dispoziţie, dar nu izbuti să-l înşele pe Emilio cuprins de o dorinţă intensă de a o cuceri pe femeia aceasta, pe care n-o mai simţea a lui. Fu plictisitor însă, îşi dădu seama, şi ea avu grijă să-l facă s-o simtă şi mai bine. Strângându-i braţul, el o întrebase:

— Mă iubeşti măcar cât aseară?

— Da! spuse ea cu asprime, dar astea nu sunt lucruri care se spun în fiece clipă.

Balli sosi dinspre Apeduct la braţul unei femei înalte ca şi el.

— Ce lungă e! zise Angiolina emiţând imediat asupra femeii singura părere pe care şi-o putea face de la distanţă.

Apropiindu-se, Balli făcu prezentările:

— Margherita! *Ange!*

Încercă s-o vadă pe Angiolina în întuneric, şi se apropie cu faţa atât de mult, încât întinzând buzele ar fi putut s-o sărute.

— Chiar *Ange?*

Încă nemulţumit, aprinse un chibrit şi lumină cu el chipul trandafiriu, care, plin de seriozitate, se supuse la această operaţie. Luminat, el avea în întuneric străvezimi adorabile; ochii albaştri, în care galbenul flăcăruii pătrundea ca în apa cea mai limpede, străluceau galeşi, veseli, mari. Fără să se tulbure, Balli lumină cu chibritul faţa Margheritei, o faţă palidă, pură, cu doi ochi verzui, mari şi vioi, care te împiedicau să priveşti în altă parte, un nas acvilin şi pe capul mic, o mare bogăţie de păr castaniu. Pe faţa ei ţipa contradicţia dintre ochii cutezători de ştrengar şi seriozitatea trăsăturilor de madonă suferindă. Lăsându-se văzută, ea profită de lumina chibritului pentru a-l iscodi curioasă pe Emilio; apoi, observând că flăcăruia nu voia să se stingă, suflă în ea.

— Acum vă cunoaşteţi cu toţii. Pe tipul ăla de colo, zise Balli arătând spre Emilio, ai să-l vezi la lumină.

O porni înainte cu Margherita, care se şi agăţase de braţul lui. Figura Margheritei, prelungă şi slabă, nu putea fi frumoasă; se potrivea cu amândouă expresiile feţei, de vioiciune şi de suferinţă. Pasul ei era nesigur, scurt în comparaţie cu statura. Purta o jachetă de un roşu aprins, dar pe spatele ei modest, sărac, uşor aplecat, pierdea orice intensitate; părea o uniformă îmbrăcată de un copil; în timp ce pe Angiolina chiar şi culoarea cea mai ştearsă se înviora.

— Păcat, murmură Angiolina cu adâncă amărăciune, un cap atât de frumos, înfipt într-o prăjină!

Emilio vru să spună ceva. Se apropie de Balli şi-i spuse:

— Foarte încântat de ochii domnişoarei tale, aş vrea să ştiu cum ţi-au plăcut ai domnişoarei mele.

— Ochii nu-s urâţi, declară Balli, nasul însă nu e modelat

perfect; linia de jos nu e subliniată. Ar mai trebui ajustată cu dalta.

— Adevărat? exclamă Angiolina surprinsă.

— S-ar putea să mă înşel, zise Balli cu toată seriozitatea. O să vedem imediat, la lumină.

Când Angiolina se simţi destul de departe de necruţătorul ei critic, zise cu glas răutăcios:

— Ca şi cum şchioapa lui ar fi perfectă.

Intrară la „Lumea nouă” într-o odaie lunguiaţă, închisă într-o parte de un paravan, iar de cealaltă, spre grădina amplă a berăriei, de un perete de sticlă. La sosirea lor veni în grabă chelnerul, un tinerel cu haine şi mişcări de ţăran. Se urcă cu picioarele pe un scaun şi aprinse două flăcărui de gaz, care luminară slab încăperea vastă; rămase apoi acolo sus să-şi frece ochii somnoroşi, până când Stefano se apropie şi-l trase jos strigând că nu-i permitea să adoarmă la o înălţime atât de mare. Puiul de ţăran, sprijinindu-se de sculptor, coborî de pe scaun şi se îndepărtă sprinten şi foarte bine dispus.

Pe Margherita o durea un picior şi se aşezase imediat. Balli se învârti în jurul ei destul de grijuliu, îndemnând-o să nu facă mofturi şi să-şi scoată cizma. Dar ea nu voi, declarând:

— Trebuie să existe totdeauna o suferinţă. În seara asta abia o simt.

Cât de deosebită era femeia aceea de Angiolina. Făcea declaraţii de dragoste fără să le rostească, fără să-şi trădeze intenţia, tandră şi castă, pe când cealaltă, când voia să exprime simţirea, se încorda ca un arc, se încărca la fel ca o maşinărie care necesită pregătiri înainte de a se pune în mişcare.

Dar Balli nu se mulţumea. Spusese să-şi scoată cizma şi stărui să fie ascultat până când ea declară că ar fi fost gata să-şi scoată amândouă cizmele dacă el i-ar fi poruncit, dar că nu-i folosea la nimic, nefiind aceasta pricina suferinţei. În timpul serii, ea fu silită de câteva ori să dea semne de supunere, pentru că Balli voia să expună sistemul pe care-l aplica femeilor. Margherita se preta minunat la acest rol;

râdea mult, dar se supunea. Se simţea în vorbele ei o anumită înclinare spre gândire; asta făcea supuşenia ei foarte potrivită ca exemplu.

La început ea căută să lege o conversaţie cu Angiolina, care încerca să stea în vârful picioarelor pentru a se privi într-o oglindă depărtată, să-şi aranjeze buclele. Îi povestise despre durerile ei de piept şi de picioare; nu-şi aducea aminte de o epocă în care să nu le fi simţit. Mereu cu ochii în oglindă, Angiolina zise:

— Adevărat? Sărăcuţa! Apoi imediat, cu o mare simplitate: Eu mă simt totdeauna bine.

Emilio, care o cunoştea, îşi stăpâni un zâmbet, simţind în cuvintele acestea cea mai deplină nepăsare pentru suferinţele Margheritei şi, imediată, totală, satisfacţia propriei sănătăţi. Nenorocirea altuia o făcea să simtă şi mai bine propria înflorire.

Margherita se aşeză între Stefano şi Emilio; Angiolina se aşeză ultima în faţa ei şi, încă în picioare, îi aruncă o privire ciudată lui Balli. Lui Emilio i se păru de sfidare, dar sculptorul o interpretă mai bine.

— Dragă Angiolina, îi spuse fără mofturi, dumneata mă priveşti aşa sperând ca eu să-ţi găsesc frumos şi nasul, dar degeaba. Nasul dumitale ar trebui să fie construit aşa.

Desenă pe masă cu degetul muiat în bere curba pe care o voia el, o linie groasă ce cu greu ţi-ai fi putut-o închipui în loc de nas.

Angiolina privi linia de parcă ar fi vrut s-o înveţe pe dinafară şi-şi atinse nasul:

— E mai bine aşa! zise cu jumătate de glas, ca şi cum n-ar mai fi interesat-o să convingă pe nimeni.

— Ce prost gust! exclamă Balli neputând însă să-şi stăpânească râsul.

Se înţelege că din clipa aceea Angiolina îl amuză copios. Continuă să-i spună lucruri neplăcute, dar părea că o face pentru a o sili să se apere. Ea însăşi se amuza. În ochii ei stăruia aceeaşi bunăvoinţă pentru sculptor care strălucea şi în cei ai Margheritei; femeile se copiau una pe cealaltă, şi Emilio, după ce încercase în zadar să strecoare câte un

cuvânt în conversaţia generală, se străduia acum să priceapă de ce organizase asemenea întâlnire.

Dar Balli nu-l uitase. Îşi urmă sistemul, care părea că trebuie să fie brutalitatea, până şi cu chelnerul. Se răsti la el fiindcă nu le oferea drept cină decât viţel în tot felul de sosuri; resemnându-se să ia şi viţel, dădu dispoziţii şi când chelnerul era gata să iasă din încăpere, strigă după el într-un nou şi comic acces de mânie nejustificată:

— Corcitură! Câine!

Chelnerul se complăcu să fie astfel mustrat şi-i execută toate poruncile cu o grabă nemaipomenită. Astfel, domesticindu-i pe toţi în jurul său, lui Balli i se păru că-i dăduse lui Emilio o lecţie în toată regula.

Dar Emilio nu izbuti să aplice aceste sisteme nici măcar în lucrurile cele mai mărunte. Margherita nu voia să mănânce:

— Bagă de seamă, zise Balli, e ultima seară pe care o mai petrecem împreună; eu nu pot să sufăr nazurile?

Ea încuviinţă să i se pregătească şi ei ceva de mâncare; atât de repede îi veni pofta de mâncare, încât lui Emilio i se păru că nu avusese niciodată din partea Angiolinei o asemenea dovadă de dragoste. Între timp şi Angiolina, după o lungă şovăire, declarase că nici nu vrea să audă de viţel.

— Ai înţeles, îi spuse Emilio, Stefano nu poate suferi nazurile.

Ea dădu din umeri; n-o interesa să placă nimănui, şi lui Emilio i se păru că dispreţul îl viza mai curând pe el decât pe Balli.

— Această cină de viţei, spuse Balli, cu gura plină, privindu-i în faţă pe ceilalţi trei, nu e desigur un lucru prea armonios. Voi doi distonaţi împreună; tu negru ca tăciunele, ea blondă ca un spic la sfârşitul lui iunie, păreţi aruncaţi laolaltă de un pictor academic. Cât despre noi doi, am putea fi puşi pe pânză sub titlul: Grenadier cu nevasta rănită.

Cu un sentiment foarte potrivit, Margherita observă:

— Oamenii nu ies împreună ca să fie văzuţi de ceilalţi.

Balli, serios şi aspru până şi în gestul acesta de afecţiune, îi dădu ca răsplată un sărut pe frunte.

Angiolina, cuprinsă de o nouă pudoare, începu să contemple tavanul.

— Nu mai face pe sclifosita, zise Balli încruntat. Parcă voi nu faceţi şi mai şi.

— Cine zice asta? întrebă Angiolina privind imediat ameninţătoare spre Emilio.

— Eu nu, protestă neinspirat Brentani.

— Şi ce faceţi împreună în fiecare seară? Eu nu-l văd niciodată, deci cu dumneata îşi petrece serile. A mai dat şi dragostea peste el, în plină tinereţe! Adio biliard, adio plimbări. Eu stau singur şi-l aştept sau trebuie să mă mulţumesc cu primul imbecil care-mi iese în cale. Ne simţeam atât de bine împreună! Eu, persoana cea mai inteligentă din oraşul acesta şi el cea de-a cincea, fiindcă după mine sunt trei locuri goale, şi apoi turnează el.

Margherita, care în urma sărutului, îşi recăpătase toată seninătatea, aruncă spre Emilio o privire afectuoasă.

— Aşa-i. Îmi vorbeşte mereu de dumneavoastră. Îi sunteţi foarte drag.

Angiolinei, dimpotrivă, i se păru că cea de a cincea inteligenţă din oraş era o nimica toată, şi-şi păstră toată admiraţia pentru cea dintâi.

— Emilio mi-a spus că dumneavoastră cântaţi foarte frumos. Cântaţi puţin. V-aş asculta cu multă plăcere.

— Asta mi-ar mai lipsi. După cină mă odihnesc. Diger greu, ca un şarpe.

Doar Margherita intui starea sufletească a lui Emilio. Ochii lui, aţintindu-se asupra Angiolinei, deveniră gravi; apoi se întoarse spre Emilio, i se dedică lui, dar pentru a-i vorbi despre Stefano:

— Câteodată, e dur, e adevărat, dar nu totdeauna şi chiar când este, nu te sperie. Faci ce vrea el, fiindcă-l iubeşti. Apoi tot cu glasul scăzut, cu modulări tandre, spuse: Un om care gândeşte e cu totul altceva decât cei care nu gândesc.

Se înţelegea că vorbind despre *ceilalţi,* se gândea la

bărbaţii pe care-i întâlnise, iar el, sustras pentru o clipă de la dureroasa lui tulburare, o privi cu compasiune. Ea avea dreptate să-i placă la ceilalţi calităţile de care avea nevoie: singură, atât de blândă şi slabă, nu s-ar fi putut apăra.

Dar Balli îşi aminti din nou de el:

— Ce-ai amuţit?!

Apoi, întorcându-se spre Angiolina, întrebă:

— Tot aşa e şi în lungile seri pe care le petreceţi împreună?

Uitând parcă de imnurile lui de dragoste, ea spuse încruntată:

— E un bărbat serios.

Balli avu buna intenţie de a-l mângâia; îi alcătui biografia, exagerând-o:

— Ca bunătate, el e primul şi eu al cincilea. E singurul bărbat eu care am putut să mă înţeleg. E un *alter ego* al meu, celălalt eu al meu, gândeşte ca mine şi... e întotdeauna de părerea mea atunci când eu nu pot fi de părerea lui.

La ultima frază uitase intenţia cu care începuse să vorbească şi, bine dispus, îl zdrobea pe Emilio sub povara propriei superiorităţi. Acesta din urmă nu reuşi să facă altceva decât să zâmbească.

Apoi simţi că sub acest zâmbet era foarte uşor să se ghicească o sforţare şi, pentru a simula mai bine dezinvoltura, vru să vorbească. Cineva propusese – nu ştia nici măcar cine – ca Angiolina să pozeze pentru o sculptură plănuită de Balli. El era de acord:

— E vorba de a reproduce doar capul, îi spuse Angiolinei, ca şi cum n-ar fi ştiut că ea ar fi acordat şi mai mult.

Dar ea, fără să-i ceară părerea, în timp ce el fusese distras în conversaţia cu Margherita, acceptase, şi deodată întrerupse cuvintele lui Emilio, care, prin nimic spontane, se înşiruiseră într-o peroraţie nelalocul ei, exclamând:

— Dar am şi acceptat.

Balli mulţumi şi spuse că avea să profite cu siguranţă de promisiune, dar numai peste câteva luni, fiindcă, pentru moment, era prea ocupat cu alte lucrări. O privi îndelung,

visând la atitudinea în care avea s-o înfăţişeze şi Angiolina roşi de plăcere. Să fi avut Emilio cel puţin un tovarăş de suferinţă. Dar nu! Margherita nu era de loc geloasă şi o privea şi ea pe Angiolina cu ochi de artist. Stefano avea să facă ceva frumos, zise, şi vorbi cu entuziasm despre surprizele pe care i le oferise arta, când din lutul docil ieşea un chip, o expresie, viaţa.

Curând Balli redeveni brutal.

— Pe dumneata te cheamă Angiolina? Eu am să-ţi zic Angiolona, ba chiar Giolona.

Şi de atunci o numi mereu aşa cu vocalele acelea largi, late, dispreţul însuşi devenit sunet. Emilio se miră că numele nu-i displace Angiolinei; ea nu se supără nicio clipă şi când Balli i-l ţipa în urechi, râdea ca şi cum cineva ar fi gâdilat-o.

La întoarcere, Balli cântă. Avea o voce egală, de mare volum, pe care o îmblânzea modulând-o cu foarte mult bun gust, nemeritat de cântecele vulgare preferate. În seara aceea cântă unul căruia, din cauza prezenţei celor două femei, nu-i putea pronunţa toate cuvintele, dar ştiu să le facă înţelese prin maliţia şi senzualitatea vocii şi a ochilor. Angiolina rămase încântată.

Când se despărţiră, Emilio şi Angiolina rămaseră o clipă pe loc să privească cealaltă pereche care se îndepărta.

— Chiorul! zise ea. Cum poate să iubească o scândură afumată care abia se ţine pe picioare?

În aceeaşi seară, ea nu-i lăsă lui Emilio răgazul să-i facă reproşurile pe care le rumegase în timpul zilei. Căci avea să-i povestească din nou lucruri surprinzătoare. Croitorul Volpini îi scria – uitase să aducă scrisoarea – că nu va putea s-o ia de nevastă decât peste un an. Un tovarăş al său îl oprea sub ameninţarea de a dizolva asociaţia şi de a-l lăsa fără capital.

— Se pare că asociatul vrea să-l însoare cu o fată de-a lui, o cocoşată care ar sta bine lângă viitorul meu soţ. Însă Volpini garantează că într-un an se va putea lipsi de tovărăşia şi de banii lui, şi atunci se va căsători cu mine. Înţelegi?

El nu înţelesese.

— Mai e ceva, zise ea tandră şi ruşinată. Volpini nu vrea să trăiască un an întreg numai cu dorinţa.

Acum înţelese. Protestă. Cum putea să spere de la el un astfel de consimţământ? Pe de altă parte, ce putea să obiecteze?

— Ce garanţii vei avea asupra cinstei lui?

— Tot ce vreau. E gata să facă un contract la notariat.

După o scurtă pauză el întrebă:

— Când?

Ea râse:

— Duminica viitoare nu poate să vină. Vrea să aranjeze totul pentru contractul care se va face de azi în cincisprezece zile, şi pe urmă... Se întrerupse râzând şi-l îmbrăţişă.

Avea să fie a lui! Nu aşa visase s-o aibă, dar o îmbrăţişă şi el cu efuziune şi ţinu să se convingă că e perfect fericit. Fără îndoială, trebuia să-i fie recunoscător! Ea îl iubea sau, mai bine zis, îl iubea şi pe el. N-avea de ce să se plângă!

De altfel, poate că tocmai aceasta era vindecarea pe care o spera. Spurcată de croitor, posedată de el, *Ange* ar fi murit, şi s-ar fi distrat şi el cu Giolona, vesel, aşa cum ea îi voia pe toţi bărbaţii, nepăsător şi dispreţuitor ca Balli.

V

AŞA CUM SPUSESE BALLI, DIN PRICINA Angiolinei, legăturile între cei doi prieteni fuseseră foarte reci până la cina aceea. Rareori Emilio îşi căutase prietenul, şi nici măcar nu-şi dăduse seama că-l neglijează; celălalt, la rându-i, se supărase şi încetase să se ţină după el, deşi prietenia aceasta îi rămăsese mereu dragă, ca toate celelalte obiceiuri ale sale. Cina puse capăt încăpăţânării lui Stefano şi-i strecură în schimb îndoiala că-şi jignise prietenul. Suferinţele lui Emilio nu-i scăpaseră şi când i se topi plăcerea de a se simţi iubit de amândouă femeile, plăcere intensă dar care dură o frântură de ceas, conştiinţa îl mustră. Ca să şi-o împace, a doua zi la amiază alergă la Emilio să-i ţină o predică. O discuţie sănătoasă l-ar fi putut vindeca pe Emilio mai bine decât exemplul şi, chiar dacă n-ar fi slujit la nimic, ar fi contribuit măcar să-i redea lui Stefano calitatea de prieten şi de sfetnic, înlăturând postura de rival dobândită printr-o slăbiciune pe care el o considera simplu amuzament.

Veni să-i deschidă domnişoara Amalia. Fata aceasta îi inspira lui Balli un sentiment neplăcut de compătimire. Socotea că era îngăduit să trăieşti numai pentru a te bucura de faimă, de frumuseţe sau de putere sau cel puţin de bogăţie, altminteri nu, pentru că deveneai o piedică odioasă în viaţa altuia. Pentru ce, aşadar, trăia această biată copilă? Era o greşeală evidentă a mamei naturi. Uneori, când venea în casa lor şi nu-şi găsea prietenul, invoca un pretext spre a pleca imediat, fiindcă acest chip palid şi acest glas stins îl întristau adânc. Ea, în schimb,

care voise să trăiască viaţa lui Emilio, se considerase prietena lui Balli.

— E acasă Emilio? întrebă Balli îngândurat.

— Luaţi loc, domnule Stefano, spuse Amalia veselă. Emilio! strigă. A venit domnul Stefano. Apoi îi făcu lui Balli un reproş: De atâta timp n-am mai avut plăcerea să vă vedem! Şi dumneavoastră ne uitaţi?

Stefano începu să râdă:

— Nu eu sunt cel care îl părăseşte pe Emilio; el e cel care nu mai vrea să ştie de mine.

Însoţindu-l spre uşa sufrageriei, ea murmură zâmbind:

— Ah, da, înţeleg.

Apucaseră, astfel, să vorbească de Angiolina.

Locuinţa se compunea numai din trei camere la care, din coridor, se ajungea pe această singură uşă. De aceea, când se nimerea vreo vizită în camera lui Emilio, sora rămânea prizonieră în camera ei, cea din capăt. Nu-i venea uşor să apară de bună voie; cu bărbaţii era mai sălbatică decât Emilio cu femeile. Dar, din prima zi în care venise în casă, Balli făcuse excepţie de la regulă. După ce îi fusese deseori descris ca un om aspru, îl văzu pentru prima oară la moartea tatălui ei; se familiariză imediat cu el, uimită de blândeţea lui. Era un consolator admirabil. Ştiuse să tacă şi să vorbească la timp. Cu discreţie, se pricepuse, uneori, să discute şi să modereze durerea imensă a copilei; alteori, o ajutase, sugerându-i expresia cea mai exactă, cea mai potrivită. Ea se obişnuise să plângă în tovărăşia lui, şi el venise adesea, complăcându-se în rolul de consolator atât de bine intuit de el. După ce încetase acest stimulent, el se retrăsese. Viaţa de familie nu i se potrivea şi apoi pe el, care iubea numai lucrurile frumoase şi necinstite, dragostea frăţească oferită de fata aceea urâtă îl cam plictisea. De altfel, era prima dată când ea îi făcuse un reproş, întrucât găsea natural ca el să se distreze mai bine în altă parte.

În afară de masa foarte frumoasă de lemn maron încrustat, unica mobilă din casă ce demonstra că în trecut familia fusese bogată, mica sufragerie mai cuprindea un divan destul de uzat, patru scaune de formă asemănătoare

dar nu identică, un jilţ mare cu braţe şi un dulap vechi. Impresia de sărăcie pe care o lăsa camera era sporită de grija cu care erau păstrate aceste biete lucruşoare.

Intrând în casa lor, Balli se gândi iar la rolul de consolator în care se simţise atât de bine; i se părea că trece printr-un loc în care suferise el însuşi, dar suferise duios. Gusta amintirea propriei bunătăţi şi se gândi că greşise ocolind atâta vreme locul acesta în care se simţea mai mult ca oricând un om superior.

Emilio îl primi cu o politeţe plină de grija de a-şi ascunde resentimentul ce-i mocnea în fundul sufletului; nu voia ca Balli să-şi poată da seama de răul pe care i-l făcuse, avea să-l mustre, desigur, şi încă aspru, dar căutând să-şi tăinuiască propria rană. Îl trata chiar ca pe un duşman.

— Ce vânt te-aduce pe la mine?

— Am trecut pe aici şi am vrut s-o salut pe domnişoara, pe care n-am mai văzut-o de atâta vreme. Găsesc că are o mină mult mai bună, zise Balli privind-o pe Amalia, care avea obrajii roşii şi blânzii ochi cenuşii foarte însufleţiţi.

Emilio o privi şi nu văzu nimic. Mânia lui deveni imediat violentă, observând că Stefano nu-şi amintea deloc întâmplările din seara trecută şi putea deci să se poarte cu el cu o asemenea dezinvoltură:

— Te-ai distrat bine aseară, şi puţin chiar pe socoteala mea.

Celălalt fu mai uimit de resentimentul care-i apăru cu evidenţă decât de faptul că aceste cuvinte erau nelalocul lor în prezenţa Amaliei. Îşi manifestă surprinderea. Nu făcuse nimic care ar fi putut să-l jignească pe Emilio; dimpotrivă, intenţiile lui fuseseră de natură să merite un imn de mulţumire. Pentru a reacţiona mai bine la atac, pierdu imediat conştiinţa propriei vini şi se simţi fără pată.

— O să vorbim pe urmă, spuse, din consideraţie pentru Amalia.

Aceasta ieşi, cu toate că Balli, care n-avea nicio grabă să se explice cu Emilio, vru s-o reţină.

— Nu înţeleg ce poţi să-mi reproşezi.

— O, nimic, zise Emilio care, luat pieptiş, nu găsi nimic

mai bun decât această ironie.

Datorită convingerii propriei nevinovăţii, Balli fu mai explicit. Spuse că fusese aşa cum şi-a propus să fie atunci când se oferise să-l înveţe. Dacă ar fi început şi el să behăie de dragoste, bineînţeles că tratamentul ar fi reuşit! Giolona trebuia tratată aşa cum făcuse el, şi spera că Emilio se va pricepe să-l imite, cu timpul. Nu credea, nu putea să creadă că o astfel de femeie e luată în serios şi o descrise cu aceleaşi cuvinte pe care le folosise în ajun Emilio. O găsise atât de asemănătoare portretului prezentat încât îi fusese uşor s-o ghicească imediat, în întregime.

Dar celălalt, care auzea repetându-i-se propriile cuvinte, nu rămase deloc convins de ele. Răspunse că iubea în felul acela şi că n-ar fi putut să se poarte altfel, pentru că i se părea că gingăşia era condiţia esenţială pentru a fi mulţumit. Asta nu însemna câtuşi de puţin că voia s-o ia pe femeia aceea în serios. Ce, i-a promis s-o ia de nevastă?

Stefano râse din inimă. Emilio se schimbase extraordinar în ultimele ore. Cu câteva zile înainte – nu-şi mai aducea aminte? – era atât de îngândurat de propria-i stare, încât părea că cere ajutor trecătorilor.

— N-am nimic împotrivă ca tu să te distrezi, dar nu pari să ai mutra unui om care se distrează prea mult.

Emilio avea, într-adevăr, o înfăţişare obosită. Viaţa lui fusese întotdeauna puţin veselă, dar, de la moartea tatălui încoace, era foarte liniştită, şi organismul său suferea din pricina noului regim.

Discretă ca o umbră, Amalia vru să treacă prin cameră. Emilio se opri pentru a-l face pe Stefano să tacă, dar cei doi bărbaţi nu izbutiră să abandoneze imediat discuţia începută. Glumind, Balli spuse că o alegea ca arbitru într-o chestiune pe care nu trebuia s-o cunoască. Între ei doi, prieteni vechi, se ivea o dispută. Cel mai bun lucru era s-o rezolve orbeşte, încredinţându-se unei judecăţi a lui Dumnezeu, care fusese inventat tocmai pentru asemenea cazuri.

Dar judecata lui Dumnezeu nu mai putea fi oarbă, fiindcă Amalia înţelesese despre ce era vorba. Îi aruncă o privire de

recunoştinţă lui Balli, o expresie intensă pe care n-ai fi crezut-o cu putinţă în ochii aceia mici, cenuşii. Găsea în sfârşit un aliat, şi amărăciunea care demult îi împovăra inima se transformă într-o mare speranţă. Fu sinceră:

— Am şi înţeles despre ce e vorba. Dumneavoastră aveţi foarte multă dreptate – sunetul vocii în loc să dea dreptate, cerea de fapt ajutor – e destul să-l vezi pe fratele meu mereu distrat şi trist, având întipărită pe faţă graba de a părăsi această casă în care mă lasă atât de singură.

Emilio o asculta neliniştit, temându-se ca tânguirile acelea să nu degenereze, ca întotdeauna, în plânsete şi suspine. Dar nu, vorbindu-i lui Balli despre marea sa durere, ea rămase calmă şi surâzătoare.

Balli, care în durerea Amaliei nu vedea altceva decât un aliat în cearta lui cu Emilio, îi însoţea cuvintele cu gesturi de dojană adresate prietenului. Dar cuvintele Amaliei nu se mai armonizară cu gesturile. Râzând, veselă, povesti: cu câteva zile înainte fusese la plimbare cu Emilio şi putuse observa cum devenea neliniştit când vedea în depărtare figuri feminine de o anumită statură şi de un anumit colorit, înalte-înalte, blonde-blonde.

— Am văzut bine? şi râse, fericită că Balli aproba. Foarte înaltă, foarte blondă? Nu era nimic jignitor pentru Emilio în această zeflemea. Ea se apropiase şi se rezemase de el, ţinându-şi mâna albă pe creştetul lui, frăţeşte.

Balli confirmă:

— Înaltă ca un soldat al regelui Prusiei, blondă de-ai fi zis mai curând incoloră.

Emilio râse, dar era mereu cu gândul la gelozia lui:

— Mi-ar ajunge să fiu sigur că nu-ţi place ţie.

— E gelos pe mine, înţelegeţi, pe cel mai bun prieten al lui! strigă Balli indignat.

— E de înţeles! zise Amalia cu blândeţe şi aproape rugându-l pe Balli să fie îngăduitor cu prietenul său.

— Nu e de înţeles! spuse Stefano protestând. Cum puteţi spune că e de înţeles o asemenea infamie?

Ea nu răspunse, dar rămase la propria-i părere, cu înfăţişarea sigură a persoanei care ştie ce spune. Considera

că se gândise intens şi că intuise astfel starea sufletească a nefericitului său frate; de fapt o percepuse în propriul ei sentiment. Se făcuse roşie ca para. Anumite accente ale discuţiei răsunară în sufletul ei ca dangătul clopotelor în pustiu; prelungi, străbătură enorme spaţii goale, le măsurară, umplându-le dintr-o dată pe toate, făcându-le sensibile, răspândind în ele, din belşug, bucurie şi durere. Tăcu multă vreme. Uită că se vorbise despre fratele ei şi se gândi la sine. Vai, ce lucru ciudat, uimitor! Ea mai vorbise şi altădată despre dragoste, dar altfel, fără îngăduinţă, fiindcă nu se cuvenea. Cât de în serios luase acel imperativ care îi fusese strigat în urechi încă din copilărie. Urâse, dispreţuise pe cei care nu se arătaseră ascultători şi înăbuşise în ea însăşi orice încercare de răzvrătire. Fusese înşelată! Balli era virtutea şi puterea, acest Balli care vorbea cu atâta seninătate despre dragoste, despre dragostea care pentru el nu fusese niciodată un păcat. Ce mult trebuie să fi iubit! Cu glasul dulce şi cu ochii aceia albaştri, surâzători, el iubea întotdeauna totul şi pe toţi, şi o iubea şi pe ea.

Stefano rămase la masă. Puţin tulburată. Amalia anunţase că nu prea era mult de mâncare, dar Balli găsi cu surprindere că în casa aceea se mânca foarte bine. De ani de zile Amalia îşi petrecea o mare parte a zilei lângă maşina de gătit şi devenise o bună bucătăreasă, aşa cum se cuvenea gusturilor delicate ale lui Emilio.

Stefano rămase cu plăcere. I se părea că fusese înfrânt în discuţia cu Emilio şi rămânea lângă el în aşteptarea revanşei, mulţumit că Amalia îi dădea dreptate, că îl scuza şi-l susţinea, fiind cu totul de partea lui.

Pentru el şi pentru Amalia prânzul fu foarte vesel. Balli se arătă vorbăreţ. Povesti despre prima lui tinereţe, bogată în aventuri uimitoare. Când nevoia care-l silea să recurgă la expediente mai mult sau mai puţin delicate, dar totdeauna vesele, ameninţa să se preschimbe în mizerie, picase întotdeauna ajutorul. Povesti în toate amănuntele o întâmplare care-l salvase de la foame, făcându-l să câştige o recompensă pentru un câine găsit.

Şi tot aşa: după terminarea studiilor, hoinărea prin Milano

pe punctul de a accepta postul oferit într-o întreprindere comercială. Ca sculptor era greu să-şi înceapă cariera; imediat, la debut, ar fi murit de foame. Trecând într-o zi prin faţa clădirii în care erau expuse operele unui artist mort de curând, intră să-şi ia un ultim rămas bun de la sculptură. Găsi acolo un prieten şi, în doi, începură să dărâme fără cruţare operele expuse. Cu amărăciunea ce izvora din situaţia lui disperată, Balli găsea totul mediocru, neînsemnat. Vorbea cu glas tare, înfierbântat; critica aceea trebuia să fie cea din urmă operă de artist a sa. În ultima sală, însă, în faţa unei lucrări pe care răposatul maestru nu o putuse termina din cauza bolii de care fusese lovit, Balli se opri uimit că nu-şi poate încheia critica pe tonul folosit până atunci. Ghipsul acela reprezenta un cap de femeie, cu profilul energic, cu trăsăturile ferme, cioplite grosolan şi totuşi exprimând durerea şi gândirea. Balli se emoţionă zgomotos. Descoperea că în defunctul sculptor, artistul existase până la schiţă şi că academicul intervenise mereu spre a distruge artistul, uitând primele impresii, primul sentiment, pentru a nu ţine minte decât dogmele impersonale: prejudecăţile artei.

— Da, e adevărat! zise un bătrânel cu ochelari care se afla lângă el, şi aproape că-şi rezemă vârful nasului de schiţă.

Balli se înverşună mai mult în admiraţia lui şi rosti cuvinte mişcătoare despre acel artist care murise bătrân, ducându-şi taina în mormânt, în afară de o singură dată când tocmai moartea nu-i îngăduise s-o ascundă.

Bătrânul încetă să privească ghipsul şi se întoarse să-l examineze pe critic. A fost o întâmplare că Stefano se prezentă ca sculptor şi nu ca inspector comercial. Bătrânul, un original bogat, ca un personaj de basm, îi comandă, pentru început, propriul bust, apoi un monument funerar şi, în sfârşit, îl pomeni în testament. Astfel, Balli avu de lucru pentru doi ani şi bani pentru zece.

Amalia zise:

— Cât de frumos trebuie să fie să cunoşti persoane atât de inteligente şi atât de bune.

Balli protestă. Îl descrise pe bătrân cu o vădită antipatie. Acel mecena pretenţios stătuse veşnic lângă el, impunându-i să furnizeze în fiecare zi o cantitate anume de muncă. Adevărat burghez lipsit de gust propriu, nu iubise din artă decât ceea ce îi era explicat, demonstrat, în fiecare seară Balli era ostenit de muncă şi de vorbă şi uneori i se părea că a nimerit în acelaşi post de inspector comercial de care scăpase doar printr-o întâmplare. Purtase doliu la moartea bătrânului dar, pentru a-l jeli mai vesel, nu atinsese lutul multe luni de zile.

Ce frumos era destinul lui Balli: nu era nici măcar obligat la recunoştinţă pentru binefacerile care îi picau din cer. Bogăţia şi fericirea erau harurile destinului său; de ce ar fi trebuit să se mire sau să fie recunoscător celui trimis de providenţă să-i aducă darurile ei? Amalia asculta vrăjită această povestire care-i confirma că viaţa e cu totul deosebită de cea pe care o cunoscuse. Era firesc ca pentru ea şi fratele ei să fi fost atât de aspră şi foarte firesc ca Balli să fi avut parte de o viaţă atât de veselă. Admiră fericirea lui Balli şi iubi la el puterea şi seninătatea care erau prima lui mare avere.

Dimpotrivă, Brentani asculta cu amărăciune şi invidie. Părea că Balli se mândrea cu norocul de parcă ar fi fost o virtute a sa. Lui Emilio nu i se întâmplase niciodată nimic vesel, ba chiar nimic neprevăzut. Până şi nenorocirea i se anunţase de departe, se conturase apropiindu-se treptat; avusese răgazul s-o privească îndelung în faţă şi când fusese lovit de ea – moartea celor dragi sau sărăcia – era gata pregătit. De aceea suferise mai multă vreme dar cu mai puţină intensitate şi numeroasele nenorociri nu-l clintiseră niciodată din trista lui inerţie pe care o atribuia aceluiaşi destin disperant de incolor şi de uniform. El nu inspirase niciodată nimic puternic, nici dragoste, nici ură; bătrânul atât de nedrept urât de Balli, nu se amestecase în viaţa lui. În sufletul lui, gelozia crescu în aşa măsură, încât o simţi până şi pentru admiraţia arătată de Amalia lui Balli. Prânzul deveni foarte însufleţit datorită colaborării sale. Luptă pentru a cuceri atenţia Amaliei.

Dar nu reuşi. Ce-ar fi putut povesti ca să stea cu demnitate alături de ciudata autobiografie a lui Balli? Nimic altceva decât pasiunea lui actuală, şi neputând vorbi despre ea, fu repede limitat la rolul secundar care-i era propriu prin destin. Sforţarea făcută de Emilio nu produse decât câteva idei care împodobiră povestirea prietenului. Care, de altfel, fără să-şi dea seama, simţi tensiunea şi deveni tot mai variat, mai colorat şi mai însufleţit. Niciodată Amalia nu fusese obiectul atâtor atenţii. Ea asculta mărturisirile pe care i le făcea sculptorul şi nu se înşela: îi erau făcute tocmai pentru a o cuceri şi se simţea într-adevăr toată a lui. Prin mintea acestei copile cenuşii nu trecură speranţe pentru viitor. Ea se bucura tocmai de prezent, de ora aceea în care se simţea dorită, importantă.

Ieşiră împreună. Emilio ar fi vrut să plece cu Balli, dar ea îi aminti făgăduiala făcută cu o zi înainte, de a o lua cu el. Petrecerea nu trebuia să se termine încă. Stefano o susţinu. Lui i se părea că ataşamentul pentru Amalia ar fi putut să combată în Brentani influenţa Angiolinei, uitând că adineaori luptase pentru a se interpune între frate şi soră.

Ea fu gata într-o clipită, găsind chiar timpul să-şi aranjeze pe frunte buclele părului fin, dar mai curând bălţat decât colorat. Când, punându-şi mănuşile, îl invită pe Balli să iasă, avu pentru el un zâmbet prin care-l ruga s-o placă.

Pe stradă era mai insignifiantă ca oricând, îmbrăcată toată în negru, cu o mică pană albă la pălărioară. Balli glumi în legătură cu pana. Spuse însă că-i plăcea şi izbuti să-şi ascundă proasta dispoziţie care-l cuprinse la gândul că e nevoit să străbată oraşul alături de cuconiţa asta de un gust atât de pervers încât să-şi pună un semn alb la o atât de mică distanţă de pământ.

Aerul era călduţ dar învăluit de o ceaţă albă şi deasă, o largă mantie de aceeaşi culoare, cerul era într-adevăr de iarnă şi Sant’Andrea, cu arbori plini de ramuri lungi şi goale, uscate, încă netăiate, cu pământul albit din pricina luminii filtrate şi difuze, dădea impresia unui peisaj înecat în zăpadă. Reproducându-l şi neputând reda blândeţea aerului, un pictor ar fi întipărit această iluzie greşită.

— Noi trei cunoaştem tot oraşul, murmură Balli.

Pe promenadă trebuiseră să încetinească pasul. Aşa sărbătorească, zgomotoasă şi oficială, în peisajul întins şi trist, alături de vasta mare albă, mulţimea aceea nu prea era serioasă; avea ceva de furnicar.

— Dumneavoastră îi cunoaşteţi pe toţi, nu noi, spuse Amalia aducându-şi aminte că trecuse deseori pe promenada aceea fără să se fi obosit prea mult salutând. Toate persoanele care treceau îl salutau prietenește sau respectuos pe Balli; saluturile îi erau adresate până şi din trăsuri. Ea se simţea bine lângă el şi se bucura de plimbarea aceea triumfală, ca şi cum o parte din reverenţa ce i se arăta sculptorului i-ar fi fost destinată ei.

— Vai şi amar dacă nu veneam pe-aici! zise Balli, răspunzând printr-un salut măsurat unei bătrâne doamne care se aplecase din trăsură anume ca să-l vadă. Lumea s-ar fi întors acasă dezamăgită. Erau siguri că-l găsesc la plimbarea de duminică, pe care el o sărbătorea ca un muncitor împreună cu Brentani, care în celelalte zile stătea închis în birou.

— *Ange!* murmură Amalia râzând cu discreţie. O recunoscuse după descrierile făcute şi după tulburarea lui Emilio.

— Nu râde! o rugă Emilio cu căldură, confirmând descoperirea Amaliei.

Şi el vedea ceva nou: croitorul Volpini, un omuleţ firav, încă şi mai neînsemnat din pricina, splendidei figuri feminine alături de care se opintea, fudul, să lungească pasul. Cei doi bărbaţi salutară, şi Volpini răspunse cu exagerată politeţe.

— Are culoarea Angiolinei, râse Balli.

Emilio protestă: cum se putea confunda claia de paie a lui Volpini cu aurul Angiolinei? Se întoarse şi văzu că Angiolina, aplecată, îi vorbea tovarăşului ei care privea în sus, în sfârşit negheboşat. Vorbeau desigur despre ei.

Abia mai târziu când se aflară iar în oraş, pe punctul de a se despărţi, Amalia care amuţise dintr-o dată, simţindu-se din nou aproape de obişnuita ei solitudine, întrebă, pentru a

spune ceva şi pentru a rupe tăcerea apăsătoare, cine era bărbatul care o însoţea pe Angiolina.

— Unchiul ei, zise Brentani, cu multă seriozitate, după o uşoară ezitare, în timp ce Stefano îl privea ironic văzându-l că roşeşte.

Ochii inocenţi ai surorii sale îl făceau să se ruşineze. Cât de surprinsă ar fi rămas Amalia constatând că marea dragoste a fratelui său, dragostea pentru care ea suferise atât, decurgea în felul acesta.

— Mulţumesc! spuse Amalia luându-şi rămas bun de la Stefano.

O, ce amintire dulce a acelor ore i-ar fi rămas dacă, din nenorocire, n-ar fi băgat de seamă că tocmai în clipa aceea Balli nu putea vorbi fiindcă lupta cu un căscat ce-i încleşta gura.

— V-aţi plictisit. Cu atât mai mult vă mulţumesc.

Umilă şi atât de bună, îl înduioşă pe Stefano care simţi dintr-o dată că îi e dragă. Lămuri că la el căscatul era o chestiune de nervi. Avea să-i dovedească, arătându-se mai des pe la ei, că nu se plictisea în tovărăşia lor.

Într-adevăr, se ţinu de cuvânt. Ar fi fost greu de spus de ce urca zilnic acele trepte pentru a lua cafeaua la familia Brentani. Era gelozie, probabil; lupta ca să-şi păstreze prietenia lui Emilio. Dar Amalia nu putea ghici toate astea. Ea socotea că Balli venea mai des la ei din simplă afecţiune pentru fratele său, afecţiune de care se bucura ea însăşi, pentru că o parte se răsfrângea asupră-i.

Între frate şi soră n-au mai fost certuri. Emilio – orbit cum era, nu se mira de loc – simţi că sora lui îl suporta, îl înţelegea mai bine; ba chiar simţi că noua ei bunăvoinţă se extinde şi asupra dragostei sale. Când îi vorbea despre asta, chipul Amaliei se însenina, strălucea. Ea căuta să-l facă să vorbească despre dragoste şi nu-i spunea niciodată dacă trebuia s-o păstreze sau s-o părăsească pe Angiolina. De ce s-o părăsească pe Angiolina de vreme ce ea însemna fericirea? Într-o zi ceru s-o cunoască şi apoi îşi repetă de mai multe ori dorinţa; dar Emilio se feri să i-o îndeplinească. Amalia nu ştia despre femeia aceea decât că

e o fiinţă cu totul deosebită de ea, mai puternică, mai plină de viaţă, şi lui Emilio îi plăcea că în mintea ei îşi făurise o Angiolină complet diferită de cea reală. Când era cu sora lui, iubea această imagine, o înfrumuseţa, îi adăuga toate calităţile pe care i-ar fi plăcut să le găsească la Angiolina, şi când înţelese că şi Amalia colabora la această creaţie artificială, se bucură din inimă.

Auzind vorbindu-se despre o femeie care, pentru a fi a bărbatului iubit, învinsese toate piedicile, prejudecăţile de castă şi de interese, ea îi şopti la ureche lui Emilio:

— Seamănă cu Angiolina.

„O, de i-ar semăna!” gândi Emilio, în timp ce faţa lui exprima aprobare. Pe urmă se convinse că îi semăna cu adevărat sau cel puţin că, trăind în alt mediu, i-ar fi semănat, şi sfârşi prin a surâde. De ce trebuia să presupună că Angiolina s-ar fi lăsat împiedicată de prejudecăţi? Prin gândul mărinimos al Amaliei, dragostea lui pentru Angiolina se împodobi într-o clipă cu toate iluziile.

În schimb, femeia aceea care înlătura toate piedicile, semăna cu Amalia însăşi. În mâinile ei lungi şi albe ea simţea o forţă uriaşă, capabilă să sfarme cele mai puternice lanţuri. În viaţa ei nu mai existau lanţuri; era complet liberă şi nimeni nu-i cerea nici hotărâre, nici putere, nici dragoste. Cum avea să răzbească şi să se răspândească această mare forţă închisă într-un organism atât de slab?

Între timp, Balli îşi sorbea cafeaua tolănit în vechiul jilţ, într-o stare de tihnă perfectă, amintindu-şi că la ora aceea avea prostul obicei de a discuta cu artiştii la cafenea. Nu se simţea, oare, cu mult mai bine aici, între aceste două persoane blânde care-l admirau şi-l iubeau?

La fel de neinspirată fu intervenţia lui Balli între cei doi îndrăgostiţi. În scurta lui cunoştinţă cu Angiolina, îşi cucerise dreptul de a-i spune o mulţime de obrăznicii, pe care ea le răbda zâmbitoare, deloc jignită. La început se mulţumise să i le spună în graiul toscan, aspirând şi îndulcind consoanele, şi ei i se păruseră dezmierdări; dar nu se supără nici atunci când se revărsară asupră-i, dure şi fără perdea, în graiul pur triestin. Ea simţea – o simţea şi

Emilio – că erau spuse fără nicio răutate, un mod ca oricare altul de a mişca gura, o deprindere inofensivă de a o folosi. Şi asta era cel mai rău. Într-o seară Emilio, nemaiputând răbda, îl rugă în cele din urmă pe Balli să nu-i mai însoţească.

— Sufăr prea mult văzând-o batjocorită în felul acesta.

— Adevărat? întrebă Balli, holbându-şi ochii.

Uituc ca întotdeauna, crezuse din nou că trebuie să se poarte aşa spre tămăduirea lui Emilio. Se lăsă convins şi o vreme nu se mai duse să le tulbure dragostea.

— Nu ştiu să mă port altfel cu o femeie ca asta.

Atunci Emilio se ruşină şi ca să nu-şi mărturisească slăbiciunea, se resemnă să îndure purtarea prietenului.

— Mai vino din când în când cu Margherita.

Aşa zisa *cină a viţeilor* se repetă des, foarte asemănătoare în episoade cu prima: Emilio condamnat la tăcere, Margherita şi Angiolina în genunchi dinaintea lui Balli.

Într-o seară însă, Balli nu ţipă, nu porunci, nu se lăsă adorat şi fu pentru prima dată camaradul pe care Emilio ar fi putut să-l suporte.

— Simţi cât de mult te iubeşte Margherita? îi spuse acesta din urmă la întoarcere, ca să-i comunice ceva plăcut. Cele două femei mergeau la câţiva paşi de ei.

— Din nenorocire, zise Balli cu blândeţe, cred că mai iubeşte mulţi alţii aşa cum mă iubeşte pe mine. Are un suflet foarte ales. Emilio pica din nori. Acum taci! spuse Balli, văzând că cele două femei se opriseră să-i aştepte.

Ziua următoare, într-o clipă când Amalia se dusese la bucătărie, Balli povesti că printr-o întâmplare, din greşeala unui factor poştal, descoperise că Margherita dădea întâlniri altcuiva – mai exact, unui artist – zise el furios.

— Asta m-a întristat profund. E o infamie să fii tratat astfel. Începui să cercetez şi când crezui că-mi descoperisem rivalul, aflai că între timp deveniseră doi. Lucrul lua un aspect mult mai nevinovat. Atunci, pentru prima dată, mă învrednicii să fac investigaţii asupra familiei Margheritei şi aflai că era alcătuită dintr-o mamă şi o

grămadă de surori foarte tinere. Înţelegi? Ea trebuie să se îngrijească de educaţia tuturor. Apoi cu glasul plin de emoţie, încheie: închipuie-ţi că de la mine n-a vrut să primească o centimă. Vreau să recunoască, să-mi povestească totul. Am s-o sărut pentru ultima oară, am să-i spun că nu-i port nicio ranchiună, şi-am s-o părăsesc păstrându-i cea mai dulce amintire. Imediat după aceea, fumând, se înseninã şi când se întoarse Amalia, el fredona încet:

Întâi să-şi mărturisească păcatul şi-apoi să moară!

În aceeaşi seară, Emilio îi spuse Angiolinei povestea Margheritei. Ea avu o pornire de bucurie pe care-i fu cu neputinţă s-o ascundă. Apoi îşi dădu singură seama că trebuie să-i ceară iertare lui Emilio pentru o astfel de ieşire. Dar îi veni greu. Cât de dureros era să-l vadă pe sculptor cucerind în joacă şi râzând, ceea ce el nu putea dobândi decât cu preţul atâtor suferinţe!

De altfel, trecea atunci printr-o perioadă de ciudată amăgire cu Angiolina. Un vis, din acelea la care se expunea, cu ochii deschişi, îl făcea să creadă că fusese el însuşi corupătorul fetei. Într-adevăr, chiar de la început, în primele seri când o întâlnise, îi ţinuse acele măreţe discursuri despre femeile cinstite şi despre interes. N-avea de unde să ştie cum fusese ea înainte de-a ajunge la şcoala lui. Cum de nu înţelesese că o Angiolina cinstită însemna chiar Angiolina lui? Reluă predica pe care o întrerupsese, dar pe cu totul alt ton. Foarte curând îşi dădu seama că teoriile reci şi complexe nu erau făcute pentru Angiolina. Medită îndelung la metoda de urmat pentru a o reeduca. În vis, o mângâie ca şi cum o şi făcuse demnă de el. Încercă să procedeze la fel şi în realitate. De fapt, cea mai bună metodă era de a o face să simtă ce plăcut este respectul, sădindu-i dorinţa de a şi-l cuceri. Astfel, în acele clipe, se afla mereu în genunchi în faţa ei, adică exact în poziţia în care ar fi fost mai uşor de doborât, în ziua când Angiolina ar fi socotit de cuviinţă să-i dea cu piciorul.

VI

ÎNTR-O SEARĂ, LA ÎNCEPUTUL LUI IANUA-arie pradă unei indispoziţii cumplite, Balli se plimba singurel de-a lungul Apeductului. Îi lipsea tovărăşia lui Emilio, care-şi însoţise sora într-o vizită, iar Margherita nu fusese încă înlocuită.

Cerul era senin, în ciuda scirocco-ului care mătura încă de dimineaţă oraşul. Părea cu neputinţă ca la o asemenea temperatură umedă şi rece să reziste tuberculosul carnaval inaugurat în seara aceea cu primul bal mascat.

— Of, de-aş avea un câine ca să muşte pulpele astea rotunde! gândi Balli, văzând trecând două *pierrettes* cu picioarele goale.

Meschin, carnavalul acesta îi stârnea mânia unui moralist; mai târziu, mult mai târziu, avea să ia parte şi el, uitându-şi cu totul furia, cucerit de lux şi de culori. Dar între timp îşi amintea că asistă la preludiul unei triste comedii. Începea să se înfiripe vârtejul care pentru o clipă avea să scoată muncitorul, croitoreasa, micul burghez, din plictiselile vieţii de rând pentru a-i duce apoi la durere. Stâlciţi, rătăciţi, unii se vor întoarce la vechea viaţă, devenită mai apăsătoare; ceilalţi nu vor mai apuca niciodată păresimile.

Căscă din nou; până şi propriul gând îl plictisea:

— Se simte scirocco-ul, gândi şi privi iar luna luminoasă care se rezema de munte ca de un piedestal.

Dar ochii lui se opriră pe trei figuri care coborau dinspre Apeduct. Îl izbiră fiindcă observă numaidecât că toate trei se ţineau de mână. Un bărbat grăsuţ, scund şi mic, la

mijloc, două femei, două trupuri zvelte, pe alături; părea o şotie pe care el îşi propuse s-o sculpteze. Le-ar fi îmbrăcat pe cele două femei greceşte, pe bărbat într-o jachetă modernă; ar fi dat femeilor râsul puternic al bacantelor, bărbatului i-ar fi imprimat pe chip oboseala şi plictisul.

Dar, apropiindu-se, uită cu totul această viziune. Una din femei era Angiolina, cealaltă o oarecare Giulia, o fată nu prea frumoasă, pe care Angiolina o prezentase lui Balli şi lui Emilio. Nu-l cunoştea pe bărbatul care trecu la câţiva paşi de el, cu fruntea sus şi zâmbitor, venerabil graţie unei bărbi lungi şi negre. Nu era Volpini, care era roşcovan.

Giolona râdea din inimă cu râsul ei zgomotos şi dulce; fireşte, bărbatul era pentru ea, şi Giulia era ţinută de mână numai datorită ei. Balli crezu cu tărie acest lucru, dar fără să poată spune de ce; propria-i putere de observaţie îl distră atât de mult încât uită plictiseala întregii seri.

— Iată o îndeletnicire originală; am să fac pe iscoada!

Îi urmări, ţinându-se în umbră, sub arbori. Giolona râdea mult, aproape neîntrerupt, în timp ce Giulia, ca să ia parte la conversaţie, se apleca înainte pentru că cei doi, din dreapta, uitau prea des de ea.

Curând nu mai fu nevoie de o prea mare putere de observaţie. Se opriseră la câţiva paşi de cafenea, la Apeduct. Bărbatul lăsă mâna Giuliei, care se dădu discret la o parte, şi cuprinse mâinile Angiolinei. Încerca să obţină ceva de la ea, şi la fiecare mişcare îşi apropia barba aspră de faţa Angiolinei; de departe păreau săruturi. Apoi, regrupându-se, cei trei intrară în cafenea.

Se aşezară în prima încăpere, lângă uşa de la intrare, în aşa fel încât Balli nu vedea decât capul bărbatului. În plină lumină, însă. O faţă negricioasă, încadrată de o barbă bogată care îi ajungea până sub ochi, o ţeastă cheală, lucitoare şi galbenă.

— Negustorul de umbrele de pe via Barriera! râse Balli.

Un umbrelar, rival al lui Emilio Brentani. Cu atât mai bine, fiindcă meseria asta l-ar fi lecuit pe Emilio. Balli cugetă că avea să prezinte aventura în mod atât de ridicol, încât Emilio ar fi râs fără să sufere. Balli nu se îndoia deloc de

propriu-i spirit.

Umbrelarul se uita numai într-o parte, şi cu conştiinţa lui de iscoadă cinstită, Balli vru să se asigure că în partea aceea se afla Angiolina; aşa că intră. Era chiar ea, rezemată de perete; Giulia, aşezată vizavi, izolată cu desăvârşire, sorbea dintr-un păhărel un lichior transparent şi gros. Totuşi, în ciuda atenţiei pe care o dădea lichiorului, era mai puţin distrată decât ceilalţi doi. Îl zări pe Balli şi dădu alarma. Prea târziu. Acesta putuse observa că mâinile lor se uniseră din nou sub masă şi fusese izbit de expresia drăgăstoasă cu care Angiolina se uita la umbrelar. Emilio avea dreptate; ochii aceia foşneau, trosneau, ca şi cum în flacăra lor ardea ceva. Balli îl pizmui pe negustorul de umbrele. Ce bine s-ar fi simţit în locul lui!

Giulia îl salută:

— Bună seara!

Balli fu indignat dându-şi seama că fata aştepta ca el să li se alăture. Ca să fie împreună cu Emilio şi cu Angiolina, o suportase o seară întreagă. Ieşi încet, salutând-o pe Angiolina cu o uşoară înclinare a capului. Ea, aproape că se ghemuise pe scaun, pentru a părea cât mai departe de însoţitorii ei, şi-l privea pe Balli cu ochii mari, expresivi, gata să-i surâdă, numai să-i fi dat el exemplul. Dar el nu-i zâmbi şi, privind în altă parte, fără să răspundă la salutul umbrelarului, trecu mai departe.

„Cât de elocvenţi am fost”, gândi. „Ea m-a rugat să nu-i vorbesc lui Emilio de această întâlnire şi eu i-am răspuns că am să-i vorbesc îndată ce-l voi vedea.”

Se uită din nou la negustorul de umbrele: chelia şi barba stufoasă încadrau o faţă mulţumită.

O, dacă ar fi văzut-o Emilio.

— Bună seara, domnule Balli, auzi în spatele lui un salut politicos.

Se întoarse. Era Michele. Pica la timp.

Hotărându-se pe loc, Balli îl rugă să se ducă la Emilio Brentani; dacă era acasă, să-l aducă numaidecât, şi dacă nu era, să-l aştepte până când vine. Michele nici nu ascultă bine ordinul; o şi luă la fugă.

Nerăbdător, Balli se rezemă de un copac din faţa cafenelei. Ar fi ştiut să-l împiedice pe Emilio să se ia la harţă cu umbrelarul sau cu Angiolina. Nădăjduia să-l menţină calm şi să-l scape pentru totdeauna de această legătură.

Giulia se apropie de uşă şi privi cu atenţie în jur; dar, aflându-se în plină lumină şi Balli în umbră, nu-l zări. Balli stătu nemişcat, neavând nevoie să se ascundă. Giulia intră înapoi şi ieşi însoţită de Angiolina şi de umbrelar care nu mai îndrăznea, acum, să-şi ţină iubita de mână. Se îndreptară cu pasul cel mai iute către cafeneaua Chiozza. Fugeau! Până la Chiozza, misiunea lui Balli rămase uşoară, deoarece Emilio trebuia să vină pe acelaşi drum; dar când cotiră la dreapta, spre gară, Balli se pomeni într-o mare încurcătură. Nerăbdarea îl înfurie.

— Dacă Emilio nu vine la timp, îl dau afară pe Michele.

Până la un punct, îl ajută vederea sa excelentă.

— Ah, canaliile! murmură iritat observând că negustorul de umbrele se simţea din nou sigur, apucând iar mâna Angiolinei.

Curând îi pierdu din vedere în umbra proiectată de casele înalte şi când sosi în sfârşit Emilio, ştiind că nu-i mai poate ajunge, îl întâmpină cu următoarele cuvinte:

— Păcat! Ai pierdut un spectacol care ar fi fost salutar pentru tine.

Apoi începu să fredoneze. *Da, răzbunare, cumplită răzbunare...* şi, sperând poate că fugarii se vor fi oprit să-i aştepte, îl târî pe Emilio după el spre gară.

Emilio îşi dădu seama că era vorba de Angiolina. Consimţi să meargă alături de Balli punând întrebări de parcă n-ar fi avut nici cea mai îndepărtată bănuială asupra adevărului. Apoi înţelese: nodul care i se pusese în gât era provocat de ridicolul cumplit care-l copleşea. O, întâi de toate să scape de el! Se opri încăpăţânat. Voia să ştie despre ce e vorba, altfel nu se urnea de-acolo. Să-i spună totul cu sinceritate. Era vorba de Angiolina, nu-i aşa?

— Orice mi-ai spune despre ea, nu se compară cu ceea ce ştiu eu, şi râse. Aşa că isprăveşte cu comedia asta.

Fu mulţumit de el însuşi, mai ales când văzu că obţine imediat de la Balli ceea ce voia. Devenit serios, acesta îi povesti întâmplarea prin care dăduse peste Angiolina şi o prinsese asupra faptului. Nici într-un alcov situaţia n-ar fi putut să fie mai clară. Bărbatul ăla era acolo pentru Angiolina şi nu pentru Giulia, ba dimpotrivă Angiolina era acolo pentru el. Cum îi mai mângâia mâinile şi cum se uita la el! Nu era nicidecum Volpini, să ştii. Se întrerupse pentru a-l privi pe Emilio şi pentru a cerceta dacă nu cumva calmul observat la el nu provenea din presupunerea că bărbatul cu care era înşelat, era Volpini. Emilio continua să asculte, prefăcându-se mirat de o asemenea ştire.

— În definitiv, eşti sigur? întrebă conştiincios. Ştia că Volpini nu se afla la Triest şi de aceea nici nu se gândise la el.

— Asta-i bună! Îl cunosc pe Volpini şi-apoi îl cunosc şi pe ăstălalt. Umbrelarul din Barriera Vecchia, ăla cu umbrele ordinare, colorate.

Aici urmă o descriere amănunţită a negustorului de umbrele văzut în dubla lumină gălbuie a gazului aerian şi a ochilor Angiolinei. Chel şi totuşi atât de negricios!

— E un monstru al naturii, fiindcă rămâne negru în orice lumină l-ai vedea. Balli îşi termină povestirea: întrucât n-am motive să te compătimesc pe tine, o compătimesc doar pe biata Giulia. Negustorul de umbrele nu are un prieten ca mine, în spinarea căruia să pună părţile urâte ale frumoaselor sale aventuri. Giulia a fost cea tratată cu mojicie! A trebuit să se mulţumească cu un păhărel de razachie, pe când Angiolinei i s-au adus cu mare pompă o ciocolată şi o mulţime de plăcinte.

Emilio părea că acordă interes spiritualelor observaţii ale prietenului său. Nu mai avea nevoie nici măcar de efortul de a simula indiferenţa; aproape că se cristalizase în primul efort şi ar fi putut să doarmă, păstrând stereotip acelaşi zâmbet şi acelaşi calm. Era atât de mare simularea lui încât pătrundea cu mult dincolo de epidermă. În zadar căuta în sine ceva în afara ei, nu găsea decât o nesfârşită oboseală. Nimic altceva! Poate sila faţă de sine însuşi, faţă de Balli şi

de Angiolina. Şi gândi: „Când am să fiu singur am să mă simt mai bine”.

Balli spuse:

— Acum să mergem la culcare. Ştii unde ai s-o poţi găsi pe Angiolina, mâine. Ai să-i spui câteva cuvinte de adio şi pe urmă gata, ca între mine şi Margherita.

Sfatul era bun; cu toate acestea, poate că n-ar fi fost nevoie să i-l dea.

— Da, aşa am să fac, zise Emilio. Adăugă cu sinceritate: Poate nu chiar mâine.

Ar fi vrut să doarmă până târziu a doua zi.

— Ce mai, eşti demnul meu prieten, zise Balli cu adâncă admiraţie. Într-o singură seară ai recâştigat toată stima pe care o pierduseşi cu prostiile săvârşite de câteva luni. Mă însoţeşti spre casă?

— Câţiva paşi, spuse Emilio căscând. E târziu şi tocmai mă pregăteam să mă culc când m-a chemat Michele. Fireşte că regreta chemarea aceea intempestivă.

Nu se regăsi nici când se văzu singur. Ce-i mai rămânea de făcut în seara aceea? Se îndreptă spre casă, cu gândul să se culce.

Dar ajuns la Chiozza, se opri şi se uită spre gară, partea de oraş unde Angiolina făcea dragoste cu negustorul de umbrele.

— Şi totuşi – îşi spuse, gândindu-şi şi ideea şi cuvintele – ar fi frumos ca ea să treacă pe aici şi să-i pot spune imediat că între noi totul s-a sfârşit. Nici vorbă că atunci totul s-ar termina şi m-aş putea duce la culcare cu adevărat liniştit. Pe aici trebuie să treacă!

Se rezemă de o balustradă şi cu cât aştepta mai mult, cu atât mai puternică devenea speranţa de a o vedea în aceeaşi noapte.

Ca să fie pregătit, gândi chiar cuvintele pe care avea să i le spună. Dulci. De ce nu?

— Adio, Angiolina. Am vrut să te salvez şi tu ţi-ai bătut joc de mine.

Batjocorit de ea, batjocorit de Balli! O furie neputincioasă îi umflă pieptul. În sfârşit se trezea, şi toată furia şi emoţia

nu-l îndurerau cât nepăsarea de adineaori, o captivitate a propriei fiinţe impuse de Balli. Cuvinte dulci, Angiolinei? Ba nu! Puţine, foarte aspre şi reci.

— Ştiam că eşti aşa. Nu m-am mirat de loc. Întreabă-l pe Balli. Adio.

Se plimbă pentru a se linişti, fiindcă gândind cuvintele acelea reci se simţea arzând. Nu jigneau destul! Cu vorbele acelea nu se jignea decât pe sine; simţea că-i vine ameţeala.

— Aşa se ucide, gândi, nu se vorbeşte.

O mare teamă de el însuşi îl calmă. Ar fi fost la fel de ridicol şi omorând-o, îşi spuse, ca şi cum ar fi avut un gând ucigaş. Nu-l avusese; dar, liniştindu-se, se distră închipuindu-se răzbunat prin moartea Angiolinei. Iată răzbunarea care l-ar fi făcut să uite tot răul al cărui izvor fusese ea. Mai târziu, ar fi putut s-o regrete, şi-l cuprinse o duioşie care-i stoarse lacrimi.

Se gândi că ar trebui să urmeze cu Angiolina acelaşi sistem adoptat cu Balli. Aceşti doi duşmani ai săi trebuiau să fie trataţi în acelaşi fel. Ei avea să-i spună că nu o părăsea din pricina trădării la care se aşteptase, ci a individului necioplit pe care i-l alesese ca rival. Nu mai voia să sărute unde sărutase umbrelarul. Câtă vreme fusese vorba de Balli, de Leardi şi chiar de Sorniani, închisese ochii, dar umbrelarul! Studie în întuneric schima de scârbă cu care ar fi rostit aceste cuvinte!

La orice cuvânt pe care îşi închipuia că i-l va adresa Angiolinei, era cuprins de un râs convulsiv. Avea să vorbească aşa toată noaptea? Trebuia deci să-i vorbească numaidecât. Îşi aminti că era probabil ca Angiolina să se întoarcă acasă dinspre via Romagna. Cu pasul lui iute ar fi putut s-o ajungă. Nu terminase bine de gândit toate acestea, bucuros de a lua o hotărâre menită să-i spulbere îndoiala ce-i înceţoşa mintea, că şi începu să alerge. La început mişcarea îl uşură puţin. Apoi încetini pasul devenit şovăitor din pricina unei noi idei. Dacă ei se întorceau acasă prin partea aceea, n-ar fi fost mai sigur, pentru a-i întâlni, să urce pe via Fabio Severo spre Grădina publică şi să

coboare în întâmpinarea lor pe via Romagna? Goana nu-l înspăimânta şi ar fi întreprins acel ocol enorm; dar în aceeaşi clipă i se păru că o zăreşte trecând prin faţa cafenelei Fabris pe Angiolina însoţită de Giulia şi de un bărbat care trebuia să fie negustorul de umbrele. De la distanţă o recunoscu pe fată, săltând graţios, ca atunci când voia să-i placă lui. Încetă să mai fugă pentru că avea tot timpul să-i ajungă. Putu chiar să gândească, fără să se exaspereze, cuvintele pe care i le-ar fi adresat numaidecât. De ce să-şi învăluie aventura cu atâtea amănunte şi gânduri stranii? Era o aventură obişnuită şi în câteva minute urma să fie lichidată în modul cel mai simplu.

Ajuns sub clinul străzii Romagna, nu mai văzu cele trei persoane, care probabil că trecuseră de el. Merse mai repede cuprins de o îndoială care-l obosi, la fel ca urcuşul. Şi dacă nu fusese Angiolina? Cum ar fi putut să lupte o noapte întreagă împotriva propriei nelinişti, mereu înnoite?

Deşi acum se aflau la câţiva paşi, în întuneric, continuă să creadă că cele trei persoane erau chiar cele pe care le căuta. De-aceea avu un moment de linişte. Era atât de uşor să se liniştească, atunci când putea să treacă imediat la acţiune.

Grupul acela îl amintea pe celălalt, descris de Balli. Între două femei mergea un bărbat voluminos care dădea braţul aceleia pe care o bănuise a fi Angiolina, dar care acum nu mai avea nimic din felul ei de a se mişca. O privi în faţă. Rămase foarte surprins văzând un chip necunoscut, de bătrână, cu totul uscat.

O deziluzie dureroasă. În dorinţa de a nu lăsa aşa grupul de care-şi legase atâtea speranţe, avu ideea să-i întrebe pe oamenii aceia dacă n-o văzuseră pe Angiolina, şi se şi gândi la felul în care ar fi descris-o. Se ruşină! Un singur cuvânt de-ar fi spus, şi toţi ar fi ghicit totul. Continuă să meargă cu paşi repezi, care curând se transformară în goană. Vedea în faţa lui o porţiune lungă de stradă albă şi-şi aminti că, după cotitură, ar fi văzut alta, tot atât de lungă, şi apoi alta. Interminabil! Dar trebuia să scape de îndoială şi, deocamdată, îndoiala era dacă Angiolina se afla pe strada

aceea sau în altă parte.

Apoi gândi iarăşi frazele pe care i le-ar fi adresat chiar în noaptea aceea sau în dimineaţa următoare. Plin de demnitate (cu cât îi creştea neliniştea, cu atât se visa mai calm), plin de demnitate i-ar fi spus că pentru a scăpa de el ar fi fost de ajuns să rostească un cuvânt, un singur cuvânt. N-ar fi trebuit să-şi bată joc de el.

— M-aş fi retras imediat. Nu trebuia să fiu gonit de la locul meu de un umbrelar.

Repetă de mai multe ori această frază, schimbând câte un cuvânt şi încercând să-şi desăvârşească până şi timbrul vocii, care devenea tot mai ironic şi mai tăios, încetă când îşi dădu seama că din pricina efortului de a găsi cuvintele, urla.

Spre a ocoli noroiul clisos din mijlocul străzii, trecu la o parte, pe pietriş, dar pe pământul insuficient nivelat făcu un pas greşit, şi ca să evite căderea, îşi răni mâinile de zidul aspru. Durerea fizică îl aţâţă, îi spori dorul de răzbunare. Se simţea mai batjocorit ca niciodată, ca şi cum căderea aceasta ar fi fost o nouă vină a Angiolinei. I se păru din nou că o vede mişcându-se, în depărtare. O rază de lumină, o umbră, o mişcare, totul lua forma, înfăţişarea fantasmei care-l ocolea. O luă la fugă ca s-o ajungă, nu liniştit şi gata de zeflemea ca pe clinul străzii Romagna, ci cu fermă intenţie de a o trata brutal. Din fericire nu era ea, şi nenorocitului i se păru că toată violenţa în prada căreia era gata să se lase era îndreptată acum împotriva lui, îi tăia răsuflarea şi-i lua orice posibilitate de a gândi şi de a se domina. Îşi muşcă mâna, ca un smintit.

Ajunse la ţinta îndelungatei goane. Casa Angiolinei, mare şi solitară: o cazarmă, cu faţada albă luminată de lună, era închisă din toate părţile, cufundată în tăcere; părea părăsită.

Se aşeză pe un parapet şi căută cu tot dinadinsul argumente pentru a se linişti. Cine l-ar fi văzut în starea asta, ar fi putut crede că în aceeaşi seară fusese înştiinţat de trădarea unei femei credincioase. Îşi privi mâinile rănite: «Rănile astea nu existau înainte», gândi. Ea nu se purtase

încă aşa cu el. Poate tot chinul şi toată durerea aceea prevesteau vindecarea. Dar gândi îndurerat: «Dacă ar fi fost a mea, n-aş mai suferi atât».

Dacă ar fi vrut, dacă ar fi vrut cu tărie, ar fi fost a lui. În schimb se străduise doar să picure în legătura lor un dram de ideal, care sfârşise prin a-l face ridicol până şi în ochii săi.

Se ridică mai liniştit de pe parapet, dar mai abătut decât se aşezase. Toată vina era a lui. El era insul ciudat, bolnavul, nu Angiolina. Această concluzie umilitoare îl urmări până acasă.

După ce aşteptase încă o dată spre a iscodi o femeie care avea înfăţişarea Angiolinei, găsi tăria să închidă uşa casei. Se sfârşise pentru seara aceea. Întâmplarea în care sperase până atunci, nu mai putea avea loc.

Aprinse lumânarea cu mişcări încete pentru a întârzia cât mai mult momentul în care s-ar fi întins în pat, fără să mai aibă nimic de făcut şi fără să poată dormi.

I se păru că aude glasuri în odaia Amaliei. Întâi crezu că halucinează. Nu erau ţipete răstite; păreau cuvinte liniştite dintr-o conversaţie. Crăpă cu băgare de seamă uşa camerei şi nu mai avu îndoieli. Amalia vorbea cu cineva:

— Da, da, chiar asta şi vreau, spusese o voce foarte limpede şi calmă.

Alergă să ia lumânarea şi se întoarse. Amalia era singură. Visa. Zăcea culcată pe spate, cu unul din braţele plăpânde dezvelit, petrecut sub cap şi cu celălalt întins peste cuvertura gri, de-a lungul trupului. Mâna ca de ceară era încântătoare deasupra cuverturii gri. Îndată ce faţa îi fu atinsă de lumină, ea tăcu, răsuflarea îi deveni mai grea; încercă de mai multe ori să-şi schimbe poziţia aceea, devenită supărătoare.

El duse lumânarea înapoi în camera lui şi se pregăti de culcare. Gândurile sale luaseră în sfârşit o nouă direcţie. Biata Amalia! Nici pentru ea viaţa nu putea fi prea veselă. Visul care, după cât se putea ghici din glas, trebuie să fi fost vesel, nu era altceva decât reacţia firească la trista realitate.

Puţin mai târziu, aceleaşi cuvinte, domoale, aproape silabisite, răsunară din nou, în odaia vecină. Pe jumătate dezbrăcat se înapoie la uşă. Exista o anumită legătură între cuvintele luate separat, dar (cum să te îndoieşti de asta?) ea vorbea cu o persoană pe care o iubea mult. În modulaţie şi în înţeles era o mare duioşie, o mare îngăduinţă. Pentru a doua oară ea spuse că persoana cealaltă – cea cu care îşi închipuia că stă de vorbă – îi ghicise dorinţele:

— Chiar aşa o să facem? N-aş fi sperat!

Apoi, o pauză, întretăiată de sunete nedesluşite, semn că visul continua încă, şi iar alte cuvinte, care exprimau mereu aceeaşi idee. El rămase multă vreme acolo, să tragă cu urechea. Când dădu să plece, o frază întreagă îl opri:

— În voiaj de nuntă totul e îngăduit.

Nenorocita! Visa nuntă. Se ruşină că surprinde astfel tainele surorii sale şi închise uşa. Avea să uite că ascultase cuvintele acelea. Niciodată sora lui n-ar fi trebuit să aibă bănuiala că ştie ceva despre visele ei.

Culcându-se, nu se mai întoarse cu gândul la Angiolina. Ascultă mult timp cuvintele ce răzbăteau până la el, vătuite, calme şi duioase, din odaia cealaltă. Obosit, cu mintea zăvorâtă la orice emoţie, se simţi aproape fericit. Rupând legătura cu Angiolina, s-ar fi putut dedica în întregime surorii sale. Ar fi trăit la datorie.

VII

SE TREZI DUPĂ CÂTEVA ORE, ÎN PLINĂ ZI, şi dobândi imediat conştiinţa întâmplărilor din seara trecută. Dar nu a întregii dureri, şi se amăgi că-l chinuise mai mult neputinţa de a se răzbuna imediat decât trădarea însăşi a femeii. Curând, ea avea să-i cunoască mânia şi apoi abandonarea. După ce-şi va vărsa focul, va dispărea şi ceea ce acum constituia legătura lui cea mai importantă.

Ieşi fără să-şi salute sora. Peste puţin avea să se întoarcă la ea pentru a o vindeca de visele pe care i le spionase.

Bătea puţin vântul şi, lângă Grădina publică, obosi din pricina vântului şi a urcuşului; dar oboseala aceasta nu avea nimic din aceea chinuitoare şi dureroasă din timpul nopţii. În dimineaţa senină şi răcoroasă părea bucuros că face exerciţii musculare în aer liber.

Nu se gândea la cuvintele pe care i le-ar fi adresat Angiolinei. Era prea sigur de sine ca să aibă nevoie de pregătiri, prea sigur că va şti s-o rănească şi s-o părăsească.

Veni să-i deschidă mama Angiolinei. Îl conduse în camera fetei, care se îmbrăca în cea de alături, şi apoi, ca de obicei, se oferi să-i ţină tovărăşie.

Această nouă întârziere, fie şi de câteva minute, îl făcu să sufere.

— Angiolina s-a întors târziu azi noapte, răspunse bătrâna dintr-o suflare şi fraza păru lipită de vocea ei nazală.

— Dar Volpini n-a plecat ieri? întrebă Emilio, surprins de înţelegerea dintre mamă şi fiică.

— Trebuia să plece, dar a pierdut trenul; cred că a plecat abia acum.

Nu vru să dea de înţeles bătrânei că n-o crede, şi tăcu. Situaţia era foarte clară şi nu mai exista posibilitatea să fie amăgit şi să devină şovăitor. Minciuna pe care o născociseră fusese prevăzută de Balli.

În faţa mamei îi fu cât se poate de uşor s-o primească pe Angiolina cu înfăţişarea amantului mulţumit. Încerca o adevărată satisfacţie. O prinsese în cele din urmă, şi acum nu voia să cedeze pornirii sale obişnuite de a limpezi şi simplifica imediat lucrurile. Ea trebuia să vorbească. Avea s-o lase să-şi înşire minciunile pentru ca s-o poată prinde în flagrant.

Rămaşi singuri, ea se aşează în faţa oglinzii să-şi aranjeze buclele şi, fără să-l privească, îi povesti despre seara petrecută la cafenea şi despre iscodirile lui Balli. Râdea nepăsătoare şi era atât de trandafirie şi de proaspătă încât Emilio se înfurie mai mult din cauza aceasta decât dintr-a minciunilor.

Îi spuse că întoarcerea neaşteptată a lui Volpini îi provocase un mare necaz. Fraza cu care-l salutase revăzându-l, ar fi fost formulată astfel:

— Prin urmare nu te-ai săturat încă să mă tot baţi la cap?

Vorbea aşa ca să-i facă plăcere. În schimb, Emilio simţea că dintre Volpini şi el, era el cel batjocorit. Ca să-l înşele pe el trebuie să fi depus mai multe eforturi: viclenii şi înşelăciuni pe care, probabil, le descoperise doar în parte. Celălalt se lăsase înşelat cu naivitate, şi n-a fost greu să-l îmbrobodească. Dacă isprăvile Angiolinei, aşa cum părea, o amuzau şi pe mamă, era foarte probabil ca obiectul batjocurii să fie el, pe când Volpini rămânea încă de temut.

Îl apucă una din acele cumplite crize de furie, care-l făceau să pălească şi să tremure. Dar ea vorbea şi vorbea, de parcă ar fi vrut să-l amorţească, şi-i dădu astfel timp să se reculeagă.

De ce să dispere, de ce să se indigneze din pricina unor legi ale naturii? Angiolina fusese pierdută încă din pântecul mamei. Înţelegerea cu maică-sa era lucrul cel mai odios la

ea. De aceea nu merita mustrări, fiind ea însăşi victimă a unei legi universale. Renăştea în sfârşit în el vechiul naturalist convins. Dar nu izbutea să renunţe la răzbunare.

Angiolina fusese nevoită în cele din urmă să-şi dea seama de atitudinea lui ciudată. Se întoarse spre el:

— Nu mi-ai dat nici măcar o sărutare, zise cu aer de reproş.

— N-am să te mai sărut niciodată! răspunse el calm, privind buzele acelea roşii, la care renunţa.

Nu mai găsea altceva de spus şi se ridică. N-avea nici pe departe gândul să plece, fiindcă această frază scurtă nu putea fi totul, nu era încă o compensaţie dreaptă pentru atâtea suferinţe. Voia în schimb s-o facă să creadă că rostind fraza aceasta, o părăsea. Într-adevăr, ar fi fost un act cât se poate de demn, care ar fi pus capăt acestei legături josnice.

Ea ghici tot şi, crezând că el nu voia să-i dea un răgaz de apărare, adăugă sec:

— De fapt am făcut rău spunându-ţi că bărbatul ăla era Volpini. N-a fost el! Giulia m-a rugat să spun aşa. Bărbatul ăla era în tovărăşia noastră pentru ea. Ea ne-a însoţit pe noi, aşa că era drept s-o însoţesc şi eu, o dată. Nu s-ar spune, dar el e atât de îndrăgostit! Mai mult chiar decât eşti tu de mine.

Se întrerupse. Îşi dădu seama după expresia feţei cât de departe era el de a o crede şi tăcu ruşinată că spusese două minciuni sfruntate. Puse mâinile pe speteaza unui scaun din apropiere şi-l zgudui cu putere. De pe chipul ei lipsea orice urmă de expresie şi privea cu încăpăţânare o pată cenuşie de pe perete. Aceasta probabil că era înfăţişarea ei când suferea.

Atunci el simţi o ciudată plăcere de a-i dovedi că ştia absolut totul şi că în ochii lui era definitiv pierdută. Cu puţin înainte, aproape că s-ar fi mulţumit cu câteva cuvinte: trista încurcătură a Angiolinei îl făcu vorbăreţ. Dobândi conştiinţa deplină a unei mari plăceri. Din punct de vedere sentimental, era prima dată când Angiolina îl mulţumea cu desăvârşire. Astfel, fără cuvinte, era chiar o amantă

convinsă de trădare.

Puţin după aceea veni însă o clipă în care conversaţia ameninţă să devină veselă. Pentru a o jigni, îi aminti ce consumaseră la cafenea pe socoteala umbrelarului.

— Giulia un păhărel de lichior străveziu, tu o ceaşcă de ciocolată cu o tavă de plăcinte.

Atunci – o, ce durere! – ea se apără cu tărie, şi chipul i se coloră într-un fel care voia să exprime virtutea calomniată. În sfârşit i se atribuia o vină pe care n-o avea, şi Emilio înţelese că Balli trebuia să se fi înşelat în această privinţă.

— Ciocolată! Eu care n-o pot suferi! Ciocolată, eu! Am luat un păhărel de nu ştiu ce şi nici măcar nu l-am băut.

Ea punea în această afirmaţie mai multă energie decât ar fi trebuit pentru a-şi susţine desăvârşita inocenţă. Era însă vădit la ea, un anumit ton de amărăciune, de parcă i-ar fi părut rău că nu mâncase mai mult, de îndată ce renunţarea aceasta nu o salvase în ochii lui Emilio. Tocmai pentru el făcuse un asemenea sacrificiu.

El depuse un efort cumplit pentru a anula această notă falsă care-i strica ultimul adio.

— Destul! Destul! zise cu dispreţ. Nu vă voi spune altceva decât atât – îi spunea dumneavoastră pentru a spori solemnitatea clipei – eu v-am iubit şi numai prin acest simplu fapt aveam dreptul să fiu tratat altfel. Când o fată îi îngăduie unui tânăr să-i spună că o iubeşte, e a lui şi nu mai e liberă.

Această frază era oarecum slabă dar foarte exactă, ba chiar prea exactă într-un reproş de dragoste. De fapt nu avea alt drept la care să apeleze decât faptul de-ai fi spus că o iubeşte.

Simţind că, din pricina spiritului său analitic, cuvântul îl trăda în situaţia dată, recurse imediat la ceea ce socotea că este forţa lui principală: părăsirea. Până cu puţin înainte, bucurându-se de tristeţea Angiolinei, se gândise să n-o părăsească decât mult mai târziu. Sperase o scenă cu totul altfel. Acum simţea o ameninţare. El însuşi făcuse aluzie la lipsa lui de drepturi, şi era foarte posibil ca ea, neavând alte argumente, să folosească sugestia şi să-l întrebe:

— Dar tu ce-ai făcut pentru mine ca să pretinzi să mă supun voinţei tale?

Ocoli primejdia:

— Vă salut, spuse cu gravitate. După ce îmi voi redobândi liniştea, vom putea chiar să ne revedem. Dar pentru multă vreme, e mai bine să rămânem despărţiţi.

Ieşi, nu fără a o admira pentru ultima oară, palidă cum era, cu ochii holbaţi ca de spaimă, şi poate nehotărâtă să-i mai spună vreo minciună pentru a încerca să-l reţină. Avântul cu care ieşi de-acolo îl duse departe. Dar, tot mergând cu aceeaşi înfăţişare hotărâtă, regreta amarnic de a nu o putea vedea vreme îndelungată pradă durerii. În urechi i se întorcea strigătul de spaimă pe care ea îl scosese văzându-l că se îndepărtează, şi-l asculta spre a şi-l imprima mai bine în memorie. Trebuia să-l păstreze. Fusese cel mai mare dar pe care i-l făcuse ea.

Ridicolul nu-l mai putea lovi. În faţa Angiolinei, cel puţin. Ea putea să fie cum voia, dar mulţi ani avea să-şi amintească de un bărbat care o iubise nu cu singurul scop de a o săruta, ci din tot sufletul, atât de mult încât la prima jignire adusă dragostei sale, se hotărâse, lovit, să renunţe la ea. Cine ştie? Poate că ar fi fost de ajuns o astfel de amintire spre a o înnobila. Spaima din glasul Angiolinei îl făcuse să uite din nou orice concluzie ştiinţifică.

O, îi venea greu să-şi închidă la birou neliniştea pe care o simţea. Se întoarse acasă cu gândul să se culce, în odihna patului şi în liniştea odăii sale, ar fi putut să se bucure în continuare de scena petrecută cu Angiolina, ca şi cum aceasta nu se terminase. Poate că după hărţuiala zilei i-ar fi făcut mărturisiri surorii sale, dar îşi aduse aminte ce descoperise în noaptea aceea şi simţind-o departe de el, copleşită de propriile ei dorinţe, nu-i spuse nimic. Desigur că avea să vină timpul când se va îngriji din nou de sora lui, dar voia să-şi rezerve sieşi, propriei pasiuni, câteva zile de viaţă. Să se închidă în casă, să se expună întrebărilor Amaliei i se păru intolerabil. Îşi schimbă hotărârea.

Era indispus, îi spuse surorii, dar avea să-şi caute desfătarea în aer liber.

Ea nu crezu în suferinţele pe care el şi le atribui. Până atunci ghicise întotdeauna fazele prin care trecea dragostea lui Emilio; în ziua aceea, pentru prima dată greşi, crezând că plecase de la birou pentru a-şi petrece toată ziua cu Angiolina. Fiindcă i se citea pe faţă un aer de satisfacţie pe care nu-l văzuse de multă vreme la el. Nu-l întrebă nimic. Deseori încercase să obţină de la el mărturisiri şi acum îi era ciudă pe el numai pentru că i le refuzase.

Când Emilio se află din nou în stradă, singur, cu geamătul de spaimă al Angiolinei mereu în ureche, fu gata să se ducă numaidecât la ea. Ce-ar fi făcut toată ziua trândăvind, cu acea nelinişte care, deşi nu era dureroasă, nu însemna altceva decât o dorinţă ascuţită, o aşteptare nerăbdătoare, ca şi cum fiece clipă ar fi trebuit să-i aducă veşti, o speranţă nouă, cum Angiolina nu-i mai dăduse niciodată înainte?

I-ar fi fost cu neputinţă să se ducă la Balli şi dorea să nu-l întâlnească. Se temea de el, ba chiar unica senzaţie dureroasă a lui era această teamă. Îşi spuse că o asemenea teamă provenea din faptul că n-ar fi în stare să imite calmul lui Balli, atunci când acesta fusese nevoit s-o părăsească pe Margherita.

Se îndreptă spre Corso. Era posibil ca Angiolina să treacă pe acolo spre a se duce să lucreze la familia Deluigi. N-avusese timp s-o întrebe unde se ducea; dar, cu siguranţă, nu rămăsese acasă. Pe stradă ar fi salutat-o cu măsură, dar amabil. Nu-i spusese oare că după ce se va fi liniştit, ar fi vrut să devină bunul ei prieten? O, de-ar veni cât mai repede calmul acesta şi timpul în care se va putea apropia din nou de ea. Privea în jurul lui pentru a o vedea la timp dacă s-ar fi întâlnit cu ea.

— Salut, Brentani! Ce mai faci? Mai trăieşti? Nu te vede omul niciodată!

Era Sorniani, sprinten ca-ntotdeauna, dar veşnic palid, cu chipul bolnav, în afară de ochii plini de viaţă, nu se înţelegea prea bine dacă din vioiciune sau din nelinişte.

Când Brentani se întoarse spre el, Sorniani îl privi

îndelung, oarecum surprins.

— Nu te simţi bine? Ai o mină ciudată.

Nu era prima dată când Sorniani îi spusese că arată ca un bolnav; desigur că vedea reflectându-se pe chipurile celorlalţi ceva din propria-i paloare.

Emilio se bucură că părea bolnav; se putea plânge de o nenorocire care nu-l lovise, fiindcă despre cea adevărată nu putea vorbi.

— Se pare că sunt bolnav de stomac, spuse mâhnit. Nu de asta mă plâng, ci de faptul că mă face trist.

Auzise cândva spunându-se că boala de stomac produce tristeţe. Apoi se complăcu în descrierea unei asemenea tristeţi, deoarece cu glas tare o analiză mai bine.

— Ciudat! Nu mi-aş fi închipuit vreodată că o suferinţă fizică se transformă, fără ca să-mi pot da seama, într-o senzaţie morală. Indiferenţa pe care o simt faţă de tot, mă întristează. Cred că dacă toate casele astea de pe Corso ar începe să danseze, nici măcar nu le-aş privi. Şi dacă ar ameninţa să se prăbuşească peste mine, nu m-aş sinchisi.

Se întrerupse, văzând apropiindu-se o femeie care semăna puţin cu Angiolina.

— Azi e timp frumos, nu-i aşa? Cerul trebuie să fie albastru, aerul bun, soarele strălucitor. Înţeleg toate astea, dar nu le simt. Văd cenuşiu şi simt cenuşiu.

— Eu n-am fost niciodată bolnav, zise Sorniani cu o satisfacţie pe care nu izbuti s-o ascundă, ba chiar cred că m-am vindecat definitiv, acuma. Vorbi apoi despre diferite medicamente de la care se aşteptau minuni.

Emilio simţi dintr-odată o mare dorinţă de a scăpa de plicticosul acesta, care nu ştia nici măcar să asculte, îi întinse mâna fără să-i spună nimic şi făcând un prim pas spre a se îndepărta. Şi celălalt îl salută, dar, ţinându-i mâna, îl întrebă:

— Cum o mai duci cu dragostea?

Emilio se prefăcu că nu înţelege:

— Care dragoste?

— Tipa aia. Blonda. Angiolina.

— A, da, făcu Emilio cu indiferenţă. N-am mai văzut-o.

— Bine-ai făcut, exclamă Sorniani cu însufleţire şi apropiindu-se imediat. Aia nu-i femeie pentru tineri ca tine şi care, pe deasupra, n-au o sănătate prea solidă. L-a înnebunit pe Merighi, şi-apoi, bineînţeles, s-a giugiulit cu jumătate din oraş.

Verbul a se giugiuli îl răni pe Brentani. Dacă omuleţul palid n-ar fi nimerit în ţintă, calificând expansivitatea amoroasă a Angiolinei, nu i-ar fi luat în seamă trăncănelile, dar aşa, totul căpătă numaidecât înfăţişarea unui mare adevăr. Protestă, spuse că deşi o cunoştea prea puţin, o socotea foarte serioasă, şi îşi atinse scopul de a-l zgândări pe Sorniani care, devenit şi mai palid – stomacul trebuie că-şi avea totuşi partea lui de vină – îl făcu pe imprudentul care-l stârnise, să asculte lucruri de toată frumuseţea.

Angiolina serioasă? Încă înainte de intrarea lui Merighi în scenă, probabil că şi începuse să-şi facă experienţele cu bărbaţii. De tinerică o vedeai bătând străzile din oraşul vechi în tovărăşia băieţilor.

— Îi plăceau imberbii – la ore nepermise. Merighi a picat la timp pentru a o duce în oraşul nou care a rămas, pe urmă, câmpul ei de activitate. O puteai vedea la braţul tuturor tinerilor mai bogaţi, mereu cu aceeaşi dulce detaşare de proaspătă mireasă. Şi dă-i cu lista numelor pe care Brentani le ştia, de la Giustini la Leardi, toţi cei fotografiaţi care se lăfăiau pe peretele din dormitorul Angiolinei.

Niciun nume nou. Era cu neputinţă ca Sorniani să inventeze cu atâta exactitate. O îndoială chinuitoare îi împinse sângele în obraz; continuând să vorbească atât de înfierbântat, Sorniani avea să se pomenească oare şi pe sine? Continuă să-l asculte, profund neliniştit, în timp ce mâna lui dreaptă îşi strângea pumnul, gata să lovească.

Dar celălalt se întrerupse pentru a-l întreba:

— Nu te simţi bine?

Se opri şi se gândi dacă îi convenea să-l lase să mai trăncănească.

— Totuşi, e limpede că nu te simţi bine. Te-ai schimbat la faţă de două-trei ori.

Emilio desfăcu pumnul. Nu era cazul să lovească.

— Da, într-adevăr, nu mă simt bine.

Să-l bată pe Sorniani! Frumoasă răzbunare! Ar fi trebuit să se bată pe el însuşi. O, cât o iubea! Şi-o mărturisi cu o spaimă pe care n-o încercase niciodată. Ca un laş, îşi spuse că se va întoarce la ea. Cât mai curând. În dimineaţa aceea pornise hotărât şi vajnic să se răzbune. O dojenise şi apoi o părăsise. O, ce faptă inteligentă! Se pedepsise pe sine. Toţi o avuseseră, numai el nu. De aceea, cel batjocorit dintre toţi bărbaţii nu era decât el. Îşi aduse aminte că peste câteva zile Volpini ar fi venit să-şi ia avansul conform învoielii; bun moment şi-a ales ca să se supere pentru lucruri pe care le bănuise totdeauna. Ce-ar fi făcut Angiolina după ce i se va fi dat croitorului? Era cât se poate de firesc că dându-i-se acestuia să-l poată trăda mai uşor, ea l-ar fi trădat cu alţii, dat fiind că Emilio o părăsise chiar atunci. Pentru el era pierdută. Vedea tot viitorul în faţa ochilor, ca şi cum totul s-ar fi petrecut la câţiva paşi de el, pe Corso. O vedea desprinzându-se scârbită din braţele lui Volpini şi căutând imediat un loc în care să-şi revină după atâta josnicie. Ea l-ar fi trădat, de data aceasta, cu temei.

Disperarea lui nu izvora numai din faptul că nu o avusese. Până atunci, se bucurase la amintirea acelui ţipăt de spaimă pe care i-l smulsese. Dar ce putea însemna un asemenea ţipăt în viaţa unei femei care în braţele altora s-ar fi bucurat şi ar fi suferit altfel? Nu exista posibilitatea de a face cale întoarsă. Îi era de ajuns, pentru a respinge ispita, să-şi amintească ceea ce ar zice Balli despre treaba asta.

Se gândi că dacă nu l-ar fi avut alături pe acest judecător sever, lui nu i-ar mai fi păsat de demnitate, acum când înţelegea că prin încercarea de a o restabili, îşi legase, mai josnic ca oricând, fiecare gând, fiecare dorinţă, de Angiolina.

Trecuse câtva timp de când vorbise cu Sorniani, şi frământarea pe care cuvintele acestuia o stârniseră în sufletul său, nu se potolise încă.

Poate că avea să facă ea o încercare să se apropie din

nou de el. Demnitatea nu l-ar fi împiedicat atunci s-o primească cu braţele deschise. Dar nu ca altădată. Ar fi căutat să ajungă imediat la adevăr, adică s-o aibă. Jos cu prefăcătoria! „Eu ştiu că tu ai fost amanta tuturor ăstora, aşa avea să-i strige, şi tot te iubesc. Fii a mea şi spune-mi adevărul, pentru ca să nu mai am şi alte îndoieli”. Adevărul? Putea ea să-l spună, ştia să-l spună? Dacă Sorniani rostise doar o parte din adevăr, minciuna era, desigur, atât de identificată cu firea acestei femei, încât ea n-ar fi scăpat niciodată de minciună. Uita ceea ce în alte clipe înţelesese atât de limpede, şi anume că el însuşi colaborase în chip ciudat s-o vadă pe Angiolina aşa cum ea nu era, că el fusese cel care crease minciuna.

Cum de n-a recunoscut, îşi spuse, că unica pricină de ridicol era minciuna! Ştiind totul, spunându-i totul în faţă, ridicolul ar fi dispărut. Oricine poate iubi pe cine vrea şi-i place. I se părea că-i spune toate astea lui Balli.

Vântul nu mai bătea deloc, şi ziua căpătase o înfăţişare cu adevărat primăvăratecă. În altă stare sufletească, o zi de libertate ca aceasta ar fi fost o bucurie pentru el; dar oare libertate era aceea care nu-i îngăduia să se ducă la Angiolina?

Şi totuşi ar fi existat pretexte să se ducă numaidecât la ea. Dacă nu pentru altceva, se putea duce să-i facă noi reproşuri. Într-adevăr, nu bănuise niciodată existenţa acelor imberbi care-l precedaseră pe Merighi şi despre care îi vorbise Sorniani.

— Nu! rosti cu glas tare. O asemenea slăbiciune m-ar lăsa pradă bunului ei plac. Răbdare!

Dar până una alta ce avea să facă în această zi dis-de-dimineaţă?

Leardi! Frumosul tânăr, blond şi robust, cu ten de fetişcană şi trup viril, trecea pe Corso, serios ca totdeauna, îmbrăcat într-un pardesiu deschis, foarte potrivit pentru ziua aceea călduţă de iarnă. Brentani şi Leardi abia se salutau, amândoi foarte mândri, deşi din motive foarte diferite. În faţa acestui tinerel elegant, Emilio îşi aducea aminte că este literatul cu o anumită reputaţie; celălalt,

dimpotrivă, socotea că-l poate privi de sus pentru că-l vedea îmbrăcat mai puţin îngrijit şi nu-l întâlnea niciodată în niciuna din casele mari din oraş unde el, în schimb, era primit cu braţele deschise. I-ar fi plăcut ca o asemenea superioritate să-i fie recunoscută şi de Brentani, şi răspunse curtenitor la salutul adresat. Îl primi apoi cu mai multă politeţe decât mirare când îl văzu apropiindu-se cu mâna întinsă.

Brentani cedase unui instinct imperios. Dat fiind că nu-i era îngăduit s-o caute pe Angiolina, cel mai bun lucru care îi rămânea de făcut era să se apropie de acela care, în gândul lui, era veşnic legat de ea.

— Şi dumneavoastră profitaţi de timpul frumos ca să faceţi o plimbare?

— Doar câţiva paşi înainte de masă, zise Leardi, acceptând astfel tovărăşia lui Brentani.

Emilio vorbi apoi despre timpul frumos, despre o proastă dispoziţie a sa şi despre boala lui Sorniani. Spuse după aceea că nu-i plăcea acesta din urmă fiindcă i se părea că se laudă prea mult cu succesele sale la femei. Vorbea cu belşug de cuvinte. Avea ciudata presimţire că se află lângă o persoană de mare importanţă în viaţa lui, şi ar fi vrut ca fiecare vorbă să-i cucerească prietenia. Îl privi cu nelinişte atunci când îşi dădu seama că pomenise despre succesele lui Sorniani. Leardi nici nu clipi, în timp ce Emilio se aşteptase la un zâmbet de superioritate. Pentru el, un zâmbet în legătură cu acest subiect ar fi echivalat cu mărturisirea unei legături cu Angiolina.

Dar şi Leardi fu vorbăreţ. Voia desigur să-i demonstreze lui Brentani propria sa cultură. Se plânse că pe Corso se vedeau mereu aceleaşi feţe şi în această privinţă găsi chiar regretabil faptul că viaţa din Triest era prea puţin animată şi prea puţin artistică. Nu i se potrivea oraşul acesta.

Între timp, Brentani fu cuprins de o dorinţă cumplită de a-l face să flecărească despre Angiolina. Din ce-i spunea celălalt, n-auzea decât cuvinte izolate, aproape mecanic, căutând în ele un sunet care să-i amintească numele Angiolinei şi să-i dea prilejul de a se agăţa de acesta pentru

a vorbi de ea. Spre norocul lui nu-l găsi, dar deodată, indignat că trebuie să asculte atâtea prostii, pe care celălalt le îndruga molcom pentru a fi mai bine gustate, îl întrerupse grosolan:

— Ia te uită, ia te uită, spuse cu aer de mirare, urmărind cu ochiul silueta elegantă a unei femei care nu semăna deloc cu Angiolina, domnişoara Angiolina Zarri.

— Aş! protestă Leardi, supărat că fusese întrerupt, am văzut-o la faţă, nu e ea.

Începu iar să vorbească despre teatrele puţin frecventate şi despre femeile de societate nu prea spirituale, dar Brentani hotărâse să nu mai suporte asemenea dăscăleli:

— O cunoaşteţi pe domnişoara Zarri?

— Şi dumneavoastră o cunoaşteţi? întrebă celălalt sincer surprins.

Pentru Brentani urmă un moment de cumplită îndoială. Desigur că nu prin şiretenie putea spera să-l facă să vorbească pe un om ca Leardi. Dar fiindcă îl interesa atât de mult să împrăştie orice minciună care-l împiedica s-o vadă pe Angiolina aşa cum era, nu s-ar fi putut adresa cu toată sinceritatea lui Leardi, implorându-l să-i spună tot adevărul? Rămase rezervat doar datorită antipatiei pe care o încerca pentru Leardi.

— Da, mi-a prezentat-o un prieten acum câteva zile.

— Eu am fost prieten cu Merighi. Cu ani în urmă o cunoşteam foarte bine.

Imediat calm şi stăpân pe expresia propriei feţe, Brentani făcu cu ochiul:

— Foarte bine, ai?

— O, nu, spuse Leardi foarte serios. Cum puteţi crede aşa ceva? Îşi juca bine rolul, mulţumindu-se cu această expresie de surprindere.

Brentani înţelese hotărârea luată de Leardi, şi nu stărui. Se purtă ca şi cum uitase întrebarea indiscretă de adineaori şi, serios de tot, zise:

— Cum a fost povestea aceea cu Merighi? De ce a părăsit-o?

— În urma unor chestiuni financiare. Mi-a scris că a

trebuit s-o dezlege pe Angiolina de cuvântul dat. De altfel, acum câteva zile am auzit că ea s-a logodit din nou, cu un croitor, pare-mi-se.

I se părea? O, nici că se putea juca mai bine comedia. Dar pentru a o juca aşa, pentru a se constrânge la o prefăcătorie calculată cu atâta grijă şi care probabil îl obosea şi-l stingherea (de ce ar fi vorbit despre Angiolina numai când era obligat?), avea el probabil motivele lui, legături foarte recente cu femeia aceasta.

Leardi vorbea acum despre altceva, şi după puţin timp Emilio îl părăsi. Spre a se despărţi, pretextă din nou o indispoziţie neaşteptată şi Leardi îl văzu atât de schimbat la faţă, încât îl crezu şi-i arătă chiar o înţelegere amicală care-l sili pe Brentani să-i spună un cuvânt de recunoştinţă. În schimb cât de mult simţea că-l urăşte! Ar fi vrut să-l poată spiona măcar în ziua aceea; cu siguranţă, ar fi sfârşit prin a-l descoperi lângă Angiolina. O furie nesocotită îl făcu să scrâşnească din dinţi, dar imediat după aceea îşi reproşă mânia cu amărăciune şi ironie. Cine ştie cu cine îl trădase Angiolina în ziua aceea, poate cu persoane pe care el nici nu le cunoştea. Cât de superior îi era Leardi, imbecilul fără idei! Calmul acela era adevărata ştiinţă a vieţii.

— Da, gândi Brentani, şi i se păru că rosteşte un cuvânt care ar fi trebuit să facă să se ruşineze, împreună cu el, omenirea cea mai aleasă – bogăţia de imagini din creierul meu constituie propria mea inferioritate. Într-adevăr, dacă Leardi s-ar fi gândit că Angiolina îl trădează, nu s-ar fi priceput să şi-o reprezinte într-o imagine atât de plină de relief, de culoare şi de mişcare cum făcea el, închipuindu-şi-o alături de Leardi. Abia atunci se descoperea goliciunea pe care o întrevăzuse doar şi în care cel mai de rând hamal îşi găsea imediat mulţumirea şi pacea. Un gest scurt, brutal, batjocorirea tuturor viselor, a tuturor dorinţelor. Când furia întunecă vederea visătorului, viziunea dispăru, lăsându-i în urechi ecoul prelung al unui hohot de râs sonor.

La prânz, Amalia trebui să observe că noutatea care-l neliniştea pe Emilio nu era veselă. Se răsti la ea cu violenţă pentru că masa nu era gata: îi era foame şi era grăbit. Se

chinui apoi trebuind să mănânce, după ce se compromisese cu o astfel de declaraţie. Dar, după masă, rămase pe loc, nehotărât în faţa farfuriei goale. Se hotărâse; în ziua aceea n-avea să se ducă la Angiolina; mai mult chiar: n-avea să se mai apropie de ea niciodată. Cea mai puternică suferinţă pe care o încerca acum, era aceea de a-şi fi jignit sora. O vedea tristă şi palidă. Ar fi vrut să-i ceară iertare. Dar nu îndrăzni. Simţea că, dacă ar fi pronunţat cuvinte duioase, ar fi plâns ca un copil. Sfârşi prin a-i spune cu asprime, dar cu vădita intenţie de a o îmbuna:

— Ar trebui să ieşi; e o vreme foarte frumoasă.

Ea nu răspunse şi părăsi camera. Atunci el se înfurie.

„Nu sunt destul de nenorocit? Ar fi trebuit să înţeleagă în ce stare sufletească mă aflu. Invitaţia mea afectuoasă ar fi trebuit să-i fie de ajuns ca să devină mai drăguţă şi să nu mă tulbure cu supărarea ei.”

Se simţea ostenit. Se culcă îmbrăcat şi imediat căzu într-o toropeală care nu-l împiedică să-şi amintească de propria nenorocire. O dată îşi înălţă capul pentru a-şi şterge ochii plini de lacrimi şi se gândi cu amărăciune că lacrimile acestea îi erau stoarse de Amalia. Apoi uită totul.

Când se trezi, se lăsa noaptea, unul din acele triste apusuri de frumoasă zi de iarnă. Rămase din nou nehotărât, aşezat pe pat. Altădată, la orele acelea, studia. Cărţile lui din dulap i se ofereau în zadar. Toate titlurile cărţilor anunţau lucruri moarte, neîndestulătoare ca să-l facă să uite pentru o clipă măcar viaţa, durerea pe care o simţea zbătându-i-se în suflet.

Privi în sufrageria de alături – şi o văzu pe Amalia aşezată lângă fereastră, aplecată deasupra gherghefului. Se prefăcu vesel şi-i spuse cu dragoste:

— Mi-ai iertat ieşirile de azi?

Ea ridică ochii doar pentru o clipă:

— Să nu mai vorbim de ele, spuse cu blândeţe, şi continuă să lucreze.

Era pregătit să îndure mustrări şi rămase dezamăgit, văzând-o atât de calmă. Aşadar totul era calm în jurul lui, în afară de el însuşi? Se aşeză lângă ea şi admiră îndelung

cum mătasea se înşira exact pe desen. Căuta în zadar alte cuvinte.

Dar ea nu întreba nimic. Ea nu mai suferea deloc din pricina acelei dragoste care-i răscolise existenţa şi de care la început se plânsese atât de mult. Emilio se întrebă încă o dată:

„De fapt, de ce am părăsit-o pe Angiolina?”

VIII

BALLI ÎŞI PROPUSE SĂ-ŞI LECUIASCĂ DEFINITIV prietenul. În aceeaşi seară veni să asiste la cina lui Emilio. Începu prin a nu se arăta deloc grăbit să afle cele petrecute şi numai după ce Amalia ieşi din odaie, întrebă, continuând să fumeze şi uitându-se în tavan:

— Ai făcut-o să priceapă cu cine are de-a face?

Emilio spuse că da, cu oarecare mândrie, dar pe urmă îi fu greu să mai scoată vreun cuvânt pe tonul acela.

Amalia se întoarse foarte repede. Povesti cearta de la prânz cu fratele ei. Spuse că era o gravă nepăsare să dai vina pe o femeie fiindcă masa nu e gata. Depindea de puterea focului şi în bucătării termometrul nu fusese încă introdus.

— De altfel, adăugă zâmbind afectuos fratelui, nu trebuie să-l acuz pe el. S-a întors acasă atât de indispus încât, dacă nu-şi descărca sufletul, i s-ar fi făcut rău.

Părea că Balli nu voia să pună în legătură cu evenimentele din seara trecută proasta dispoziţie despre care se vorbea.

— Şi eu am fost foarte prost dispus astăzi, zise, pentru a păstra conversaţia pe un ton lejer.

Emilio protestă, spunând că fusese în cea mai bună dispoziţie:

— Nu-ţi aminteşti cât de vesel am fost azi dimineaţă?

Amalia povesti istoria certei lor cu multă graţie; era limpede că vorbind despre aceasta, voia doar să-l distreze pe Balli. Uitase orice resentiment şi nu-şi mai amintea nici măcar că el îşi ceruse iertare. Emilio se simţea profund

jignit.

Când cei doi bărbaţi se aflară singuri în stradă, Balli zise:

— Ia te uită, ce liberi suntem amândoi acum; nu-i mai bine aşa? şi se sprijini afectuos de braţul prietenului său.

Dar celălalt nu înţelegea acelaşi lucru. Pricepu că era de datoria lui să se arate la fel de afectuos şi-i zise:

— Sigur. E mai bine aşa, dar voi şti să preţuiesc această nouă stare abia după multă vreme. Pentru moment mă simt foarte singur, chiar şi lângă tine. Fără să i se ceară, povesti despre vizita făcută dimineaţa în strada Fabio Severo. Nu mărturisi că fusese acolo şi noaptea. Vorbi despre accentul de spaimă din glasul Angiolinei. Numai asta m-a răscolit. Era greu s-o părăsesc tocmai în clipa în care mă simţeam mai iubit.

— Păstrează amintirea aceasta, îi spuse Balli neobişnuit de serios, şi n-o mai căuta niciodată. Pe lângă accentul acela de spaimă, aminteşte-ţi mereu şi starea în care te ducea gelozia, şi o să-ţi treacă orice dorinţă de a te mai apropia de ea.

— Şi totuşi, mărturisi Emilio, sincer mişcat de sentimentul lui Balli, n-am suferit niciodată atât de mult de gelozie ca acum. Oprindu-se în faţa lui Stefano, îi spuse cu glas profund: Făgăduieşte-mi că-mi vei povesti mereu tot ce vei afla pe socoteala ei; şi că n-ai să te apropii niciodată de ea, niciodată, şi dacă o întâlneşti pe stradă ai să-mi spui imediat. Făgăduieşte-mi-o formal.

Balli şovăi pentru că i se părea ciudat că trebuie să facă o astfel de promisiune.

— Sunt bolnav de gelozie, numai de gelozie. Sunt gelos şi pe alţii, dar în primul rând pe tine. Cu umbrelarul m-am obişnuit, cu tine n-o să mă obişnuiesc niciodată. În glasul lui nu era nimic glumeţ; căuta să stârnească compătimire pentru a obţine mai uşor promisiunea. Dacă Balli i-ar fi refuzat-o, se şi hotărâse să alerge imediat la Angiolina. Nu voia ca prietenul lui să poată profita de o stare de lucruri, care era în mare parte opera lui. Îl privi pe Stefano cu un fulger de ameninţare în ochi.

Balli ghici cu uşurinţă tot ce trecea prin mintea lui Emilio

şi simţi pentru el o compătimire puternică. Îi făcu de aceea solemn promisiunea cerută. Apoi spuse – numai în scopul de a-l distra pe Brentani – că îi părea rău că nu se mai putea apropia de Angiolina.

— Crezând că-ţi fac o plăcere, am visat multă vreme să-i fac o schiţă. Avu pentru o clipă ochi de visător, ca şi cum i se contura în minte figura la care se gândea.

Emilio se sperie. Îi aminti copilăreşte lui Balli de promisiunea făcută cu câteva minute înainte:

— Ai promis. Caută să te inspiri în altă parte.

Balli râse din inimă. Dar apoi, mişcat – avusese o altă dovadă a cumplitei pasiuni a lui Emilio – zise:

— Cine ar fi putut să prevadă că o astfel de aventură poate căpăta o asemenea importanţă în viaţa ta! Dacă n-ar fi atât de dureros, ar fi ridicol.

Atunci Emilio se tângui de destinul său trist cu o autoironie care înlătură orice ridicol. Spuse că toţi cei care-l cunosc trebuie să ştie ce gândeşte despre viaţă. În teorie, o vedea lipsită de orice conţinut serios şi de fapt nu crezuse în niciuna din fericirile care-i fuseseră oferite; nu crezuse în fericire şi la drept vorbind, nu o căutase niciodată. Dar cât de greu e să te sustragi durerii! În viaţa lipsită de orice conţinut serios, devenea serioasă şi importantă chiar şi Angiolina.

În acea primă seară, prietenia lui Balli îi fu foarte folositoare lui Emilio. Compătimirea pe care Brentani o simţea la prietenul lui, îl liniştea mult. Înainte de toate, putea fi sigur că, deocamdată, Stefano şi Angiolina nu se vor întâlni; apoi, el era o fire blândă, care avea nevoie de mângâieri. Încă din seara trecută căutase zadarnic pe ce să se sprijine. Poate că lipsa de sprijin fusese pricina pentru care neliniştea îl stăpânise despotic atât de des. Ar fi putut să reziste dacă i s-ar fi dat prilejul să explice şi să discute, şi dacă ar fi fost obligat să asculte.

Se întoarse acasă mult mai liniştit decât atunci când ieşise. Încolţise în el încăpăţânarea cu care era dispus să se laude ca fiind o forţă. Nu s-ar fi apropiat de Angiolina decât în cazul în care ea l-ar fi rugat. Putea să aştepte, şi legătura

aceea nu putea şi nu trebuia să fie reluată de el printr-un act de supunere.

Dar somnul nu voia să vină. În zadarnicele încercări de a adormi, neliniştea lui crescu ca în timpul goanei din seara precedentă. Imaginaţia sa agitată, urzi, întreg, visul unei trădări a lui Balli. Da, Balli îl trăda. Stefano mărturisise cu puţin înainte că visa s-o determine pe Angiolina să-i pozeze pentru o schiţă. Acum, surprins de Emilio în atelierul său cu ea, în timp ce o desena pe jumătate goală, se scuza, amintind de mărturisirea făcută, iar Emilio, pentru a-l pedepsi, găsea fraze înfierbântate de ură şi de dispreţ. Erau cu totul diferite de acelea pe care i le adresase Angiolinei, fiindcă aici avea toate drepturile: îndelungata prietenie, în primul rând, apoi făgăduinţa solemnă! Şi cât erau de complexe frazele acelea! Erau, în sfârşit, adresate unei persoane care le putea înţelege ca şi cel care le rostea.

Fu smuls din aceste visuri de vocea Amaliei care răsuna liniştită şi sonoră în camera vecină. Încercă o uşurare fiind trezit din coşmar, şi sări din pat. Începu să tragă cu urechea. Ascultă multă vreme cuvinte în care nu descoperea altă legătură decât o mare tandreţe; nimic altceva! Visând, femeia voia din nou ceea ce voia altcineva. Lui Emilio i se păru că descoperă că Amalia voia chiar mai mult decât i se cerea: voia să-i poruncească cineva. Era un vis al supunerii. Poate acelaşi din prima noapte? Nefericita îşi construise o a doua viaţă; noaptea îi acorda acel dram de fericire pe care ziua i-l refuza.

Stefano! Ea rostise numele de botez al lui Balli. Şi ea? gândi Brentano cu amărăciune. Cum de nu observase mai de mult? Amalia nu se însufleţea decât când venea Balli. Ba chiar îşi dădea seama că ea manifesta mereu faţă de sculptor aceeaşi supunere pe care i-o arăta acum în vis. În ochii ei cenuşii strălucea o nouă lumină când şi-i îndrepta asupra sculptorului. Nu era nicio îndoială. Şi Amalia îl iubea pe Balli.

Fu o nenorocire faptul că Emilio, culcându-se din nou, nu adormi. Îşi amintea cu amărăciune cum Balli se lăuda cu pasiunile pe care le stârnea şi cum cu un zâmbet de om

satisfăcut spunea că unicul succes care-i lipsise în viaţă era succesul artistic. Apoi, în îndelungata dormitare în care căzu, visă lucruri absurde. Balli abuza de supunerea Amaliei şi refuza, râzând, orice reparaţie morală. Revenindu-şi, Emilio nu râse de el însuşi pentru asemenea vise. Între un bărbat atât de corupt ca Balli şi o femeie atât de naivă ca Amalia, totul era cu putinţă. Hotărî s-o vindece pe Amalia. Avea să înceapă prin a-l îndepărta din casă pe sculptor, care, de la o vreme, deşi fără vina lui, devenise aducător de nenorociri. Dacă n-ar fi existat el, legătura cu Angiolina ar fi fost mai dulce, nu complicată de o gelozie atât de amară. Şi despărţirea ar fi fost acum mai uşoară.

Viaţa lui Emilio la birou era de-a dreptul chinuitoare. Cheltuia o mare energie spre a se concentra asupra lucrului. Orice pretext era bun pentru a-şi părăsi masa de scris şi a dedica clipe întregi alintării, dezmierdării propriei sale dureri. Mintea lui Emilio părea făcută pentru asemenea stări şi când avea răgazul să întrerupă efortul de a se ocupa cu alte lucruri, ea se întorcea de la sine la ideile predilecte, se umplea de ele ca un vas gol, şi el încerca sentimentul omului care izbuteşte să-şi ia de pe umeri o povară insuportabilă. Muşchii îşi revin, se destind, se întorc la poziţia lor naturală. Când, în sfârşit, bătea ceasul la care se putea părăsi biroul, se simţea de-a dreptul fericit, deşi pentru foarte puţin timp. Întâi se cufunda cu voluptate în regrete şi dorinţe care deveneau tot mai evidente şi mai meditate; se bucura de ele până când dădea peste vreun gând de gelozie care-l făcea să se frământe dureros.

Balli îl aştepta pe stradă.

— Ei, cum merge?

— Aşa şi aşa, răspunse Emilio, strângând din umeri. Am petrecut o dimineaţă cumplit de plictisitoare.

Stefano îl văzu palid, abătut, şi crezu că înţelege ce fel de plictiseală simţise Emilio. Hotărâse să fie foarte bun cu prietenul său. Se oferi să ia masa cu el. După amiază aveau să iasă împreună la plimbare.

Cu o ezitare care lui Balli îi scăpă, Emilio acceptă. Pentru o clipă, cântărise posibilitatea de a respinge propunerea lui

Balli şi de a-i spune numaidecât ceea ce simţea acum că trebuie să-i spună. Ar fi fost într-adevăr o laşitate să nu-şi salveze sora, de teama de a-şi pierde prietenul; în acţiunea pe care o medita, nu mai vedea decât o încercare a curajului. Nu o făcu, numai din îndoiala de a se fi înşelat asupra sentimentelor Amaliei.

— Da, da, vino! îi repetă lui Balli şi în timp ce Stefano atribuia recunoştinţei această repetare a invitaţiei, Emilio era conştient că o făcuse din plăcerea că i se oferea imediat prilejul de a risipi orice îndoială.

În timpul prânzului, într-adevăr, putu să dobândească toată certitudinea de care avea nevoie. Cât de mult îi semăna Amalia! I se păru că se vede pe el însuşi la cină, cu Angiolina. Dorinţa de a plăcea o punea într-o încurcătură ce-i răpea orice naturaleţe. O văzu chiar deschizând gura să vorbească şi apoi răzgândindu-se şi tăcând. Cum se mai uita ţintă la buzele lui Balli! Poate că nici nu auzea ce spunea el. Râdea sau rămânea serioasă dintr-o involuntară supunere.

Emilio încercă s-o distragă; dar nu fu ascultat. Nu-l auzi nici Balli care, deşi nu-şi dăduse seama de sentimentul insuflat fetei, încerca un fel de atracţie pentru ea, vădită prin excitarea cerebrală în care cădea de câte ori se simţea cu desăvârşire stăpânul cuiva. Cu o mare răceală, Emilio îşi studia şi-şi măsura prietenul. Balli uitase cu totul scopul pentru care venise. Povestea întâmplări pe care Emilio le ştia deja; era limpede că vorbea numai pentru Amalia. Erau întâmplări de un gen pe care-l mai încercase asupra nefericitei. Povestea despre acea tristă şi veselă *bohème* a cărei dezordonată voioşie şi lipsă de griji îi plăceau atât de mult Amaliei.

Când Stefano şi Emilio ieşiră împreună, în sufletul acestuia din urmă crescuse peste măsură ura amară faţă de prietenul său – care dormea în adâncul lui de atâta timp; o frază nesocotită a lui Balli îl făcu să izbucnească:

— Vezi că am petrecut o oră foarte plăcută?

Emilio ar fi vrut să-l repeadă. O oră plăcută? Pentru el, cu siguranţă nu. El şi-ar fi amintit de ea cu aceeaşi scârbă pe

care o încerca pentru orele petrecute cu Balli şi cu Angiolina. Simţise într-adevăr atunci, la masă, aceeaşi cunoscută dureroasă gelozie, îi reproşa prietenului, în primul rând, de a nu-i fi băgat de seamă muţenia, de a-l fi ignorat într-atât încât să creadă că se distrează. Şi apoi: cum nu observa că Amalia în prezenţa lui era cuprinsă de o tulburare bolnăvicioasă şi de o nelinişte care o făceau uneori să se bâlbâie? El era însă atât de lămurit în clipa aceea cu propriile sentimente încât se temu ca Balli să nu-şi dea seama că-i vorbea de Amalia pentru a răzbuna atitudinea luată faţă de Angiolina. Trebuia, înainte de toate, să nu trădeze un resentiment; să pară un bun tată de familie, îndemnat să acţioneze numai în scopul de a-i ocroti pe cei dragi.

Începu prin a îndruga o minciună, cu aerul că spune un lucru oarecare. Spuse că în dimineaţa aceea, o rudă bătrână îl oprise să-l întrebe dacă-i adevărat că Balli e logodnicul Amaliei. Nu era totul, dar Emilio simţi o uşurare pentru că spusese şi atât. Era decis să-i spună pe şleau lui Balli că nu era nici persoana superioară, nici cel mai bun dintre prieteni, aşa cum se credea el.

— A, adevărat? exclamă Balli foarte surprins şi râzând cu toată sinceritatea.

— De fapt, spuse Emilio, făcând o strâmbătură care voia să fie un zâmbet, lumea e atât de rea că te face chiar să râzi. Vorbise astfel deoarece râsul lui Balli era jignitor. Ai să înţelegi însă că va trebui să fii puţin mai atent, fiindcă *nouă* nu ne convine să se spună asemenea lucruri despre biata Amalia. Acest plural, *nouă,* reprezenta o încercare de a-şi diminua propria răspundere pentru cuvintele pe care le rostise. Totodată îşi ridică glasul cu înflăcărare: nu putea îngădui ca Balli să ia atât de uşor un subiect care lui îi frigea buzele.

Stefano nu mai ştiu ce atitudine să ia. Nu i se întâmplase prea des în viaţă să fie acuzat pe nedrept. Se simţea nevinovat ca un nou născut. Respectul pe care-l purta şi-l arătase întotdeauna familiei Brentani şi urâţenia Amaliei, ar fi trebuit să-l salveze de orice bănuială. Îl cunoştea foarte

bine pe Emilio şi nu-l credea în stare să se supere din pricina vreunui cuvânt spus de o rudă bătrână; dar simţise în glasul lui Emilio o violenţă şi poate mai mult, o ură, un ton care-l făcuse să tresară. Ajunse numaidecât cu gândul la adevăr. Îşi aminti cum de atâta vreme toate gândurile, chiar toată viaţa lui Emilio, se concentrase în jurul Angiolinei. Oare violenţa şi ura aceea din glasul lui Emilio să fi fost de atribuit geloziei lui din cauza Angiolinei, deşi nu vorbea decât de Amalia?

— Nu credeam că la vârsta noastră, la a mea adică, şi la aceea a domnişoarei, s-ar putea să fim crezuţi în stare de prostii. Vorbea cu jenă. Subiectul îl ardea şi pe el.

— Ce vrei? Aşa e lumea...

Dar Balli, care nu credea în acea lume, strigă furios:

— Lasă, am înţeles despre ce-i vorba. Să discutăm despre altceva.

Tăcură un timp. Emilio ezita să vorbească, tocmai din teama de a se compromite. Ce înţelesese Balli? Taina, adică resentimentul lui, sau taina Amaliei? Îşi privi prietenul şi-l văzu şi mai iritat decât ar fi putut să bănuiască din cuvintele lui. Era roşu ca un rac, iar ochii lui albaştri priveau tulburi în gol. Părea că se încălzise dintr-o dată, simţind nevoia să-şi dezgolească fruntea înaltă şi împingându-şi pălăria spre ceafă. Evident că avea ceva cu el; dibăcia de a-şi tăinui ura în spatele supremelor raţiuni de familie, nu era suficientă.

Atunci fu cuprins de o teamă copilăroasă de a-şi pierde prietenul. Departe de Angiolina şi de Balli, n-ar mai fi putut să-i supravegheze, iar ei, desigur, s-ar fi întâlnit mai curând sau mai târziu. Hotărât, se prinse cu afecţiune de braţul lui Balli:

— Ascultă, Stefano, înţelege, faptul că ţi-am vorbit în felul acesta, dovedeşte că am fost împins de motive foarte puternice. Pentru mine e un mare sacrificiu să nu te văd mai des în casa mea. Se emoţionă de teama de a nu izbuti să-şi înduioşeze prietenul.

Balli se îmbună numaidecât:

— Te cred, îi spuse, dar te rog să nu-mi mai pomeneşti

niciodată de ruda aia bătrână. Ciudat că, vorbindu-mi de lucruri atât de serioase, ai simţit nevoia să-mi spui minciuni. Vorbeşte deschis acum. Recăpătându-şi calmul, îşi regăsi întreg interesul prietenesc pe care îl purtase întotdeauna treburilor lui Emilio. Ce i se întâmpla iar nenorocitului acestuia?

Cât de mult simţea Balli prietenia! Emilio roşi. Fusese nedrept, îndoindu-se. Vru să şteargă orice umbră pe care cuvintele sale ar fi putut s-o arunce în sufletul prietenului, şi nu mai există nicio salvare pentru taina Amaliei.

— Sunt foarte nenorocit, zise răsfăţându-se, pentru a mări compătimirea pe care o şi simţise în cuvintele lui Balli. Nu povesti că-şi descoperise sora în timp ce-l visa cu glas tare pe Stefano, ci vorbi doar de schimbările ce se petreceau în Amalia când Balli le călca pragul casei. Atunci când lipsea el, părea bolnavă, obosită, distrată. Trebuia luată o hotărâre care s-o vindece.

Lui Balli îi fu de ajuns să audă din gura lui Emilio o astfel de mărturisire pentru ca s-o creadă întru totul. Bănui chiar că Amalia se destăinuise fratelui. Niciodată n-o văzuse atât de urâtă ca în clipa aceea. Dispărea farmecul aşternut pe faţa cenuşie a Amaliei de presupusa ei blândeţe. Acum o vedea agresivă, uitându-şi înfăţişarea şi vârsta. Cum trebuia să distoneze dragostea pe faţa aceasta! Era o a doua Angiolina care venea să-l deranjeze în tabieturile sale, dar o Angiolina care-i trezea scârbă. Afectuoasa compătimire pe care o simţea pentru Emilio crescu, aşa cum dorise acesta din urmă. Nenorocitul! Mai avea de supravegheat şi o soră isterică.

Ceru iertare pentru pornirea de mânie pe care o avusese. Fu sincer ca întotdeauna:

— Dacă n-ar fi existat o astfel de noutate, pe care nu o puteam bănui, asta ar fi fost ultima oară când ne-am fi văzut. Închipuieşte-ţi: credeam că în nebunia ta pentru Angiolina, nu erai în stare să-mi ierţi simpatia pe care i-am inspirat-o şi căutai un pretext să te cerţi cu mine.

Emilio fu cuprins de o jenă profundă. Balli îi explicase mobilurile intime ale acţiunii sale nefericite. Protestă cu

tărie, atât de mult încât Balli se văzu nevoit să-i ceară iertare pentru o asemenea bănuială, dar faţă de el însuşi această energie fu lipsită de eficacitate. Pentru o clipă toate gândurile îi alergară la Amalia. „Ciudat! Angiolina are un rol în destinul surorii mele”. Se linişti spunându-şi că va şti cu timpul să îndrepte lucrurile, făcându-l întâi pe Balli să înţeleagă ce fiinţă respectabilă era Amalia, şi dedicându-i apoi acesteia toată afecţiunea sa.

Dar cum să-i dovedească un asemenea sentiment în starea în care se afla? Şi în seara aceea rămase un timp nemişcat în faţa mesei pe care nădăjduise să găsească o scrisoare de la Angiolina. Se uită la masă de parcă ar fi vrut să facă să ţâşnească din ea o scrisoare. Dorul de Angiolina crescuse în el. De ce, oare? Mai mult chiar decât în ajun simţea cât de zadarnic şi de trist era jocul de a se ţine departe de ea. Oh, veselă Angiolina! Ea nu stârnea nimănui remuşcări.

Apoi, când din odaia vecină auzi clară şi sonoră vocea celeilalte visătoare, remuşcarea lui fu nespus de dureroasă. Ce rău era să lase, în voia lor, visele acestea nevinovate, în care se concentra toată viaţa Amaliei? Adevărul e că remuşcarea sfârşi prin a se transforma într-o mare compătimire faţă de sine însuşi, care-l făcu să plângă şi să găsească astfel o nespusă alinare. În noaptea aceea, aşadar, remuşcarea îl făcu să-şi găsească somnul.

IX

CÂT DE SUPERIOARĂ ÎI ERA AMALIA! Ea se miră în ziua următoare când nu-l mai văzu apărând pe Balli, dar cu o asemenea nepăsare că ar fi fost greu să descoperi la ea cea mai mică părere de rău.

— Nu se simte bine? îl întrebă pe Emilio, şi acesta îşi aminti că ea arătase întotdeauna o mare dezinvoltură vorbind despre Stefano.

El însă nu avu nicio îndoială că se înşelase.

— Nu, răspunse şi nu avu curajul să spună altceva. O intensă compătimire îl cuprinse la gândul că pe această firavă făptură o ameninţa – de neînlăturat şi fără ca ea să bănuiască – o suferinţă asemănătoare celei îndurate de el. Şi tocmai el era gata s-o lovească. Lovitura şi plecase din mâna lui, dar stătea încă suspendată în aer şi în curând avea să se abată asupra acestui căpşor cenuşiu, ca să-l doboare, iar chipul blând şi-ar fi pierdut seninătatea arătată cu cine ştie ce eroică sforţare. Ar fi vrut să-şi îmbrăţişeze sora şi s-o mângâie înainte ca durerea să fi răzbătut până la ea. Dar nu era în stare. Fără să roşească, nu putea rosti în faţa ei nici măcar numele prietenului. Între frate şi soră exista acum o barieră: vina lui Emilio. Nu-şi dădea seama de ea, şi îşi făgăduia din nou să ajungă la inima surorii sale atunci când ea, desigur, ar fi căutat un sprijin apropiat. Atunci n-ar fi avut altceva de făcut decât să-şi deschidă braţele. Era sigur de asta. Amalia era construită ca el, care când suferea, se sprijinea pe toate persoanele ce se aflau lângă el. De aceea o lăsă să-l aştepte pe Balli.

Trebuia să fie o aşteptare pe care Emilio n-ar fi suportat-

o; e nevoie firește de un mare eroism ca să nu întrebi nimic, în afară de obișnuita propoziție: „Nu vine Balli?” Pe masă se afla un pahar în plus, pregătit pentru Balli; era așezat la loc, încet, într-un colțișor al dulapului ce-i servea Amaliei drept bufet. Paharul acela era urmat apoi de ceșcuța destinată lui Balli pentru cafea și, o dată așezată și aceasta cu grijă, Amalia închidea dulapul cu cheia. Era calmă, foarte calmă, dar foarte înceată. Când se întorcea cu spatele, el îndrăznea s-o privească țintă, și închipuiri îl făcea să vadă urme de suferință în orice semn de slăbiciune fizică. Umerii aceștia căzuți au fost totdeauna așa? Gâtul acesta subțire n-a slăbit și mai mult în ultimele zile?

Ea se întorcea la masă să se așeze lângă el, iar el se gândea: „Poftim! Cu înfățișarea aceasta calmă, a hotărât să mai aștepte alte douăzeci și patru de ore”. O admira! El nu fusese în stare să aștepte nici măcar o noapte.

— De ce nu mai vine domnul Balli? întrebă în ziua următoare așezând paharul la loc.

— Cred că nu se prea amuză la noi, zise Emilio după o scurtă ezitare, hotărât să spună ceva care s-o facă pe Amalia să înțeleagă starea sufletească a lui Balli. Ea nu păru să dea importanță unei astfel de observații și așeză paharul cu mare atenție în colțișorul obișnuit.

Între timp, el hotărâse să n-o mai lase pradă îndoielilor. Când văzu pe tavă trei cești în loc de două, îi spuse:

— Ai putea să-ți cruți osteneala de a mai pregăti cafeaua pentru Stefano. S-ar putea să nu mai vină multă vreme.

— De ce? întrebă ea cu ceașca în mână, foarte palidă.

Lui îi lipsi curajul să rostească cuvintele gata pregătite: „Pentru că nu vrea”. Nu era mai bine s-o ajute în închipuirea ei, și să-i îngăduie să-și domolească încet durerea, fără s-o oblige să se trădeze, printr-o mărturisire pentru care nu era încă pregătită? Îi spuse că nu credea că Balli mai poate veni la ora aceea fiindcă începuse să lucreze cu îndârjire.

— Cu îndârjire? repetă ea, întorcându-se spre dulap. Ceașca îi alunecă din mână, dar nu se sparse. O ridică, o

şterse cu grijă şi o puse la locul ei. Apoi se aşeză lângă Emilio.

„Alte douăzeci şi patru de ore”, se gândi el.

În ziua următoare, Emilio nu izbuti să-l împiedice pe Balli să-l însoţească până la uşa casei. Stefano privi o clipă distrat ferestrele de la primul etaj, dar lăsă repede ochii în jos. Cu siguranţă că la una din ferestre o zărise pe Amalia şi n-o salutase! Puţin după aceea Emilio îndrăzni să se uite şi el, dar, dacă ea fusese adineaori acolo, se retrăsese imediat. Ar fi vrut să-i facă un reproş lui Stefano că n-a salutat, dar nu mai putea să verifice faptul.

Copleşit, urcă la Amalia. Probabil că ea înţelesese.

Nu o găsi în sufragerie. Puţin mai târziu ea veni cu paşi repezi; se opri făcându-şi de lucru în jurul uşii care nu voia să se închidă. Plânsese probabil. Avea pometii roşii şi părul ud; îşi udase desigur faţa ca să şteargă orice urmă de lacrimi. Nu spuse nimic, deşi în timpul prânzului el se simţise continuu ameninţat de o întrebare. Vădit neliniştită, nu găsea curajul să vorbească. Vru să-şi explice neliniştea şi spuse că dormise puţin. Paharul şi ceaşca lui Balli nu apărură pe masă. Amalia nu mai aştepta.

Dar Emilio aştepta. Ar fi fost o mare uşurare pentru el s-o vadă plângând, să audă vreun geamăt de durere. Dar multă vreme nu avu o asemenea satisfacţie. Se întorcea în fiecare zi acasă pregătit pentru durerea de a o vedea plângând, mărturisindu-şi disperarea, şi, dimpotrivă o găsea liniştită, abătută, mereu cu aceleaşi mişcări lente de om obosit. Ea îşi vedea de treburile casei cu obişnuita grijă aparentă şi-i vorbea din nou despre aceasta lui Emilio ca în alte rânduri când cei doi tineri, rămaşi singuri, încercaseră să-şi înfrumuseţeze mica lor locuinţă.

Era un coşmar să simţi aproape de tine atâta tristeţe fără cuvinte. Şi cât de puternică trebuie să fi fost acea durere, înăsprită desigur de îndoielile cele mai diferite. Lui Emilio i se părea că ea se îndoieşte de adevăr şi simţea primejdia de a fi nevoit să-i explice propria sa faptă, care i se părea de necrezut chiar şi lui însuşi. Uneori ea îşi aţintea asupra lui ochii cenuşii, bănuitori, cercetători. Oh, ochii aceştia nu

foşneau. Priveau lucrurile, gravi şi ficşi, pentru a căuta în ele cauza atâtor dureri. El nu mai putea să îndure.

Într-o seară în care Balli era ocupat – probabil cu o femeie – hotărî să rămână cu sora lui. Dar apoi îi veni greu să-i stea alături în tăcerea ce domnea între ei atât de des, condamnaţi cum erau să nu dea glas gândului care-i stăpânea. Îşi puse pălăria pentru a ieşi.

— Unde te duci? întrebă ea care se juca lovind furculiţa de farfurie, cu capul lăsat pe o mână. Fu destul pentru ca lui să-i piară curajul să plece. Era chemat. Dacă în doi, acele ore erau atât de chinuitoare, ce însemnau ele pentru Amalia singură?

Aruncă pălăria şi spuse:

— Voiam să-mi duc la plimbare disperarea. Coşmarul pieri. Nimerise bine. Dacă nu putea vorbi despre durerile ei, putea măcar s-o distreze cu povestirea durerilor lui. Ea încetă imediat să se joace cu furculiţa şi se întoarse spre el, spre a-l privi bine în faţă şi a vedea ce înfăţişare are la altul propria durere.

— Bietul de tine, murmură descoperindu-l palid, suferind, neliniştit, chiar din pricini pe care ea nu le putea şti. Apoi îi ceru mărturisiri: Din ziua aceea n-ai mai revăzut-o?

Cu o expresie aproape veselă, el povesti. N-o mai văzuse niciodată. Când ieşea, fără să vrea să pară, adică fără să se oprească în locurile pe unde ştia că ea urma să treacă la anumite ore, nu făcea altceva decât s-o aştepte. Dar n-o văzuse niciodată. Părea chiar că, de când fusese părăsită de el, evita să se arate pe stradă.

— S-ar putea să fie aşa, zise Amalia, care era cu totul concentrată, plină de devotament, să cerceteze nenorocirea fratelui ei.

Emilio râse din inimă. Spuse că Amalia nu-şi putea închipui din ce aluat era făcută Angiolina. Trecuseră opt zile de când o părăsise, şi trebuia să se considere neapărat şi cu desăvârşire dat uitării.

— Te rog să nu râzi de mine, stărui, deşi îşi dădea seama că ea era cu totul departe de a râde de el. Aşa e ea. Şi aici urmă o biografie a Angiolinei. Vorbi despre uşurătatea,

despre vanitatea ei, despre tot ce constituia propria lui nenorocire, şi Amalia stătu să-l asculte în tăcere şi fără să trădeze nici cea mai mică uimire. Emilio crezu că îi studia dragostea pentru a descoperi în ea asemănări cu a ei.

Petrecură astfel un sfert de oră încântător. Se părea că tot ce îi despărţise, dispăruse sau chiar ajunsese să-i unească; de altfel, vorbise despre Angiolina nu din nevoia de a se uşura de apăsarea dragostei şi a dorinţei care până atunci îl făcuse să flecărească într-una. ci numai spre a-i face plăcere surorii sale. Simţea o mare duioşie pentru Amalia; i se părea că ascultându-l, ea îl şi iertase.

Tocmai această duioşie îl împinse să spună cuvinte care făcură să se termine cu totul altfel seara aceea. Terminase de povestit şi, fără nicio ezitare, întrebă:

— Dar tu? Nu ezitase şi nici nu gândise. După ce rezistase atâtea zile dorinţei de a-i cere surorii sale să se mărturisească, în ceasul acela de uitare de sine, cedă. Simţise o asemenea uşurare făcând mărturisiri, încât i se părea cu totul firesc s-o îndemne şi pe Amalia să se destăinuiască în acelaşi fel.

Dar Amalia nu înţelegea la fel. Îl privi cu ochii holbaţi de groază:

— Eu? Nu te-nţeleg! Chiar dacă nu înţelesese cu adevărat, ar fi putut ghici totul după încurcătura în care el fusese pus, văzând-o atât de răscolită. Mi se pare că eşti nebun. Înţelesese, dar nu reuşea încă să-şi explice cum de izbutise Emilio să-i ghicească taina păzită cu atâta străşnicie.

— Întrebam dacă tu... bâigui Emilio, la fel de tulburat. Căuta o minciună, dar între timp Amalia găsise explicaţia cea mai evidentă şi o spuse pe şleau.

— Domnul Balli ţi-a vorbit despre mine. Striga. Durerea ei îşi găsise expresia. Faţa îi era colorată de sângele biciuit de o indignare cumplită şi buzele i se arcuiau. Pentru o clipă ea devenea din nou puternică. În privinţa aceasta semăna perfect cu Emilio. Viaţa tresărea iar în ea, putându-i transforma durerea în mânie. Nu mai era o părăsită fără cuvinte; era umilită. Dar tăria nu era făcută pentru ea şi

Emilio se jură: Balli nu-i vorbise niciodată despre Amalia astfel încât să dea de înţeles că se socoteşte iubit de ea. Ea nu-l crezu, dar foarte slaba îndoială pe care el i-o strecurase în suflet îi tăie rezistenţa, şi începu să plângă:

— De ce nu mai vine în casa noastră?

— E o întâmplare, zise Emilio. Zilele astea o să vină sigur.

— N-o să vină! strigă Amalia şi redeveni violentă în discuţie. Nici măcar nu mă salută. Suspinele o împiedicau să rostească fraze mai lungi. Emilio alergă s-o îmbrăţişeze, dar compătimirea îi făcu rău. Ea se ridică violent, se smulse şi fugi în odaia ei să se liniştească. Suspinele deveniseră ţipete. Puţin mai târziu încetară de tot, ea se întoarse şi putu vorbi, întreruptă doar de câte un oftat stăpânit. Se oprise la uşă:

— Nu ştiu nici eu de ce plâng aşa. Orice fleac mă irită. Desigur, sunt bolnavă. N-am făcut nimic care să-i poată da domnului acestuia dreptul de a se purta aşa. Eşti convins de asta, nu? Ei bine, mi-ajunge! De altfel ce puteam să spun sau să fac? Se aşeză şi începu din nou să plângă, mai domol.

Era limpede că înainte de toate Emilio trebuia să-şi dezvinovăţească prietenul şi o făcu, dar îi era imposibil să reuşească. Împotrivirea nu făcu altceva decât s-o stârnească mai mult pe Amalia.

— Să vină! strigă ea. Dacă doreşte, nici n-o să mă vadă, n-am să-l las să mă vadă.

Lui Emilio i se păru că găsise o idee bună:

— Ştii motivul schimbării atitudinii lui Balli? În faţa mea a fost întrebat dacă se logodeşte cu tine.

Ea îl privi căutând să-şi dea seama dacă se poate încrede în el; nici măcar nu înţelegea bine, şi pentru a analiza mai uşor cuvintele acelea, le repetă:

— I-a spus cineva că se logodeşte cu mine? Râse tare, numai cu vocea. Îi era deci teamă că e compromis şi că trebuie s-o ia de nevastă? Dar cine vârâse o asemenea idee în capul acela, care, de obicei, nu părea unul din cele mai proaste? Şi ea, era oare o fetiţă care să se îndrăgostească nebuneşte din două vorbe şi-o ocheadă? Fireşte –

admirabila ei putere de voinţă îi îngădui să găsească până şi un ton de adevărată nepăsare – fireşte, tovărăşia lui Balli nu-i fusese dezagreabilă, dar n-o ştiuse atât de primejdioasă. Vru să râdă iar, dar de data asta vocea i se frânse în plâns.

— Nu văd niciun motiv de plâns, spuse Emilio cu timiditate. Ar fi vrut acum să pună capăt acestor mărturisiri pe care le stârnise cu atâta uşurinţă. Cuvântul n-o lecuia pe Amalia; îi înăsprea durerea. În această privinţă, ea nu-i semăna.

— N-am niciun motiv să plâng când sunt tratată în felul ăsta? Fuge de mine de parcă m-aş fi agăţat de el. Din nou striga, dar din pricina sforţării, obosi numaidecât. Cuvintele lui căzuseră cu totul pe neaşteptate, fiindcă, după atâta timp, ea nu-şi redobândise cumpătul. Încercă încă o dată să atenueze impresia pe care toată scena o produsese asupra lui Emilio.

— Slăbiciunea e prima cauză a neliniştii mele, spuse, rezemându-şi capul pe mâini. Nu m-ai văzut plângând pentru lucruri mult mai puţin importante?

Fără să şi-o spună, amândoi alergară cu gândul la seara în care ea izbucnise în plâns numai pentru că Angiolina îi răpea fratele. Se priviră cu seriozitate. Atunci, gândi ea, plânsese într-adevăr pentru nimica toată şi tocmai pentru că nu cunoscuse deznădejdea fără leac în care se găsea acum. El, dimpotrivă, îşi aminti cât de mult semănase scena aceea cu cea de acum, şi simţi că o nouă povară îi apasă conştiinţa. Seara aceasta era vădit continuarea celeilalte.

Dar Amalia hotărâse.

— Cred că ţie îţi revine datoria să mă aperi, nu-i aşa? Ei bine, nu mi se pare că mai poţi fi prieten cu un om care mă jigneşte fără niciun motiv.

— Nu te jigneşte, protestă Emilio.

— Crezi ce vrei! Dar ori trebuie să revină în casa ta, ori vei fi obligat să-i întorci spatele. În ceea ce mă priveşte, îţi promit că nu va găsi nimic schimbat în atitudinea mea; am să fac un efort şi am să-l tratez altfel de cum merită.

Emilio trebui să-i dea dreptate şi spuse că, deşi nu acordă lucrului atâta importanţă încât să rupă legăturile cu Balli, avea să-l facă să înţeleagă că pretinde să-i frecventeze din nou casa.

Nici promisiunea aceasta nu-i fu de ajuns blândei Amalia.

— Aşadar ţie ţi se pare un fleac insulta adusă surorii tale? Poartă-te atunci cum îţi place, dar şi eu am să fac cum mă taie capul. Ameninţa rece şi mândră. Mâine am să cer agenţiei de vizavi un post de guvernantă sau de femeie de serviciu. Era atâta răceală în cuvintele acestea, încât ar fi făcut pe oricine să creadă în seriozitatea intenţiei sale.

— Am spus oare că nu vreau ce doreşti tu? spuse Emilio înspăimântat. Mâine am să stau de vorbă cu Balli, şi dacă nu vine la noi chiar mâine, am s-o răresc cu el.

Acest *răresc* îi sună prost Amaliei.

— S-o răreşti? Fă ce vrei. Se ridică şi, fără să-l salute, intră în camera unde ardea încă lumânarea pe care o dusese acolo dinainte.

Emilio crezu că ea continuă să se arate jignită fiindcă în felul acesta îi era mai uşor să se stăpânească: în clipa în care s-ar fi liniştit şi ar fi putut să rostească o vorbă de mulţumire sau măcar de înţelegere, ar fi fost din nou biruită de emoţie. Vru s-o urmeze, dar îşi dădu seama că ea se dezbrăca şi, de la uşă, îi ură noapte bună. Ea răspunse cu jumătate glas şi cu o indiferenţă aspră.

De altfel, Amalia avea dreptate. Balli trebuia să vină măcar din când în când în casa lui. Această întrerupere neaşteptată a vizitelor era jignitoare şi era limpede că pentru a o putea vindeca pe Amalia era necesar în primul rând să înlăture jignirea. Ieşi în speranţa de a-l întâlni pe Balli.

Afară, chiar în poarta casei, i se întâmplă ceva care-l copleşi cu totul. Printr-o întâmplare ciudată se pomeni faţă-n faţă cu Angiolina. Cât de fulgerător uită de sora lui, de Balli şi de propriile-i remuşcări! Fu o surpriză pentru el. În cele câteva zile uitase culoarea părului care făcea atât de blondă întreaga ei fiinţă, ochii albaştri care acum priveau într-adevăr iscoditor. Îi adresă un salut scurt care, vrând să

fie rece, deveni violent, în acelaşi timp, holbase ochii la ea în aşa fel încât, dacă ea însăşi n-ar fi fost surprinsă şi neliniştită, ar fi putut s-o înfricoşeze.

Da! Ea era neliniştită. Răspunsese la salut stingherită şi roşind. Era cu mama ei şi, după câţiva paşi, se întorsese în aşa fel spre bătrână, încât să se poată uita şi în urmă. Lui i se păru că înţelege din privirile Angiolinei că se aştepta ca el să se oprească şi tocmai asta îi dădu tăria să treacă mai departe grăbind pasul.

Se plimbă un timp fără ţintă, ca să se liniştească. Poate că Amalia văzuse bine, poate că părăsirea fusese pentru Angiolina cea mai puternică lecţie. Poate că ea îl iubea acum! Plimbându-se, visă un lucru încântător. Ea îl iubea, se ţinea după el, se agăţa de el, şi el continua să fugă de ea, s-o respingă. Ce satisfacţie sentimentală!

Când îşi reveni, amintirea surorii sale îi împovără din nou inima. În cele câteva zile, destinul lui devenise mai trist, încât gândul la Angiolina, care până atunci fusese dureros pentru el, îi apărea ca un refugiu, deşi nu cu totul plăcut, faţă de gândul că înăsprise soarta Amaliei.

În seara aceea nu-l găsi pe Balli. Într-un târziu fu oprit de Sorniani care se întorcea de la teatru. După ce se salutară, acesta îi povesti că o văzuse la teatru, într-o lojă de rangul trei, pe Angiolina cu maică-sa; foarte frumoasă într-adevăr, într-o rochie de mătase galbenă şi cu o pălărioară de sub care nu se vedeau decât doi sau trei trandafiri mari în aurul părului. Se reprezenta pentru prima oară *Walkiria* şi Sorniani se miră că Emilio, cunoscut odinioară ca unul care făcuse critică muzicală avangardistă – ce nu făcuse în viaţa lui? – nu fusese la teatru.

Tulburată şi neliniştită cum o văzuse el, Angiolina se dusese la teatru, şi pe un loc destul de scump. Cine ştie cine i-l plătise! Aşadar încă un vis cu totul zadarnic.

Îi spuse lui Sorniani că în seara următoare avea să meargă şi el la Teatrul Comunal; dar n-avea această intenţie. Pierduse unica seară în care teatrul ar fi putut să-i placă. În seara următoare, Angiolina nu s-ar mai fi dus, chiar dacă i s-ar fi plătit din nou locul. Wagner şi Angiolina!

Era de ajuns că se întâlniseră chiar şi o singură dată.

Petrecu o noapte fără somn. Era neliniştit, şi nu găsea în pat o poziţie destul de comodă ca să stea nemişcat. Se sculă ca să se calmeze şi îşi aduse aminte că uitarea putea să-i vină din odaia de alături. Dar Amalia nu mai visa; îşi pierduse până şi visele ei fericite. O simţi răsucindu-se de mai multe ori în patul care, nici ei, nu i se părea moale.

Spre dimineaţă ea îl simţi la uşă şi-l întrebă ce vrea.

El se întorsese acolo cu speranţa s-o audă vorbind, să afle că ea se bucură măcar o dată în cele douăzeci şi patru de ore.

— Nimic, răspunse, profund întristat că o aude trează, mi s-a părut că te mişti şi voiam să văd dacă ai nevoie de ceva.

— N-am nevoie de nimic, răspunse ea cu blândeţe. Mulţumesc, Emilio.

Simţi că fusese iertat şi încercă o satisfacţie vie şi atât de caldă, că i se umeziră ochii.

— Dar de ce nu dormi? Clipa era atât de fericită, încât ţinea s-o guste; o prelungea şi o făcea să devină mai intensă, transmiţând şi surorii duiosul lui sentiment.

— M-am trezit adineaori; dar tu?

— Eu dorm foarte puţin de la o vreme, răspunse el: credea că Amalia se simte uşurată aflând ce chinuri îndura el. Apoi, amintindu-şi cuvintele schimbate cu Sorniani, o anunţă că se hotărâse să meargă să se distreze la *Walkiria.* Vii şi tu?

— Cu multă plăcere, răspunse ea. Numai să nu te coste prea mult.

Emilio protestă.

— Măcar o dată. Îi clănţăneau dinţii de frig, dar în locul în care se afla simţise o duioşie atât de caldă, încât ezită să-l părăsească.

— Eşti în cămaşă? întrebă şi auzind că da, îi porunci să se ducă din nou la culcare.

El se apropie în silă de pat dar, o dată culcat, găsi numaidecât poziţia pe care o căutase toată noaptea şi dormi fără întrerupere câteva ore.

Cu Balli nu fu de loc greu să se înţeleagă. Dimineaţa îl întâlni în timp ce acesta mergea în urma căruţei hingherului, cu totul înduioşat de soarta bietelor animale. Era trist din cauza asta, dar căuta o asemenea emoţie spre a se simţi, spunea el, mai artist în sentimentul faţă de vietăţile necuvântătoare. Dădu puţină ascultare cuvintelor lui Emilio, având urechile asurzite de chelălăitul câinilor, ţipătul cel mai dureros din câte există în natură, atunci când e provocat de o durere atât de neaşteptată ca aceea a cumplitei gâtuiri neprevăzute.

— Este în acest ţipăt frica de moarte, spunea Balli, şi în acelaşi timp o uriaşă, neputincioasă răzvrătire.

Brentani îşi aminti cu amărăciune că şi în tânguirea Amaliei se simţise o uluire şi o uriaşă indignare neputincioasă. Prezenţa hingherului îi înlesni aşadar misiunea. Balli îl asculta distrat, şi spuse că n-avea nimic împotrivă să vină la el, chiar în ziua aceea.

Arătă o uşoară îndoială doar la amiază când veni să-l ia pe Emilio de la birou. Era convins că Amalia, îndrăgostită de el, îi făcuse mărturisiri fratelui şi că acesta socotise nimerit să-l îndepărteze de casa lui; acum, dimpotrivă, Emilio ţinea să se întoarcă acolo fiindcă Amalia nu înţelegea din ce pricini el nu se mai arăta.

„O doresc din convenienţă”, gândi Balli cu obişnuita lui uşurinţă de a explica totul.

Erau în drum spre casă, când Stefano fu cuprins de altă îndoială:

— Numai să nu-mi poarte pică, domnişoara.

Emilio, stăpân pe asigurarea dată de Amalia îl linişti.

— Vei fi primit ca înainte.

Balli tăcu. Avea să aibă grijă să se arate altfel decât cel de altădată, pentru ca să nu-i dea iluzii şi să nu fie asaltat a doua oară de dragostea aceea puţin ispititoare.

Amalia era pregătită pentru orice în afară de asta. Îşi propuse să-l trateze politicos dar rece, şi iată că era Balli cel care dădea un astfel de ton raporturilor lor. Ei nu-i rămăsese altceva decât să accepte şi să urmeze pasiv modul impus de el şi nu putu nici măcar să trădeze vreun

resentiment. El o trata exact ca pe o domnişoară pe care o cunoscuse de puţin timp, cu toate atenţiile şi cu cel mai indiferent respect. Nu mai existau flecărelile vesele în voia cărora Balli se lăsa cu totul, arătând cât de superior se considera tuturor persoanelor din jurul lui, cu o lipsă de modestie atât de sfruntată, încât nu se putea manifesta decât faţă de oameni foarte devotaţi, fiindcă o ironie oarecare în clipele acelea i-ar fi tăiat glasul şi răsuflarea. În ziua aceea nu vorbi deloc despre el, ci, dimpotrivă, şi pe scurt, despre lucruri pe care Amalia nici măcar nu le asculta, uluită de atâta indiferenţă. Povesti că se plictisise mult la *Walkiria,* unde o jumătate din public era ocupată să dea de înţeles celeilalte că se distrează; apoi vorbi despre o altă plictiseală, aceea a carnavalului care mai avea o lună de agonie. De atâta plictiseală se văzu silit să caşte îndelung. Vai, aşa schimbat, era plictisitor şi el. Unde pierise vioiciunea atât de dragă Amaliei, pentru că i se părea născută ca să-i placă ei?

Emilio simţi că sora sa trebuia să sufere, şi încercă să provoace un semn de mai mare interes din partea lui Stefano. Vorbi despre înfăţişarea proastă a Amaliei şi-şi ameninţă sora că-l cheamă pe doctorul Carini, dacă ea n-o să arate mai bine. Doctorul Carini, prieten cu Balli, fusese pomenit tocmai ca să-l determine pe acesta din urmă să vorbească şi el despre sănătatea Amaliei. Dar Stefano, cu o încăpăţânare copilărească, se feri să ia parte la o asemenea discuţie şi Amalia răspunse cuvintelor afectuoase ale fratelui printr-o frază nepoliticoasă. Voia să fie aspră cu cineva, şi nu putea să fie cu Balli. De altfel, puţin mai târziu, se retrase în odaia ei, şi-i lăsă singuri.

Pe stradă, Emilio reveni asupra acestor cuvinte nelalocul lor şi încercă să le explice şi s-o dezvinovăţească pe Amalia cu totul. Mărturisi că fusese uşuratic. Probabil că se înşelase asupra sentimentului Amaliei, care (se jură solemn) nu-i suflase niciodată un cuvânt despre aşa ceva. Balli se prefăcu a-l crede. Spuse că era totuşi inutil să vorbească iar despre treaba aceea pe care el, de multă vreme, o uitase. Ca totdeauna, era foarte mulţumit de sine

însuşi. Se purtase cum se cuvine, pentru a-i reda liniştea Amaliei, şi pentru a-i evita neplăceri prietenului. Celălalt tăcu, dându-şi seama că-şi răceşte gura de pomană.

În aceeaşi seară fratele şi sora se duseră la teatru şi Emilio nădăjdui că această distracţie neobişnuită va fi mai mare pentru Amalia.

Dar nu! În timpul serii încântarea nu-i însufleţi ochii nici măcar o dată. Abia dacă se uita la ceilalţi spectatori. Cu gândul mereu la nedreptatea ce i se făcuse, nu se putea ocupa de nenumăratele femei mai fericite şi mai elegante decât ea, pe care în alte ocazii le urmărise cu un interes atât de viu, încât simţea plăcerea numai vorbind despre ele. Cu alte prilejuri, ascultase descrierea rochiilor la modă dar acum nici nu le băga în seamă.

O oarecare Birlini, o doamnă bogată care fusese prietena mamei lor, o zări pe Amalia dintr-o lojă foarte apropiată şi o salută. În trecut, Amalia se mândrea cu afecţiunea unor doamne bogate. Acum însă, găsi cu greu un zâmbet spre a răspunde amabilităţii arătate şi curând nu o mai văzu pe blonda doamnă care, fireşte, se bucurase întâlnind-o şi pe Amalia la teatru.

Dar Amalia nu era de fapt acolo. Ea se lăsa legănată în gândurile ei de muzica aceea stranie, căreia nu-i înţelegea detaliile, ci ansamblul îndrăzneţ şi granitic ce i se părea o ameninţare. Emilio o smulse pentru o clipă din gândurile ei, ca s-o întrebe dacă-i place un motiv pe care orchestra continua să-l cânte.

— Nu înţeleg, răspunse ea.

De fapt nici nu-l auzise. Dar absorbită de muzică, marea ei durere se colora, căpăta mai multă semnificaţie, devenind totuşi simplă, pură, pentru că se curăţa de orice umilire. Mică şi slabă, Amalia fusese doborâtă; cine ar fi putut pretinde să reacţioneze? Niciodată nu se simţise atât de bună, eliberată de orice ură şi dispusă să plângă îndelung, fără suspine. Nu putea s-o facă şi de aceea nu-şi găsea alinarea. Greşise afirmând că nu înţelege muzica. Măreaţa undă sonoră reprezenta destinul tuturor. O vedea alunecând în jos, pe povârniş, călăuzită de inegala

conformaţie a pământului. Când într-o singură cascadă, când împărţită în o mie de cascade mai mici, colorate toate de cea mai diferită lumină şi de răsfrângerea lucrurilor. O armonie de culori şi de sunete în care zăcea destinul epic al Sieglindei, care, deşi îngrozitor, însemna sfârşitul unei părţi din viaţă, ofilirea unei mlădiţe. Nici destinul ei nu cerea mai multe lacrimi decât al altora, ci numai aceleaşi, iar ridicolul ce o copleşise nu-şi găsea loc într-o expresie de artă care era totuşi atât de deplină.

Emilio cunoştea intim geneza acestor sunete, dar nu izbutea să se apropie de ele pe măsura Amaliei. Credea că dragostea şi durerea lui se vor preschimba repede în gândirea geniului. Nu. Pentru el se mişcau pe scenă eroi şi zei şi-l târau cu ei departe de lumea în care suferise. În pauze căuta zadarnic în amintire un accent care ar fi meritat o astfel de transformare. Îl vindeca oare arta?

Când după terminarea spectacolului părăsi teatrul, era atât de însufleţit de această speranţă încât nu observă că sora lui era mai abătută ca de obicei. Respirând din plin aerul răcoros al nopţii, spuse că seara aceea îi făcuse foarte bine. Dar în timp ce, flecar ca întotdeauna, povestea de ce linişte ciudată se simţise cuprins, o mare tristeţe îi strânse inima. Arta nu-i dăduse decât un răgaz de pace, şi n-ar fi putut să i-l dea a doua oară, pentru că acum anumite amintiri trunchiate din muzică se potriveau de minune cu anumite sentimente ale lui, cel puţin compătimirii faţă de sine însuşi, de Angiolina şi de Amalia.

În starea de tulburare în care se afla, ar fi vrut să se liniştească, provocând noi mărturisiri ale Amaliei. Fu nevoit să-şi dea seama că vorbise degeaba. Ea continua să sufere mută, neadmiţând nici măcar că-l făcuse vreodată să înţeleagă ceva. Cu siguranţă că durerea lor, cu origini atât de asemănătoare, nu-i apropiase.

Într-o zi o surprinse pe Corso în timp ce se plimba agale în plină zi. Purta o rochie pe care, probabil, n-o mai îmbrăcase demult, fiindcă Emilio n-o văzuse niciodată. Culori albastre, deschise, pe o stofă care cădea ca vai de lume pe bietul ei trup slăbit.

Ea se tulbură văzându-l şi se arătă numaidecât gata să-l urmeze acasă. Cine ştie ce tristeţe o împinsese să se plimbe aşa, în căutare de alinare? Putea să o înţeleagă uşor, amintindu-şi cât de des dorinţele îl goniseră de acasă şi pe el. Dar ce speranţă nebună o făcuse să-şi pună rochia aceea? El crezu cu tărie că, îmbrăcată astfel, sperase să-i placă lui Balli. O, cât de surprinzător era, la Amalia, un asemenea gând! De-altfel, dacă într-adevăr l-a avut, a fost pentru prima şi ultima oară, deoarece se întoarse la rochia obişnuită, cenuşie ca figura şi destinul ei.

X

ATÂT DUREREA, CÂT ŞI REMUŞCAREA lui se potoliră cu totul. Elementele din care se compunea viaţa lui Emilio rămâneau aceleaşi, dar se atenuară de parcă ar fi fost privite printr-o lentilă întunecată, care le lipsea de lumină şi de violenţă. O mare linişte şi o mare plictiseală îl copleşeau. Înţelesese cu deplină claritate cât de ciudată fusese la el exagerarea sentimentală, şi-i spuse, crezându-se sincer, lui Balli care-l studia cu oarecare nelinişte:

— M-am vindecat.

Putea s-o şi creadă fiindcă nimeni nu putea pretinde ca el să-şi mai amintească exact starea de suflet în care se aflase înainte de a o fi cunoscut pe Angiolina. Era atât de mică deosebirea! Căscase mai puţin de plictiseală şi nu cunoscuse stingherea dureroasă ce-l cuprindea când se afla lângă Amalia.

Şi anotimpul era foarte întunecat. De săptămâni întregi nu apăruse nicio rază de soare, şi de aceea, când se gândea la Angiolina, asocia în gând chipul dulce, culoarea caldă a părului blond, cu albastrul cerului, cu lumina soarelui, lucruri care dispăruseră toate deodată din viaţa lui. Ajunsese totuşi la convingerea că părăsirea Angiolinei fusese salutară pentru el.

— E preferabil să fim liberi, spunea cu convingere.

Încercă să şi profite de libertatea recâştigată. Simţea şi-i părea rău că e lipsit de vlagă, şi-şi amintea cum, cu ani în urmă, arta îi colorase viaţa, sustrăgându-l inerţiei în care căzuse după moartea tatălui său. Îşi scrisese romanul,

povestea unui tânăr artist căruia o femeie îi ruinează spiritul şi sănătatea. În tânărul acela se reprezentase pe sine, propria-i naivitate şi bunătate, îşi închipuise eroina după moda de atunci: un amestec de femeie şi tigru. Avea atitudinile, ochii, caracterul crud al felinelor. Nu cunoscuse niciodată o femeie şi o visase astfel, un animal care într-adevăr cu greu ar fi putut să se nască şi să prospere. Dar cu câtă convingere o descrisese! Suferise şi se bucurase împreună cu ea, simţind uneori că trăia şi în el acest amestec hibrid de tigru şi femeie.

Luă acum din nou pana şi scrise într-o singură seară primul capitol al unui roman. Găsea o nouă orientare de artă, căreia vru să i se conformeze, şi scrise adevărul. Povesti întâlnirea cu Angiolina, îşi descrise sentimentele – imediat, însă, pe cele din ultimele zile – violente şi furioase, chipul Angiolinei pe care-l văzuse de la prima întâlnire stricat de un suflet josnic şi pervers, şi în sfârşit minunata privelişte ce decorase începuturile idilei lor. Obosit şi plictisit, părăsi lucrul, mulţumit că aşternuse pe hârtie într-o singură seară un întreg capitol.

În seara următoare se apucă din nou de lucru având în minte două sau trei idei, suficiente după părerea lui pentru o suită de pagini. Dar, înainte, reciti paginile terminate.

— De necrezut! murmură.

Bărbatul nu semăna deloc cu el, iar femeia păstra ceva din femeia-tigru din primul roman, dar nu avea viaţă, sânge. Socoti că adevărul pe care voise să-l povestească era mai puţin demn de crezut decât visele pe care, cu ani în urmă, se pricepuse să le treacă drept adevărate. În clipa aceea simţi o inerţie deznădăjduită şi o nelinişte dureroasă. Lăsă pana, închise iar totul într-un sertar, şi-şi spuse că va relua lucrul mai târziu, poate chiar a doua zi. Această hotărâre îl linişti; dar nu se mai întoarse la masa de scris. Voia să-şi cruţe orice durere, nu se simţea îndeajuns de puternic pentru a-şi studia neputinţa şi pentru a o învinge. Nu mai ştia să gândească cu pana în mână. Când voia să scrie, simţea că-i rugineşte creierul, şi rămânea extatic în faţa paginii albe, în timp ce cerneala se usca pe toc.

Simţi dorinţa s-o revadă pe Angiolina. Nu luă hotărârea s-o caute; îşi spuse doar că acum, într-adevăr, n-ar fi existat nicio primejdie s-o revadă. Ba chiar, dacă s-ar fi conformat întocmai cuvintelor pe care i le spusese părăsind-o, ar fi trebuit să se ducă numaidecât la ea. Nu era oare destul de liniştit ca să-i strângă mâna ca prieten?

Îi comunică această intenţie lui Balli, în următoarea formă:

— Vreau numai să văd dacă, apropiindu-mă din nou de ea, aş reuşi să mă port ca un om mai cumpătat.

Balli râsese prea des de dragostea lui Emilio, ca să nu creadă acum în perfecta lui vindecare. Mai mult, de câteva zile, el însuşi ardea de dorinţa de a o revedea pe Angiolina. Concepuse o figurină cu trăsăturile şi cu îmbrăcămintea ei. Împărtăşi gândul şi lui Emilio, care-i făgădui că, de la primele cuvinte pe care i le va adresa fetei, o va ruga să-i pozeze lui Balli. Vindecarea lui nu mai putea fi pusă la îndoială. Acum nu mai era nici măcar gelos pe Balli.

Păru apoi că Balli se gândea la Angiolina nu mai puţin decât Emilio însuşi. Trebuise să distrugă o schiţă pentru care irosise şase luni de muncă. Şi el era într-o perioadă de epuizare şi nu mai găsea altă idee decât cea născută în prima seară când Emilio îi făcuse cunoştinţă cu Angiolina. Într-o seară, despărţindu-se de Emilio, îl întrebă:

— Încă n-ai reluat legăturile cu ea?

Nu voia să fie el cel care să-i lege din nou, ci doar să afle dacă Emilio nu se împăcase cu Angiolina fără ştirea lui. Ar fi fost o trădare!

Liniştea lui Emilio crescuse şi mai mult. Toţi îi permiteau să facă ce voia, iar el în fond nu voia nimic. Chiar nimic. Ar fi căutat s-o revadă pe Angiolina fiindcă ţinea să încerce să vorbească şi să gândească cu căldură. Trebuia să-i vină din afară căldura pe care n-o găsise în sine însuşi, şi spera să trăiască romanul pe care nu izbutea să-l scrie.

Numai inerţia îl împiedica să se ducă s-o caute pe fată. I-ar fi plăcut ca altcineva să-şi ia sarcina de a-i împăca, şi se gândi chiar că ar fi putut să-i ceară lui Balli s-o facă. Totul ar fi fost într-adevăr mai uşor şi mai simplu dacă Balli şi-ar

fi procurat singur modelul, şi i l-ar fi încredinţat apoi ca amantă. Se va mai gândi la asta. Şovăia numai pentru că nu voia să-i acorde lui Balli un rol prea important în destinul lui.

Important? Oh, Angiolina rămânea mereu o persoană foarte importantă pentru el. În raport cu restul, dacă nu altminteri. Totul era atât de neînsemnat, încât ea domina totul. Se gândea continuu la ea, ca un bătrân la propria-i tinereţe. Cât de tânăr fusese în noaptea aceea, în care ar fi trebuit să ucidă pentru a se linişti. Dacă ar fi scris în loc să se perpelească umblând întâi pe străzi şi apoi, la fel de neliniştitor, în patul solitar, ar fi găsit cu siguranţă calea artei pe care mai târziu o căutase zadarnic. Dar totul trecuse pentru totdeauna. Angiolina trăia, dar nu mai putea să-i dea tinereţea.

Într-o seară, lângă Grădina publică, o văzu plimbându-se în faţa lui. O recunoscu după pasul bine ştiut. Ea îşi ţinea fusta ridicată pentru a o apăra de noroi şi, la lumina unui felinar zgârcit, Emilio văzu strălucind pantofii negri ai Angiolinei. Se tulbură numaidecât. Îşi aduse aminte că, în culmea neliniştii lui amoroase, se gândise că posedarea acestei femei l-ar fi vindecat. Acum se gândi dimpotrivă: „Mi-ar da viaţă!”

— Bună seara, domnişoară, spuse cu puţinul calm găsit în chinul dorinţei care-l cuprinse în faţa chipului acestuia de copil trandafiriu, cu ochii mari a căror tăietură părea făcută chiar în clipa aceea.

Ea se opri, apucă mâna care-i fusese întinsă şi răspunse veselă, senină, la salut.

— Ce mai faceţi? Nu ne-am mai văzut de-atâta vreme.

Emilio răspunse, dar era distrat de propria-i dorinţă. Făcuse poate rău arătând atâta seninătate şi, mai rău, negândindu-se la comportarea pe care avea s-o urmeze pentru a ajunge imediat unde voia, la adevăr, la posesiune. Păşi lângă ea ţinând-o de mână, dar, după ce rostiră aceste prime fraze, care se schimbă între persoane bucuroase că se întâlnesc, tăcu şovăitor. Tonul elegiac folosit alteori cu deplină sinceritate, ar fi fost nelalocul lui, dar şi o

indiferenţă prea mare nu l-ar fi dus la ţintă.

— M-aţi iertat, domnule Emilio? zise ea oprindu-se şi întinzându-i şi cealaltă mână să i-o strângă. Intenţia fusese foarte bună, iar gestul surprinzător de original pentru Angiolina.

El răspunse:

— Ştiţi ce n-am să vă iert niciodată? Faptul de a nu fi făcut nicio încercare pentru a vă apropia iar de mine. Aşa puţin vă pasă de mine?

Era sincer şi observă că încerca zadarnic să joace teatru. Poate că sinceritatea i-ar fi servit mai bine decât orice prefăcătorie.

Ea se tulbură puţin şi, bâlbâindu-se, îl asigură că dacă nu s-ar fi apropiat el, a doua zi ea i-ar fi scris.

— Dar, în fond, ce-am făcut? şi nu-şi amintea că ceruse iertare cu puţin mai înainte.

Emilio crezu potrivit să se arate neîncrezător.

— Trebuie să vă cred? Spuse apoi cu reproş: Cu un negustor de umbrele!

Expresia îi făcu să râdă pe amândoi cu multă poftă.

— Gelos! exclamă ea strângând mâna pe care continua s-o ţină, gelos pe omul acela nespălat!

Într-adevăr, dacă făcuse bine rupând legătura cu Angiolina, desigur că greşise folosind drept pretext acea stupidă poveste cu negustorul de umbrele. Negustorul de umbrele nu era cel mai de temut dintre rivalii lui. Şi de aceea avu straniul sentiment că trebuia să-şi atribuie lui însuşi toate nenorocirile care-l loviseră de când o părăsise pe Angiolina.

Ea tăcu timp îndelungat. Nu putea s-o facă într-adins, fiindcă pentru Angiolina ar fi fost o artă prea fină. Tăcea, pesemne, fiindcă nu găsea alte cuvinte pentru a se dezvinovăţi şi se plimbară în tăcere, unul lângă celălalt, în noaptea ciudată şi întunecată, cu tot cerul acoperit de nori albiţi doar într-un singur punct de lumina lunii.

Ajunseră în faţa casei Angiolinei şi ea se opri, poate ca să-şi ia rămas bun. Dar el o sili să înainteze.

— Să mai mergem, să mai mergem, aşa în tăcere!

Firește, ea îi făcu pe plac și continuă să meargă tăcută alături de el. Și el o iubi iar din clipa aceea, sau din clipa aceea fu conștient de asta. Mergea lângă el femeia înnobilată de visul lui neîntrerupt, de acel ultim strigăt de spaimă pe care i-l smulsese părăsind-o și care pentru multă vreme o personificase toată, înnobilată și de artă, fiindcă acum dorința îl făcu pe Emilio să simtă că are alături pe zeița în stare de orice noblețe de ton sau de cuvânt.

După ce trecură de casa Angiolinei, se pomeniră pe strada pustie și întunecată, închisă de colină de o parte, iar de cealaltă de zidul scund care o despărțea de câmp. Ea se așeză pe zid, iar el se rezemă de ea, căutând poziția preferată de odinioară, din primele zile ale dragostei lor. Îi lipsea marea. În peisajul umed și cenușiu domnea părul bălai al Angiolinei, singura notă caldă, luminoasă.

Trecuse atâta vreme de când el nu mai simțea buzele acelea calde pe ale lui, încât încercă o emoție violentă.

— O, scumpă și dulce! murmură sărutându-i ochii, gâtul și apoi mâna și rochia.

Ea se lăsă îmbrățișată, cu gingășie, și atâta gingășie neașteptată îl mișcă pe Emilio și-l făcu să plângă, la început doar cu lacrimi, apoi cu suspine. I se părea că nu depinde decât de el să continue toată viața fericirea aceasta. Totul se dezlega, totul se lămurea. Viața lui nu se mai putea împlini decât din dorul acesta.

— Atât de mult mă iubești? murmură ea mișcată și uimită.

Și ea avea lacrimi în ochi. Îi povesti că-l văzuse pe stradă, palid și slăbit, cu urmele evidente ale suferinței pe față și i se strânsese inima de milă.

— De ce n-ai venit mai de mult? îl întrebă cu reproș.

Se sprijini de el ca să coboare de pe zid. El nu înțelegea de ce ea întrerupsese această explicație dulce, care ar fi vrut să continue o veșnicie.

— Să mergem acasă la mine, zise ea, hotărâtă.

Îl cuprinse amețeala și o îmbrățișă și o sărută, neștiind cum să-și arate recunoștința. Dar casa Angiolinei era departe și, mergând, Emilio își regăsi, întregi, îndoielile și

neîncrederea. Dacă clipa de faţă îl lega pentru totdeauna de femeia aceasta? Urcă scările încet şi deodată o întrebă:

— Şi Volpini?

Ea şovăi şi se opri.

— Volpini?

Apoi, hotărâtă, urcă puţinele trepte care o despărţeau de Emilio. Se rezemă de el, îşi ascunse faţa în umărul lui cu o pudoare afectată, care o reaminti pe vechea Angiolina cu seriozitatea ei de melodramă, şi-i spuse:

— Nimeni nu ştie, nici mama.

Într-un fel apăru pe rând tot vechiul bagaj, chiar şi dulcea mamă. Ea i se dăduse lui Volpini; acesta o voise, ba chiar pusese această condiţie pentru continuarea raporturilor lor.

— Simţea că nu era iubit, murmură Angiolina, şi a vrut o dovadă de iubire.

Ea nu obţinuse în compensaţie altă garanţie decât o promisiune de căsătorie. Rosti, cu obişnuita nesocotinţă, numele unui tânăr avocat care o sfătuise să se mulţumească cu această promisiune pentru că legea pedepsea seducerea în asemenea forme.

Aşa înlănţuiţi, scările nu se mai terminau. Fiecare treaptă o făcea pe Angiolina tot mai asemănătoare cu femeia de care el fugise. Pentru că acum flecărea, începând să uite de sine. Acum putea fi în sfârşit a lui fiindcă – lucrul acesta fusese spus şi răspus – tocmai pentru el se dăduse ea croitorului. De această răspundere nu mai putea scăpa, nici chiar renunţând la ea.

Fata deschise uşa şi, prin coridorul întunecat, îl conduse spre odaia ei. Din alta se auzi vocea nazală a mamei:

— Angiolina! Tu eşti?

— Da, răspunse Angiolina ţinându-se să nu pufnească în râs. Mă culc imediat. Noapte bună, mamă!

Aprinse o lumânare şi-şi scoase pelerina şi pălăria. Apoi se lăsă în prada lui, mai bine zis, puse stăpânire pe el.

Emilio putu să-şi dea seama cât de importantă este posedarea unei femei dorite vreme îndelungată. În această memorabilă seară el putea crede că se schimbase de două ori în firea lui intimă. Dispăruse inerţia neconsolată care-l

împinsese s-o caute iar pe Angiolina, dar se anulase şi entuziasmul care-l făcuse să suspine de fericire şi de tristeţe. Masculul era acum satisfăcut, dar, în afara acestei satisfacţii, el nu simţise într-adevăr o alta. Avusese femeia pe care o ura, nu aceea pe care o iubea. Ah, amăgitoarea! Nu era nici prima, nici – cum voia să-i dea de înţeles – a doua oară când trecea printr-un alcov. Nu merita osteneala să se supere, fiindcă ştiuse asta de mult timp. Dar posesiunea îi dădu o mare libertate de gândire asupra femeii care i se supusese. „N-am să mai visez niciodată”, gândi ieşind din casa aceea. Şi puţin mai târziu, privind-o luminată de palide reflexe ale lunii: „Poate n-am să mă mai întorc niciodată pe aici”. Nu era o hotărâre. De ce ar fi trebuit s-o ia? Totul era lipsit de importanţă.

Ea îl însoţise până la uşa casei. Nu băgase de seamă răceala lui pentru că Emilio s-ar fi ruşinat să i-o arate. Dimpotrivă, prevenitor, îi ceruse pentru seara următoare o altă întâlnire, pe care ea trebui să i-o refuze, fiind ocupată până noaptea târziu la doamna Deluigi, care-i comandase o rochie de bal. Se înţeleseră să se vadă după două zile.

— Dar nu în casa asta, zise Angiolina, roşindu-se dintr-odată de mânie. Cum poţi să-ţi închipui un astfel de lucru? Nu vreau în niciun caz să mă expun primejdiei de a fi omorâtă de tatăl meu.

Emilio o asigură că avea să se îngrijească de camera viitoarei întâlniri. Avea să i-o indice a doua zi printr-un bilet.

Posesia, adevărul? Minciuna continua neruşinată ca mai înainte, şi el nu vedea niciun mijloc de a ieşi din ea. Cu ultimul sărut, dulce, ea îi recomandă discreţie, mai ales faţă de Balli. Ţinea la propria ei reputaţie.

Cu Balli, Emilio fu indiscret, chiar în seara aceea. Vorbi într-adins, cu intenţia de a reacţiona la minciunile Angiolinei, fără să ţină seama de recomandările ei, menite desigur să-l înşele pe el, nu să-i ţină în neştiinţă pe alţii. Dar apoi simţi o mare satisfacţie de a-i putea povesti lui Balli că o avusese pe femeia aceasta. Fu o satisfacţie intensă, importantă, care-i alungă orice umbră de pe frunte.

Balli îl ascultă ca un medic care vrea să pună un

diagnostic.

— Mi se pare că pot fi chiar sigur că te-ai vindecat.

Atunci însă Emilio simţi nevoia de a i se mărturisi, şi-i povesti despre indignarea stârnită de atitudinea Angiolinei, care încă mai voia să-i dea de înţeles că-i cedase lui Volpini numai pentru a-i putea aparţine lui. Se aprinse pe loc:

— Şi acum vrea să mă înşele. Durerea pe care mi-o provoacă văzând-o mereu egală cu ea însăşi e atât de mare, încât îmi alungă şi dorinţa de-a o revedea.

Balli îl ghici cu totul şi-i spuse:

— Şi tu rămâi egal cu tine însuţi. Niciun cuvânt de-al tău nu dovedeşte indiferenţă.

Emilio protestă înflăcărat. Dar Balli nu se lăsă convins.

— Ai făcut rău, foarte rău că te-ai apropiat iarăşi de ea.

În timpul nopţii, Emilio se putu convinge că Balli avea dreptate. Indignarea, o ură neliniştită care ar fi cerut o grabnică uşurare, îl ţinea treaz. Nu se mai putea amăgi că era indignarea omului cinstit, rănit de obscenitate. Cunoştea prea bine această stare sufletească. Căzuse din nou în ea şi era foarte asemănătoare cu cea încercată înainte de întâmplarea cu negustorul de umbrele şi înainte de a o avea. Tinereţea se întorcea! Nu mai dorea să ucidă, dar s-ar fi vrut nimicit de ruşine şi durere.

Vechii dureri i se adăugase o povară pe conştiinţă, părerea de rău de a se fi legat mai mult de această femeie şi teama de a-şi vedea compromisă până şi propria lui viaţă. Într-adevăr, cum ar fi putut să explice îndârjirea cu care ea arunca asupra lui vina legăturii cu Volpini, dacă nu prin gândul de a se agăţa de el, de a-l compromite, de a-i suge puţinul sânge pe care-l mai avea în vine? El era legat pentru totdeauna de Angiolina printr-o ciudată anomalie a propriei inimi, prin simţuri – în patul singuratic, dorinţa renăscuse – şi prin indignarea pe care el o atribuia urii.

Această indignare era mama celor mai dulci vise. Spre dimineaţă, adânca lui tulburare se domolise în duioşia faţă de propriul destin. Nu adormi, ci căzu într-o stare specială de mâhnire, care-i răpi noţiunea timpului şi locului. I se părea că e bolnav grav, fără leac, şi că Angiolina alergase

să-l îngrijească. Îi vedea modestia şi seriozitatea de bună infirmieră, blândă şi dezinteresată. O simţea plimbându-se prin odaie şi de fiecare dată când se apropia de el, îi aducea alinare, atingându-i cu mâna rece fruntea înfierbântată sau sărutându-l, cu uşoare sărutări care nu voiau să fie simţite, pe ochi sau pe frunte. Ştia oare Angiolina să sărute aşa? Se întoarse greoi în pat şi îşi reveni, împlinirea acestui vis ar fi fost adevărata posesie. Deşi, cu câteva ore înainte, crezuse că şi-a pierdut capacitatea de a visa. Vai, tinereţea revenise, se întorsese la el! Alerga prin vinele lui mai impetuoasă ca niciodată şi anula orice hotărâre luată de mintea senilă.

Se sculă devreme şi ieşi. Nu putea să aştepte; voia s-o revadă imediat pe Angiolina. Alerga nerăbdător s-o îmbrăţişeze din nou, dar îşi propunea să nu flecărească prea mult. Nu voia să se umilească prin declaraţii care ar fi falsificat legăturile lor. Posesia nu dădea adevărul, dar ea însăşi, neînfrumuseţată de vise sau de cuvinte, era adevărul însuşi, pur şi bestial.

În schimb, cu o încăpăţânare admirabilă, Angiolina nu vru să ştie de el. O găsi îmbrăcată şi gata să iasă, şi de altfel îl prevenise că nu înţelegea să-şi dezonoreze casa.

Între timp, el făcuse o observaţie prin care crezu că o poate abate de la intenţiile ei. Băgă de seamă că ea îl examina curioasă pentru a înţelege dacă în el dragostea scăzuse sau crescuse prin posesie. Ea se trăda cu o naivitate mişcătoare. Cunoscuse, pesemne, bărbaţi care simţeau repulsie faţă de femeia avută. Îi fu foarte uşor să-i arate că nu era dintre aceia. Resemnat cu postirea pe care ea i-o impunea, se mulţumi cu sărutările din care trăise atâta timp. Dar curând, sărutările nu mai ajunseră şi se trezi murmurându-i la ureche toate dulcile cuvinte învăţate în îndelungata lui dragoste:

— Ange! Ange!

Balli îi dăduse adresa unei case unde se închiriau camere. El i-o arătă. Ca să nu greşească, Angiolina ceru să i se descrie pe larg casa şi poziţia camerei, ceea ce îl încurcă destul de mult pe Emilio, care nu o văzuse. Sărutase prea

mult pentru a mai putea să observe, dar când fu singur pe stradă, îşi dădu seama, spre marea lui uimire, că abia acum ştia unde trebuie să caute camera, nu exista nicio îndoială! Fusese îndreptat de Angiolina. Se duse numaidecât acolo. Proprietara camerei se numea Paracci, şi era o bătrânică respingătoare, cu o rochie murdară sub care se ghiceau formele pieptului abundent, un rest de tinereţe în mijlocul unei bătrâneţi veştejite, capul cu puţin păr cârlionţat sub care strălucea pielea poroasă şi roşie. Îl primi cu mare amabilitate şi, numaidecât de acord, îi spuse că nu închiria decât acelora pe care-i cunoştea foarte bine, deci lui da.

Emilio vru să vadă camera şi intră în ea urmat de bătrână, prin uşa de pe scări. O altă uşă – totdeauna închisă, zicea bătrâna Paracci cu tonul celui care jură – o lega de restul apartamentului. Mai mult decât mobilată, era încărcată cu un pat enorm ce părea curat şi cu două dulapuri mari; o masă la mijloc, o sofa şi patru scaune. N-ar mai fi fost loc pentru nicio altă mobilă.

Văduva Paracci îl privea, cu mâinile pe şoldurile mari, proeminente, cu faţa zâmbitoare – o strâmbătură urâtă ce scotea în evidenţă gura fără dinţi – a aceluia care aşteaptă un cuvânt de satisfacţie.

Într-adevăr, în cameră se vedeau şi oarecari încercări de înfrumuseţare. La capul patului stătea înfiptă o umbrelă chinezească, iar pe perete – şi aici – erau atârnate diferite fotografii.

Îi scăpă un strigăt de surprindere văzând lângă fotografia unei femei pe jumătate goală, pe aceea a unei fetişcane pe care o cunoscuse, o prietenă a Amaliei, moartă de câţiva ani. O întrebă pe bătrână de unde luase acele fotografii, şi i se răspunse că le cumpărase pentru a împodobi peretele. Emilio privi îndelung chipul blând al bietei copile, care pozase ţeapănă în faţa aparatului de fotografiat, poate singura dată în viaţa ei, pentru a servi ca ornament acestei jalnice odăi.

Şi totuşi, în această jalnică odaie, în prezenţa bătrânei soioase care-l privea bucuroasă că şi-a câştigat un client nou, visă la dragoste. Tocmai în asemenea condiţii, era cât

se poate de excitat să şi-o închipuie pe Angiolina, care venea să-i aducă dragostea dorită. Cu un fior de patimă, se gândi:

— Mâine o voi avea pe femeia iubită!

O avu, deşi niciodată n-o iubise mai puţin ca în ziua aceea. Aşteptarea îl făcuse nefericit; i se păru că îi e cu neputinţă să se bucure. Aproape cu o oră înainte de a se duce la întâlnire, se gândi că dacă n-ar fi găsit bucuria aşteptată, i-ar fi spus Angiolinei că nu voia s-o mai vadă, şi anume în următoarele cuvinte:

— Eşti atât de necinstită, încât mă dezguşti.

Gândise aceste cuvinte lângă Amalia, invidiind-o pentru că o vedea înfrântă, dar liniştită. Şi se gândise că pentru Amalia dragostea, rămânea pura şi marea dorinţă divină: în împlinire, mica natură umană era urâţită, înjosită.

Dar în seara aceea se bucură. Angiolina îl făcu să aştepte peste o jumătate de oră, un secol. I se păru că simte doar o furie neputincioasă care sporea ura pe care Emilio spunea că o simte pentru ea. Se gândea s-o bată când avea să vină. Nu existau scuze posibile, pentru că ea însăşi spusese că în ziua aceea nu se ducea să lucreze şi că deci putea să fie punctuală. Oare nu pentru certitudinea de a nu întârzia, ea nu voise să accepte seara trecută? Şi acum îl făcea să aştepte întâi o zi întreagă şi apoi atâta, atâta vreme.

Dar când Angiolina sosi, el care îşi luase nădejdea de a o mai vedea, fu surprins de propriu-i noroc. Îi murmură pe buze şi pe gât cuvinte de reproş, cărora ea nici măcar nu le răspunse, fiindcă aveau tonul unei rugăciuni, al unei adoraţii. În penumbră, camera văduvei Paracci deveni un templu. Mult timp, niciun cuvânt nu tulbură visul. Angiolina dădea desigur mai mult decât promisese. Îşi desfăcuse părul bogat şi Emilio se trezi cu capul pe o pernă de aur. Ca un copil, îşi scufundă faţa în şuviţele blonde spre a le simţi culoarea. Era o amantă care-i făcea pe plac şi – în patul acela el nu se putea plânge – îi ghicea cu o inteligenţă foarte fină dorinţele. Acolo totul devenea mulţumire şi plăcere.

Abia mai târziu amintirea acestei scene îl făcu să

scrâşnească din dinţi de furie. Patima îl eliberase pentru o clipă de dureroasa deprindere a observatorului lucid, dar nu-l împiedicase să-şi imprime în memorie fiecare amănunt al scenei. Abia acum putea spune că o cunoaşte pe Angiolina. Pasiunea îi dăduse amintiri de neşters, şi prin aceasta reuşea să reconstruiască sentimente pe care Angiolina nu le exprimase, ci, dimpotrivă, le tăinuise cu grijă. Cu judecata rece, el n-ar fi reuşit atât de bine. Astfel ştia, ştia cu certitudine apodictică de parcă i-ar fi spus-o limpede şi răspicat, că ea a cunoscut bărbaţi care o satisfăcuseră mai bine. Spusese de mai multe ori:

— Dar acum destul. Nu mai pot.

Căutase un ton de exclamaţie pe care nu-l găsise. El ar fi putut să împartă seara în două părţi. În prima, ea îl iubise; în a doua, se silise să nu-l respingă. Când părăsi patul, îşi trăda oboseala de-a mai sta cu el. Atunci, fireşte, pentru a o ghici toată, n-a mai trebuit o mare putere de observaţie, pentru că văzându-l şovăitor, ea îl împinse afară din pat, spunându-i în glumă:

— Să mergem, frumosule.

Frumosule! Cuvântul ironic trebuie să fi fost gândit de vreo jumătate de oră. I-l citise pe faţă.

Ca întotdeauna, ar fi avut nevoie să rămână singur pentru a avea timpul să-şi ordoneze propriile observaţii. Pentru moment, înţelese confuz că ea nu-i mai aparţine, aceeaşi impresie pe care o avusese în seara când se întâlnise cu Angiolina la Grădina publică pentru a-i aştepta pe Balli şi pe Margherita. Era o durere cumplită de amor propriu rănit şi de gelozie din cele mai amare. Vru să se elibereze de un asemenea sentiment şi nu putu s-o lase fără încercarea de a o recuceri.

O însoţi pe stradă, apoi, deşi spuse că e grăbită, o făcu să se întoarcă acasă pe strada străbătută de el în seara când o văzuse cu negustorul de umbrele. Via Romagna era tocmai aceea din seara memorabilă, cu arborii ei dezgoliţi, care se proiectau pe cerul senin, şi pământul denivelat acoperit de noroi gros. Marea deosebire era că o avea alături pe Angiolina. Dar atât de îndepărtată! Pentru a doua

oară, pe aceeaşi stradă, o căută.

Îi descrise alergătura de atunci. Îi povesti cum dorinţa de a o vedea îl făcu s-o zărească de mai multe ori în faţa lui, apoi cum o uşoară rană produsă în cădere îl făcuse să plângă pentru că era picătura ce umpluse paharul. Ea îl ascultă măgulită că inspirase o astfel de dragoste şi când el se înduioşă plângându-se că atâta suferinţă nu-i adusese toată dragostea la care se credea îndreptăţit, ea protestă cu tărie:

— Cum poţi să spui aşa ceva? Îl sărută pentru a protesta eficace.

Apoi însă o scrânti, ca de obicei, după ce se gândise bine:

— Nu m-am dat lui Volpini ca să fiu a ta?

Şi Emilio lăsă capul în jos, convins.

Acest Volpini, fără s-o ştie, îi otrăvea bucuriile pe care, după spusele Angiolinei, i le dăruise chiar el. În loc să sufere pentru indiferenţa Angiolinei la pomenirea numelui lui Volpini, Emilio se temu de ea şi de planurile pe care i le ghicea. La următoarea întâlnire, încă de la primele cuvinte, o întrebă ce garanţii avusese de la Volpini pentru a i se dărui.

— Oh, Volpini nu mai poate fără mine, spuse zâmbind.

Pentru moment, Emilio se linişti şi i se păru că garanţia aceea era suficientă. El însuşi, cu mult mai tânăr decât Volpini, nu putea fără Angiolina.

De-a lungul celei de a doua întâlniri, observatorul nu aţipi în el nicio clipă. Fu răsplătit printr-o descoperire foarte dureroasă: în timpul când, cu atâta efort, se ţinuse departe de Angiolina, cineva trebuie să-i fi ocupat locul. Un altul, care nu semăna cu niciunul dintre bărbaţii pe care îi cunoscuse şi de care se temea. Nu Leardi, nici Giustini, nici Datti. Probabil că acest bărbat îi împrumutase accente noi, bruşte, nu lipsite de spirit şi de jocuri de cuvinte grosolane. Pesemne că era un student, fiindcă ea mânuia cu mare dezinvoltură câteva cuvinte latineşti cu înţeles ruşinos. Răsări din nou nenorocitul acela de Merighi, care cu siguranţă nu putea să-şi închipuie că se abuza de el în continuare; el o învăţase şi cele câteva vocabule latineşti.

Ca şi cum ea ar fi fost în stare să cunoască latina fără să facă din asta, atâta timp, un titlu de mândrie! Dimpotrivă, cel care o învăţase latineşte trebuie să fi fost acelaşi care o învăţase şi nişte canţonete veneţiene foarte deocheate. Cântându-le, ea distona, dar chiar şi aşa trebuie să le fi auzit de mai multe ori, întrucât n-ar fi fost în stare să reproducă o singură notă din canţonetele auzite de la Balli. Era, desigur, un veneţian, fiindcă ea se complăcea adesea să imite pronunţia veneţiană pe care înainte, probabil, o ignorase. Emilio îl simţea lângă el, petrecăreţ şi zeflemitor; izbutea să-l reconstituie până la un anumit punct, dar apoi îi scăpa şi nu reuşi niciodată să-i cunoască numele. În colecţia de fotografii a Angiolinei nu era nicio figură nouă. Probabil că noul rival n-avea năravul să-şi dăruiască fotografia sau poate că Angiolinei i se părea o politică mai abilă să nu mai expună fotografiile din strângerea cărora îşi făcuse un scop în viaţă. Astfel, de pe perete lipsea şi aceea a lui Emilio. Nu avu nicio îndoială că dacă s-ar fi întâlnit din întâmplare cu individul acela, l-ar fi recunoscut după anumite gesturi pe care ea trebuie să le fi împrumutat de la el. Lucrul cel mai rău era că ea îi ghici gelozia numai din întrebarea repetată în legătură cu cine o învăţase cutare gest sau cutare cuvânt.

— Gelosule! zise cu o intuiţie surprinzătoare, văzându-l serios şi trist.

Da, era gelos. Suferea când după o ezitare ea îşi vâra cu un gest bărbătesc mâinile în păr, sau striga a mirare: „Ah, balena!”, sau atunci când, văzându-l trist, îl întreba: „Eşti cătrănit astăzi?” Suferea de parcă s-ar fi găsit faţă în faţă cu inaccesibilul său rival. Mai mult, cu închipuirea aţâţată de îndrăgostit ce era, crezu că descoperă în tonul vocii Angiolinei copii ale cuvintelor serioase şi oarecum poruncitoare ale lui Leardi. Chiar şi Sorniani trebuie s-o fi învăţat ceva şi până şi Balli lăsase o urmă, fiind imitat cu grijă într-o anumită afectare a lui, de uimire sau de admiraţie prostească. Emilio însuşi nu se recunoştea în niciun cuvânt sau gest al ei. Cu amară ironie se gândi o dată: „Poate că pentru mine nu mai este loc.” Cel mai

detestat rival rămânea necunoscutul. Era ciudat cum nu reuşise să-l pomenească pe bărbatul acela care trebuie să fi trecut recent prin viaţa Angiolinei, căreia îi plăcea atât de mult să se laude cu propriile succese, până şi cu admiraţia pândită în ochii bărbaţilor întâlniţi o singură dată pe stradă. Toţi erau îndrăgostiţi de ea nebuneşte.

— Cu atât mai mult merit am avut, afirma, rămânând tot timpul acasă, în timpul lipsei tale, şi asta după ce te-ai purtat aşa cum te-ai purtat cu mine.

Da! Voia să-l facă să creadă că, în timpul îndepărtării sale, nu făcuse altceva decât să se gândească la el. În fiecare seară, în familie, vânturase întrebarea dacă trebuie să-i scrie sau nu. Tatăl ei, care ţinea mult la demnitatea familiei, nici nu voise să audă de aşa ceva. Dat fiind că, la gândul unui asemenea consiliu de familie, Emilio începuse să râdă, strigă:

— Întreab-o pe mama dacă nu-i adevărat!

Era o mincinoasă îndărătnică, deşi, la drept vorbind nu cunoştea arta de a minţi. Era uşor s-o faci să se contrazică. Dar, când o astfel de contrazicere îi era demonstrată, se întorcea cu fruntea senină la primele afirmaţii, pentru că, în fond, nu credea în logică. Şi poate că era de ajuns o asemenea simplitate pentru a o salva în ochii lui Emilio.

Nu se poate spune că era prea rafinată în rele, şi-apoi lui i se părea că ori de câte ori îl înşela, avea grijă să-l înştiinţeze.

Nu-i era însă cu putinţă să afle motivele pentru care se simţea atât de indisolubil legat de Angiolina. Orice alt mic necaz ce survenea în viaţa lui neînsemnată, împărţită între casă şi birou, se anula imediat lângă ea. Dintre toate durerile pe care ea i le provoca, cea mai adâncă era aceea de a nu o putea găsi atunci când Emilio simţea nevoia să fie împreună, Nu rareori, alungat de-acasă de chipul trist al surorii sale, alerga la familia Zarri, deşi ştia că Angiolinei nu-i plăcea să-l vadă prea des în casa aceea, pe care o apăra cu atâta tărie de prihănire. Foarte rar o găsea acolo, iar mama ei, cu multă amabilitate, îl invita s-o aştepte, pentru că Angiolina avea să vină numaidecât. Fusese

chemată acum cinci minute de nişte doamne care locuiau aproape – un gest vag spre răsărit sau spre apus – ca să probeze o rochie.

Aşteptarea era pentru el nespus de dureroasă, dar rămânea vrăjit ore întregi să cerceteze cu atenţie faţa aspră a bătrânei, fiindcă ştia că întorcându-se acasă fără să-şi fi văzut amanta, nu şi-ar mai fi găsit liniştea. Într-o seară, scos din răbdări, deşi mama, curtenitoare ca întotdeauna, voia să-l reţină, sfârşi prin a pleca. Pe scări trecu pe lângă el o femeie, în aparenţă o femeie de serviciu, cu capul acoperit într-o broboadă, în care-şi ascundea şi o parte a feţei. O lăsă să treacă, dar când ea vru să se strecoare mai departe, o recunoscu, bănuind-o întâi după intenţia de a-i scăpa, apoi după mişcări şi statură. Era Angiolina. Întâlnind-o, se simţi pe dată mai bine şi dădu atenţie faptului că vorbind despre vecinele acelea care o chemaseră, arăta cu totul în altă direcţie decât cea indicată de mama sa, precum şi faptului, surprinzător, că nu-l mustra de a fi venit încă o dată în casa ei, s-o compromită. În seara aceea fu dulce, blândă, ca şi cum ar fi vrut să i se ierte o vină; dar el nu se pricepu să ghicească vreo vină în această drăgălăşenie, de care se bucura.

O bănui numai când veni îmbrăcată la fel şi la întâlnirile lor. Ea spuse că, întorcându-se târziu după ce fusese cu el, a fost văzută de nişte cunoscuţi şi-i era teamă să nu fie surprinsă chiar în clipa când ieşea din casa aceea care nu se bucura de cel mai bun renume; de aceea se masca în felul acesta. O, sfântă naivitate! Nu-şi dădea seama, dar flecărind astfel mărturisea că şi în seara în care o întâlnise pe scările casei ei, avusese temeinice motive de a se travesti.

Într-o seară sosi la locul întâlnirii cu peste o oră întârziere. Pentru ca ea să n-aibă nevoie să bată riscând să trezească atenţia celorlalţi chiriaşi, Emilio obişnuia s-o aştepte pe scările întortochiate şi murdare, rezemat de balustradă şi chiar aplecat pentru a zări punctul cel mai îndepărtat în care trebuia să apară. Când vedea venind vreun străin, se refugia în cameră şi printr-o asemenea

agitaţie continuă, nelinişstea lui creştea enorm. De altfel, i-ar fi fost cu neputinţă să stea nemişcat. În seara când a trebuit să stea închis în odaie, ca să lase lumea să treacă pe scări, se trânti de mai multe ori în pat, pentru a se scula numaidecât şi a-şi petrece timpul într-o frământare pe care o complica cu dibăcie. Mai târziu, gândindu-se din nou la starea în care se găsise în acea lungă aşteptare, i se păru de necrezut. Probabil că şi ţipase, de necaz.

Când Angiolina veni, în cele din urmă, apariţia ei nu fu de ajuns pentru a-l linişti, şi-i făcu reproşuri violente. Azvârli repede basmaua şi-şi încolăci braţele pe după gâtul lui; mânecile largi i le dezgoleau cu totul şi el le simţi fierbinţi. Avea ochii strălucitori şi obrajii înflăcăraţi. O bănuială înspăimântătoare îi trecu prin minte:

— Tu vii chiar acum de la altul, urlă.

Ea îl îndepărtă cu un protest relativ slab:

— Eşti nebun! zise şi, nu prea jignită, începu să explice motivele întârzierii. Doamna Deluigi n-o lăsase să plece, trebuise să dea fuga până acasă pentru a-şi schimba rochia şi maică-sa o pusese la treabă înainte de a ieşi. Erau temeiuri destule pentru a motiva chiar şi zece ore de întârziere.

Dar Emilio nu mai avea nicio îndoială: ea ieşea din braţele altuia şi îi străfulgeră prin minte – singura cale de a se salva din atâta murdărie – un gest, un gest de tărie supraomenească. Nu trebuia să se culce în patul acela; trebuia s-o respingă imediat şi să n-o mai revadă niciodată. Dar el ştia acum ce însemna *niciodată:* o durere, o părere de rău continuă, ore interminabile de nelinişte, altele de vise dureroase şi apoi inerţia, golul, moartea imaginaţiei şi a dorinţei, o stare mai dureroasă decât oricare alta. Îi fu frică. O trase spre el şi, drept singură răzbunare, îi spuse:

— Nu fac nici eu mai multe parale decât tine.

Atunci se revoltă ea şi, eliberându-se, spuse cu hotărâre:

— N-am permis niciodată nimănui să se poarte aşa cu mine. Plec!

Vru să-şi ia basmaua, dar el o împiedică. O sărută şi o îmbrăţişă, rugând-o să rămână. Nu săvârşi laşitatea de a-şi

renega cuvintele printr-o declaraţie, dar văzând-o atât de hotărâtă, el, care era încă răscolit numai de faptul că se gândise să ia o asemenea hotărâre, o admiră. Simţindu-se perfect reabilitată, ea cedă. Treptat, însă. Rămase, spunând că avea să fie ultima dată când se mai vedeau şi, doar în clipa despărţirii, consimţi să fixeze ca de obicei ziua şi ora viitoarei întâlniri. Simţindu-se pe deplin victorioasă, nu mai pomeni motivul certei şi nu încercă să-l facă să-şi schimbe părerea. El tot mai spera că o posesie atât de deplină ar fi sfârşit prin a înlătura violenţa sentimentului. Dar, dimpotrivă, se ducea la întâlniri cu aceeaşi dorinţă cumplită şi în mintea lui nu se potolea tendinţa de a reconstitui pe acea *Ange,* care era nimicită în fiecare zi. Nemulţumirea îl împingea să se refugieze în visele cele mai dulci. Angiolina îi dădea deci totul: posesia cărnii sale şi – fiindu-i izvor – visul poetului.

O visă atât de des infirmieră, încât încercă să continue visul şi lângă ea. Strângând-o în braţe cu violenta dorinţă a visătorului, îi spuse:

— Aş vrea să mă îmbolnăvesc ca să fiu îngrijit de tine.

— O, ar fi foarte frumos! zise ea, care în anumite ore s-ar fi pretat la toate dorinţele lui. Fireşte, fu de ajuns această frază pentru a anula orice vis.

Într-o seară, fiind cu Angiolina, îi veni o idee care, pentru seara aceea, îi alină mult starea sufletească. Fu un vis pe care-l avu şi-l desfăşură alături de Angiolina şi în pofida acestei apropieri. Erau cât se poate de nefericiţi din cauza relei stări sociale existente. Emilio era atât de convins, încât se închipui capabil chiar de o acţiune eroică pentru triumful socialismului. Toată nenorocirea lor era cauzată de sărăcie. Cuvintele lui arătau că ea se vindea şi că era împinsă s-o facă din pricina sărăciei familiei sale. Dar Angiolina nu le dădu atenţie şi vorbele i se păreau o mângâiere, şi-apoi nu avea decât impresia că el voia să se mustre pe sine.

Într-o altă societate, ar fi putut s-o facă să fie a lui, în mod public, imediat, fără să-i impună întâi să se dea croitorului. Îşi atribuia până şi minciunile Angiolinei, numai

ca s-o îmbuneze şi s-o determine să intre pe făgaşul ideilor sale, pentru a visa în doi. Ea ceru explicaţii şi el o lămuri, fericit că poate da glas visului, îi povesti ce luptă înspăimântătoare izbucnise între bogaţi şi săraci, între cei mulţi şi cei puţini. Nu exista îndoială asupra deznodământului luptei care avea să le aducă libertate tuturor şi lor înşile. Îi vorbi despre distrugerea capitalului şi despre munca paşnică, neistovitoare, ce va fi obligaţia tuturor. Femeia egală cu bărbatul, iar dragostea un dar reciproc.

Ea ceru alte lămuriri care-i tulburară visul şi apoi încheie:

— Dacă totul va fi împărţit, nu va exista nimic pentru nimeni. Muncitorii sunt nişte invidioşi, nişte trântori şi nu vor reuşi nimic.

El încercă să discute, apoi renunţă. Fata din popor ţinea cu bogaţii.

I se păru că ea nu-i ceruse niciodată bani. Ceea ce Emilio nu-şi putu tăgădui nici măcar lui însuşi, era că atunci când, conştient de nevoile Angiolinei, o obişnui să primească bani în loc de obiecte sau dulciuri, ea se arătă foarte recunoscătoare, afectând totuşi mereu o mare jenă. Şi această recunoştinţă se reînnoia la fel de vie cu fiecare dar pe care i-l făcea; de aceea, când simţea nevoia s-o întâlnească dulce şi drăgăstoasă, ştia foarte bine cum trebuie să se poarte. O astfel de nevoie era simţită de el atât de des, încât punga i se goli repede. Primind, ea nu uita niciodată să protesteze şi, dat fiind că acceptarea nu comporta decât un simplu gest, acela de a întinde mâna, pe când protestul se compunea din multe cuvinte, lui îi rămaseră întipărite mai mult acestea decât celălalt, şi continuă să creadă că şi fără asemenea daruri, legătura lor ar fi rămas aceeaşi.

Nevoile trebuie să fi fost mari în familia Angiolinei. Ea făcuse toate eforturile pentru a-l împiedica să vină pe neaşteptate la ea acasă. Vizitele neanunţate nu-i plăceau de loc. Dar ameninţările că n-o va găsi, că va fi zvârlit pe scări de mamă, de fraţi şi de tată, nu ajutară la nimic. Era sigur că, atunci când avea timp, seara târziu, şi pica pe

neaşteptate, i se întâmpla s-o găsească, deşi de multe ori se mulţumea să ţină tovărăşie bătrânei Zarri. Visele îl târau într-acolo. Spera mereu s-o găsească pe Angiolina schimbată şi venea grăbit să şteargă impresia – totdeauna tristă – a ultimei întâlniri.

Atunci ea făcu o ultimă încercare. Îi povesti că tatăl ei nu-i dădea pace şi că izbutise cu mare trudă să-l oprească de la un groaznic tămbălău. Tot ceea ce putu să obţină era promisiunea că se va abţine să folosească violenţa; bătrânul voia să-i spună părerile lui în faţă. După cinci minute, intră bătrânul Zarri. Lui Emilio i se păru că bătrânul, un bărbat înalt, slab, şubred de picioare, care abia intrat simţi nevoia să se aşeze, ştia că apariţia lui fusese anunţată. Primele sale cuvinte păreau pregătite să impună. Vorbea încet şi încurcat, dar răspicat. Spuse că pretindea să-şi poată îndruma şi ocroti fata, care avea nevoie de asta, fiindcă dacă n-ar fi avut el grijă, n-ar fi avut nimeni, deoarece ceilalţi fraţi – nu voia să-i vorbească de rău – nu se ocupau de treburile familiei. Angiolina păru că se complace în lunga introducere; deodată spuse că merge să se schimbe în camera de alături, şi ieşi.

Bătrânul pierdu imediat orice solemnitate. Privi în urma fiicei sale, ducând la nas o priză de tabac; făcu o pauză lungă, în timpul căreia Emilio chibzuia cuvintele cu care ar fi răspuns acuzaţiilor ce i-ar fi fost aduse. Tatăl Angiolinei privi apoi în faţa lui şi, îndelung, la propriile-i ghete. Doar întâmplător îşi ridică ochii şi-l văzu din nou pe Emilio.

— A, da, făcu, ca o persoană care regăseşte un obiect pierdut.

Îi repetă introducerea, dar cu mai puţină tărie; era foarte distrat. Apoi se concentră, cu o sforţare vădită, pentru a continua. Se uită la Emilio de mai multe ori, evitând mereu să-i întâlnească privirea şi nu vorbi decât în clipa când se hotărî să privească tabachera uzată pe care o ţinea în mâini.

Existau oameni răi care persecutau familia Zarri. Angiolina nu-i spusese? Făcuse rău. Existau deci oameni care stăteau la pândă pentru a prinde familia Zarri pe picior

greşit. Era nevoie să se păzească! Domnul Brentani nu-l cunoştea pe *Tic?* Dacă l-ar fi cunoscut, n-ar fi venit atât de des în casa lor.

Aici predica degeneră într-un îndemn dat lui Emilio să nu se expună – aşa de tânăr – atâtor primejdii. Când bătrânul înălţă ochii pentru a-l privi din nou pe Emilio, acesta ghici. În ochii aceia ciudat de albaştri, sub un păr cărunt argintat, strălucea nebunia.

De data aceea nebunul izbuti să înfrunte privirile lui Emilio.

— E adevărat că *Tic* locuieşte sus la Opicina, dar de acolo trimite lovituri în picioarele şi spinările duşmanilor lui. Adăugă posomorât: Aici în casă o ciomăgeşte până şi pe cea mică.

Familia mai avea un duşman: *Toc.* Acesta locuia în centrul oraşului. Nu bătea cu băţul, dar era mai rău. Îi luase familiei toate meseriile, toţi banii, toată pâinea.

În culmea furiei, bătrânul striga. Veni Angiolina, care ghici imediat despre ce era vorba.

— Pleacă, îi spuse tatălui cu mare supărare şi-l împinse afară.

Bătrânul Zarri se opri în prag, şovăitor:

— El, spuse arătându-l pe Emilio, nu ştia nimic nici despre *Tic,* nici despre *Toc.*

— Am să-i povestesc eu, zise Angiolina, râzând acum din inimă. Apoi strigă: Mamă, vino să-l iei pe tata.

Închise uşa. Emilio înspăimântat de ochii nebuni care-l priviseră atât de îndelung, întrebă:

— E bolnav?

— Vai, făcu Angiolina cu dispreţ, e un trântor care nu vrea să muncească. Într-o parte e *Tic,* în cealaltă *Toc* şi aşa dumnealui nu iese din casă şi ne face să trudim pe noi femeile.

Deodată izbucni în râs şi-i povesti că toată familia, spre a-i face pe plac bătrânului, se prefăcea că aude lovituri de ciomag care răzbăteau în casă dinspre *Tic.* Cu ani în urmă, când ideea fixă a bătrânului abia se născuse, stăteau la etajul cinci în Lazzaretto Vecchio, iar *Tic* stătea în Campo

Marzio şi *Toc* pe Corso. Se mutară, sperând că într-un alt cartier al oraşului bătrânul ar fi îndrăznit să iasă din nou pe stradă, dar iată că imediat *Tic* se stabilise la Opicina şi *Toc* pe via Stadion.

Lăsându-se sărutată, spuse:

— Ai avut noroc. Vai de capul tău, dacă tocmai în clipa aceea nu şi-ar fi amintit de duşmanii lui.

Astfel, deveneau tot mai intimi. El descoperise acum toate misterele casei. Şi Angiolina simţea că nimic din ea nu-l mai putea dezgusta pe Emilio şi la un moment dat găsi o expresie foarte frumoasă:

— Ţie îţi povestesc tot, ca unui frate.

Îl simţea cu totul al ei, chiar dacă nu abuza de el, fiindcă nu-i stătea în fire să profite de forţă şi să şi-o încerce, ci să se bucure de ea pentru a trăi mai bine şi mai fericită, astfel că renunţă la orice formă de respect, întârzia la întâlniri, deşi îl găsea de fiecare dată cu ochii scoşi, înfierbântat, violent. Deveni tot mai grosolană. Când era sătulă de mângâierile lui, îl respingea cu atâta violenţă, încât Emilio, râzând, îşi arăta teama că, mai curând ori mai târziu, are să-l ciomăgească.

Nu se putu încredinţa întru totul, dar i se păru că Angiolina şi Paracci, femeia care-i dădea camera cu chirie, se cunoşteau dinainte. Bătrâna o privea pe Angiolina cu un anumit aer matern, îi admira părul blond şi ochii frumoşi. Angiolina spunea apoi desigur că o cunoscuse zilele acelea, dar se trăda că îi cunoştea casa, cel mai ascuns ungher al ei. Într-o seară în care sosi mai târziu ca de obicei, bătrâna îi auzi certându-se şi interveni cu hotărâre în favoarea Angiolinei.

— Cum se poate să dojeneşti cu atâta asprime un îngeraş ca ăsta?

Angiolina, care nu refuza omagiile din orice parte ar fi venit, o ascultă, numaidecât zâmbitoare:

— Auzi? ar trebui să înveţi.

El o ascultă, într-adevăr, uluit de vulgaritatea femeii iubite.

Convins acum că n-o mai poate înălţa în niciun fel,

simţea uneori, foarte violent, nevoia de a coborî până la ea, sub ea. Într-o seară, îl respinse. Se spovedise şi în ziua aceea nu voia să păcătuiască. Simţi mai puţin vie dorinţa de a o avea decât de a fi, măcar o singură dată, mai grosolan decât ea. O sili cu brutalitate, luptând până la capăt. Când, cu răsuflarea tăiată începea să se căiască de atâta brutalitate, fu încurajat de o privire admirativă a Angiolinei. De-a lungul întregii seri, fu cu totul a lui, femeia cucerită care-şi iubeşte stăpânul. El îşi propuse să obţină, în acelaşi mod, şi alte seri asemănătoare, dar nu se pricepu s-o mai facă. Era greu de găsit, a doua oară, prilejul de a-i apărea brutal şi violent Angiolinei.

XI

ERA HĂRĂZIT DE SOARTĂ CA BALLI SĂ intervină mereu pentru a face mai dureroasă situaţia lui Emilio faţă de Angiolina. Căzuseră de mult de acord că iubita lui Emilio ar fi trebuit să-i pozeze sculptorului. Pentru a începe lucrul nu mai era nevoie decât ca într-o bună zi Emilio să-şi amintească şi s-o înştiinţeze pe Angiolina.

Întrucât era uşor de înţeles motivul unei asemenea slăbiri de memorie, Stefano îşi propuse să nu mai vorbească despre asta. I se părea că deocamdată nu poate face decât o figură din imaginaţie a Angiolinei, şi numai ca să-şi omoare timpul, complăcându-se doar cu ideea, montă armătura de sprijin şi o acoperi cu argilă, schiţând figura nudă. Înfăşură totul în cârpe ude şi gândi: „Un giulgiu”. În fiecare zi privea nudul, îl visa îmbrăcat, îl acoperea apoi din nou cu zdrenţele lui şi-l uda cu grijă.

Cei doi prieteni nu vorbiră deschis în această privinţă. Încercând să-şi atingă scopul fără s-o ceară formal, într-o seară Balli îi spuse lui Emilio:

— Nu mai ştiu să lucrez. Aş dispera, dacă n-aş avea în minte figura ei.

— Iar am uitat să-i vorbesc Angiolinei despre asta, zise Emilio fără să mai simuleze surprinderea celui care-şi dă seama de o greşeală involuntară. Ştii ce? Când o întâlneşti, vorbeşte-i tu; ai să vezi cum o să se grăbească să-ţi facă pe plac.

Era atâta amărăciune în această din urmă frază, încât lui Balli îi stârni mila, şi pentru moment părăsi subiectul. Ştia că apariţia lui între cei doi amanţi nu fusese prea fericită şi

nu voia să se amestece în treburile lor. Nu putea să se strecoare între ei cum făcuse, naiv, cu câteva luni în urmă, pentru binele prietenului, iar vindecarea lui Emilio trebuia să fie opera timpului. Frumoasa lui imagine atât de mult visată, singura care pentru moment l-ar fi putut împinge la lucru, era ucisă de incurabila dobitocie a lui Emilio.

Încercă să termine lucrarea cu un alt model, dar după câteva şedinţe, dezgustându-se, lăsă totul baltă. De fapt, asemenea părăsiri bruşte ale unor idei pe care le visase îndelung, se produseseră des în cariera lui. De data aceasta, şi nimeni n-ar fi putut spune dacă pe drept sau pe nedrept, dădea vina pe Emilio. Nu exista nicio îndoială că dacă ar fi avut modelul visat, şi-ar fi putut relua cu toată vigoarea lucrul, fie chiar pentru a-l distruge după câteva săptămâni.

Se abţinu să-i povestească toate astea prietenului şi fu ultimul menajament pe care i-l rezervă. Nu trebuia să-l facă pe Emilio să înţeleagă cât de importantă devenise şi pentru el Angiolina: ar fi însemnat să agraveze boala nenorocitului. Cine ar fi putut să-l facă să înţeleagă pe Emilio că fantezia artistului se oprise asupra acelui obiect, tocmai fiindcă în atâta puritate de linii descoperise o expresie inefabilă care nu era creată de aceste linii, ceva vulgar şi nepotrivit, pe care un Raffaello l-ar fi suprimat şi pe care el cu atâta plăcere l-ar fi reprodus, l-ar fi scos în relief?

Când se plimbau împreună pe străzi, nu vorbea despre dorinţa lui, dar Emilio n-avea niciun avantaj de pe urma unui asemenea menajament, pentru că dorinţa pe care prietenul nu îndrăznea s-o exprime, i se părea mai mare decât în realitate, şi era cumplit de gelos din pricina asta. Acum Balli o dorea pe Angiolina la fel de mult ca şi el. Cum să se apere de un astfel de duşman?

Nu putu să se apere! Îşi dezvălui gelozia, dar nu voia să vorbească despre ea; ar fi fost stupid să se arate gelos pe Balli după ce îndurase concurenţa negustorului de umbrele. Această pudoare îl dezarmă. Într-o zi, Stefano se duse să-l ia de la birou, cum făcea deseori, spre a-l însoţi acasă. Se plimbau de-a lungul falezei, când o văzură înaintând în

direcţia lor pe Angiolina, scăldată toată în soarele amiezii, care i se juca în buclele blonde şi pe faţa puţin contractată de efortul de a ţine ochii deschişi în atâta lumină. Astfel Balli se găsi faţă-n faţă cu capodopera sa pe care, uitându-i conturul, o văzu în toate amănuntele. Fata înainta cu pasul ei ferm, care nu-i răpea nimic din graţia staturii drepte. Tinereţea întruchipată şi înveşmântată s-ar fi mişcat la fel în lumina soarelui.

— Ascultă! exclamă Stefano hotărât. Nu mă împiedica să fac o capodoperă din pricina geloziei tale prosteşti.

Angiolina le răspunse la salut, cum obişnuia de la o vreme, foarte serioasă; toată seriozitatea ei se concentra în salut şi probabil că şi această manifestare de seriozitate o deprinsese de curând. Balli se opri şi aşteptă un semn de aprobare de la celălalt.

— Fie, spuse Emilio maşinal, şovăitor, şi sperând ca Stefano să bage de seamă cu câtă durere încuviinţează. Dar Balli nu vedea altceva decât modelul care-i scăpa; alergă după el îndată ce Emilio rosti cuvântul de aprobare.

Astfel Balli şi Angiolina se reîntâlniră. Când Emilio îi ajunse din urmă, îi găsi perfect de acord. Balli nu se pierduse în mofturi şi Angiolina, roşie de plăcere, întrebase numaidecât când trebuia să vină. A doua zi, la nouă. Consimţi cu observaţia că, din fericire, în ziua următoare nu trebuia să meargă la familia Deluigi.

— Am să fiu punctuală, făgădui despărţindu-se.

Avea obiceiul să rostească multe cuvinte, primele care-i veneau pe buze, şi nu se gândi că promisiunea de a fi punctuală putea să-i displacă lui Emilio fiindcă opunea astfel întâlnirile cu Balli celor cu Emilio.

Păcatul o dată făptuit, Balli se întoarse cu gândul la prieten. Îşi dădu imediat seama că era vinovat faţă de el, şi-i ceru afectuos iertare lui Emilio:

— Nu mă puteam lipsi de ea, deşi ştiam că-ţi fac un necaz. Nu vreau să profit de faptul că te prefaci nepăsător. Ştiu că suferi. Greşeşti, greşeşti, dar ştiu că nici eu n-am avut dreptate.

Cu un zâmbet forţat, Emilio răspunse:

— Atunci n-am absolut nimic să-ţi spun.

Balli găsi că Emilio se purta mai aspru cu el decât ştia că merită.

— Aşadar, pentru ca să mă ierţi, nu-mi rămâne altceva decât s-o înştiinţez pe Angiolina să nu vină? Ei bine, dacă doreşti, fac şi asta.

Propunerea nu era de acceptat fiindcă acea biată femeie – Emilio o cunoştea de parcă ar fi făcut-o el! – îl îndrăgea pe cel care o respinge şi el nu voia să-i fie date noi motive să-l iubească pe Balli.

— Nu, spuse mai blând. Să lăsăm lucrurile cum sunt. Mă bizui pe tine, mai mult, adăugă râzând, numai pe tine.

Cu multă căldură, Stefano îl asigură că merită această încredere. Făgădui, jură că în ziua în care şi-ar fi dat seama că uită, în şedinţele cu Angiolina, chiar pentru o singură clipă, arta, ar fi dat-o afară pe fată. Emilio avu slăbiciunea să accepte promisiunea, ba ceru chiar să i se repete.

A doua zi, Balli veni la Emilio să-i dea raportul asupra primei şedinţe. Lucrase îndrăcit şi nu se putea plânge de Angiolina, care în poziţia ei nu prea comodă, rezistase cât putuse. Nu reuşea încă să înţeleagă ce o să iasă, dar Balli trăgea nădejdea de a reuşi. Era mai îndrăgostit ca oricând de ideea lui. Timp de opt sau nouă şedinţe n-avea să aibă nici măcar timpul să schimbe un cuvânt cu Angiolina.

— Când o să am ezitări din pricina cărora va trebui să mă opresc, îţi promit că n-o să flecărim decât despre tine; pariez că va sfârşi prin a te iubi din toată inima.

— Cel mult, şi n-o să fie rău, vorbindu-i despre mine ai s-o plictiseşti într-atât, încât n-o să te iubească nici pe tine.

În acele două zile nu putu s-o vadă pe Angiolina şi de aceea se întâlni cu ea doar duminică după-amiază, în atelierul lui Balli. Îi găsi în plin lucru.

Atelierul nu era altceva decât o magazie mare. I se lăsase toată grosolănia vechii destinaţii, pentru că Balli nu-l voia elegant. Pardoseala de lespezi rămăsese desfăcută ca atunci când se depozitau acolo baloturile cu mărfuri; doar la mijloc, iarna, un covor mare salva picioarele sculptorului de contactul cu pământul. Pereţii erau văruiţi grosolan şi ici şi

colo, pe postamente, se odihneau figurine de argilă sau de ghips, fireşte nu pentru a fi admirate, deoarece erau mai mult îngrămădite decât grupate. Confortul nu era, totuşi, trecut cu vederea. O sobă în chip de piramidă încropea aerul. O sumedenie de scaune şi jilţuri de formă şi mărime diferită, cu siluetele lor elegante, înlătura înfăţişarea de magazie a atelierului. Scaunele se deosebeau unele de altele pentru că Balli spunea că trebuie să se odihnească în conformitate cu visul care-i ocupa mintea. Ba chiar găsea că-i lipseau şi alte forme de scaune, cărora le simţea uneori nevoia. Angiolina poza pe un trepied căptuşit cu perne albe pufoase; în picioare, pe un scaun, lângă un alt trepied rulant, Balli lucra la figura abia schiţată.

Văzându-l pe Emilio, sări jos pentru a-l saluta cu însufleţire. Şi Angiolina îşi părăsi poza şi se aşeză pe pernele albe; părea că se odihneşte într-un cuib. Îl salută pe Emilio cu multă amabilitate. Nu se mai văzuseră de atâta vreme. Îl găsea cam palid. Nu cumva se simţea prost? Brentani nu reuşi să-i fie recunoscător pentru atâtea manifestări de dragoste. Ea voia probabil să-i arate gratitudinea pentru că o lăsa atât de singură cu Balli.

Stefano se opri în faţa operei sale.

— Îţi place?

Emilio privi. Pe o bază informă se înălţa îngenuncheată o figură aproape umană, cu umerii înveliţi, vădit ai Angiolinei ca formă şi atitudine. Lucrată până la acest punct, figura avea ceva tragic. Părea că e îngropată în lut, că face sforţări uriaşe să se elibereze. Şi capul pe care câteva tuşe puternice scobiseră tâmplele şi neteziseră fruntea, apărea ca o ţeastă anume acoperită cu pământ, ca să nu strige.

— Vezi cum se naşte o operă, spuse sculptorul aruncând o privire, o mângâiere asupra întregii lucrări. Ideea este toată în ea; lipseşte doar forma.

Dar ideea n-o vedea decât el. Ceva fin, aproape inefabil. Din lutul acela trebuia să se înalţe o rugăciune, rugăciunea unei făpturi care pentru o clipă crede şi care poate n-avea să mai creadă niciodată. Balli explică şi forma pe care o dorea. Baza ar fi rămas necizelată şi figura s-ar fi desăvârşit

în sus, până la păr, care trebuia să fie aranjat cu cochetăria coaforului de cel mai modern rafinament. Părul era destinat să nege rugăciunea pe care chipul ar fi exprimat-o.

Angiolina reveni la poză şi Balli la lucru. Timp de o jumătate de oră poză cu toată conştiinciozitatea, închipuindu-şi că se roagă cum îi poruncise sculptorul, pentru a avea o expresie de implorare pe faţă. Lui Stefano nu-i plăcea această expresie şi, observat doar de Emilio, avu un gest de dispreţ. Bigota aceasta nu ştia să se roage. În loc să-şi înalţe privirile cucernic, şi le azvârlea cu neobrăzare în sus. Cocheta cu Domnul Dumnezeu.

Oboseala Angiolinei începu să se trădeze prin răsuflarea grea. Balli nu-şi dădea de loc seama de asta deoarece ajunsese la un punct important al lucrării sale: apleca acest biet cap pe umărul drept, fără cruţare.

— Eşti obosită tare? o întrebă Emilio pe Angiolina şi, întrucât Balli n-o vedea, îi mângâie şi-i sprijini bărbia. Ea mişcă buzele pentru a-i săruta mâna, dar nu-şi schimbă poziţia.

— Pot să mai rezist puţin.

O, cât de minunată era, sacrificându-se astfel pentru o operă de artă. Dacă el ar fi fost artistul, ar fi considerat acest sacrificiu ca pe o dovadă de iubire.

Puţin mai târziu, Balli îngădui o scurtă odihnă. El nu-i simţea nevoia, desigur, şi între timp îşi făcu de lucru în jurul postamentului. În lunga lui mantie de pânză avea o înfăţişare sacerdotală. Angiolina, aşezându-se lângă Emilio, îl privea pe sculptor cu o admiraţie abia stăpânită. Era un bărbat frumos, cu barba elegantă, căruntă, dar cu străluciri aurii; sprinten şi puternic, sărea dintr-o parte în alta fără ca statuia să se clatine şi era întruchiparea muncii inteligente, în veşmântul acela grosolan al lui, din care se ivea gulerul elegant al cămăşii. Şi Emilio îl admira, suferind.

Reîncepură în curând lucrul. Sculptorul turti încă puţin capul fără să-i pese că în felul acesta îl făcea să-şi piardă şi puţina formă dobândită. Adăugă lut într-o parte, luă din cealaltă. Era de presupus că reproduce, dat fiind că privea des modelul, dar lui Emilio nu i se păru că argila ar reda

vreuna din trăsăturile Angiolinei. Când Stefano termină de lucrat i-o spuse, şi sculptorul îl învăţă să privească. Deocamdată asemănarea nu exista, decât dacă priveai capul dintr-un singur punct. Angiolina nu se recunoscu şi chiar îi displăcu faptul că Balli credea a-i fi reprodus chipul în lucrarea aceea informă. Emilio văzu însă această asemănare foarte evidentă. Chipul părea adormit, imobilizat de o faşă legată strâns, ochii, neschiţaţi, păreau închişi, dar se înţelegea că adierea vieţii era pe punctul de a însufleţi totul.

Balli acoperi figura cu o pânză udă. Era satisfăcut de munca lui, şi în acelaşi timp era neliniştit.

Ieşiră împreună. Arta lui Balli era într-adevăr singurul punct de contact între cei doi prieteni; vorbind despre ideea sculptorului, se simţiră apropiaţi şi, în după-amiaza aceea, legătura lor dobândi o duioşie pe care n-o mai avusese de multă vreme. De aceea Angiolina se distră mai puţin simţindu-se aproape o intrusă. Balli, căruia nu-i plăcea să fie văzut într-o asemenea companie pe străzile încă scăldate de lumina zilei, ţinu ca ea să le-o ia înainte, ceea ce Angiolina şi făcu, înţepată, cu năsucul în vânt. Balli vorbi tot timpul despre statuie, în timp ce Emilio urmărea cu ochii mişcările fetei. În toate orele acelea, nu mai fu loc pentru gelozie. Balli visa, iar când se ocupa de Angiolina, era numai pentru a o ţine la distanţă, fără să glumească şi fără s-o jignească.

Era frig şi sculptorul propuse să intre într-o cârciumă să bea vin fiert. Pentru că în local era lume multă şi un miros acru de mâncare şi tutun, hotărâră să rămână în grădină. La început Angiolina, speriată de frig, protestă, dar apoi, când Balli spuse că era un lucru foarte original, se înfăşură în mantila ei şi se distră, văzându-se admirată de cei care ieşeau din sala încălzită şi de chelnerul care-i servea alergând. Balli nu se sinchisea de frig şi privea paharul de parcă şi-ar fi descoperit în el ideea; Emilio era ocupat să încălzească mâinile pe care Angiolina i le încredinţase. Era prima dată când ea îi permitea s-o mângâie în prezenţa lui Balli şi el se bucura intens.

— Făptură dulce! murmură şi ajunse chiar să-i sărute obrazul, pe care ea îl apăsă pe buzele lui.

Era o seară senină, albastră; vântul şuiera deasupra clădirii înalte de care nu erau apăraţi. Ajutaţi de băutura caldă şi aromată pe care o sorbiră pe nerăsuflate din belşug, rezistară aproape o oră în aerul acela aspru. Fu pentru Emilio un alt episod de neuitat al dragostei sale. Curtea aceea întunecată, albastră, şi grupul lor la un capăt al mesei lungi de lemn, Angiolina lăsată definitiv lui de către Balli, şi, mai mult decât supusă, iubitoare.

La înapoiere, Balli spuse că în seara aceea trebuia să se ducă la carnaval; era sătul până-n gât de el, dar se obligase faţă de un prieten, un doctor în medicină care ca să se distreze acolo, zicea că are nevoie de tovărăşia respectabilă a unui bărbat ca sculptorul, pentru ca astfel clienţii să-i scuze mai uşor prezenţa într-un asemenea loc.

Stefano ar fi preferat să se culce devreme ca să se întoarcă a doua zi la lucru cu mintea clară. Se înfiora la gândul că trebuia să petreacă atâtea ore în mijlocul hărmălaiei.

Angiolina îl întrebă dacă avea loja închiriată pentru tot sezonul şi vru apoi să ştie exact în ce loc.

— Sper, zise Balli râzând, că dacă te maschezi ai să vii să mă cauţi.

— N-am fost niciodată la un bal mascat, dădu asigurări Angiolina cu multă energie. Apoi adăugă, după ce se gândi la asta de parcă ar fi descoperit chiar atunci că existau baluri mascate: Mi-ar plăcea mult să merg.

Se stabili cât ai bate din palme: aveau să meargă la balul mascat care se dădea săptămâna viitoare în scop de binefacere. Angiolina sări în sus de bucurie şi păru atât de sinceră că până şi Balli îi zâmbi prietenos, ca unui copil căruia i-am oferit cu un efort mic o mare plăcere.

Când cei doi bărbaţi rămaseră singuri, Emilio recunoscu că şedinţa nu-i displăcuse. Despărţindu-se, Balli transformă în fiere bucuria trăită în ziua aceea, spunându-i:

— Ai fost mulţumit de noi? Recunoşti că am făcut tot posibilul ca să te satisfac.

Datora deci afabilitatea Angiolinei recomandărilor lui Balli, şi asta îl umili. Era un nou, puternic motiv de gelozie. Îşi propuse să-l facă pe Balli să înţeleagă că nu-i place să datoreze sentimentul Angiolinei voinţei altcuiva. Cu aceasta din urmă, avea să se arate de altfel, la prima ocazie, mai puţin recunoscător pentru manifestările de dragoste care-l făcuseră fericit cu puţin înainte. Era aşadar limpede de ce se lăsase cu atâta docilitate mângâiată în prezenţa lui Balli. Cât de subjugată era de sculptor! Pentru el ştia să renunţe la afectarea cinstei şi la toate minciunile de care Emilio nu ştia să se elibereze. Cu Balli era cu totul alta. Cu Balli care nu o poseda, îşi scotea masca, cu el nu!

A doua zi, dis-de-dimineaţă, dădu fuga la Angiolina, nerăbdător să vadă cum va fi tratat când nu e Stefano de faţă. Excelent! După ce se încredinţă că era el, însăşi Angiolina îi deschise uşa. Dimineaţa, era mai frumoasă. Odihna unei singure nopţi era de ajuns pentru a-i reda înfăţişarea senină de fecioară neprihănită. Capotul alb de lână, cu dungi albastre, cam tocit, urmărea supus formele precise ale trupului ei şi-i lăsa gol gâtul alb.

— Deranjez? întrebă posomorât, abţinându-se s-o sărute, pentru a nu-şi pierde posibilitatea de a găsi o uşurare în cearta pe care o punea la cale.

Ea nici nu băgă de seamă această îmbufnare. Îl primi în odaia ei.

— Mă duc să mă îmbrac fiindcă la nouă trebuie să fiu la doamna Deluigi. Între timp, tu citeşti scrisoarea asta – şi scoase cu nervozitate dintr-un coş o scrisoare – citeşte-o cu atenţie şi apoi sfătuieşte-mă.

Se întristă şi i se umplură ochii de lacrimi.

— Ai să vezi ce se-ntâmplă. Ţie am să-ţi povestesc tot. Eşti singurul om care mă poate sfătui. I-am povestit totul şi mamei, dar ea, sărăcuţa, n-are decât ochii ca să plângă.

Ieşi, dar se reîntoarse imediat.

— Ia seama, în caz că mama vine aici şi-ţi vorbeşte: ea ştie tot, în afară de faptul că m-am dat lui Volpini.

Îi aruncă o bezea cu mâna şi plecă.

Scrisoarea era de la Volpini, o scrisoare formală de

despărţire. Începea prin a-i spune că se purtase tot timpul cinstit, în timp ce ea – acum o ştie – îl trădase de la bun început. Emilio începu să citească mai grăbit scrisul acela ilizibil, temându-se să nu găsească motivată părăsirea prin numele lui. În scrisoare nu se vorbea despre el. Volpini fusese încredinţat că ea n-a fost logodnica, ci amanta lui Merighi. Nu voise să creadă asta, dar, de vreo câteva zile, ştia cu deplină siguranţă că ea fusese la câteva baluri mascate în compania unor domnişori. Urmau apoi fraze grosolane care, prost legate, dădeau impresia desăvârşitei sincerităţi a omului de treabă şi te făceau să râzi doar de câte un radical, care trebuia să fi fost copiat dintr-un dicţionar.

Intră bătrâna Zarri. Cu mâinile la locul obişnuit, sub şorţ, se rezemă de pat şi aşteptă răbdătoare ca el să termine de citit scrisoarea.

— Ce părere aveţi? întrebă cu glasul ei nazal. Angiolina zice că nu, dar mie mi se pare că s-a terminat cu Volpini.

Emilio rămăsese uimit de o singură afirmaţie a lui Volpini.

— E adevărat, întrebă, că Angiolina a fost aşa des la baluri mascate?

Tot restul, că fusese amanta lui Merighi şi a multor altora, era pentru el absolut adevărat şi i se părea chiar că pentru faptul că un altul fusese înşelat ca şi el, ba chiar mai mult decât el, lui trebuia să-i pese mai puţin de asemenea minciuni pe care le socotise totdeauna jignitoare. Dar scrisoarea îl învăţa şi pe el ceva nou. Angiolina ştia să se prefacă mai bine decât bănuise. Ieri îl înşelase până şi pe Balli cu expresia de bucurie arătată la gândul că merge pentru prima oară la un bal mascat.

— Toate sunt minciuni, spuse bătrâna Zarri cu calmul cu care se spun lucruri pe care le consideri crezute de cel care le ascultă. Angiolina vine în fiecare seară acasă direct de la lucru, şi se culcă numaidecât. O văd eu când se bagă-n pat.

Vicleană, bătrâna! Nu se lăsa câtuşi de puţin amăgită şi nu admitea să se creadă că minte.

Mama ieşi îndată ce intră fiica.

— Ai citit? întrebă Angiolina aşezându-se lângă el. Ce zici

de toate astea?

Supărat de-a binelea, Emilio spuse cu asprime că Volpini avea dreptate, pentru că unei logodnice nu-i era îngăduit să se ducă la baluri mascate.

Angiolina protestă. Ea la baluri mascate? Nu văzuse bucuria pe care o simţise aseară, la gândul că se va duce la un bal mascat, primul din viaţa ei?

Introdus în felul acesta în discuţie, argumentul pierdea orice tărie. Bucuria ei, citată ca o dovadă, trebuie să-i fi cerut un mare efort, dacă şi după aceea i se întipărise atât de bine în memorie. Mai aduse şi multe alte dovezi: fusese cu el în toate serile când nu era nevoită să se ducă la doamna Deluigi; n-avea nicio zdreanţă care să-i poată folosi să se mascheze, şi chiar conta pe ajutorul lui ca să facă rost de cele trebuincioase pentru mascarada plănuită. Nu-l convinse pe Emilio, sigur acum că ea fusese în tot timpul carnavalului o frecventatoare asiduă a balurilor mascate, dar atâtea dovezi aduse cu o însufleţire încântătoare îl îmbunară. Ea nu se supără pentru jignirea de a se fi îndoit de ea. Se agăţă de el, încerca să-l convingă şi să-l înduioşeze, şi Balli nu era acolo!

Apoi îşi dădu seama că avea nevoie de el. Nu voia încă să-l lase liber pe Volpini şi, pentru a-l păstra, conta pe sfaturile lui Emilio, în care avea încrederea enormă pe care o au inculţii în oamenii cu carte. Această observaţie nu-i răpi lui Emilio satisfacţia sentimentului care-i era dăruit, pentru că era mai bine decât să i-l datoreze lui Balli. Voi chiar să fie demn de aceste efuziuni şi începu să studieze cu toată seriozitatea problema care i se punea.

Trebui să-şi dea seama numaidecât că ea o înţelegea mai bine decât el. Cu mare isteţime ea observă că pentru a şti cum trebuia să se poarte, era nevoie să afle întâi dacă Volpini credea în informaţiile pe care le dădea drept sigure, sau scrisese acea scrisoare încercând să verifice nişte zvonuri vagi adunate de ici, de colo; şi-apoi, o scrisese cu hotărârea fermă de a se despărţi, sau ca o ameninţare, fiind gata să cedeze la primul pas pe care Angiolina l-ar fi făcut spre el? Emilio trebui să recitească scrisoarea şi nu-i

fu greu să admită că Volpini amesteca prea multe argumente pentru ca să aibă unul singur foarte bun. Ca nume nu-l pomenea decât pe acela al lui Merighi.

— În ce-l priveşte pe ăsta, ştiu foarte bine cum să răspund, zise Angiolina cu multă mânie. Va trebui să recunoască, totuşi, că el m-a avut primul.

Apucând pe calea aceasta, Emilio făcu o observaţie care întări felul de a vedea al Angiolinei. În încheierea grandilocventă, Volpini declara că o părăseşte, înainte de toate pentru că îl înşela, şi apoi fiindcă o găsea foarte rece şi simţea că nu-l iubeşte. Era oare momentul să se plângă de un defect, poate singurul de caracter, dacă celelalte acuzaţii aveau gravitatea atribuită doar de cel care scrisese? Angiolina îi fu foarte recunoscătoare pentru această observaţie care confirmă până la evidenţă temeinicia propriei interpretări şi nu aminti că îl îndreptase chiar ea într-o asemenea direcţie. O, ea nu era o femeie cu carte şi nici nu ţinea să i se aducă laude. Dădea o bătălie şi apuca orice armă ce i se părea bună, cu aceeaşi tărie, fără să se sinchisească de cel care a construit-o.

Nu voia să-i scrie imediat lui Volpini deoarece trebuia să se grăbească, fiind aşteptată de doamna Deluigi; dar la amiază avea să fie acasă şi-l ruga pe Emilio să vină şi el. Îl aştepta, şi până atunci, atât el, cât şi ea, urmau să se gândească numai la acest lucru. Mai mult chiar, el o să ia scrisoarea la birou, pentru a o studia pe îndelete.

Ieşiră împreună, dar ea îl preveni că trebuiau să se despartă înainte de a intra în oraş. Nu mai avea nicio îndoială că în Triest existau persoane însărcinate s-o spioneze în numele lui Volpini.

— Mârşavul! exclamă cu emfază. M-a nenorocit!

Îl ura pe bătrânul ei logodnic, de parcă într-adevăr el ar fi nenorocit-o.

— Acum, firește, ar fi bucuros să scape de obligaţii, dar o să-i arăt eu lui!

Mărturisi că îl ura cumplit. Îi era silă de el, ca de un animal murdar.

— Tu eşti de vină că m-am dat lui Volpini.

Văzându-l surprins de o asemenea învinovăţire, rostită pentru prima oară cu violenţă, se corectă.

— Dacă nu din vina ta, cu siguranţă din dragoste pentru tine.

Cu aceste dulci cuvinte îl părăsi şi el rămase convins că învinovăţirea nu fusese adusă pentru alt motiv decât pentru a-l determina s-o sprijine din răsputeri în lupta pe care Angiolina era pe punctul s-o înceapă împotriva lui Volpini.

Emilio o urmări un timp şi văzând-o în mijlocul străzii, oferindu-se cu neruşinare privirilor tuturor trecătorilor, fu cuprins din nou de boala care-i domina orice alt sentiment. Uitând de teama că se va agăţa de el, se bucură nespus de cele întâmplate. Abandonul lui Volpini o făcea să-i simtă nevoia şi, la amiază, timp de o oră întreagă, ar fi putut s-o ţină toată pentru el şi s-o simtă trup şi suflet a lui.

În oraşul laborios în care la ora aceea nimeni nu umbla de florile mărului, figura Angiolinei, graţioasă şi expresivă, cu acel pas liniştit şi cu ochiul atent la orice numai la drumul ei nu, atrăgea atenţia tuturor. Emilio simţi că, văzând-o, te gândeai imediat la alcovul pentru care era făcută. Nu scăpă toată dimineaţa de tulburarea pe care o stârnise în el această imagine.

Îşi propuse s-o facă pe Angiolina să simtă, la amiază, valoarea ajutorului său şi să se bucure de toate avantajele oferite de această situaţie excepţională. Fu primit de bătrâna Zarri, care cu multă amabilitate îl invită să ia loc în camera fetei. Obosit de scările urcate repede, se aşeză, sigur că o va vedea apărând pe Angiolina.

— N-a venit încă, zise bătrâna privind spre coridor, ca şi cum şi ea s-ar fi aşteptat s-o vadă apărând pe Angiolina.

— N-a venit? întrebă Emilio încercând o deziluzie atât de dureroasă încât nu-i veni să-şi creadă auzului.

— Nu înţeleg de ce întârzie, continuă bătrâna, privind mereu afară. O fi fost reţinută de doamna Deluigi.

— Până la ce oră ar putea să întârzie? întrebă el.

— Nu ştiu, răspunse cealaltă cu o mare naivitate. Ar putea să pice dintr-o clipă în alta, dar dacă a luat masa la doamna Deluigi, ar putea să întârzie până diseară.

Tăcu o clipă, căzând pe gânduri, apoi, mai sigură, adăugă:

— Nu cred însă să mănânce în oraş, fiindcă masa ei e gata dincolo.

Observator pătrunzător, Emilio îşi dădu foarte bine seama că toate aceste îndoieli erau simulate şi că bătrâna trebuia să ştie că Angiolina n-avea să vină prea curând. Dar, ca întotdeauna, spiritul lui de observaţie îi fu de puţin folos. Reţinut de dorinţă, aşteptă îndelung, în timp ce mama Angiolinei îi ţinea tovărăşie, tăcută, atât de serioasă, încât amintindu-şi-o mai târziu, Emilio o descoperi ironică. Cea mai mică dintre fete venise să stea lângă maică-sa şi se freca de şoldul ei ca o pisicuţă de canatul uşii.

Plecă de acolo mâhnit, salutat doar politicos la despărţire de bătrână şi de fetiţă. Mângâie părul acesteia din urmă, de aceeaşi culoare cu al Angiolinei. În afară de sănătatea înfloritoare, fetiţa semăna în general cu sora ei.

Se gândi că poate ar fi fost o hotărâre înţeleaptă să se răzbune pentru festa Angiolinei, neducându-se la ea până când nu l-ar fi chemat. Acum, că avea nevoie de el, ar fi venit să-l caute foarte curând. Dar seara, imediat după birou, bătu din nou drumul înapoi, propunându-şi să cerceteze între timp pricina inexplicabilei absenţe. Era foarte posibil să fie vorba de un caz de forţă majoră.

O găsi pe Angiolina încă îmbrăcată, ca atunci când o însoţise de dimineaţă. Se întorsese în clipa aceea. Se lăsă sărutată şi îmbrăţişată cu tandreţea pe care o manifesta atunci când avea nevoie să obţină o iertare. Obrajii erau aprinşi şi gura îi puţea a vin.

— Într-adevăr, am băut mult, zise numaidecât, râzând. Domnul Deluigi, un bătrân de cincizeci de ani, şi-a propus să mă îmbete; dar n-a reuşit, vezi!?

Şi totuşi, izbutise mai bine decât credea ea, o dovedea veselia ei nestăpânită. Se strica de râs. Era foarte frumoasă, cu o roşeaţă neobişnuită în obraji şi cu ochii strălucitori. El o sărută pe gura căscată, pe gingiile roşii, şi ea îl lăsă, pasivă, de parcă nu era în cauză. Continua să râdă şi povestea cu fraze ciuntite, că nu numai bătrânul,

dar toată familia se străduise s-o facă să-şi piardă capul şi că deşi erau atâţia, nu izbutiseră, încercă s-o aducă la realitate, vorbindu-i de Volpini.

— Lasă-mă-n pace cu neisprăvitul ăla! strigă Angiolina şi, văzându-l că stăruie, fără să răspundă, îl sărută şi îl îmbrăţişă cum făcuse el până atunci, pe gură şi pe gât, agresivă ca niciodată şi sfârşiră în pat, ea cu pălăriuţa încă pe cap şi cu pardesiu] pe ea. Uşa rămăsese larg deschisă şi era greu ca zgomotele acestei bătălii să nu ajungă până în bucătărie, unde se găseau tatăl, mama şi sora Angiolinei.

O îmbătaseră de-a binelea. Ciudată mai era şi casa asta Deluigi.

Plecă fără niciun resentiment faţă de Angiolma fiindcă satisfacţia lui, în seara aceea, fusese de-a dreptul desăvârşită.

A doua zi se întâlniră la amiază, amândoi foarte bine dispuşi. Angiolina îl asigură că mama nu observase nimic. Apoi spuse că-i părea rău că se lăsase surprinsă în starea aceea. Vina nu era a ei.

— Blestematul acela de bătrân Deluigi!

El o linişti, încredinţând-o că dacă ar fi stat în puterea lui, ea s-ar fi îmbătat o dată pe zi. Apoi compuseră scrisoarea către Volpini, cu o grijă de care n-ar fi părut capabili în starea sufletească în care se aflau.

Angiolina avea să pară superioară în interpretarea scrisorii lui Volpini; răspunsul curgea în întregime din pana expertă a lui Emilio.

Ea ar fi vrut să scrie o scrisoare plină de insolenţe; voia să reverse în cuvintele scrise doar indignarea unei fete cinstite, bănuită pe nedrept.

— Ba chiar, adăugă cu o ură nestăpânită, dacă Volpini ar fi aici, i-aş da o palmă, fără să aduc nicio justificare. S-ar convinge imediat că a greşit.

Nu era rău, dar Emilio ţinea să procedeze cu mai multă băgare de seamă. Cu o mare naivitate şi fără ca ea să se considere jignită din pricina asta, îi povesti că, spre a studia cu mai multă uşurinţă problema, îşi pusese întrebarea: cum s-ar fi purtat o fată cinstită în locul Angiolinei? Nu spuse că

întruchipase femeia cinstită în Amalia şi că se întrebase cum s-ar fi comportat sora lui în cazul când ar fi trebuit să răspundă la scrisoarea lui Volpini; îi comunică doar rezultatele obţinute. Femeia cinstită ar fi încercat întâi o mare, enormă surprindere; apoi, presupunerea că era vorba de o neînţelegere şi, în cele din urmă, dar abia în cele din urmă, bănuiala înspăimântătoare că toată scrisoarea era de atribuit dorinţei amantului de a se sustrage îndatoririlor sale. Angiolina fu încântată de toată această reconstituire de proces psihologic, şi Emilio se apucă imediat de lucru.

Se aşeză lângă el tăcută. Se muncea pentru ea şi, rezemată cu o mână de genunchiul bărbatului, cu capul foarte aproape de al lui, pentru a putea urmări ceea ce scria Emilio, se făcea simţită fără să-l incomodeze deloc la scris. Apropierea aceasta răpi scrisorii aspectul de pregătire rigidă şi – dacă n-ar fi fost destinată unui bărbat ca Volpini – şi eficacitatea, deoarece pierdu măsura demnă pe care Emilio se gândise că trebuie să i-o dea. De aceea pătrunse în frazele acelea ceva din Angiolina. Îi ieşeau din pană cuvinte grosolane şi le lăsa să se înşire, fericit că o vede topită de admiraţie, cu aceeaşi expresie cu care Balli o privise în urmă cu câteva zile, în atelier.

Apoi, fără s-o recitească, Angiolina începu să copieze proza aceea, foarte satisfăcută că-şi poate aşterne propria semnătură. Păruse mult mai inteligentă când chibzuise asupra felului de a se purta, decât acum prin aprobarea ei necondiţionată. Copiind, nu se pricepu să acorde scrisorii atenţia cuvenită, deoarece caligrafia îi dădea mult de furcă.

Privind plicul închis, întrebă pe neaşteptate dacă Balli nu mai vorbise de balul mascat la care promisese că o va duce. Moralistul ce dormita în Emilio nu se trezi, dar o sfătui să nu se ducă la balul mascat, de teamă să nu afle Volpini. Ea însă avea răspunsuri care înlăturau orice îndoială.

— Ba nu, am să mă duc la balul mascat. Până acum n-am fost din respect pentru mârşavul ăla, dar acum! Măcar de-ar afla.

Emilio stărui s-o vadă în aceeaşi seară. După-amiază

trebuia să-i pozeze lui Balli, apoi să dea fuga, o clipă, până la doamna Deluigi; de aceea nu se puteau întâlni decât târziu. Acordă întâlnirea dat fiind că – aşa cum declară – pentru moment, nu putea să-i refuze nimic; dar nu în odaia văduvei Paracci, fiindcă voia să fie devreme acasă. Ca în vremurile cele mai bune ale dragostei lor, aveau să se plimbe împreună la Sant'Andrea, apoi avea s-o conducă acasă. Era încă istovită – băuse atâta vin cu o zi înainte – şi avea nevoie de odihnă. Lui Emilio nu-i displăcu deloc propunerea. Una dintre caracteristicile lui esenţiale era de a se complăcea în evocarea sentimentală a trecutului. În seara aceea, avea să analizeze din nou culoarea mării, a cerului, şi a părului Angiolinei.

Îl lăsă să plece şi, ca ultim salut, îl rugă să pună la cutie scrisoarea pentru Volpini. Astfel, el se trezi în mijlocul străzii cu scrisoarea în mână, semn palpabil al acţiunii celei mai josnice pe care o săvârşise în viaţa lui, dar de care îşi dădu seama numai atunci când Angiolina nu mai era lângă el.

XII

SE ÎNTORSESE ACASĂ ŞI, CU PĂLĂRIA ÎN mână, stătea şovăitor, în bucătărie, nehotărât dacă să evite plictiseala de a rămâne o oră faţă în faţă cu sora lui mută. În clipa aceea auzi din odaia Amaliei murmurul a două sau trei cuvinte confuze, apoi o frază întreagă:

— Pleacă de-aici, spurcăciune.

Tresări. Glasul era foarte schimbat de oboseală şi emoţie, încât semăna cu acela al surorii sale numai aşa cum un urlet scos fără voie din gât poate semăna cu vocea modulată a celui care vorbeşte. Oare dormea şi visa acum şi ziua?

Deschise uşa, evitând să facă zgomot şi avu în faţa ochilor un spectacol de a cărui amintire nu se mai putu elibera niciodată. Toată viaţa lui fu de ajuns ca simţurile să-i fie izbite de unul sau de altul din amănuntele scenei aceleia, pentru a şi-o aminti numaidecât în întregime, pentru a-l face să simtă spaima, oroarea faţă de ea. Câţiva ţărani treceau cântând pe o stradă apropiată şi cântecul lor monoton aduse apoi mereu lacrimile în ochii lui Emilio. Toate sunetele care ajungeau la el erau monotone, fără căldură şi fără sens. Într-un apartament vecin, un diletant stângaci cânta fals la pian, un vals vulgar. Cântat aşa – şi îl mai auzi de nenumărate ori – valsul acela îi părea un marş funebru. Iar ceasul vesel, deveni trist pentru el. Amiaza trecuse de curând şi ferestrele dinspre stradă reflectau în odaia singuratică atâta soare încât te orbea. Şi totuşi amintirea momentului aceluia fu mereu legată de o senzaţie de întuneric şi de frig înfiorător.

Veşmintele Amaliei zăceau împrăştiate pe jos şi o fustă împiedicase uşa să se deschidă de tot; câteva rufe zăceau sub pat, bluza era închisă între cele două geamuri ale ferestrei şi cele două cizme erau puse cu vădită grijă, chiar în mijlocul mesei.

Aşezată pe marginea patului, acoperită doar de cămaşa scurtă, Amalia nu-şi dăduse seama de sosirea fratelui şi continua să-şi frece cu mâinile picioarele subţiri ca nişte scobitori. În faţa acestei goliciuni, încercă surprinderea şi durerea de a o descoperi asemenea unui copil prost hrănit.

Nu-şi dădu seama numaidecât că se afla în faţa unei delirante. Nu auzi gâfâiala; atribui poziţiei obositoare răsuflarea zgomotoasă şi atât de chinuitoare, încât îi mişca până şi şoldurile. Primul său sentiment fu de mânie: lăsat liber de Angiolina, o găsea gata pe cealaltă să-l sâcâie şi să-l îndurereze.

— Amalia! ce faci? o întrebă mustrător.

Ea nu-l auzi, în timp ce părea că ascultă acordurile valsului, pentru că îi marca ritmul prin truda intensă şi concentrată dedicată picioarelor.

— Amalia! repetă el slab, înspăimântat de evidenţa acelui delir.

Îi atinse umărul cu mâna. Atunci ea se întoarse. Întâi privi mâna a cărei atingere o simţise, apoi pe el în faţă; în ochii însufleţiţi de febră, nimic altceva decât efortul de a vedea, obrajii aprinşi, buzele vinete, uscate, informe ca o rană veche care nu se mai poate cicatriza. Apoi ochii i se îndreptară spre fereastra inundată de soare şi stingheriţi poate de atâta lumină, se întoarseră îndată spre picioarele goale asupra cărora se opriră cu multă curiozitate.

— Of, Amalia! strigă el lăsând ca spaima lui să se manifeste prin strigătul acesta, care ar fi reuşit s-o facă să-şi revină.

Omul slab se teme de delir şi de nebunie, ca de boli molipsitoare; sila pe care o încercă Emilio fu atât de mare, încât trebui să se stăpânească pentru ca să nu părăsească odaia. Învingându-şi repulsia cumplită, atinse din nou umărul surorii sale.

— Amalia! Amalia! strigă. Cerea ajutor.

Se simţi puţin uşurat, observând că îl auzise. Îl privise a doua oară, îngândurată, ca şi cum ar fi încercat să înţeleagă motivul acestor strigăte şi al apăsării repetate pe umărul ei. Îşi atinse pieptul, ca şi cum în clipa aceea îşi dădea seama de gâfâiala care o chinuia. Apoi uită iar de Emilio şi de gâfâială:

— Of, lighioane şi iar lighioane! şi vocea schimbată părea că vesteşte apropierea plânsului.

Îşi frecă picioarele cu amândouă mâinile; printr-o mişcare bruscă se aplecă de parcă ar fi vrut să surprindă un animal gata să fugă. Se pomeni cu un deget de la picior în mâna dreaptă; îl acoperi cu palma pe care apoi o ridică închisă de parcă ar fi prins ceva. Era goală însă, şi o privi de mai multe ori; apoi se întoarse la picior, gata să se aplece din nou pentru a reveni la această ciudată vânătoare.

Un fior de frig care o scuturâ, îi aminti lui Emilio că trebuie s-o convingă să se culce în pat. Se pregăti s-o ajute, cu un fior de durere la gândul că ar fi trebuit să folosească forţa. Reuşi însă foarte uşor, fiindcă Amalia se supuse la cea dintâi apăsare puternică a mâinii sale; vârî fără ruşine un picior după altul în pat şi se lăsă învelită. Dar, printr-o inexplicabilă ezitare, se rezemă cu un braţ de pat, ca şi cum n-ar fi vrut să se întindă toată. Foarte curând nu mai putu rezista în această poziţie şi se lăsă pe pernă, scoţând pentru prima oară un geamăt inteligibil de durere:

— Vai! Doamne, Dumnezeule!

— Dar ce ţi s-a întâmplat? întrebă Emilio, care datorită acestui geamăt conştient, crezu că-i poate vorbi ca unei persoane lucide.

Nu răspunse, ocupată din nou să caute ceea ce o neliniştea, sub pat. Se ghemui toată, duse mâinile la picioare şi păru că, pentru a face să funcţioneze capcana pe care o întindea lucrurilor sau animalelor care o chinuiau, reuşea chiar să-şi facă mai puţin zgomotoasă respiraţia. Îşi trase apoi spre ea mâinile strânse, pe care, cu o surprindere plină de îndoială, le găsi din nou goale. Un timp, sub pătură, fu cuprinsă de o nelinişte care o făcea să

uite de cealaltă, atât de cumplită, a respiraţiei grele.

— Te simţi mai bine? o întrebă Emilio, rugător. Voia să se consoleze la auzul propriului glas, pe care-l modulă cu blândeţe, încercând să uite ameninţarea de violenţă ce plutise asupra sa. Se aplecă spre Amalia pentru a se face înţeles mau bine.

Ea îl privi îndelung, suflându-i în faţă aburul precipitat şi slab al respiraţiei. Îl recunoscu. Căldura patului îi trezise probabil simţurile. Deşi soră-sa aiura Emilio nu uită că fusese recunoscut. Evident, Amalia se simţea mai bine.

— Acum să plecăm repede din casa asta, spusese, făcând să se înţeleagă fiecare silabă. Întinsese chiar picioarele, ca să iasă din pat, dar fiindcă el o reţinu cu mai multă putere decât era necesar, se resemnă îndată şi uită intenţia care o împinsese la gestul acela.

Îl repetă puţin mai târziu, dar nu cu aceeaşi energie, şi păru că-şi aminteşte că i se impusese să se culce şi i se interzisese să se dea jos din pat. Vorbea acum. I se părea că se mutase şi că era multă treabă de făcut, până peste cap de multă, pentru a pune atâtea lucruri în rânduială.

— Dumnezeule! Totul e murdar aici. Mi-am dat seama de asta, dar tu ai vrut să vii aici. Şi acum? Nu plecăm?

El încercă s-o liniştească, secondând-o. O mângâie, spunându-i că nu vedea că totul ar fi atât de murdar, şi că acum, deoarece tot se aflau în casa aceea, ar fi fost mai bine să rămână.

Amalia auzi cele spuse, dar auzi şi cuvinte pe care el nu le rostise; apoi zise:

— Dacă vrei tu, trebuie să fac aşa cum spui. Să rămânem, dar... e atâta murdărie...

I se prelinseră două lacrimi din ochii până atunci uscaţi: se rostogoliră ca două perle pe obrajii în văpaie.

Puţin mai târziu uită durerea aceea, dar delirul îi provocă altele noi. Fusese la pescărie şi nu găsise peşte.

— Nu-nţeleg! De ce ţin pescăria dacă nu au peşte? Te fac să umbli atâta, încoace şi încolo, pe frigul ăsta. Îl expediaseră pe tot şi nu mai era peşte pentru ei. Întreaga ei durere şi gâfâială păreau provocate de acel fapt.

Cuvintele stinse şi ritmate din cauza gâfâielii îi erau mereu întrerupte de câte un scâncet de spaimă.

Emilio n-o mai asculta: trebuia să iasă într-un fel din situaţia asta, să găsească posibilitatea de a chema un medic. Toate ideile sugerate de disperare fură examinate, ca şi cum ar fi fost cu putinţă să le şi realizeze. Privi în jurul lui pentru a găsi o frânghie cu care să lege bolnava de pat şi s-o poată lăsa singură; făcu un pas spre fereastră, pentru a striga de acolo după ajutor şi, în cele din urmă, uitând că nu era posibil să se facă înţeles de Amalia, începu să-i vorbească pentru a obţine promisiunea că o să stea liniştită în timpul absenţei lui. Apăsându-i uşor păturile pe umeri pentru a o face să înţeleagă că trebuie să rămână culcată, îi spuse:

— Ai să rămâi aşa, Amalia? Îmi promiţi?

Ea vorbea acum despre îmbrăcăminte. Aveau pentru un an şi de aceea nu mai era nevoie să cheltuiască, un an întreg.

— Nu suntem bogaţi, dar avem de toate.

Doamna Birlini însă, putea să-i privească de sus, fiindcă avea mai mult. Dar Amalia era mulţumită că doamna aceea avea mai mult, pentru că o iubea. Bolborosirea continua, copilărească şi calmă, şi era sfâşietor s-o auzi declarându-se atât de fericită în mijlocul atâtor suferinţe.

Emilio simţi că trebuia să ia urgent o hotărâre. Delirul Amaliei nu-i provocase niciun gest, niciun cuvânt violent şi, revenindu-şi din uluirea de care fusese cuprins încă din clipa în care o găsise în starea aceea, ieşi din cameră şi dădu fuga spre poartă. Avea să-l cheme pe portar, apoi să alerge la un doctor sau la Balli, să se sfătuiască. Nu ştia încă ce avea de făcut, dar trebuia să alerge undeva, s-o salveze pe nenorocita aceea. Vai, ce chin era să-şi amintească de goliciunea ei, care-i stârnea mila!

Pe palier se opri şovăitor. Ar fi vrut să se reîntoarcă la Amalia, să vadă dacă nu profitase de lipsa lui pentru a săvârşi vreun act nesăbuit. Se rezemă cu pieptul de balustradă să vadă dacă nu venea cineva. Se aplecă să vadă mai bine şi pentru o clipă, o clipă doar, gândul îi porni

aiurea; îşi uită sora care, agoniza poate, acolo aproape, şi-şi aminti că, exact în aceeaşi poziţie, obişnuia s-o aştepte pe Angiolina. Acest gând fu atât de puternic în clipa aceea scurtă, încât, silindu-se să vadă cât mai departe, căută să întrezărească în loc de ajutorul invocat, faţa îmbujorată a iubitei.

Se scutură scârbit.

O uşă se deschise şi se închise la etajul de sus.

Cineva – ajutorul – cobora la el. Urcă dintr-o singură săritură mai multe trepte şi se pomeni în faţa unei figuri feminine înalte şi puternice. Înaltă, puternică şi brună; altceva nu văzu, dar găsi îndată cuvintele potrivite:

— O, doamnă! o rugă. Ajutaţi-mă! Aş face pentru oricine ceea ce vă cer dumneavoastră.

— Dumneavoastră sunteţi domnul Brentani? întrebă un glas dulce şi figura brună care de fapt făcuse un gest de evitare, se opri.

El povesti că, întors acasă cu puţin mai înainte, o găsise pe sora lui în prada unui asemenea delir, încât nu îndrăznea s-o lase singură, cum ar fi fost nevoie, pentru a chema un doctor.

Doamna coborî treptele.

— Domnişoara Amalia? Sărăcuţa! Vin imediat cu dumneavoastră.

Era îmbrăcată în doliu. Emilio crezu că era o călugăriţă şi, după o uşoară ezitare, zise:

— Dumnezeu să vă răsplătească.

Doamna îl urmă în camera Amaliei. Emilio făcu câţiva paşi cu o teamă nespusă. Cine ştie ce spectacol nou îl mai aşteaptă. În camera de alături nu se auzea niciun zgomot, în timp ce lui i se păru că răsuflarea Amaliei trebuia să se audă în toată casa.

O găsi cu faţa la perete. Vorbea acum despre un incendiu; vedea flăcări care nu puteau să-i facă alt rău decât să răspândească, până la ea, o căldură înspăimântătoare. Se aplecă asupra ei şi, pentru a-i atrage atenţia, o sărută pe obrajii înfierbântaţi. Când Amalia se întoarse spre el, dori să asiste, înainte de a pleca, la

impresia pe care avea s-o facă asupra fetei vederea însoţitoarei pe care i-o lăsa. Amalia privi pe noua venită, o singură clipă, cu toată indiferenţa.

— V-o încredinţez, îi spuse Emilio doamnei.

Putea s-o facă. Doamna avea o înfăţişare blândă, de mamă; ochii ei mici îşi aşterneau privirile asupra Amaliei, plini de milă.

— Domnişoara mă cunoaşte, zise şi se aşeză lângă pat. Sunt Elena Chierici şi stau aici, la etajul trei. Vă amintiţi ziua în care mi-aţi împrumutat termometrul pentru a-i lua temperatura băiatului meu?

Amalia o privi.

— Da, dar arde şi o să ardă mereu.

— N-o să ardă mereu, spuse doamna Elena, aplecându-se spre ea cu un zâmbet de încurajare şi cu ochii umezi de compătimire. Îl rugă pe Emilio să-i dea, înainte de a pleca, o cană de apă şi un pahar. Pentru Emilio fu o treabă grea să găsească aceste lucruri într-o casă în care locuise cu nepăsarea celui care stă la hotel.

Amalia nu înţelese imediat că în paharul acela i se oferea o alinare; apoi sorbi cu înghiţituri mici, cu lăcomie. Când se lăsă să cadă din nou pe pernă, simţi o nouă uşurare: braţul moale al Elenei era întins pe pernă şi căpşorul ei se odihnea acum susţinut cu milă.

Un val de recunoştinţă umflă pieptul lui Emilio şi, înainte de a ieşi, îl tălmăci Elenei printr-o strângere de mână.

Alergă la atelierul lui Balli şi-şi întâlni prietenul care tocmai ieşea. Îşi închipui că poate o va întâlni pe Angiolina acolo; respiră uşurat găsindu-l pe Balli singur. Asupra propriei atitudini din timpul scurtei părţi din ziua aceea în care îşi închipuise că se mai putea întreprinde ceva pentru Amalia, nu avu niciodată remuşcări. În acele ore nu se gândi decât la sora lui, şi dacă s-ar fi întâlnit întâmplător cu Angiolina, ar fi tresărit dureros numai pentru că apariţia aceea i-ar fi amintit propria vină.

— O, Stefano! Mi se întâmplă lucruri atât de groaznice!

Intră în atelier, se aşeză pe scaunul cel mai apropiat de uşă şi, ascunzându-şi faţa în mâini, izbucni în suspine

disperate. N-ar fi putut să spună de ce tocmai atunci izbucnise în plâns. Începea să-şi revină din înspăimântătoarea lovitură primită şi dobândise din durerea răsfrântă uşurarea necesară, sau poate apropierea lui Balli – care-şi avea contribuţia sa la boala Amaliei – era cauza acelei emoţii atât de puternice? Cert e că el însuşi observă mai târziu că se complăcuse în a da durerii sale o expresie violentă; pentru el şi pentru Balli. Totul se domolea şi se îndulcea prin plâns; se simţea uşurat şi reconfortat. Chiar dacă – aşa cum credea – sora sa ar fi fost nebună, ar fi ţinut-o lângă el nu ca pe o soră, ci ca pe o fiică. Şi se complăcu în plânsul acela atât de mult, încât uită cât de urgentă era nevoia de a chema un medic. Acolo era locul lui, acolo trebuia să acţioneze în folosul Amaliei. În tulburarea sa, orice acţiune îi părea uşoară, şi numai prin simpla manifestare a propriei dureri crezu că avea să-l facă şi pe Balli să uite tot trecutul. În sfârşit avea să-l facă s-o cunoască pe Amalia, blândă, bună şi nenorocită cum era.

Povesti în toate amănuntele scena ce avusese loc cu puţin mai înainte: delirul, răsuflarea grea a Amaliei şi îndelungul răstimp în care, fiind singur, nu se putuse mişca din camera aceea, până la intervenţia providenţială a doamnei Chierici.

Balli reacţionă ca un om surprins de o nouă nenorocire – desigur, nu aşa cum sperase Emilio – şi, cu tăria caracteristică acestei stări sufleteşti, îl sfătui să alerge la doctorul Carini. Îi fusese prezentat ca un medic bun; mai mult, era prietenul său intim şi el ar fi ştiut să-l facă să se îngrijească de soarta Amaliei.

Emilio plângea şi nu dădea semne că are de gând să se urnească. I se părea că nu terminase încă; nu se dădea învins, şi căuta o frază cu care să-şi înduioşeze prietenul. Găsi una care-l făcu pe el însuşi să se înfioare:

— Nebună sau muribundă!

Vai, moartea! Era prima dată când şi-o închipuia pe Amalia moartă, dispărută, şi el, care îşi dădu seama pe loc că n-o mai iubeşte pe Angiolina, se vedea singur, ros de remuşcarea de a nu fi ştiut să se bucure de fericirea ce-i

fusese la îndemână până în ziua aceea, de a-şi închina viaţa unei fiinţe care avea nevoie de ocrotire şi de sacrificiu. O dată cu Amalia dispărea din viaţa lui orice speranţă de duioşie. Spuse cu glas profund:

— Nu ştiu ce simt mai mult: durere sau remuşcare.

Îl privi pe Balli pentru a vedea dacă fusese înţeles. Pe chipul lui Stefano se întipări o uimire sinceră.

— Remuşcare?

Socotise întotdeauna că Emilio e un frate model, şi o spuse. Aminti însă că Amalia fusese puţin neglijată din pricina Angiolinei şi adăugă:

— Desigur că nu merita osteneala să te ocupi atât de mult de o femeie ca Angiolina; dar sunt nenorociri care se întâmplă...

Balli îl înţelesese pe Emilio atât de puţin, încât declară că nu-şi dă seama de ce pierd atâta timp. Trebuiau să dea fuga la Carini şi să nu deznădăjduiască înainte de a afla ceea ce avea să spună doctorul despre starea Amaliei. S-ar fi putut ca simptomele care-i sperie pe profani să-l impresioneze mai puţin pe medic.

Era o speranţă şi Emilio se lăsă în întregime în voia ei. Pe stradă se despărţiră. Lui Balli i se păru că nu trebuie s-o lase pe Amalia prea mult singură cu o străină; Emilio să se întoarcă acasă: se va duce el să-l caute pe medic.

Amândoi începură să alerge. Graba lui Emilio era pricinuită de marea speranţă care se furişase cu puţin înainte în sufletul lui. Nu era deloc exclus ca acasă s-o poată găsi pe Amalia revenită în simţiri, salutându-l recunoscătoare pentru dragostea pe care i-ar fi citit-o pe faţă. Pasul lui grăbit însoţea şi înaripa visul. Niciodată Angiolina nu-i insuflase un astfel de vis, dictat de o dorinţă atât de puternică.

Nu suferi din pricina vântului aspru ce sufla de puţin timp, făcându-l să uite ziua călduţă, primăvăratecă aproape, care i se păruse în izbitoare contradicţie cu durerea lui. Străzile se întunecau repede: cerul era acoperit de nori mari, târâţi de un curent de aer care, la sol, nu se înregistra decât prin neaşteptata scădere a temperaturii. În

depărtare, Emilio văzu pe cerul întunecat vârful unui dâmb galben de lumina muribundă.

Amalia aiura ca mai înainte. Auzindu-i din nou glasul obosit, cu acelaşi timbru dulce, cu aceeaşi modulaţie copilărească întreruptă de gâfâială, îşi dădu seama că în timp ce afară el sperase nebuneşte, în patul acela bolnava nu-şi găsise o clipă de linişte.

Doamna Elena era legată de pat deoarece capul bolnavei se sprijinea pe braţul ei. Povesti însă că la puţin timp după plecarea lui, Amalia împinsese perna devenită supărătoare. Acum o acceptase iar.

Într-adevăr, sarcina bunei doamne se terminase, şi el i-o spuse exprimându-şi infinita recunoştinţă.

Femeia îl privi cu ochii ei buni şi nu mişcă braţul pe care căpşorul Amaliei se agita neliniştit. Întrebă:

— Şi cine mă va înlocui?

Aflând că el avea intenţia să se adreseze doctorului pentru o infirmieră cu platâ, îl rugă cu căldură:

— Atunci permiteţi-mi să rămân aici.

Şi îi mulţumi când el, mişcat, îi spuse că nu se gândise câtuşi de puţin s-o înlocuiască pe loc, dar că se temuse să n-o deranjeze reţinând-o. O întrebă apoi dacă nu trebuie să înştiinţeze pe cineva de motivul absenţei ei. Cu simplitate ea răspunse:

— N-am pe nimeni acasă care să poată fi surprins de absenţa mea. Închipuiţi-vă că servitoarea a intrat în serviciu la mine chiar azi.

Puţin mai târziu, Amalia puse capul pe pernă şi braţul doamnei fu eliberat. Atunci îşi putu scoate, în sfârşit, pălăria de doliu şi, aşezând-o deoparte, Emilio îi mulţumi din nou, fiindcă i se părea că gestul acesta întărea hotărârea ei de a rămâne lângă patul bolnavei. Ea îl privi mirată, fără să-l înţeleagă. Nici nu s-ar fi putut comporta mai simplu decât în felul acesta.

Amalia începu să vorbească iar, fără să se agite, fără să strige, ca şi cum ar fi crezut că-şi spusese mereu cu glas tare tot visul. Rostea începutul unor fraze, sfârşitul altora; bolborosea cuvinte de neînţeles, altele le silabisea clar.

Exclama şi întreba. Întreba agitată, niciodată mulţumită de răspuns, pe care nici nu-l înţelegea poate, pe deplin. Pe doamna Elena, care se aplecase asupră-i, pentru a-i ghici mai bine dorinţa pe care părea că vrea să şi-o manifeste, o întrebă:

— Dar tu nu eşti Vittoria?

— Nu, nu, spuse doamna, surprinsă.

Acest răspuns fu înţeles şi fu de ajuns pentru un timp ca să liniştească bolnava.

Puţin după aceea tuşi. Se sili să nu mai tuşească şi faţa ei căpătă expresia de tristeţe a unui copil; pesemne că încercase o suferinţă cumplită. Doamna Elena îi atrase atenţia lui Emilio asupra acestei expresii, apărute în timpul absenţei sale.

— Va trebui s-o semnalăm doctorului; se înţelege după tuse că domnişoara trebuie să fie bolnavă de piept.

Amalia avu mai multe accese de tuse slabă, sufocată.

— Nu mai pot, gemu şi plânse.

Dar plânsul îi mai scălda încă obrajii când ea şi uitase durerea. Gâfâind, vorbi din nou despre casa ei. Exista un nou mijloc pentru a face cafeaua ieftină.

— Acum se fac de toate. În curând se va putea trăit fără bani. Dă-mi puţină cafea din aceea, să-ncerc. Am să ţi-o dau înapoi. Mie-mi place dreptatea. I-am spus-o şi lui Emilio...

— Da, mi-aduc aminte, spuse Emilio, ca s-o liniştească. Ţie ţi-a plăcut întotdeauna dreptatea.

Se aplecă asupra ei, s-o sărute pe frunte.

Emilio nu uită niciodată nimic din delirul acela.

— Da, noi doi, făcu ea privindu-l, cu acel glas al deliranţilor, care nu ştii dacă e exclamativ sau întrebător. Noi doi, aici, liniştiţi, uniţi, numai noi doi.

Seriozitatea neliniştită a chipului însoţea gravitatea cuvântului şi răsuflarea grea părea expresia unei suferinţe cumplite. Puţin mai târziu însă, ea vorbea despre ei doi, singuri într-o casă ieftină.

Cineva sună. Erau Balli şi doctorul Carini. Emilio, îl cunoştea pe acesta din urmă, un bărbat la vreo patruzeci

de ani, brunet, înalt, slab. Se spunea că anii lui de universitate fuseseră mai bogaţi în distracţii decât în studii, în timp ce acum, fiind înstărit, nu căuta clienţi şi se mulţumea cu o situaţie subalternă la spital pentru a putea continua studiile neîmplinite înainte. Iubea medicina cu ardoarea diletantului; dar alterna studiul ei cu distracţii de tot felul, aşa că avea mai mulţi prieteni printre artişti decât printre medici.

Se opri în sufragerie şi, remarcând că Balli nu putuse spune despre boala Amaliei decât că era vorba probabil de un acces puternic de febră, îl rugă pe Emilio să-i vorbească ceva mai mult.

Emilio începu să povestească despre starea în care-şi găsise sora cu câteva ore în urmă, în casa singuratică, în care săvârşise pesemne ciudăţenii încă de dimineaţă. Descrise cu exactitate de amănunt delirul, manifestat întâi prin neliniştea care o făcea pe Amalia să caute insecte pe picioare, apoi printr-o pălăvrăgeală necontenită. Amintind şi analizând cu emoţie toată neliniştea din ziua aceea, vorbi plângând despre răsuflarea grea, apoi despre tuse, despre sunetul acela slab şi fals care părea produs de un vas spart, şi despre durerea puternică pe care fiecare acces de tuse i-o provoca bolnavei.

Doctorul încerca să-l încurajeze cu câte un cuvânt prietenesc, dar apoi, revenind la subiect, puse o întrebare care-i pricinui lui Emilio multă nelinişte:

— Şi înainte de dimineaţa aceasta?

— Sora mea a fost totdeauna slabă, dar sănătoasă.

Se compromisese prin această frază şi numai după ce o rosti fu cuprins de îndoieli. Nu fuseseră, desigur, semne de sănătate acele vise cu glas tare pe care le surprinsese. N-ar fi trebuit oare să vorbească despre ele? Dar cum s-o facă în faţa lui Balli?

— Înainte de ziua de azi, domnişoara s-a simţit întotdeauna bine? întrebă Carini cu aer neîncrezător. Chiar şi ieri?

Emilio se încurcă şi nu putu răspunde. Nu-şi amintea nici măcar dacă o văzuse pe sora sa în zilele precedente. Într-

adevăr, când o văzuse ultima oară? Poate cu luni în urmă, în ziua când o zărise pe stradă îmbrăcată în felul acela atât de ciudat.

— Nu cred să fi fost bolnavă înainte. Mi-ar fi spus-o.

Doctorul şi Emilio intrară în odaia bolnavei, în timp ce Balli, după o scurtă ezitare, se opri în sufragerie.

Doamna Chierici care se aşezase la căpătâiul bolnavei, se sculă şi se duse la picioarele patului. Bolnava părea aţipită dar, ca de obicei, vorbi ca şi cum s-ar fi aflat mereu într-o conversaţie şi ar fi avut de răspuns la întrebări sau de adăugat cuvinte la observaţii făcute înainte:

— Peste o jumătate de oră. Da, dar nu înainte.

Holbă ochii şi-l recunoscu pe Carini; spuse ceva care trebuia să fie un salut.

— Bună ziua, domnişoară, răspunse doctorul cu voce tare, cu intenţia vădită de a intra în starea delirului ei. Am vrut să viu să vă văd mai de mult, dar mi-a fost cu neputinţă.

Carini fusese în casa lor o singură dată şi Emilio se bucură că ea îl recunoscuse. Probabil că Amalia se întremase mult în cele câteva ore, pentru că la amiază nu-l recunoscuse nici pe el. Comunică această observaţie doctorului, încet.

Acesta era atent să examineze pulsul bolnavei. Apoi îi dezgoli pieptul şi-şi aşează urechea în diferite puncte. Amalia tăcea cu ochii îndreptaţi spre tavan. Apoi doctorul se lăsă ajutat de doamna Elena pentru a ridica bolnava şi a supune şi spatele aceleiaşi examinări atente. Amalia se împotrivi o clipă, dar când înţelese ce voiau de la ea, încercă chiar să se susţină singură.

Privea acum spre fereastra care se întunecase repede. Uşa era deschisă şi Balli, care se oprise în prag, fu văzut de bolnavă.

— Domnul Stefano, spuse ea fără nicio mirare şi fără să se mişte, deoarece îşi dăduse seama că voiau să stea nemişcată.

Emilio care se temuse de o scenă, îi făcu lui Balli un semn poruncitor să se retragă, şi doar gestul lui sublinie

importanta întâlnire.

Balli însă nu se mai putea retrage şi înaintă, în timp ce ea îl încuraja şi-l chema prin semne repetate din cap:

— De atâta vreme, bolborosi, vrând desigur să dea de înţeles că trecuse mult timp de când nu se mai văzuseră.

Când îi îngăduiră să se întindă din nou, îl privi mai departe pe Balli, pe care ea, şi în delir, continua să-l considere persoana cea mai importantă din camera aceea. Respiraţia i se îngreuiase şi mai mult din pricina oboselii provocate de mişcare, un uşor acces de tuse o făcu să-şi contracte faţa de durere, dar continuă să-l privească pe Balli. Chiar bând cu voluptate apa oferită de doctor, îşi ţinu ochii aţintiţi asupra lui Balli. Închise ochii şi păru că vrea să adoarmă.

— Aşa, totul e bine, spuse cu glas tare şi pentru câteva clipe se linişti.

Cei trei bărbaţi ieşiră din odaia Amaliei şi se opriră în cea alăturată. Emilio întrebă nerăbdător:

— Cum e, doctore?

Carini, care nu prea era deprins să se poarte cu clienţii, îşi exprimă cu simplitate părerea: o pneumonie. Considera starea bolnavei ca foarte gravă.

— Fără speranţă? întrebă Emilio, şi aşteptă cu nelinişte răspunsul.

Carini îi aruncă o privire compătimitoare. Spuse că mai există speranţă şi că văzuse chiar cazuri asemănătoare rezolvându-se pe neaşteptate printr-o sănătate deplină: un fenomen care-l surprindea şi pe medicul cel mai încercat.

Atunci Emilio se înduioşă. O, de ce să nu se adevereasc ă şi în cazul Amaliei fenomenul acela surprinzător? Ar fi fost de ajuns ca să-l facă fericit pentru toată viaţa. Nu era bucuria neaşteptată, darul generos al providenţei pe care şi-l dorise? Speranţa fu deplină pentru o clipă; dacă ar fi văzut-o pe Amalia mergând, dacă ar fi auzit-o vorbind cu judecată, n-ar fi putut nădăjdui mai mult.

Dar Carini nu spusese totul. El nu admitea că boala izbucnise chiar în ziua aceea. Era prea violentă ca să nu se fi manifestat cu o zi sau chiar două în urmă.

Emilio trebuia din nou să se dezvinovăţească pentru trecutul acela care zăcea atât de departe de el.

— Se poate, admise, dar mi se pare puţin probabil. Dacă a izbucnit ieri, trebuie să fi fost într-un fel atât de uşor, încât eu nu mi-am dat seama.

Apoi, jignit de privirea plină de reproş a lui Balli, adăugă:

— Nu mi se pare cu putinţă.

Aspru, cu tonul pe care toţi i-l tolerau, Balli îi spuse doctorului:

— Ştii, noi habar n-avem de medicină. Febra asta va dura mereu, până se termină boala? Nu vor fi şi pauze?

Carini răspunse că asupra evoluţiei bolii nu putea spune nimic.

— Mă aflu în faţa unei necunoscute, a unei boli căreia nu-i cunosc decât momentul actual. Se va produce o criză? Când? Mâine, în seara asta, peste trei sau patru zile, nu ştiu!

Emilio crezu că toate acestea îndreptăţeau cele mai îndrăzneţe speranţe şi-l lăsă pe Balli să continue să-i pună întrebări medicului. El o vedea lângă el pe Amalia vindecată, lucidă, capabilă să simtă dragostea lui.

Cel mai rău simptom pe care Carini îl observase la Amalia nu era febra, nici tusea; era forma delirului, acea flecăreală agitată şi continuă. Adăugă încet:

— Nu pare un organism în stare să suporte temperaturi ridicate.

Ceru cele trebuincioase pentru scris, dar, înainte de a scrie reţeta, zise:

— Pentru a combate setea i-aş da vin cu sifon. I-aş permite să bea un pahar de vin tare la fiecare două sau trei ore. Da, făcu şovăitor, domnişoara trebuie să fie obişnuită cu vinul.

Din două trăsături hotărâte de peniţă, scrise reţeta.

— Amalia nu-i obişnuită cu vinul, protestă Emilio. Ba chiar nu-l poate suferi, n-am fost niciodată în stare s-o fac să se deprindă cu el.

Doctorul făcu un gest de uimire şi-l privi pe Emilio ca şi când n-ar fi putut să creadă că spusese adevărul. Şi Balli îl

privi pe Emilio cu ochi iscoditori. Îşi dăduse seama că doctorul trăsese concluzia că din simptomele prezentate de boala Amaliei, avea de-a face cu o alcoolizată, şi-şi amintea că Emilio era în stare de cele mai false pudori. Voia să-l determine să spună adevărul, pe care doctorul trebuia să-l cunoască.

Emilio ghici semnificaţia acestei priviri.

— Cum poţi crede aşa ceva? Ea să bea! Nici apă nu poate să bea pe săturate. Îi trebuie o oră pentru un pahar de apă.

— Dacă dumneavoastră mă asiguraţi, spuse doctorul, cu atât mai bine, fiindcă un organism, oricât de slab, poate rezista la temperaturi ridicate, atunci când nu e istovit de alcool.

Privi reţeta puţin şovăitor, dar apoi o lăsă intactă şi Emilio îşi dădu seama că nu fusese crezut.

— La farmacie au să vă dea un lichid din care va trebui să-i administraţi bolnavei o lingură la fiecare oră. Chiar aş vrea să vorbesc cu doamna care o îngrijeşte.

Emilio şi Balli îl urmară pe doctor şi-l prezentară doamnei Chierici. Carini declară că dorea să i se pună bolnavei comprese reci pe piept şi adăugă că aceasta ar fi foarte folositor pentru tratament.

— Oh, dar o să le suporte! zise Elena cu o ardoare care-i uimi pe cei trei bărbaţi.

— Domol, făcu doctorul, Zâmbind mulţumit că vede bolnava pe mâini atât de binevoitoare. Nu vreau s-o siliţi, iar dacă va manifesta o repulsie prea puternică la rece, va trebui să renunţăm la o asemenea încercare.

Carini plecă făgăduind că se va întoarce a doua zi, devreme.

— Cum e, doctore? întrebă încă o dată Emilio cu glas rugător.

În loc de răspuns, doctorul rosti un cuvânt de încurajare, arătând că vrea să-şi amâne diagnosticul pentru ziua următoare. Balli ieşi cu Carini, promiţând că se va întoarce îndată; voia să stea de vorbă cu doctorul între patru ochi şi să afle dacă-i vorbise lui Emilio cu sinceritate deplină.

Emilio se agăţă cu toate puterile de speranţa lui. Doctorul

se înşela crezând că Amalia era o beţivă; întreaga sa prognoză putea deci să fie greşită. Necunoscând limita speranţelor, Emilio crezu chiar că sănătatea Amaliei mai putea să depindă de el. Era bolnavă, în primul rând, pentru că el îşi călcase îndatorirea de a o ocroti; acum însă, era acolo pentru a-i face toate voile şi asta doctorul n-o ştia. Se duse la patul Amaliei, ca şi cum ar fi vrut să-i mulţumească şi s-o mângâie, dar se simţi repede dezarmat. O sărută pe frunte, şi o privi îndelung cum răsuflă din greu pentru a lua puţin aer în bieţii ei plămâni.

Balli, revenit, se aţinu într-un colţişor cât mai îndepărtat de patul Amaliei. Doctorul nu putuse decât să-i repete ceea ce îi spusese şi lui Emilio. Doamna Elena ceru voie să plece o clipă în micul ei apartament, unde avea de dat o dispoziţie; urma să trimită servitoarea la farmacie. Ieşi însoţită de o privire admirativă a lui Balli. Nu era nevoie să-i dea bani fiindcă, după o veche obişnuinţă, Brentanii aveau cont deschis la farmacie.

Balli murmură:

— Bunătatea atât de simplă mă mişcă mai mult decât genialitatea cea mai înaltă.

Emilio luase locul lăsat de Elena. De la o vreme, bolnava nu mai rostea niciun cuvânt inteligibil; bâiguia nedesluşit de parcă voia să deprindă pronunţarea unor cuvinte dificile. Emilio îşi rezemă capul pe mână şi ascultă gâfâiala aceea mereu egală, foarte repede. O auzea de dimineaţă şi i se părea că devenise o însuşire a urechii lui, un sunet de care n-ar fi putut să se elibereze. Îşi aminti că, într-o seară, în ciuda frigului, se sculase din pat în cămaşă pentru a-i face o surpriză bietei sale surori, pe care o simţise că suferă alături de el: se oferise s-o însoţească la teatru în seara următoare. Simţise o mare mângâiere, remarcând recunoştinţa din glasul Amaliei. Apoi uitase clipa aceea şi nu mai încercase s-o repete. O, dacă ar fi ştiut că în viaţa sa exista o misiune atât de gravă ca aceea de a ocroti o viaţă încredinţată numai lui, n-ar mai fi simţit nevoia să se apropie de Angiolina. Acum, prea târziu poate, se lecuise de această dragoste. Plânse în tăcere, în umbră, amarnic.

— Stefano, chemă în şoaptă bolnava.

Emilio tresări şi-l privi pe Balli care se afla în partea odăii încă slab luminată de razele ce pătrundeau prin fereastră. Stefano nu auzise, pesemne, fiindcă nu se mişcase de la locul lui.

— Dacă vrei tu, vreau şi eu, zise Amalia.

Renăşteau o dată cu aceste cuvinte vechile vise, pe care brusca îndepărtare a lui Balli le înăbuşise. Bolnava deschisese acum ochii şi privea peretele din faţă:

— Eu sunt de acord, spuse, fă-o, dar repede.

Un acces de tuse o sili să-şi contracteze faţa de durere, dar numaidecât spuse:

— O, ziua cea frumoasă! Atât de mult aşteptată! Închise din nou ochii.

Emilio gândi că ar fi trebuit să-l îndepărteze pe Balli din cameră, dar n-avu curajul. Făcuse atâta rău odinioară, când se interpusese între Balli şi Amalia.

Bâiguiala bolnavei deveni, pentru un timp, de neînţeles, dar când Emilio începu să se liniştească, după un nou acces de tuse, ea spuse limpede:

— Vai, Stefano, mă simt rău.

— Pe mine mă strigă? întrebă Balli, sculându-se şi venind până la pat.

— N-am auzit, spuse Emilio tulburat.

— Nu înţeleg, doctore, spuse bolnava, adresându-i-se lui Balli, stau liniştită, mă îngrijesc şi mă simt tot timpul rău.

Mirat că nu fusese recunoscut, deşi fusese strigat, Balli vorbi ca şi cum ar fi fost el doctorul; o rugă să continue să fie cuminte şi o încredinţă că în curând se va simţi bine.

Ea continua:

— Ce nevoie aveam eu de toate astea... de toate astea... şi îşi lovi pieptul şi şoldul, de astea...

Gâfâiala se auzea doar în răstimpuri, dar acestea erau produse de ezitări, nu de lipsa de aer.

— De suferinţele astea, adăugă Balli sugerând cuvântul pe care ea îl căuta în zadar.

— De suferinţele astea, repetă recunoscătoare. Dar puţin mai târziu o cuprinse din nou îndoiala de a se fi exprimat

greşit şi, gâfâind, spuse: Ce nevoie aveam eu de astea... Astăzi! Ce-o să facem cu ele... cu ele... într-o asemenea zi?

Numai Emilio înţelese. Ea se visa la nuntă.

Amalia însă nu exprimă un astfel de gând. Repetă că n-avea nevoie de suferinţă, pe care socotea că nimeni n-o dorise şi tocmai acum... tocmai acum. Adverbul însă nu era precizat în niciun fel şi Balli nu-l putea înţelege. Când ea se lăsa pe pernă şi privea înaintea ei sau închidea ochii, se adresa cu o absolută familiaritate obiectului visurilor ei; când îi deschidea din nou, nu-şi dădea seama că obiectul acela se afla în carne şi oase lângă patul ei. Singurul care putea înţelege visul era Emilio care cunoştea toate faptele reale şi toate visele de dinaintea acestui delir. Se simţi mai inutil ca oricând lângă patul surorii sale. Amalia nu era a lui în delir; îi aparţinea şi mai puţin decât atunci când era lucidă.

Doamna Elena se apropie aducând cu ea compresele gata pregătite, şi toate cele necesare pentru a le izola şi a le împiedica să ude patul. Dezgoli pieptul Amaliei şi-l apără de ochii celor doi bărbaţi, aşezându-se în faţa lor.

Amalia scoase un uşor ţipăt de spaimă la senzaţia aceea neaşteptat de rece.

— O să vă facă bine, spuse doamna Elena, aplecată asupra ei.

Amalia înţelese, dar întrebă neîncrezătoare şi gâfâind:

— Face bine? Vru să scape însă de senzaţia aceea chinuitoare, spunând: Dar nu azi, nu azi.

— Te rog, surioară, se rugă Emilio cu căldură, găsind în sfârşit ceva de făcut, încearcă să ţii pe piept compresele astea. Au să te vindece.

Răsuflarea Amaliei păru că devine şi mai grea; din nou ochii i se umplură de lacrimi.

— E întuneric, spuse, întuneric de tot.

Era într-adevăr întuneric, dar când doamna Elena se grăbi să aprindă o lumânare, bolnava nici nu-şi dădu seama şi continuă să se plângă de întuneric. Încerca să exprime astfel o cu totul altă senzaţie apăsătoare.

La lumina palidă a lumânării, doamna Elena observă că

faţa Amaliei era îmbrobonată de sudoare; şi cămaşa era udă până spre spate.

— Să fie un semn bun? exclamă bucuroasă.

Între timp însă, Amalia care în delir era supunerea întruchipată, pentru a scăpa de apăsarea de pe piept şi a nu se împotrivi ordinului pe care-l simţise răsunându-i în ureche, împinse compresele spre spate. Dar şi acolo îi provocau o senzaţie neplăcută şi atunci, cu o îndemânare surprinzătoare, le împinse sub pernă, bucuroasă că găsise un loc unde putea să le ţină fără să aibă de suferit din pricina lor. Apoi cercetă cu ochiul neliniştit feţele celor doi infirmieri de care simţea că are nevoie. Când doamna Elena îndepărtă compresele din pat, ea avu o senzaţie şi un strigăt nedesluşit de surprindere: în timpul nopţii, manifestă cea mai mare luciditate, dar chiar şi atunci nu avu decât inteligenţa unui animal blând şi supus.

Balli se îngrijise să aducă, ajutat de Michele, diferite sticle de vin alb şi negru. Întâmplarea vru ca prima sticlă destupată să fie de vin spumos; dopul sări cu un zgomot puternic, atinse tavanul şi căzu în patul Amaliei. Ea nici măcar nu băgă de seamă, pe când ceilalţi, speriaţi, urmăriră cu privirile zborul proiectilului.

Apoi bolnava bău vinul oferit de doamna Elena, dând însă semne de silă. Emilio remarcă semnele acestea cu adâncă satisfacţie.

Balli oferi un pahar doamnei Elena, care primi cu condiţia ca el şi Emilio să bea împreună cu ea. Balli bău urându-i întâi, cu glas profund, sănătate Amaliei.

Dar sănătatea era foarte departe de biata Amalia.

— Vai, vai, pe cine văd! făcu ea puţin după aceea, cu voce clară privind în faţa ei. Vittoria e cu el! Nu poate să fie, fiindcă mi-ar fi spus-o.

Era pentru a doua oară când o numea pe aceasta Vittoria, dar acum Emilio înţelese, pentru că ghicise pe cine-l indicase bolnava prin acest el accentuat. Ea visa un vis de gelozie. Continuă să vorbească, dar mai puţin desluşit. Numai după câiguială Emilio putu să urmărească visul, care dură mai mult decât cele de dinainte. Cele două

personaje plăsmuite de aiureala ei se apropiaseră, iar biata Amalia spunea că e bucuroasă să le vadă şi să le vadă împreună.

— Cine spune că nu-mi face plăcere? Mie-mi face plăcere.

Urmă, apoi, un răstimp mai lung, în care murmură doar cuvinte nedesluşite. Poate că visul pierise de mult, iar Emilio căuta încă în aceste sunete surde, durerea geloziei.

Doamna Elena se aşezase din nou pe locul ei obişnuit, la căpătâiul bolnavei. Emilio se apropie de Balli care, sprijinit de pervaz, privea spre stradă. Furtuna ce ameninţa de câteva ceasuri, continua să se pregătească. Pe stradă nu căzuse încă nicio picătură de ploaie. Ultimele reflexe ale asfinţitului, îngălbenite de aerul tulbure, trimiteau pe caldarâm şi peste case reverberaţii ce păreau vâlvătăile unui incendiu. Cu ochii întredeschişi, Balli privea şi gusta ciudata culoare.

Emilio încercă din nou să se apropie de Amalia, ocrotind-o, apărând-o, în ciuda faptului că, până şi în delirul ei, aceasta îl respingea. Îl întrebă pe Balli:

— Ai observat cu ce strâmbătură de scârbă a băut vinul? Aşa arată faţa unui om obişnuit cu băutura?

Balli îi dădu dreptate, dar dorind să-l apere pe Carini, spuse cu obişnuitul său mod naiv de a se exprima:

— S-ar putea, totuşi, ca boala să-i fi alterat gustul.

De mânie, Emilio simţi un nod în gât:

— Tot mai crezi în vorbele dobitocului ăluia?

Dându-şi seama de starea prietenului său, Balli se scuză:

— Nu pricep nimic; siguranţa cu care a vorbit Carini mi-a trezit bănuiala.

Emilio plânse din nou. Mărturisi că nu atât boala sau moartea Amaliei îl făceau să dispere, cât gândul că a trăit mereu neglijată şi umilită. Acum, destinul implacabil se juca denaturând blânda, dulcea, virtuoasa fizionomie printr-o agonie a viciului. Balli căută să-l liniştească: gândindu-se bine, găsea şi el că e cu neputinţă ca Amalia să fi avut vreun viciu. De altfel, n-a vrut câtuşi de puţin s-o jignească pe sărmana fată. Cu o milă profundă, privind spre pat, zise:

— Chiar dacă presupunerea lui Carini ar fi fost exactă, n-aş fi dispreţuit-o pe sora ta.

Rămaseră multă vreme, în tăcere, la fereastră. Culoarea galbenă de pe stradă începea să se şteargă din pricina nopţii ce înainta repede. Numai cerul pe care norii continuau să se îngrămădească, rămânea limpede şi galben.

Emilio se gândi că poate nici Angiolina nu s-ar fi dus la întâlnire. Dar, dintr-o dată, uitând de la o clipă la alta ceea ce hotărâse încă dis-de-dimineaţă, zise:

— Acum, mă duc la ultima întâlnire cu Angiolina.

La drept vorbind, de ce nu? Vie sau moartă, Amalia avea să-l despartă pentru totdeauna de iubita lui, şi de ce să nu se ducă să-i spună Angiolinei că vrea să rupă definitiv orice legătură cu ea? Inima i se umplu de bucuria acestei ultime înfruntări. Prezenţa sa în camera bolnavei nu servea nimănui, în timp ce, întâlnindu-se cu Angiolina, aducea, imediat, un ultim sacrificiu Amaliei. Lui Balli, care, mirat de asemenea cuvinte, căuta să-l convingă să renunţe, Emilio îi spuse că se duce la întâlnire deoarece voia să profite de starea lui sufletească pentru a se elibera pentru totdeauna de Angiolina.

Stefano nu-l crezu; i se părea că-l aude vorbind pe veşnicul slab de înger Emilio şi vru să-l îmbărbăteze povestindu-i că în aceeaşi după-amiază fusese nevoit s-o alunge pe Angiolina din atelier. Spuse asta în cuvinte ce nu lăsau nicio îndoială asupra motivului.

Emilio păli. O, aventura lui nu murise încă. Renăştea chiar acolo, la patul surorii sale. Angiolina îl trăda din nou şi încă într-un fel nemaipomenit. I se păru că e prada aceluiaşi chin de care tânjea şi Amalia; chiar în clipa când îşi dădea seama că pentru Angiolina îşi uitase toate îndatoririle, ea îl înşela cu Balli. Singura deosebire între mânia care-l cuprinsese în alte rânduri şi cea care-i tăia acum răsuflarea, era că nu putea gândi altă răzbunare împotriva acestei femei decât părăsirea. În mintea lui răvăşită nu mai încăpea ideea răzbunării violente. Lucrurile aveau să se desfăşoare ca şi cum Balli nu i-ar fi mărturisit nimic. Nu

izbutise să-şi ascundă surprinderea dureroasă.

— Te rog, spuse cu un avânt pe care nu încercă să-l stăpânească, povesteşte-mi ce s-a întâmplat.

Balli protestă:

— În afară de ruşinea de a fi făcut prima oară în viaţa mea figura neprihănitului Iosif, nu ţin deloc s-o încerc şi pe aceea de a încredinţa istoriei toate amănuntele păţaniei mele. În schimb, tu eşti definitiv pierdut, dacă într-o zi ca asta te mai gândeşti la o asemenea femeie.

Emilio se apără. Spuse că încă în dimineaţa aceea hotărâse s-o părăsească pe Angiolina, astfel că vorbele lui Balli îi pricinuiseră o nouă durere numai pentru regretul de a fi închinat femeii aceleia o parte însemnată din viaţă. Stefano nu trebuia să creadă că s-ar fi dus la întâlnire cu gândul de a face o scenă Angiolinei. Zâmbi imperceptibil. O, departe de el astfel de gânduri! Dimpotrivă, cuvintele lui Balli avuseseră un efect atât de slab asupra lui, încât nu se simţea mai hotărât ca înainte să rupă această legătură.

— Toate mă emoţionează numai pentru că mă duc cu gândul la trecut.

Minţea. Prezentul se înflăcărase în el în chip uimitor. Unde era durerea care pusese stăpânire pe el în timpul îndelungatei, zadarnicei asistenţe pe care i-o acordase Amaliei? Tulburarea aceea nu constituia un sentiment nedorit. Ar fi vrut să alerge repede ca să ajungă cât mai curând clipa în care i-ar fi spus Angiolinei că nu voia să o mai revadă. Simţea însă nevoia de a obţine întâi consimţământul lui Balli. Nu-i fu greu, pentru că Stefano încercă în ziua aceea o compasiune atât de vie pentru el, încât nu avu curajul să se opună vreunei dorinţe de-a lui.

După o uşoară şovăire, Emilio, îl rugă pe Balli să rămână să-i ţină tovărăşie doamnei Elena. Spera să se întoarcă repede. Aşadar, încă o dată, Angiolina îi apropiase pe Stefano şi pe Amalia.

Balli îl povăţui pe Emilio să nu se înjosească făcându-i scene Angiolinei. Brentani schiţă un zâmbet calm de om superior. Chiar dacă Balli nu i-o cerea, îi dădea asigurarea că nici n-avea măcar să-i pomenească Angiolinei despre

acea ultimă trădare aflată atunci. Şi asta îi era, sincer, intenţia. Îşi închipuia cea din urmă întâlnire cu Angiolina, liniştită, poate chiar duioasă.

Avea nevoie să fie aşa. Avea să-i spună că Amalia murea şi că el renunţa la ea fără reproşuri. Nu o mai iubea, căci nu mai iubea pe nimeni în lumea asta.

Cu pălăria în mână se duse la patul Amaliei. Ea îl privi îndelung:

— Vii la prânz? îl întrebă. Apoi încercă să se uite în spatele lui şi-l întrebă iar: Aţi venit la masă? Îl căuta mereu pe Balli.

O salută pe doamna Elena. Avu o ultimă şovăire. Destinul se complăcuse să alăture mereu în chip ciudat nenorocirea Amaliei de dragostea sa pentru Angiolina; de aceea nu se putea întâmpla oare ca sora să-i moară tocmai când el se afla pentru ultima dată cu amanta? Se-ntoarse la patul bolnavei şi biata de ea i se păru întruchiparea însăşi a spaimei. Căzuse într-o parte cu capul jos de pe pernă, în afara patului. Zadarnic capul bolnavei, cu puţinu-i păr umed şi ciufulit, căuta un punct unde să se aştearnă. Era limpede că starea aceea putea prevesti numaidecât agonia; totuşi Emilio o părăsi şi ieşi.

Răspunsese noilor recomandări ale lui Balli printr-un nou zâmbet. Aerul rece al serii îl izbi, îl îngheţă până în fundul sufletului. El să se poarte brutal cu Angiolina! Pentru că ea ar fi fost pricina morţii Amaliei? O astfel de învinuire nu-i putea fi adusă. Vai, nenorocirea dăduse peste ea din întâmplare, nu era un rău săvârşit. Un om inteligent nu putea să fie violent, pentru că aici nu era loc pentru ură. Din vechea deprindere de a-şi cerceta sufletul şi de a se analiza, îi veni bănuiala că poate starea sa sufletească era rezultatul nevoii de a se scuza şi de a se ierta. Râse ca de un lucru foarte comic. Cât de vinovaţi fuseseră – el şi Amalia – că luaseră viaţa în serios atât de mult!

Pe faleză, după ce îşi privi ceasul, se opri. Aici timpul părea mai urât decât în oraş. Cu suflarea vântului se unea vuietul impunător al mării, un urlet cumplit adunat din diferite voci mai slabe. Noaptea era adâncă; din mare nu se

vedeau decât câteva valuri înspumate ici şi colo, pe care haosul le voise înfrânte înainte de a ajunge la ţărm. Pe vaporaşe, la mal, oamenii erau la datorie şi se vedea câte o figură de marinar, sus, pe catargele acelea care dansau obişnuitul dans în cele patru vânturi, lucrând în noapte şi în primejdie.

Lui Emilio i se păru că agitaţia aceea se potrivea cu durerea lui. În faţa ei, dobândea mai mult calm. Deprinderea literară îl făcu să compare spectacolul cu cel al vieţii lui. Şi acolo, în vârtej, în valurile care-şi transmiteau unul celuilalt mişcarea dobândită din inerţie – o încercare de a se înălţa se sfârşea într-o deplasare orizontală – el vedea nepăsarea destinului. Destinul nu era de vină, deşi exista atâta suferinţă.

Lângă el un marinar zdravăn, bine proptit pe picioarele vârâte în nişte cisme mari, strigă înspre mare un nume. După puţin timp îi răspunse un alt strigăt; atunci se aruncă spre un stâlp apropiat, dezlegă un odgon înfăşurat pe el, îl slăbi şi îl strânse din nou. Încet, aproape imperceptibil, unul dintre vasele de pescuit cele mai mari se îndepărtă de ţărm şi Emilio îşi dădu seama că vasul fusese legat de o geamandură din apropiere ca să nu se izbească de mal.

Marinarul voinic luă acum cu totul altă atitudine; se rezemă de stâlp, îşi aprinse pipa şi în hărmălaia aceea se odihni în tihnă.

Emilio se gândi că nenorocirea lui era inerţia propriului destin. Dacă, măcar o dată în viaţă, ar fi avut de dezlegat şi de reînnodat la timp un odgon; dacă destinul unui vas pescăresc, oricât de mic, i-ar fi fost încredinţat lui, grijii lui, energiei lui; dacă i s-ar fi impus să domine cu propria-i voce vuietele vântului şi ale mării, ar fi fost mai puţin slab şi mai puţin nefericit.

Se duse la întâlnire. Durerea avea să revină numaidecât după aceea; pentru moment însă iubea, în ciuda bolii Amaliei. Nu exista durere în ceasul acela în care putea să facă tocmai ceea ce firea îi cerea. Încerca sentimentul calm de resemnare şi iertare, cu voluptate. Nu avea în gând nicio frază prin care să-i arate Angiolinei în ce stare sufletească

era; dimpotrivă, ultima lor întâlnire trebuia să fie pentru ea absolut inexplicabilă, iar el avea să acţioneze ca şi cum o fiinţă mai inteligentă ar fi fost de faţă să-i judece pe amândoi.

Vremea se schimbase, bătea un vânt rece şi puternic, dar continuu şi egal; în aer nu mai era nicio luptă.

Angiolina îi ieşi în întâmpinare dinspre via Sant'Andrea. Văzându-l, exclamă furioasă de-a binelea – o disonanţă dureroasă în starea sufletească a lui Emilio:

— Sunt aici de o jumătate de oră. Eram gata să plec.

Cu blândeţe, o trase sub un felinar şi-i arătă ceasul care indica exact ora stabilită pentru întâlnire.

— Atunci m-am înşelat, spuse ea, nu cu mai multă blândeţe.

În timp ce el studia felul în care să-i spună ceea ce avea să facă la cea din urmă întâlnire a lor, ea se opri şi-i spuse:

— În seara asta ar trebui să mă laşi să plec. O să ne vedem mâine; e frig şi apoi...

Fu smuls din examenul pe care-l continua mereu asupra lui însuşi şi o privi, o observă; îşi dădu seama că nu frigul o făcea să dorească să plece. Îl izbi şi mai mult faptul de a o găsi îmbrăcată cu mai multă îngrijire decât de obicei. O rochie închisă cu care nu o mai văzuse niciodată, foarte elegantă, părea îmbrăcată pentru o mare ocazie; şi pălăria i se păru nouă, şi observă până şi pantofiorii nepotriviţi pentru a umbla cu ei pe Sant'Andrea, pe o vreme ca aceea.

— Şi apoi? repetă el oprindu-se lângă ea şi privind-o în ochi.

— Ascultă, vreau să-ţi spun tot, spuse ea luând o înfăţişare de confidenţă hotărâtă, cu totul nepotrivită, şi continuă nepăsătoare, fără să bage de seamă că privirea lui Emilio devenea tot mai piezişe: Am primit o depeşă de la Volpini în care îşi vesteşte sosirea. Nu ştiu ce vrea de la mine; dar la ora asta, cu siguranţă, se află acasă la mine.

Minţea, nu exista nicio îndoială. Iată că Volpini, căruia de dimineaţă el îi scrisese, venea, plin de remuşcare, înainte de a primi scrisoarea, ca să-şi ceară iertare.

Răscolit, râse trist.

— Cum? Cel care ţi-a scris ieri scrisoarea aceea, pică azi pe neaşteptate să şi-o ia înapoi, şi chiar îţi anunţă sosirea telegrafic. Lucruri mari! Lucruri mari! Să recurgă el la telegraf! Dar dacă te înşeli, şi în locul lui Volpini o fi altul?

Ea zâmbi sigură pe sine:

— A, ţi-a povestit Sorniani că m-a văzut acum două seri, târziu, pe stradă, însoţită de un domn? Tocmai părăsisem casa Deluigi în clipa aceea, şi, fiindu-mi frică să merg singură noaptea, tovărăşia aceea mi s-a părut binevenită.

El n-o auzea, dar ultima frază din ceea ce credea ea că era o justificare, o auzi şi, prin ciudăţenia ei, o reţinu:

— Ăla era un *Deo gratias* oarecare. Apoi continuă: Păcat că am uitat acasă depeşa. Dar dacă nu vrei să crezi, cu atât mai rău. Nu vin oare întotdeauna punctuală la toate întâlnirile? De ce-ar trebui să născocesc baliverne pentru ca să lipsesc?

— E uşor de înţeles! spuse Emilio râzând furios. Azi ai o altă întâlnire. Pleacă imediat! Cineva te aşteaptă.

— Ei bine, dacă crezi despre mine asta, e mai bine să plec! Vorbea hotărâtă, dar nu se mişcă.

Cuvintele avură pentru el acelaşi efect de parc-ar fi fost însoţite de actul imediat. Ea voia să-l părăsească!

— Aşteaptă întâi o clipă să ne explicăm!

Chiar şi în furia cumplită care-l cuprinsese, se gândi o clipă dacă nu era totuşi cu putinţă să revină la starea de calm resemnat în care se aflase cu puţin înainte. Dar n-ar fi fost drept să o trântească la pământ şi să o calce în picioare? O apucă de mână ca s-o împiedice să plece, se rezemă de felinarul din spatele lui şi-şi apropie chipul răvăşit de cel trandafiriu şi liniştit al ei.

— E ultima dată când ne mai vedem! urlă.

— Bine, bine, zise ea preocupată numai să scape din strânsoarea care îi făcea rău.

— Şi ştii pentru ce? Pentru că eşti o... Şovăi o clipă, apoi urlă acel cuvânt care până şi în furia lui i se părea excesiv, îl urlă victorios, biruindu-şi propria îndoială.

— Lasă-mă, strigă ea, desfigurată de furie şi de spaimă, lasă-mă sau strig ajutor!

— Eşti o... repetă el, care în cele din urmă, văzând-o enervată, putea renunţa la bătaie. Crezi oare că nu mi-am dat seama de mult cu cine am avut de-a face? Când te-am întâlnit îmbrăcată ca o servitoare, pe scările casei tale – aminti seara aceea în toate amănuntele – cu şalul acela grosolan colorat pe cap, cu mâinile calde încă de amor, mi-a venit în gând numaidecât cuvântul pe care ţi l-am spus acum. N-am vrut să ţi-l spun şi m-am distrat cu tine aşa cum făceau toţi ceilalţi, Leardi, Giustini, Sorniani şi... şi... Balli.

— Balli! râse ea urlând ca să domine vuietul vântului şi vocea lui Emilio. Balli se laudă; nu-i adevărat, nimic!

— Pentru că n-a vrut, prostul, din consideraţie pentru mine, ca şi cum pe mine m-ar mai putea interesa că te-a posedat un bărbat mai puţin, pe tine... şi pentru a treia oară, îi spuse vorba de ocară.

Ea îşi dublă sforţările ca să scape, dar efortul de a o ţine era acum pentru Emilio cea mai bună uşurare; îi înfigea cu voluptate degetele în braţele moi.

Ştia că în clipa în care ar fi lăsat-o liberă, ea avea să plece şi totul s-ar fi sfârşit într-un chip atât de diferit de cel pe care el îl visase.

— Şi te-am iubit, spuse, poate încercând să se liniştească, dar adăugă numaidecât: Am ştiut însă totdeauna ce eşti. Ştii ce eşti?

Vai, găsise în sfârşit o satisfacţie; trebuia s-o silească să mărturisească ce era.

— Hai, spune! Ce eşti?

Sfârşită în aparenţă, ei îi era acum teamă; palidă la chip îl fixa cu o privire care cerea compătimire. Se lăsa zgâlţâită fără să opună rezistenţă, şi lui i se păru că era gata să cadă. Slăbi strânsoarea şi o sprijini. Deodată ea scăpă şi începu să fugă disperată. Aşadar, iar minţise! N-ar fi putut s-o ajungă; se aplecă, căută o piatră şi, negăsind, adună pietricele pe care le aruncă după ea. Vântul le duse, şi una probabil că o lovi, fiindcă ea scoase un strigăt de spaimă; altele fură oprite de crengile uscate ale arborilor şi produseră un zgomot cu totul disproporţionat faţă de mânia

cu care fuseseră aruncate.

Ce să facă acum? Ultima satisfacţie după care tânjise, îi fusese refuzată. Cu toată resemnarea, totul rămânea dur, lipsit de delicateţe în jurul lui; el însuşi era brutal! Arterele îi zvâcneau din pricina furiei nemaipomenite; în frigul acela, ardea de mânie, de febră, nemişcat, pe picioarele-i paralitice, şi în el reapăruse observatorul calm care îl mustra.

— N-am s-o mai revăd niciodată, spuse ca pentru a răspunde unui reproş. Niciodată! Niciodată!

Iar când izbuti să meargă, cuvântul îi răsună în urechi în zgomotul propriilor paşi, în şuieratul vântului. În priveliştea tristă. Zâmbi singur, trecând din nou prin locurile pe unde venise şi amintindu-şi gândurile care-l însoţiseră până la întâlnirea aceea! Ce surprinzătoare rămâne realitatea!

Nu se duse imediat acasă. I-ar fi fost cu neputinţă să ia un aer de infirmier în acea stare sufletească. Visul îl stăpânea cu totul, într-atât încât n-ar fi ştiut să spună pe ce străzi s-a reîntors acasă. Vai! Dacă întâlnirea cu Angiolina ar fi fost aşa cum o dorise s-ar fi putut duce direct la patul Amaliei fără să-şi schimbe de fel expresia feţii.

Descoperi o nouă analogie între legătura sa cu Angiolina şi cea cu Amalia. Se despărţea de amândouă fără să poată rosti ultimul cuvânt care ar fi îndulcit cel puţin amintirea celor două femei. Amalia nu putea să-l mai audă; Angiolinei nu ştiuse să i-l spună.

XIII

PETRECU ÎNTREAGA NOAPTE LA CĂPĂTÂIUL Amaliei, într-un vis neîntrerupt. Nu pentru că s-ar fi gândit mereu la Angiolina, dar între el şi lucrurile din jur exista un văl care-l împiedica să vadă limpede. O mare oboseală îi înfrâna atât speranţele îndrăzneţe, pe care din când în când le avusese în timpul după-amiezii, cât şi disperările cumplite care-i aduseseră alinarea plânsului.

Acasă i se părea că totul se găsea în starea de mai înainte. Doar Balli îşi părăsise ungherul şi se aşezase la picioarele patului, alături de doamna Elena. O privi îndelung pe Amalia, sperând să poată plânge din nou. O cercetă pentru a-i simţi întregul chin, pentru a suferi împreună cu ea. Apoi se uită în altă parte, ruşinându-se; îşi dădu seama că tot căutând să se înduioşeze, ajunsese să făurească imagini şi metafore. Simţi din nou dorinţa să facă ceva şi-i spuse lui Balli că-i dă voie să plece, mulţumindu-i pentru ajutor. Dar Balli care nici măcar nu se gândise să-l întrebe cum a fost despărţirea de Angiolina, îl trase deoparte ca să-i spună că nu voia să plece. Părea încurcat şi trist. Mai avea de spus un lucru ce i se părea atât de delicat, încât nu îndrăznea să-l rostească fără o introducere pregătitoare. Erau prieteni de mulţi ani şi orice durere care-l putea atinge pe Emilio, el o simţea ca pe a sa. Apoi, hotărât, spuse:

— Sărmana, mă pomeneşte foarte des, rămân!

Emilio îi strânse mâna, fără să arate o prea mare recunoştinţă; acum – era atât de sigur, încât se liniştise cu totul – pentru Amalia nu mai exista nicio posibilitate de vindecare.

Îi povestiră că de câteva minute Amalia vorbea într-una de boala ei. Nu era un indiciu că febra a scăzut? El ascultă, convins că se înşelau. Ea delira:

— E vina mea că mă simt rău? Întoarce-te mâine, doctore, şi-o să mă simt bine.

Nu părea că suferă; avea faţa mică, mizeră, o faţă ce se potrivea cu trupul ei. Tot privind-o, el se gândi:

— O să moară!

Şi-o închipui moartă, liniştită, fără răsuflarea aceea grea şi nedelirând. Suferi la gândul acesta puţin afectuos. Se depărtă puţin de pat şi se aşeză la masă, unde se aşezase şi Balli. Elena rămase lângă pat. La lumina slabă a lumânării, Emilio îşi dădu seama că femeia plânge.

— Parcă sunt la patul fiului meu, zise ea, observând că lacrimile îi fuseseră văzute.

Amalia spuse pe neaşteptate că se simte foarte, dar foarte bine, şi ceru să mănânce. Timpul nu se scurgea normal la căpătâiul acestui pat, pentru cel care urmărea, pentru cel care trăia delirul bolnavului. Ea acuza în fiece clipă o altă stare sufletească sau noi întâmplări, şi-i făcea pe infirmieri să treacă împreună cu ea prin faze a căror desfăşurare în viaţa obişnuită durează zile şi luni.

Doamna Elena – amintindu-şi o prescripţie a medicului – îi pregăti şi oferi cafea, care fu băută cu voluptate. Imediat, delirul o purtă din nou cu gândul la Balli. Numai pentru un observator superficial, delirul acela era lipsit de noimă. Gândurile se amestecau, unul lua locul celuilalt, dar când se ivea din nou, reieşea că era tocmai cel care fusese abandonat. Ea născocise o rivală, pe Vittoria; o primise cu vorbe bune, apoi – aşa cum povesti Balli – între cele două femei se iscase o ceartă, care-i dezvăluise lui Balli că tocmai el e gândul dominant al bolnavei. Acum Vittoria revenea, Amalia o vedea apropiindu-se şi era îngrozită.

— Eu n-am să-i spun nimic! Am să tac, ca şi cum n-ar fi aici. Eu nu vreau nimic, să mă lase în pace.

Apoi îl strigă pe Emilio cu glas tare.

— Tu care eşti prietenul lui, spune-i că ea născoceşte totul. Eu nu i-am făcut nimic.

Balli crezu că o poate linişti:

— Ascultă, Amalia! Sunt aici şi n-aş crede nimic, dacă mi s-ar spune ceva rău pe seama dumitale.

Ea îl auzi şi-l examină îndelung.

— *Tu,* Stefano? nu-l recunoscu. Spune-i-o, atunci!

Sfârşită, lăsă iar să-i cadă capul pe pernă şi, din experienţa dobândită, toţi ştiau, că pentru moment, episodul era încheiat.

În timpul acestui răgaz, doamna Elena îşi împinse scaunul spre masa la care şedeau cei doi bărbaţi şi-l rugă pe Emilio, pe care-l vedea frânt, să se culce. El refuză, dar aceste cuvinte făcură loc, unei conversaţii între cei trei infirmieri, ce reuşi pentru câteva clipe să-i distragă.

Doamna Chierici, căreia Balli cu curiozitatea lui indiscretă îi puse câteva întrebări, povesti că atunci când o întâlnise Emilio, ea se ducea la liturghie. Acum, spuse, i se părea că se află de dimineaţă în biserică, şi simţea aceeaşi linişte a conştiinţei pe care o simte cel care s-a rugat cu fervoare. O spuse fără şovăire, cu tonul unui credincios care nu se teme de îndoielile altora.

Apoi începu o poveste ciudată, povestea ei înseşi: până la vârsta de patruzeci de ani, trăise lipsită de orice afecţiune, deoarece îşi pierduse părinţii foarte tânără; zilele solitare şi senine îi trecuseră fără dragoste. La vârsta aceea dăduse peste un văduv, care o luă în căsătorie, pentru a dărui o mamă băiatului şi fetei din prima căsnicie. De la bun început, cei doi copii s-au uitat chiorâş la ea, dar cu toate acestea simţea că-i iubeşte atât de mult, încât era sigură că va sfârşi prin a se face iubită. Se înşelă. Ei au considerat-o şi au urât-o întotdeauna ca pe o mamă vitregă. Rudele primei neveste se amestecau în relaţiile dintre copii şi noua lor mamă, şi-i făceau prin minciunile lor s-o urască, îndemnându-i să creadă că umbra mamei lor bune ar fi fost geloasă pe noua dragoste a tatălui.

— Eu, dimpotrivă, mă devotam tot mai mult, până am ajuns chiar s-o iubesc pe rivala care mi-i dăduse. Poate, adăugă cu o observaţie de analiză obiectivă, dispreţul care se citea atât de bine pe frumoasele feţişoare trandafirii mă

făcea să-i iubesc şi mai mult.

La puţin timp după moartea tatălui, fetiţa îi fu luată de o rudă care se încăpăţâna s-o creadă oropsită.

Băieţelul îi rămase ei, dar şi atunci când rudele nu mai erau în viaţă pentru a întreţine ura, acesta continuă, cu o încăpăţânare surprinzătoare pentru mintea lui fragedă, să aibă faţă de ea aceeaşi ostilitate arogantă, manifestată prin dispreţ şi mojicie. Se îmbolnăvi de scarlatină, dar şi în timpul febrei îi rezistă până când, sfârşit, cu câteva ore înainte de a muri, o îmbrăţişă, strigând-o mamă şi rugând-o să-l salveze. Apoi, doamna Elena se complăcu îndelung în descrierea copilului care o făcuse să sufere atât de mult. Îndrăzneţ, vioi, inteligent; înţelegea orice, numai dragostea ce i se dăruia, nu. Acum, viaţa doamnei Elena se consuma între casa pustie, biserica unde se ruga pentru cel care o iubise o singură clipă şi mormântul unde erau întotdeauna atâtea de făcut. Da! A doua zi, trebuia să se ducă negreşit, acolo, să vadă cum izbutise încercarea de a sprijini un arbore ce nu voia să crească drept.

— Am să plec eu, dacă Vittoria rămâne aici! strigă Amalia şi se sculă în capul oaselor.

Emilio, înspăimântat, ridică lumânarea ca să vadă mai bine. Amalia era lividă; faţa ei avea culoarea pernei pe care se proiecta. Balli o privi cu o evidentă admiraţie. Flacăra galbenă a lumânării se reflecta luminoasă pe faţa umedă a Amaliei încât părea însăşi luminozitatea acesteia; goliciunea, atât de strălucitoare şi de suferindă, striga. Părea întruchiparea plastică a unui strigăt de durere cumplit. Faţa aceea mică pe care pentru o clipă se întipărise o hotărâre fermă, ameninţa poruncitor. Fu o clipă: bolnava căzu din nou, liniştită de cuvintele pe care nu le înţelesese. Începu apoi să bolborosească iar molcom, de una singură, însoţind cu câte un cuvânt cursa vertiginoasă a viselor ei.

Balli spuse:

— Părea o furie bună şi blândă. N-am văzut niciodată aşa ceva.

Se aşezase şi privea în gol, cu ochiul lui de visător cu

care îşi căuta ideile. Era evident, şi Emilio simţi o mulţumire: Amalia murea iubită cu dragostea cea mai nobilă pe care Balli i-o putea dărui.

Doamna Elena reluă conversaţia de la punctul unde o lăsase. Poate că, liniştind-o pe Amalia, ea nu se despărţise nicio clipă de gândul cel mai drag. Chiar şi resentimentul faţă de rudele soţului era un element din viaţa ei. Povesti că ele o dispreţuiseră pentru că era fiica unui negustor de articole de fierărie.

— În orice caz, adăugă, numele Deluigi e un nume onorabil.

Emilio rămase uimit de soarta care făcea să se nimerească în casă un membru al familiei atât de des pomenită de Angiolina. O întrebă îndată pe Elena dacă avea şi alte rude. Ea spuse că nu, şi negă faptul că în oraş ar mai putea fi şi altă familie cu acest nume. Negă cu atâta tărie, încât el se văzu nevoit s-o creadă.

Astfel, şi în timpul acestei nopţi, gândul lui fu atras de Angiolina. Ca pe vremea ce i se părea atât de îndepărtată, când Amalia sănătoasă nu era pentru el decât o fiinţă chinuitoare a cărei apropiere trebuia evitată, Emilio fu copleşit de o dorinţă fierbinte de a da fuga la Angiolina, pentru a-i reproşa o trădare atât de cumplită, cea mai cumplită pe care ea o urzise. Acei Deluigi se iviseră pe neaşteptate, de la începutul legăturii lor, şi fuseseră născociţi – fiecare în parte – ca membri ai familiei, după nevoie. Cea dintâi fusese inventată bătrâna doamnă Deluigi, care o iubea pe Angiolina ca o mamă, apoi fata care o considera prietenă, şi în cele din urmă bătrânul care încercase s-o îmbete. O minciună repetată la fiecare întâlnire a lor, şi din pricina căreia pierise orice duioşie la amintirea Angiolinei. Chiar şi acele rare semne de dragoste pe care ea ştiuse să le simuleze, se dovediră cu o evidenţă clară drept ceea ce erau, nişte minciuni. Şi, totuşi, şi această nouă trădare el o simţi curând ca pe o nouă legătură. Amalia se mişca în zadar, chinuitor, în patul ei de suferinţă; mult timp însă el n-o mai văzu. Când recâştigă puţin calm, încercă durerea de a trebui să recunoască

adevărul: îndată ce ar fi dispărut boala Amaliei sau Amalia însăşi, el ar fi alergat din nou la Angiolina. Îndelung, pentru a exercita asupra lui însuşi o apăsare, încremeni pe loc şi jură să nu mai cadă iar într-o asemenea capcană:

— Niciodată, niciodată.

Iar această interminabilă noapte, cea mai chinuitoare în care veghease vreodată, şi care totuşi putea să devină motivul unor amarnice păreri de rău, se scurgea. Un orologiu bătu ceasurile două.

Doamna Elena îl rugă pe Emilio să-i dea o batistă, ca să şteargă faţa Amaliei. Pentru a nu trebui să părăsească odaia – după ce găsi cheile – el descuie dulapul surorii sale. Fu izbit numaidecât de un miros ciudat de medicamente parfumate. Puţina lenjerie era aranjată în sertarele mari, umplute ochi cu flacoane de diferite mărimi. El nu înţelese imediat şi, ca să vadă mai bine, luă lumânarea. Câteva sertare erau pline vârf de sticluţe strălucind vesel cu licăriri galbene, misterioase, de comoară închisă; în alte sertare mai era loc, şi aranjarea era făcută astfel încât se ghicea intenţia de a completa cu rânduială strania colecţie. O singură sticluţă nu era la locul ei, şi în ea mai era un rest de lichid străveziu. Mirosul lichidului nu lăsă loc îndoielilor; pesemne că era eter aromat. Doctorul Carini avusese dreptate: Amalia căutase uitarea în beţie. Nu simţi niciun resentiment pentru sora lui, nici măcar pentru o clipă, deoarece concluzia la care ajunse imediat fu una singură: Amalia era pierdută. Această descoperire îi fu de folos pentru că îl aduse, în sfârşit, din nou la ea.

Închise dulapul cu grijă. Nu fusese în stare să ocrotească viaţa surorii sale; avea să încerce acum să-i păstreze neştirbită reputaţia.

Zorile înaintau sumbre, şovăielnice, triste. Albeau fereastra, dar lăsau neatinsă noaptea dinlăuntrul odăii. Păru totuşi că pătrunsese o singură rază, fiindcă pe cristalele de pe masă lumina zilei se frânse colorându-se azurie şi verde, delicată şi blândă. Pe stradă sufla încă vântul, cu aceleaşi vuiete uniforme, triumfale, cu care bătea când Emilio o părăsise pe Angiolina.

În odaie era, dimpotrivă, o linişte adâncă. De câteva ore, delirul Amaliei nu se mai traducea decât prin cuvinte trunchiate. Se liniştise, întorcându-se pe partea dreaptă, cu faţa foarte aproape de perete, cu ochii mereu deschişi.

Balli se duse să se odihnească în camera lui Emilio. Îi rugă să nu-l lase să doarmă mai mult de-o oră.

Emilio se aşeză din nou la masă. Se scutură îngrozit: Amalia nu mai respira. Şi doamna Elena băgase de seamă şi se sculase. Bolnava privea într-una peretele cu ochii holbaţi şi după câteva clipe începu din nou să răsufle. Primele patru sau cinci răsuflări părură de om sănătos, iar Emilio şi Elena se priviră zâmbind plini de speranţă. Dar foarte curând surâsul le muri pe buze, fiindcă respiraţia Amaliei se acceleră, pentru a se îngreuia şi pentru a se opri pe urmă din nou. Pauza dură de data aceasta atât de mult încât Emilio scoase un strigăt de spaimă. Respiraţia reîncepu ca mai înainte, pentru scurt timp calmă, şi imediat după aceea foarte precipitată. Se scurse un răstimp foarte dureros pentru Emilio. Deşi, după o oră de atenţie încordată, se putu încredinţa că acea oprire momentană a respiraţiei nu însemna moartea şi că răsuflarea regulată care-i urma nu prevestea sănătatea, Emilio, de spaimă, îşi ţinea răsuflarea când înceta aceea a Amaliei, se lăsa pradă speranţei nebuneşti când auzea că reîncepea respiraţia calmă şi ritmică, şi suferea până la lacrimi la dezamăgirea de a o vedea pe bolnavă gâfâind din nou.

Zorile luminau acum şi patul. Ceafa încărunţită a doamnei Elena – care, mulţumindu-se cu o odihnă superficială de bună infirmieră, ţinea capul lăsat pe piept – părea toată de argint. Pentru Amalia, noaptea n-avea să mai înceteze niciodată. Capul se distingea acum pe pernă cu trăsăturile precise. Părul negru nu avusese niciodată atâta importanţă pe acest cap, ca în timpul bolii. Părea un profil de om energic, cu pometii proeminenţi şi bărbia ascuţită.

Emilio îşi rezemă braţele de masă şi îşi îngropă fruntea în mâini. Ora la care el o maltratase pe Angiolina i se părea foarte departe, fiindcă nu se mai simţea în stare de o

asemenea acţiune. Nu mai găsea în el nici energia, nici brutalitatea de care fusese nevoie spre a o săvârşi. Închise ochii şi adormi. I se păru apoi că auzise mereu, chiar şi în somn, răsuflarea Amaliei şi că simţise în continuare, ca mai înainte, spaimă, speranţă şi dezamăgire.

Când se trezi era ziuă de-a binelea. Amalia, cu ochii holbaţi, privea fereastra. Emilio se sculă şi, simţindu-l că se mişcă, ea îl privi. Ce privire! Nu de febră, ci de om mort de oboseală, care nu mai e pe deplin stăpân pe ochii lui şi are nevoie de efort şi încearcă din nou să-i aţintească.

— Ce e cu mine, Emilio? Mor!

Redevenise lucidă şi el, uitând observaţia făcută cu privire la ochii aceia, îşi căpătă din nou speranţa. Îi spuse că a fost rău bolnavă, dar că acum, bineînţeles, se însănătoşea. Sentimentul pe care-l simţea în inimă se revărsă şi începu să plângă de bucurie. Sărutând-o, strigă că de acum înainte vor trăi amândoi uniţi, unul pentru celălalt. I se părea că toată această noapte chinuitoare nu existase decât pentru a-l pregăti în vederea unei astfel de neaşteptate şi fericite rezolvări. Mai târziu – îşi aminti cu ruşine această scenă – i se părea lui însuşi că voise să profite de singurul licăr de înţelegere al Amaliei, ca să-şi împace propria conştiinţă.

Doamna Elena veni în grabă să-l liniştească şi să-l îndemne să nu tulbure bolnava. Din nenorocire, Amalia nu înţelegea. Părea atât de mult fixată într-o idee unică, de parcă toate simţurile îi erau stăpânite de ea.

— Spune-mi, te rog, ce s-a întâmplat? Mi-e frică! Te-am văzut pe tine şi pe Vittoria şi...

Visul se amestecase cu lumea reală şi biata ei minte istovită nu putea să dezlege un ghem atât de încurcat.

— Caută să înţelegi! o rugă Emilio cu căldură. Ai visat într-una de ieri. Odihneşte-te acum, şi pe urmă ai să te gândeşti.

Ultima frază fusese rostită ca urmare a unui nou gest al doamnei Elena, care atrase astfel atenţia Amaliei asupra ei.

— Nu e Vittoria, spuse sărmana fată, vădit liniştită.

Vai, aceasta nu era limpezirea de minte care putea fi

considerată vestitoare a sănătăţii; se manifesta doar prin fulgere care ameninţau să lumineze şi să facă simţită durerea. Emilio se temu la fel de mult ca înainte de delir.

Intră Balli. Auzise vocea Amaliei şi venea şi el, surprins de nesperata ameliorare.

— Cum te simţi, Amalia? o întrebă afectuos.

Ea îl privi cu o expresie de surprindere neîncrezătoare:

— Aşadar, n-a fost un vis?

Îl privi îndelung pe Stefano; îşi privi apoi fratele şi apoi din nou pe Balli, ca şi cum ar fi vrut să compare cele două trupuri şi să cerceteze dacă unul din ele nu era decât o părere.

— Emilio, exclamă, nu-nţeleg!

— Ştiindu-te bolnavă, explică Emilio, a vrut să-mi ţină tovărăşie astă noapte. A rămas acelaşi vechi prieten al casei noastre.

Ea nu auzea bine.

— Şi Vittoria? întrebă.

— N-a fost niciodată aici femeia asta, zise Emilio.

— El are dreptul să facă aşa. Rămâi şi tu cu ei, bâigui ea şi avu în ochi un licăr de ură. Apoi uită tot şi pe toţi, privind lumina din fereastră.

Stefano spuse:

— Ascultă-mă, Amalia! N-am cunoscut-o niciodată pe Vittoria aceasta de care vorbeşti dumneata. Sunt prietenul dumitale devotat şi am rămas aici să te îngrijesc.

Ea n-asculta. Privea lumina din fereastră cu un vădit efort de a-şi ascuţi privirea pe jumătate stinsă. Privea absorbită, admirând. Făcu o strâmbătură urâtă, care semăna totuşi a zâmbet.

— Vai, zise, ce de copii frumoşi!

Admiră îndelung. Delirul revenise. Era însă o pauză între visele nopţii şi imaginile luminoase îmbrăcate în culoarea aurorei. Vedea copii trandafirii, dansând în soare. Un delir cu puţine cuvinte. Numea obiectul văzut şi nimic altceva. Propria viaţă era uitată. Nu-l pomeni pe Balli, nici pe Vittoria, nici pe Emilio.

— Ce multă lumină! spuse, fermecată. Şi ea se lumină.

Sub pielea diafană se văzu urcând sângele roşu şi colorându-i obrajii şi fruntea. Se schimba, dar nu-şi mai dădea seama de ea. Privea lucrurile care se îndepărtau tot mai mult de ea.

Balli propuse să cheme medicul.

— E în zadar, spuse doamna Elena care, după roşeaţa aceea, îşi dăduse seama în ce stadiu era bolnava.

— În zadar? întrebă Emilio, înspăimântat să audă repetat de altcineva propriul său gând.

Într-adevăr, puţin mai târziu, gura Amaliei se contractă în acea stranie opintire, prin care în clipele ultime, chiar şi muşchii, nepotriviţi pentru aşa ceva, sunt siliţi să lucreze în folosul respiraţiei. Ochii priveau încă. Amalia nu mai rosti nicio vorbă. Foarte curând, respiraţiei i se adăugă horcăitul, un sunet care părea o tânguire, însăşi tânguirea acelei fiinţe blânde care murea. Părea născută dintr-o jale domoală; părea voită, un umil protest. Era, într-adevăr, tânguirea materiei care, părăsită, dezorganizându-se, emite sunetele deprinse în lunga durere conştientă.

XIV

IMAGINEA MORŢII E SUFICIENTĂ PENTRU a ocupa o minte întreagă. Eforturile de a o păstra sau de a o respinge sunt titanice, fiindcă fiecare fibră a noastră îngrozită şi-o aminteşte după ce a simţit-o aproape, fiecare moleculă a noastră o respinge prin însuşi gestul de a întreţine şi a produce viaţa. Gândul ei e ca o însuşire, ca o boală a organismului. Voinţa nu-l cheamă, nici nu-l respinge.

Emilio trăi vreme îndelungată cu acest gând. Primăvara trecuse şi el nu-şi dăduse seama, decât pentru că o văzuse înflorind pe mormântul surorii sale. Era un gând de care nu se lega nicio remuşcare. Moartea era moarte; nu era de loc îngrozitoare pentru că fusese însoţită de anumite împrejurări. Trecuse moartea, marea nelegiuire, şi simţea că propriile-i greşeli şi nelegiuiri fuseseră uitate în întregime.

În această perioadă, trăi cât putu mai solitar. Îl ocoli chiar şi pe Balli, care după ce se comportase atât de bine la căpătâiul Amaliei, uitase cu desăvârşire scurtul entuziasm pe care izbutise să i-l inspire fata. Emilio nu putea să-i ierte faptul că nu-i semăna mai mult în privinţa asta. Era, acum, singurul lucru pe care i-l reproşa.

Când jalea lui se domoli, i se păru că-şi pierde echilibrul. Alergă la cimitir. Drumul plin de praf şi căldura îl făcură să sufere nespus de mult. La mormânt, luă o atitudine de contemplator, dar nu se pricepu să contemple. Senzaţia lui cea mai puternică era usturimea pielii iritate de soare, de praf şi de sudoare. Acasă se spălă şi, răcorindu-şi faţa,

pierdu orice amintire a plimbării. Se simţi singur, singur de tot. Ieşi cu vaga intenţie de a întâlni pe cineva, dar pe palierul unde într-o zi găsise ajutorul invocat, îşi aminti că foarte aproape putea găsi pe cineva care l-ar fi învăţat aducerile-aminte, pe doamna Elena. El – şi-o spunea în timp ce urca scările – el n-o uitase pe Amalia, şi-o amintea prea mult chiar, dar uitase zguduirea morţii ei. În loc s-o vadă horcăind în ultima încleştare, şi-o aducea aminte cum, îndurerată, sfârşită, cu ochii trişti, îi reproşa că o uită, sau cum, mâhnită, punea la loc ceaşca pregătită pentru Balli sau, în sfârşit, îşi amintea gestul ei, cuvântul ei, plânsul ei de furie şi de disperare. Erau toate amintiri ale propriei sale vinovăţii. Trebuia acoperit totul cu moartea Amaliei; doamna Elena avea să i-o evoce. Amalia însăşi fusese neînsemnată în viaţa lui. Nu-şi amintea nici măcar că îşi manifestase dorinţa de a se apropia din nou de el atunci când, pentru a scăpa de Angiolina, el încercase să strângă legătura dintre ei. Moartea Amaliei fusese importantă pentru el; cel puţin îl eliberase de ruşinoasa pasiune.

— Doamna Elena e acasă? o întrebă pe femeia de serviciu, care venise să deschidă.

În casa aceea, pesemne, nu era obiceiul să se primească multe vizite. Femeia de serviciu – o blondă amabilă – îi ţinu calea şi începu s-o strige cu voce tare pe doamna Elena. Aceasta intră în coridorul întunecos pe o uşă laterală şi se opri în lumina care venea din cameră.

„Ce bine am făcut c-am venit!”, gândi Emilio bucuros, simţindu-se mişcat la vederea părului cărunt al Elenei, luminat slab, trimiţând aceleaşi reflexe care-l izbiseră în dimineaţa morţii Amaliei.

Doamna Elena îl primi cu multă afecţiune.

— De mult speram să vă văd. Îmi face mare plăcere.

— Ştiam, zise Emilio cu lacrimi în glas. Prietenia dăruită lui de această femeie lângă patul de moarte al Amaliei, îl mişca. Ne cunoaştem de curând, dar am petrecut împreună o asemenea zi, încât ne simţim mai legaţi decât după ani întregi de prietenie.

Doamna Elena îl pofti în camera din care ieşise, de forma

sufrageriei lui Brentani, deasupra căreia era aşezată. Mobilă simplă, chiar săracă, dar totul ţinut în perfectă curăţenie; nu se simţea nevoia de alte mobile. Simplitatea părea cam excesivă pe pereţii lăsaţi în întregime goi.

Femeia de serviciu aduse o lampă de petrol aprinsă, spunând cu glas tare bună seara. Apoi ieşi.

Doamna Elena privi în urma ei cu un zâmbet bun.

— Nu pot s-o dezbar de obiceiul cam ţărănesc de a spune bună seara când aduce lampa. De altfel, e un obicei care nu displace. Giovanna e atât de bună. Foarte naivă. E ciudat să găseşti în vremurile noastre o fiinţă naivă. Simţi nevoia s-o vindeci de o boală atât de adorabilă. Când îi povestesc ceva despre obiceiurile noastre, cască nişte ochi...

Râse din inimă. O imita pe cea despre care era vorba, holbându-şi ochii mici şi buni; părea că o studiază, ca să se bucure mai mult de ea.

Biografia servitoarei pusese capăt emoţiei lui Emilio. Pentru a-şi spulbera o îndoială care îl cuprinse, povesti că fusese în ziua aceea la cimitir. Îndoiala îi fu imediat spulberată, pentru că, fără nicio ezitare, doamna spuse:

— Eu la cimitir nu mă duc niciodată. N-am mai fost din ziua morţii surorii dumneavoastră.

Spuse apoi că ştie că nu te poţi înfrunta cu moartea.

— Cine a murit, a murit, şi mângâierea nu poate veni decât de la cei vii. Adăugă fără pic de amărăciune: Din păcate, aşa e.

Spuse apoi că fusese smulsă din vraja amintirilor de scurta îngrijire dată Amaliei. Mormântul băiatului nu-i mai stârnea acea zguduire care răscoleşte şi regenerează. Rostea într-adevăr gândurile lui Emilio; desigur nu şi atunci când încheie printr-o axiomă morală:

— Viii sunt aceia care au nevoie de noi.

Vorbi din nou despre Giovanna. Spre norocul ei, Giovanna fusese lovită de o boală şi Elena o îngrijise şi o salvase. S-au întâlnit în timpul bolii. Când fata se însănătoşi, doamna îşi dădu seama că băiatul ei retrăia în Giovanna.

— Mai blând, mai bun, mai recunoscător, o, atât de

recunoscător!

Dar şi acest nou sentiment îi pricinuia griji şi dureri:

— Giovanna era îndrăgostită...

Emilio n-o mai asculta. Era absorbit de rezolvarea unei probleme grave. La plecare o salută respectuos în uşă pe femeia de serviciu, pe aceea care găsii modul de a salva de la disperare pe un semen al ei.

— Ciudat, se gândi, s-ar părea că o jumătate din omenire există pentru a trăi, iar cealaltă pentru a fi trăită.

Se întoarse numaidecât cu gândul la cazul său concret:

— Angiolina există poate numai pentru ca eu să trăiesc.

Merse liniştit, renăscut, în noaptea răcoroasă care urmase zilei înăbuşitoare. Pilda doamnei Elena îi dovedise că şi el îşi putea găsi încă în viaţă pâinea lui cea de toate zilele, raţiunea de a fi. Această speranţă îl însoţi câtva timp; uitase elementele din care se alcătuia viaţa lui mizeră şi credea că în ziua în care ar fi vrut, ar fi putut s-o înnoiască.

Primele încercări nu izbutiră. Încercase din nou să se apropie de artă şi nu simţise nicio tulburare. Cunoscu femei şi le găsi puţin interesante.

— O iubesc pe Angiolina! gândi.

Într-o zi, Sorniani îi povesti că Angiolina fugise cu casierul necinstit al unei bănci. Întâmplarea stârnise scandal în oraş.

Fu o surpriză foarte dureroasă pentru el. Îşi spuse:

— S-a dus viaţa mea.

Dimpotrivă, pentru un timp, fuga Angiolinei îl aruncă în plinul vieţii, în cea mai vie durere şi indignare. Visă răzbunări şi dragoste, ca prima dată când o părăsise.

Se duse la mama Angiolinei, când resentimentul i se domolise, aşa cum se dusese la Elena când amintirea Amaliei ameninţa să se şteargă. Şi această vizită îi fu impusă de o stare sufletească specială, care cerea, în acel moment, un nou impuls, încât o făcu în orele de birou, incapabil s-o amâne măcar câteva minute.

Bătrâna îl primi cu vechea amabilitate. Odaia Angiolinei îşi schimbase puţin înfăţişarea, golită de toate nimicurile pe care fata le adunase în lunga ei carieră. Dispăruseră şi fotografiile, şi pesemne că împodobeau acum pereţii

vreunei camere din altă ţară.

— Aşadar a fugit? întrebă Emilio cu amărăciune şi ironie. Gusta clipa aceea de parcă ar fi vorbit chiar cu Angiolina.

Bătrâna Zarri tăgădui că Angiolina ar fi fugit. Plecase la nişte rude care locuiau la Viena. Emilio nu protestă, dar puţin mai târziu, cedând dorinţei lui puternice, reluă tonul de acuzator la care încercase să renunţe. Spuse că el prevăzuse totul. Încercase s-o îndrepte pe Angiolina şi să-i arate calea cea bună. Nu reuşise, şi rămânea cu inima îndurerată; dar era şi mai rău de Angiolina, pe care n-ar fi părăsit-o niciodată, dacă s-ar fi purtat altfel cu el.

N-ar mai fi putut să repete apoi cuvintele pe care le rosti în clipa aceea, atât de importantă, dar pesemne că au fost foarte potrivite, fiindcă bătrâna Zarri începu să plângă cu nişte hohote ciudate, aspre; îi întoarse spatele şi plecă. O urmări cu privirea, oarecum surprins de efectul produs. Suspinele erau adevărate: o zguduiau toată, împiedicându-i mersul.

— Bună ziua, domnule Brentani, îi spuse sora Angiolinei, intrând cu o frumoasă plecăciune şi dându-i mâna. Mama a plecat de aici fiindcă nu se simţea bine. Dacă dumneavoastră doriţi, reveniţi în altă zi.

— Nu! spuse Emilio solemn, de parcă era gata s-o părăsească pe Angiolina. N-am să mai revin niciodată.

Mângâie părul copilei, mai rar, dar de aceeaşi culoare ca al Angiolinei.

— Niciodată! repetă, şi cu o compătimire puternică o sărută pe frunte.

— De ce? întrebă ea, îmbrăţişându-l. Uimit, el se lăsă copleşit de sărutări cu totul necopilăreşti.

Când reuşi să se smulgă din strânsoarea aceasta, scârba distrusese în el orice compătimire. Nu simţi deloc nevoia să continue predica începută şi plecă după ce o mângâie patern, cu îngăduinţă, pe fata pe care nu voia s-o lase mâhnită.

O mare tristeţe îl năpădi când se găsi singur pe stradă. Simţea că mângâierea acordată din bunătate acelei copile, marca sfârşitul aventurii sale.

El însuşi nu ştia ce perioadă importantă din viaţa lui se încheiase cu această mângâiere.

Multă vreme, aventura lui îl lăsă dezechilibrat, nemulţumit. Trecuseră prin viaţa lui dragostea şi durerea şi, lipsit de aceste elemente, se întâlnea acum cu sentimentul aceluia căruia îi fusese amputată o parte importantă din trup. Golul sfârşi însă prin a fi umplut. Renăscu în el setea de linişte, de siguranţă, şi preocuparea de sine îi înlătură orice altă dorinţă.

După ani de zile, rămase mişcat la amintirea acelei perioade din viaţa lui, cea mai importantă, cea mai luminoasă. Trăi ca un bătrân din amintirea tinereţii. În mintea lui de literat oţios, Angiolina suferi o metamorfoză stranie. Îşi păstra nealterată frumuseţea, dar dobândi şi toate calităţile Amaliei, care muri în ea a doua oară. Deveni tristă, nemângâiat de inertă şi căpătă ochi limpezi şi intelectuali. El o văzu înaintea lui ca pe un altar, întruchipare a gândirii şi a durerii şi o iubi mereu, dacă iubire înseamnă admiraţia şi dorinţa. Ea reprezenta tot ceea ce gândise sau observase mai nobil în acea perioadă.

Figura aceasta deveni chiar un simbol. Ea privea, mereu din aceeaşi direcţie, zarea, viitorul, dinspre care ţâşneau licăriri roşii ce se reflectau pe chipul ei trandafiriu, palid şi alb. Ea aştepta! Imaginea întruchipa visul pe care el îl visase odată lângă Angiolina şi pe care această fată din popor nu-l înţelesese.

Acest simbol înălţător, măreţ, se reînsufleţea uneori pentru a redeveni femeia iubitoare, dar întotdeauna femeia tristă şi gânditoare. Da! Angiolina se gândeşte şi plânge! Se gândeşte, ca şi cum i-ar fi fost lămurită taina universului şi a propriei existenţe; plânge, ca şi cum în lumea largă n-ar mai fi găsit nici măcar un *Deo gratias* oarecare.

TIPARUL EXECUTAT LA:
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÂNTEII”
coli tipar: 13,5 comanda 10 328